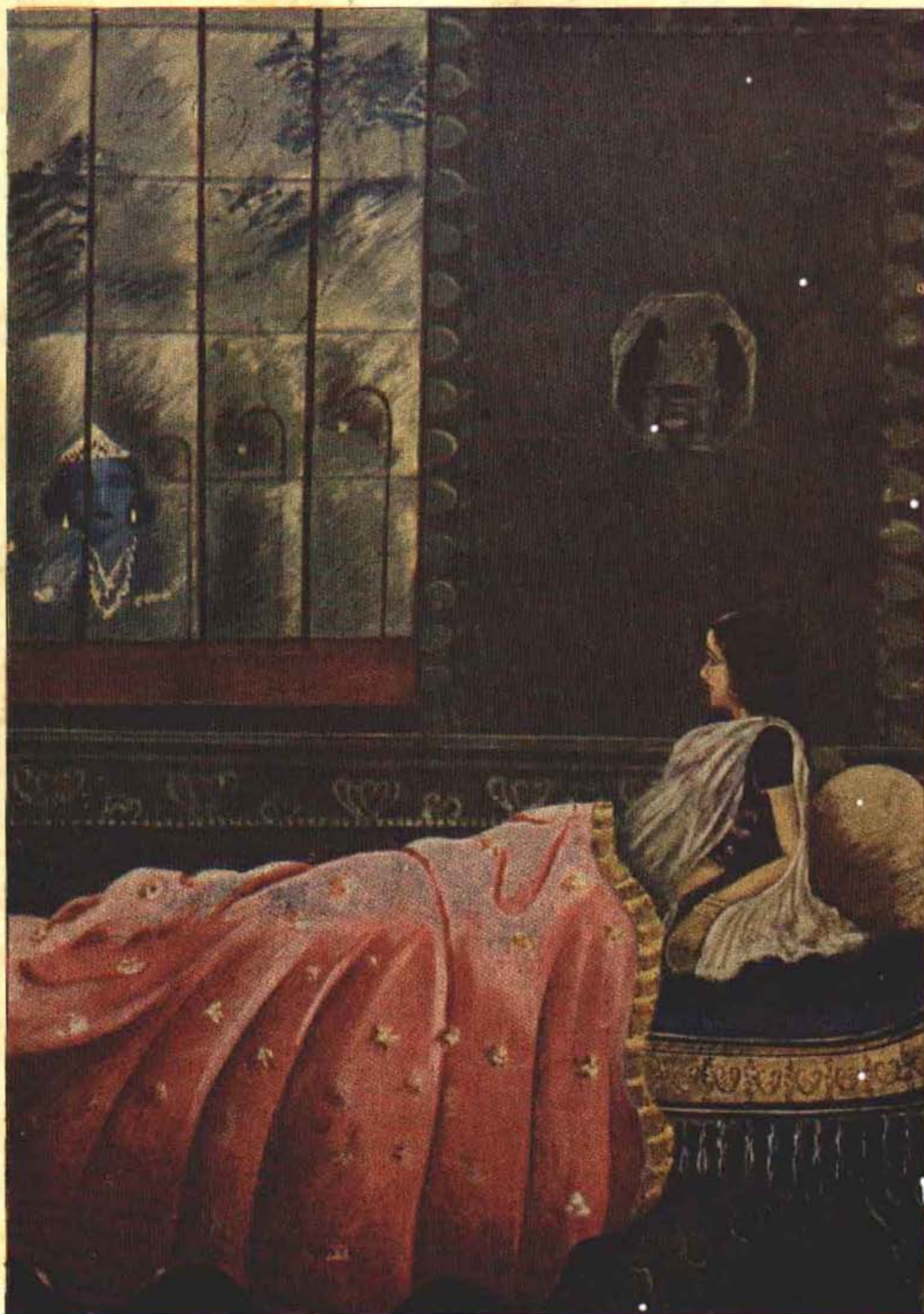

రాధ స్వప్నము

తాడికొండ గురులింగంగుప్త

సంపు ౧౪ ఈశ్వర, మార్గశీర్ష మాసము (డిసెంబరు 1937) సంఖ్య ౧౨

పెండ్లిసందడి

పెద్దిరాజు లక్ష్మీపతి

కృషికమిత్రమ! చల్లని మృగశిరాప్ర-వేశ సుముహూర్త మదె; వినువీథి నీలి
జిలుగు మొయిళుల మేల్కట్లు జీరువారె, - రోహిణీరౌద్రవహ్ని తిరోహితముగ.

అది యొక పెండ్లిపందిరి దిగంతములన్ జెలువారె నీలనీ
రద శుభదుందుభిధ్వనులు శ్రావ్యములై; యమరేంద్రవైభవా
స్పదమగు ఠీవితో తరలివచ్చిరి పెండ్లికి, భారతీయులున్
త్రిదశులు వియ్యమందెద రదే కనుగొమ్ము నభంబుసందడుల్.

వసుధకు దొడ్డిచాయలను వాకిలివైపున పెండ్లిపందిరుల్
ముసుగులుకప్ప క్రొత్తతమముల్ గదిసెన్ గృహమందు; పెండ్లివ

న్నెసిరుల గ్రుమ్మరించు నెరసీటుల నూడుపుబేరటాంగ్రుడదా
రసిలి రాకల్లో కల్లు మెయిరాపులు చిర్నగవుల్ సెలంగగా॥
పల్లకి పైకి నెత్తి రదె పశ్చిమదిగ్వలయాంత మింద్రచా
పోల్లసనంబులో మెరయుచున్నది, వియ్యముఁబారి రాక వి
ద్యుల్లతికా ప్రదీపికలతో పెనుసందడిగా జెలంగె, దా
నెల్లియ లగ్న మింతతడ వేటికి నీ వెదురేగు మి[illegible]
రంగులకోకలుం జిలుగుపైకెలు, కొప్పులలో తరోజాయిపూ
లుం గొమరారగా పులుగులుంబలె బారులుదీరి చేలలో
వంగిన యూడ్పుచేడియల పాటల కింపగ మొల్లపూలు
చెం గనుమోయి! పచ్చనగు జీవకళల్ విలసిల్ల నేలకున్
పచ్చని యద్దకంబు పనివానితనంబు వెలార్చుచుండగ, తె
బచ్చిక నేలపై నొక తివాచిని విప్పినయట్లు, దానిపై
విచ్చిన గడ్డిపూలు పలు వింత తెరంగుల కత్తిరింపులై
యచ్చరతిగబోడుల యొయ్యారపుసట్టపలల్ల యూగెడిన్.

పరమదిక్కున మూగు జలదాళి వినువీథి దరలించి తూర్పుగా తరమితరమి
తరులశోభంబుల తల లొక్కప్రక్కకు వసుధాతలముదాక వంచివంచి
ఎరుపువారుచు పొంగు వృద్ధగౌతమినుండి, తెలుగునేలకు నీరు మలపి మలపి
తరచైన పచ్చని వరియాకుమళ్లపై తెరతెరల్ కెరటముల్ పరపిపరపి
పృథివిపై రాలుచున్న నేరేడుపండ్ల - నేరుకొను నాడ్పుజనము పయ్యెదల నెగుర
గొట్టుచును వారితో గుసగుసలు కొ-డిగములు సెలగ గోదావరిగాలి వచ్చె.
నీకు తొలికాన్పు సస్య లక్ష్మీకుమారి; - అఖిలజగమును బెండ్లియై తనర్చ
అమరవరులెల్ల కుసుమవర్షములు కురియ, - ధన్యహాలిక! కన్యాప్రదాత వగుము.

పూర్ణ

[నవల - అనువృత్తము]

వాసిష్ఠగణపతిముని

ఏడవ ప్రకరణము

చిరకాలమునకుఁ గలసిన దంపతులు

కర్ణి తలుపుఁ దీయఁగానే జటాధారి యున్నతపురుషుఁ డొకఁడు లోపలఁ బ్రవేశించినాఁడు. అతఁడు ప్రవేశింపఁగానే కంపమానహస్తముతో కర్ణి తిరిగియుఁ దలుపు వేసికొనినది. అతఁడు తిన్నగా పెరటికి వెళ్లి నూతిదగ్గఱ కాలుసేతులు గడుగుకొని వచ్చులోపల కర్ణి యాసనమును సిద్ధపఱచినది. ముని వచ్చి కూర్చున్నాఁడు. కర్ణి విసనకఱ్ఱతో విసరుచు దగ్గఱ నిలువఁబడియున్నది. ఆవచ్చిన మహాపురుషుఁడు జటామునియే యని నేను పాఠకులకు వేఱుగాఁ జెప్పనక్కఱలేదు.

అతని నిండుజటలు వెనుకప్రక్క భూమిని కంటి వ్రేలాడుచుండినవి. అవి పిశంగవర్ణములేగాని వాటిలో నొకటిగూడ పండువెంట్రుక లేదు. ముందుగడ్డము నాభిని దాఁటి వ్రేలాడుచున్నది. అదియుఁగూడ సర్వపిశంగవర్ణమే యగును. విశాలఫాలమును, విస్తృతనేత్రములును అతని మహానుభావప్రకృతిని తెలియఁజేయుచున్నవి.

జటా—పెద్దనాగూ! నీతపస్సు వృద్ధిఁ బొందుచున్నదా?

కర్ణి—సమాచారము లన్నియుఁ దరువాత మాట్లాడవచ్చును. నేను స్నానముఁ జేసి వండెదను. భోజనముఁ జేసెదరా? ఆ మాట ముందు చెప్పఁడు.

జటా — నాకు భోజనాపేక్ష లేదు. కొంత నేపైనపిమ్మట నీచేత నొకచెంబు మంచి నీళ్లు త్రావెదను. అడిగినదానికి బదులు చెప్పుము.

కర్ణి—మగఁడు విడిచిన దౌర్భాగ్యవతికి తప స్సెక్కడనుండి వచ్చును? తపస్సు సంగతియే నాకుఁ దెలియదు. నా దుఃఖము వృద్ధిఁ బొందుచున్నది.

జటా—చెట్టంత కొడుకు. అన్నవస్త్రములకు లోటులేదు. ఇట్లుండ నీకు దుఃఖ మెందులకు? నీ మగఁడు నీలోపల నుండు నెడల నిన్నతఁడు విడిచినట్లు బుద్ధిమంతు లంగీకరింపరు. అతఁడు నీలోపల లేనియెడల నతని శరీరము నీదగ్గఱ నుండినను లాభము లేదు.

కర్ణి—ఎంతయున్నను మగఁడు దగ్గఱ లేనియెడల సుఖ మెక్కడిది? మనస్సులో నుండు మగఁడు బజారుకు వెళ్లి సామాను తెచ్చునా? బట్టలు కొనియిచ్చునా? నగలు పెట్టునా? మాట్లాడునా? నవ్వునా?

షధమైన చేష్ట సేయుదునా ? ఆనందానికి గావల సిన దేనినైన సహాయము చేయఁగలఁడా ? శరీరము దగ్గఱ లేనపు డతఁడు మఱెంత సుఖము నిచ్చును. నేను కాత్యాయనివంటి దాన నగునెడల నామగఁడు నాదగ్గఱ లేక పోయినను విశ్రాంతనై యుందును—

జటా—ఔఁ ! అట్లనఁగూడదు. నీ వధిక ప్రసంగముఁ జేయుచున్నావు. నీకుమనుష్యుల వాసనయే తెలియలేదు. నేను పరిశుద్ధురాల నని గర్వించు నీకంటె మాత్రమే గాదు; శ్రీకాకుల నగరియందు మహాసాధ్వి యని ప్రసిద్ధిఁ జెందిన రణంధరునిభార్య సురభి కంటెఁగూడ కాత్యాయని పరిశుద్ధురాలు. ఆమెచరిత్రము నిర్దుష్టము. ఆమె ననిన వానికి మోక్షము వచ్చును.

వంటింట నుండు రతిని యీ మాటల నాశ్చర్యముతో వినినది. ఆ మాటలు విని కర్ణి పాతాళములోఁ గ్రుంగిపోయినది.— "నాది తప్పే. నేను లోకాపవాదమును నమ్మినాను." అని యామెనోటనుండి మాటలు వెలువడినవి.

జటా—పరిశుద్ధవగు నిన్ను బహిష్కరించిన లోకమేనా యిది ?

కర్ణి—ఔను.

జటా—ప్రకృతము ననుసరించెదము. ముందే నీకు నేను చెప్పితిని. "నీవు కామిని వగునెడల నాయొద్దకు రావలదు. తగిన సంపన్నయువకుని పెండ్లాడుకొనుము. నీకు గొప్పపుత్రుఁడే కావలయునెడల నే నిచ్చెదను" ఈ నా మాటలు నీకు జ్ఞప్తియందున్నవా ? నా శరీరము నీదగ్గఱ నున్నను నీవు చెప్పిన మగని కృత్యముల నది సేయు దని నీకుఁ దెలియనివిషయము గాదు. మహాత్ముల కిది విషయము గాదు. రెండు గడియలకంటె నధికముగా నే నిక్కడ నుండఁ దలఁచుకొనలేదు. ఆవశ్యకమైన విషయములను మాత్రము మాట్లాడుము.

కర్ణి— కొడుకు నిచ్చితి నన్నారు. నా కక్కఱలే దా కొడుకు. మీరే తీసుకొని పొండు. వానివలన నా కట్టి యుపకారము గూడ లేదు. వేళకు రెండుమెతుకులు తినుటకు వాఁడు వచ్చుటయే దుర్ఘటము. అదియును గాక వాని నేజాతివారును తమలోఁ జేర్చుకొనకపోవుటవలన వానికి సరియైన స్థలములోఁ బెండ్లి యగుటదుర్ఘటము గదా !

జటా—నాగూ ! రేపు నీవు బ్రాహ్మణకుల పరిషత్తుకు భీమనాథునిద్వారా దరఖాస్తు పంపించుము. పరిషదధ్యక్షుఁడు భీమనాథుని మహర్షి పుత్రునిగా నంగీకరించి బ్రాహ్మణజాతిలోఁ జేర్చుకొనును. నీకొడుకు వ్యర్థుఁడని తలంపకుము. వాఁ డొక గొప్ప దేశము జయించి రాజు కాఁగలఁడు. ఈ నా మాటను నమ్ముము.

రతిని గడగడ వణఁకినది. "ఈశ్వరా ! జటాముని యుద్దేశించిన దేశము ఆంధ్ర దేశము కాకుండ నుండవలెను. భీమనాథుఁడే నిశంభుఁడా ? అట్లుండఁగూడదు" ఇవి రతిని మానసికవచనములు.

కర్ణి—మీమాట నేను నమ్మెదను. నా కొడుకు జయింపఁబోవు దేశ మేదియో చెప్పెదరా ?

జటా—ఆదేశ మేదియో యిప్పుడు నీతోఁ జెప్పఁదలఁచుకొనలేదు. ఇంక నీ కేమి కావలెనో కోరుము.

కర్ణి—నేను మీపైఁగల మోహము చేతనే మిమ్ములను బెండ్లియాడితిని గాని పుత్రాశచేఁ గాదు. మీ మాటలు నాకు జ్ఞప్తియందు లేకపోలేదు. అప్పుడు మోహ ముగ్ధురాలగు నాపై మీ రట్టి షరతును విధించితిరి. మోహావేశమువలననే దాని నే నంగీకరించితిని. మీరు నన్నేలుకొనకుండ విడిచిపెట్టునెడల నా కొడుకు రాజైనను నా దుఃఖ మారదు. అందువలన నేను కోరునది మీ సన్నిధి.

జటా—నీదగ్గఱ నుండుటకుఁగాని, నిన్నిం కొకచోటునకు, దీసుకొనివెళ్లుటకుఁగాని నాకు సాధ్యపడదు. స్వచ్ఛందసంచారు లగు నా పాదములను సంకెళ్లతో బంధించుకొనఁ జాలను.

ఆమాటలు వినఁగానే కర్ణి కేడుపు వచ్చినది. జన్మమధ్యమునందుఁ గన్నీ రెఱుం గని యా ధీరవనితకుఁ గన్నీరు ప్రవహించి నది.

జటా—నాగూ! నీ విట్లేడవకుము. నీ వంటి ధీరురాలకు దుఃఖము తగదు. నీవు కోరుచున్నావు గాన వారమున కొకసారి నిన్ను సంధించెదను. ప్రతి శుక్రవారము రాత్రి పండ్రెండు గడియలకు నేను నీ దగ్గ ఱకు వచ్చెదను. అప్పుడు నీ క్షియపవిత్ర స్థల మునందుఁ గాక కృష్ణానదీ తీరమునందలి యక్షోభ్యాశ్రమమునకు సమీపమున నిర్మిం పఁబోవు కుటీరమునకు వచ్చుచుండుము.

కర్ణి—(విసరుచునే యింకొక చేతితో కన్నీరు తుడుచుకొని) అచ్చట నొక కుటీ రమును నిర్మింపఁబోయెదరా?

జటా—ఔను. మన దంపతుల కాపు రమునిమిత్తము నిర్మింపవలసియున్నది.

రథిని లోలోపల నవ్వుకొనును.

కర్ణి—అక్షోభ్యముని మీ శిష్యుఁడా?

జటా—ఔను.

కర్ణి—మఱియొకటి నే నడుగవలసి యున్నది. మనపిల్లవాఁ డొక దేశమును జయించుట స్వతంత్రముగానా? లేక ఆంధ్ర చక్రవర్తికి సహాయుఁడుగా నుండియా?"

జటా—ఆంధ్ర చక్రవర్తికి సహాయుఁ డుగా నుండియే జయించును.

రథి—(తనలో) ఇది యొక గొప్ప శుభ వార్త.

కర్ణి—ఇది నాకు చాల సంతోషకర మగు వార్త.

జటా—మన పిల్లవాఁ డెప్పుడును కుండినుల వంశాధికారమునకు విరుద్ధముగాఁ బనిసేయఁడు.

ఎనిమిదియవ ప్రకరణము

"కగచజబాలు"

ఈ ప్రకరణాంశములు చరిత్ర చర్వణ ములే యైనను సందర్భోచితము లైయున్నం దున నింకొకమారు చెప్పఁబడుచున్నవి. పాఠకు లీవిషయమును గమనింతురు గాక.

కర్ణి—ప్రభో! ఒకసంగతి నా దగ్గఱ దాఁచక చెప్పవలెను. మిమ్ములను జటా

ముని యని యందఱును చెప్పుదురే గాని యసలుపే రెవరికిని దెలియదు. మీపే రేమియో తెలియకుండ నిప్పుడు నేను మిమ్ములను విడుచుదానను గాను.

జటా—నా యసలుపేరు తెలుసుకొనినందున నీకుఁగల ప్రయోజన మేమి? జగత్ప్రసిద్ధ మగు జటామునినామ ముండనే యున్నది వ్యవహారమునకు.

కర్ణి—అసలుపేరు నాకుఁ దెలిసి తీరవలెను.

రథి—(తనలో) ఇది మంచి ప్రశ్న.

జటా—భవనందిభార్య వైజయంతిని నీ వెఱుంగుదువా?

కర్ణి—ఆ పెద్దముత్తైదువ నెఱుంగని వారు శ్రీకాకుళనగరములో నుండరు.

జటా—ఆమెయన్న పేరు నీకుఁ దెలుసునా?

కర్ణి—యోగదర్శనకారుఁ డగు రాథీతర కంకోలుఁ డామెయన్న యని చెప్పుదురు.

జటా—ఆ రాథీతర కంకోలుఁడే నీభర్త జటాముని.

రథి—(తనలో) ఇప్పుడు జటాముని కకారాదినామము నిస్సంశయముగాఁ దెలిసినది.

కర్ణి—అట్లగునెడల ఘనేంద్రుఁడు మన మేనల్లుఁ డన్నమాట.

జటా—ఔను.

కర్ణి—వైజయంతికిఁ బెండ్లి చేసి మీరు వెళ్ళిపోయినపిమ్మట జటామునిగా నీదేశమునకు వచ్చువఱకు మధ్య మీచరిత్ర నాకు వినవలె నని యున్నది.

రథి—(తనలో) నేను తలంచుకొనిన ప్రశ్నయే దొడ్డమ్మ వేసినది.

జటా—నాచరిత్రయంతయుఁ జెప్పిన భారతమంత యగును. నీకుఁ గావలసిన విషయముల నడుగుము. వివరించి చెప్పెదను.

కర్ణి—శాంతిసేనాకుమారిని బెండ్లియాడిన విమలుఁడు మీ కుమారుఁడేనా?

జటా—సాక్షాత్తుగా నా కుమారుఁడే.

కర్ణి—విమల రాజశాఖుల తండ్రి యగు గణదాసు మీరేనా?

జటా—ఔను.

కర్ణి — రాజశాఖమ్మ మిమ్ములను "కగచజ" బాబు అని కీర్తించినది. ఆమాట కర్థ మేమి?

జటా—క అనఁగా కంకోలుఁడు. గ అనఁగా గణదాసు. చ అనఁగా చక్రధరుఁడు. జ అనఁగా జటాముని.

కర్ణి—(నవ్వుచు) నలువురకు నలువురు భార్యలున్నారా?

జటా—కంకోలుని భార్య కుండలిని. గణదాసుని రమణి వనదుర్గ. చక్రధరుని పత్ని భైరవి. జటామునిప్రేయసి కర్ణి.

రథి — (తనలో) అనేక సందేహము లిప్పుడు విడిపోయినవి.

కర్ణి—నే నొక్కతనే యిప్పుడు మిగిలి యున్న భార్యను కాఁబోలును?

జటా—ఔను.

కర్ణి — పూర్ణా మణిమాలలు నా మనుమరాం డ్రన్నమాట. ముందే యీ విష యమును నేను పోల్చుకొంటిని గాని యిప్పుడు స్థిరపడినది. మనుమరాలు సత్య ప్రభ యెచ్చట నున్నదో?

జటా — రాజ్యప్రాప్తివఱ కా విషయ మును రహస్యముగా నుంచవలె నని శాంతి నేన కోరిక. అందువలన నీవిప్పు డా విషయ మును దెలుసుకొనుటకు యత్నింపకుము.

కర్ణి — నేను తప్ప తక్కిన ముప్పురు కాంతలును బ్రాహ్మణ కన్యలేనా?

జటా — పెద్దవా రిద్దఱును బ్రాహ్మణ కన్యలు. భైరవి రాక్షసకన్య.

రథిని యాశ్చర్యముతో వినును.

కర్ణి — (సంభ్రమముతో) రాక్షసకన్య యా?

జటా — ఔను. రాక్షసకన్య యనఁగా భయపడితివా?

కర్ణి — రామాయణము వినినవారికి రాక్షసకన్య లంటే భయమే కలుగును.

జటా — ఇప్పటి కాపాలికులే పూర్వ చరిత్రకారుల భాషలో రాక్షసులు. పూర్వ కాలమునందు వారిలో నరబలియిచ్చు నాచార మధికముగా నుండెడిది. ఇప్పుడు సర్కారువారి ప్రయత్నమువలన ప్రాయిక ముగా నాయాచారము కట్టిపోయినది. వారిలోఁగూడ చక్కనిస్త్రీ లుండురుసుమా. రాక్షసకన్య మందోదరి యెంతచక్కనిదో రామాయణకవివర్ణనను విన్నావుగదా? నీ సవతి భైరవిగూడ మిక్కిలి చక్కనిదే.

కర్ణి — ఆమె కెందఱు పిల్లలు?

జటా — ముప్పురు. పెద్దపిల్లలు స్త్రీలు. మూడవవాఁడు పురుషుఁడు.

కర్ణి — వారిపేరు లేమి?

జటా — సుముఖ, అపరాజిత, అక్షో భ్యుఁడు.

కర్ణి — కృష్ణాతీరమునందు అక్షోభ్య మునియేనా?

జటా — వాఁడే.

కర్ణి — అక్షోభ్యముని నాకుమారుఁడా? ఈరాత్రి నాకు సురాత్రి. అన్ని పక్షము లందలి యువకులును శత్రుమిత్ర భేదము లేక యే మహాముని పాదచ్ఛాయయం దైక మత్యముచే మిలితు లగుచున్నారో, ఎవని యుపదేశామృతము సర్వతాపహారమో, ఎవని శ్రేష్ఠవిజ్ఞానమునకు శ్రీకాకులనగరము నందలి సర్వపండితులును జేతు లొగ్గెదరో, మంత్రశాస్త్రమునం దెవఁ డద్వితీయుఁడో, వృద్ధులలో నెవఁడు వృద్ధుఁడో, యువకులలో నెవఁడు యువకుఁడో, పిల్లలలో నెవఁడు పిల్ల వాఁడో, స్త్రీలలో నెవఁడు స్త్రీయో, మన్మథుఁ డెవనికి జయపత్రిక నిచ్చివేసెనో, రాజనీతి యెవనిదగ్గఱనుండి నేర్చుకొనఁదగి నదో, తప స్సెవని స్థిరాస్తియో ఆ యక్షోభ్య మహాముని నా కుమారుఁడా?

జటా — ఔను.

రథిని యాశ్చర్యముతో వినును.

కర్ణి — సుముఖ ఎవరు?

జటా — నాపిల్లలలో నందఱికంటె నామె దురదృష్టవంతురాలు. ఒక నాగుఁడు నిద్రలో

నామెను మోసగించెను. ఆమోసమువలన నామెచరిత్ర శోచనీయ మైనది. ఆమోసము నకు ఫలితముగా నామె కొక కుమారుఁడు పుట్టినాఁడు.

కర్ణి — ఆ నాగుని పే రేమియో నేను వినవచ్చునా?

జటా — వానిపేరు కుంజనాథుఁడు. ఆ యభాగ్యుఁ డుదయించినపిమ్మటనే వాని తండ్రి మందనాథుఁడు చిత్రకూట రాజ్య భ్రష్టుఁ డైనాఁడు.

రతి — (తనలో) అయ్యో! విప్లవ నాయకుఁడు నిశుంభుఁడు జటాముని దౌహిత్రుఁడా?

కర్ణి — అట్లగునెడల నిశుంభుఁడు మన దౌహిత్రుఁడా?

జటా — ఔను. నేను కాపాలికాంగ నను పెండ్లాడినందులకుఁ దగిన ఫలిత మను భవించితిని. కాపాలికులకంటె శతగుణ క్రూరుఁడు నిశుంభుఁడు నాకు దౌహిత్రుఁడై డాఁపరించెను.

కర్ణి — మీరు మీ మనుమఁ డారంభిం చిన విప్లవము నాశీర్వదించుచున్నా రాయేమి?

రతి — (తనలో) ఇప్పుడు విమయము స్పష్ట మగును.

జటా — నాభావము భోగనాథునకు ప్రతికూలముగా నున్నను కుండివవంశాధి కారమునకుఁ బ్రతికూలముగా లేదు.

రతి — (తనలో) ఈశ్వర! నీకు వందన ములు. జటాముని నా పుట్టింటివారి వంశాధి కారమునకుఁ బ్రతికూలుఁడు కాఁడు.

కర్ణి — చాలసంతోషము. అపరాజిత యెచ్చట నున్నది?

జటా — తపస్సుఁ జేసికొనుచున్నది. భైరవి పరమపదముఁ జెందినపిమ్మట నేను నామవర్జితుఁడ నై దేశద్రిమ్మరి నైతిని. ప్రజలే నా కీ జటామునినామముఁ బెట్టిరి. పిమ్మట నిన్ను నేను పెండ్లియాడుటయు, నీయందు నాకు భీమనాథుఁడు పుట్టుటయు నీకుఁ దెలిసిన విషయములే.

కర్ణి — ఆంధ్రసామ్రాజ్యములోని మహా రత్నము లన్నియు మనవంశమునకే చేరి యున్నవి. ఒక్కటే నాబెంగ. మేనల్లుఁడు ఘనేంద్రుఁడు రాష్ట్రియుఁడుగా నున్నాఁడు. మనుమఁడు నిశుంభుఁడు విప్లవనాయకుఁడుగా నున్నాఁడు. ఆయిద్దఱు వీరులకు నెక్కడ యుద్ధము వచ్చునో?

జటా — అన్ని సమస్యలను సులభ ముగా విడఁగొట్టు జటామునికిఁగూడ నీ సమస్య చిక్కుగానే యున్నది.

కర్ణి — మఱియొక ప్రశ్న నాది కలదు.

జటా — అది యేది?

కర్ణి — సుముఖి యెచ్చట నున్నది?

జటా — అంధకారములో. అంతకంటె నామెను గుఱించి నేను మఱియేమియును జెప్పఁజాలను. ఆసంగతి యటుండనిమ్ము. నీ కింకేమి కావలయును-చెప్పుము.

కర్ణి — గొప్పకోడలు కావలయును.

జటా — తప్పక నీకు గొప్ప కోడలు లభించును.

కర్ణి—నే నెంచుకొనుపిల్ల లభించినదా?

జటా—ఔను. ఇంక మంచినీళ్లు తెమ్ము.

కర్ణి మంచినీళ్లు తీసుకొని వచ్చినది. మహర్షి లేచి నిలఁబడినాఁడు. కర్ణి యతనిని సమీపించినది. మహర్షి వేదండశుండాసన్నిభము లగు తన విశాల భుజములతో నామెను దృఢముగా నాలింగించుకొనెను. కర్ణి యమృతప్రవాహములో మునిఁగిపోయినది. సుమా రిరువదిమూఁడు సంవత్సరములనుండి యామె పడుచుండిన విరహశ్రమ యంతయును దీరిన ట్లయ్యెను. ఆ హర్షపారవశ్యములో నామె ప్రపంచమును మఱచిపోయినది. తననుగూడ మఱచిపోయినది. ఆమెకు తెలివి వచ్చి కండ్లు విప్పిచూచుసరికి మహర్షి యచ్చట కన్పట్టుట లేదు. వీధి తలుపు గడియ వేసియే యుండెను. ఇంతట కర్ణి చెవులకు వంటింట రథినీ మహర్షుల సంవాద ధ్వని వినిపించినది. కర్ణి యాలోపలికి వెళ్లలేదు. అచ్చట నిలుచుండియే వారి మాటలు వినుచుండెను.

తొమ్మిదియవ ప్రకరణము

అభయప్రదానము

రథి—భగవన్! తాతగారిసన్నిధిలోఁ దమతో మాట్లాడుటకు నాకు వీలుగాక యిచ్చటికి వచ్చితిని.

జటా—కుమారీ! నీ కేమి మాట్లాడవలెనని యున్నది?

రథి—మా తాతయ్యతోఁ దమ స్వచరిత్ర యంతయును జెప్పినారా?

జటా—చెప్పితిని.

రథి—కాలనాథబాబు నాసోదరుఁడును, మీ దౌహిత్రుఁడు ననుసంగతి నిజమేనా?

జటా—నిజమే.

రథి—ఈ సంగతిని తాతయ్యకుఁ జెప్పినారా?

జటా—చెప్పితిని. వారసుత్వ విషయములో మాత్రము శక్తిధరుఁడు సింహాసనోత్తరాధికారి యగుటకే ముం దవకాశము సీయవలెను. ఒకవేళ రాజధర్మాసనము శ్రేష్ఠపక్షము తీర్పుఁ జెప్పిన నప్పుడు చూచుకొనవచ్చును. అంతియేగాని వ్యాజ్యమధ్యమునఁ గాలనాథుని జన్మరహస్యముగుఱించి విచారింప సందర్భమును సృజింప నక్కఱలేదని నేను సూచించితిని.

రథి—శాంతిసేనాకుమారి వ్యాజ్యము దాఖలు చేయునెడల తమరు సాక్ష్యము చెప్పవలసివచ్చు ననుకొనెదను.

జటా—విమలుఁడు నా కుమారుఁడను విషయములోను, శీలభద్రశిష్యురాలు శాంతిసేనయే యను విషయములోను నా సాక్ష్యమవసరమనియా నీ యభిప్రాయము?

రథి—ఔను.

జటా—తప్పక జెప్పెదను. ఆ రెండును శంకింపరాని సత్యములు.

రథి—నిశంభునాగేంద్రునకు నా తండ్రితో యుద్ధము రాకుండఁ గాపాడు భారము తమది.

జటా—కుమారీ! ఇది యుద్ధకాలము. ప్రళయతాండవ నాయిక యగు మహాశక్తి దక్షిణాపథమున నాట్యమాడవలసిన కాల

మిది. యుద్ధములను దప్పించుట నావలనఁ గాదు. అయినను నీతండ్రి కనుకూలముగానే సర్వము ముగియును.

రథి — మఱియొక యనుమానము నాకుఁ గలదు. మా అన్నయ్య భీమనాథ బాబు పరంతపసంఘమునఁ బనిచేయుచున్నాఁడని. అది వాస్తవమే యగునెడల నా తండ్రికి క్షేమ మెట్లు సులభము ?

జటా— నీ యనుమానము సత్యమే యగును. వాఁడచ్చట నుండుటవలన సంధి యగునేమో యను నాశ కవకాశము గలదు. నిశంభుఁడు శక్తిధరునిపైఁ బ్రీతిఁ జూపుచు భీమనాథుని వశపఱచుకొనినాఁడు. భీమనాథుఁడు తన సంఘములో నుండినంత కాలము వాఁడసలు కుండినుల వంశాధికారమును నిర్మూలింప యత్నింపఁజాలఁడు. వాని కట్టి దురుద్దేశమే కలుగునెడల భీమనాథుఁడు తత్క్షణమే యా సంఘమును విడిచివేయును.

రథి—మా అన్నయ్యయే చోరపరమేశ్వరుఁడా ?

జటా — ఔను. మీ యన్నయ్యయే తస్కరాణాంపతి. స్నేహవశంవదుఁడై తన మిత్రునికొఱకును, దరిద్రులకొఱకును తన కళాచాతుర్యమును జూపుచున్నాఁడు. కావలయునెడల నీ యన్నయ్యను వశపఱచుకొని వానిచే నీ వేపనుల నైనఁ జేయించుకొనవచ్చును.

రథి — ఒక్కటిమాత్రము మఱియొకసారి మీరు నా కభయ మీయవలెను. మీ కుమారుఁడు భీమనాథుఁడు నా పుట్టింటివారి వంశాధికారమునకు విరుద్ధముగాఁ బని సేయకుండ మీ రాతనికి సూచింపవలెను.

జటా—ఆవిషయములో నీవు భయపడవలదు. నా కుమారులలో నెవరుగూడ నీ తండ్రి వంశాధికారమునకు విరుద్ధముగాఁ బనిసేయకుండ నేను చూచుకొనెదను. నీవు మాత్ర మిప్పుడు భీమనాథునిపై నీ తండ్రి ప్రభుత్వ మేదైన చర్య తీసుకొనకుండ చూడుము. వాఁడు సామసాధ్యుఁడే కాని దండసాధ్యుఁడు గాఁడు. వానితో విరోధముఁ దెచ్చిపెట్టుకొనుట కొఱవితోఁ దల గోకుకొనుటవంటిది.

రథి—అట్లే చేసెదను. నాకు తప్ప నింకెవరికిని మా అన్నయ్య పరంతప సంఘములో నున్నట్లు తెలియదు. నే నెవరికిని జెప్పను సరియే కదా యతనిని బట్టుకొనుటకు దొరతనమువారు ప్రయత్నించునెడల వారి ప్రయత్నమునుగూడ వారింతును.

జటా—కుండినులయధికారమును గాపాడుటకు బలవత్తర మగు రాజసైన్య మొకయెత్తు. మహాప్రాజ్ఞురాల వగు నీ వొకయెత్తు.

కర్ణి కీ మాటలు వినిపించినవి గాని యన్నియును క్రొత్తగానే యుండినవి. ఇంతట మహర్షియు రథినియు లోపలనుండి మధ్యశాలకు వచ్చిరి.

పదియవ ప్రకరణము

పనిలేనికొంగకు ఫలినియే తనువు

జటా—(కర్ణినిజూచి) పెద్దనాగూ! నేను పోయివచ్చెదను.

కర్ణి—మీపిల్లవాని నొకసారిచూడరా?

జటా—ఇంకొకసారి చూచెదను.

కర్ణి—నా కిదినఱకు మనవాఁడు దొంగల నాయకుఁడుగాఁ బనిచేయుచున్నాఁడని తెలియదు. తెలిసియుండిన నాలుగుచీవాట్లు పెట్టి మాన్పించియుందును. ఒకని స్నేహము కొఱకు మనపిల్లవాఁ డెందులకు దొంగ కావలయును? వీనికి చిన్నబాబు కంటె (శక్తిధరుని కంటె) నిశంభుఁ డుట్టిపడిన స్నేహితుఁడా? రహస్యబంధుత్వముఁ దెలిసి యా బ్రహ్మరాక్షసి కుమారునితో స్నేహము సేయుచున్నాఁడు కాఁబోలును. ఘనేంద్రుఁడు మాత్రము వానికి బంధువుఁడు కాఁడా? నాకొడుకు దొంగ యనిన నాకుఁ దలవంపు. ఈరాత్రియే మీరు వానినిఁ జూచి దొంగతనమునుండి నివారింపవలయును.

జటా—జగదీశ్వరుని విచిత్ర లీలలలో నిది యొకటి. చౌర్యకళలో నెన్ని చమత్కారము లున్న యవియన్నియును బ్రపంచమునకుఁ జూపుటకు "కర్ణీసుతుఁడై" వాఁడు పుట్టియున్నాఁడు. నీ విప్పు డేమియు వానితోఁ గలుగఁజేసుకొనకుము. పెండ్లికిఁ బిమ్మట వాని చౌర్యగుణమును నేను నివారించి పోఁగొట్టెదను.

కర్ణి—అట్లగు నెడల వానిపెండ్లి శీఘ్రముగాఁ జేసివైచెదను.

జటా—రథినీకుమారీ! పెండ్లిప్రస్తావము వచ్చినది గనుక మువ్వురును గలసి యాలోచించి కన్యకను నిర్ణయించెదము. కూర్చుండుఁడు.

మువ్వురును గూర్చుండిరి.

కర్ణి—రథినీకుమారి నా కడుపునఁ బుట్టకపోయినను నాపాలుఁ ద్రావి పెరిగినది. రాజగృహసంప్రదాయ మనుసరించి దాదులు తల్లులతో సమానులు. అందువలన రాజకుమారి రథిని మనవానికిఁ బనికిరాదు. పూర్ణామణిమాలలు మనయింటి పిల్లలు. భానుమతి యెదురు మేనత్తకము గాన సంప్రదాయ విరుద్ధము. ఇంక మిగిలిన యుత్తమ వరణీయకన్య లెనమండ్రుగురు—ఫలినియు, మధువాణియు, కనకవల్లియు, ధరణియు, విలాసవతియు, సుశీలయు, పద్మాక్షియు, కుముదాక్షియును.

జటా—(రథినిని జూచి) కుమారీ! వీరిలో నెవరు శ్రేష్ఠలో నీ యభిప్రాయమేమి?

రథి—ఫలినియు, ధరణియు, మధువాణియు వీరిలో నెంచఁదగినవారని నాభావము.

కర్ణి—ఫలినీ మధువాణులు శ్రీమంతుల పిల్లలు. మనకు లభించుట దుర్ఘటము. ధరణి మనతో సమానస్కంధుల యింటి పిల్ల. ఆమెను గుఱించి ప్రయత్నించిన మనయత్నము కొనసాగవచ్చును.

జటా—పతంగావధానికిఁ బదివేల రూపాయిలుఁ బోసినఁ గాని యా సంబంధము స్థిరపడ నేరదు.

కర్ణి—కన్య నమ్ముటకు వాని కధికారమేమున్నది?

జటా—ఇంటియం దతని యధికారమఖండముగా సాగుచున్నది. అంత గొప్ప స్వగృహపీరుఁ డీ శ్రీకాకుల నగరమున దొరకు టరుదు. ముందు గట్టిగా కేకలు

వేసి కార్యమును సాధింపఁజూచును. అందు లకు లొంగనియెడల తొమ్మిదవ "అష్టకము" యొక్క పారాయణ యారంభించును. అప్పటికిని గార్యము కానపుడు చతుర్థోపాయము నకు దివ్య యొకటి తీసుకొనును. ధరణి నీకుఁ గావలయునెడల వాఁడు కోరినధనము వానికిఁ బోయవలసినదే.

కర్ణి—నాదగ్గఱ పదివేలు లేవు. నే నీయఁజాలను.

రథి—ఇప్పుడు ధరణి కాలనాథబాబు అధీనతయందున్నది. పతంగుని బారినుండి యామె నతఁడు విడిపించి యింటికిఁ దెచ్చుకొనినాఁడు. కాఁబట్టి శుల్కముయొక్క యవసరము లేదు.

జటా—అట్లగునెడల నామె సులభసాధ్యయే యగును. నీకు సమ్మతమైన పిల్ల యేదియో దానినే చెప్పుము.

కర్ణి—నాకు ముప్పురును సమానులే! (రథినిని జూచి) కుమారీ! నీ వేమనియెదవు?

రథి—పతంగావధానిని మించిన రసికుఁడు మనచండసేనబాబు. అతఁడు తన కొమార్తెను మేనల్లుఁడు వీరసింహున కిచ్చెదనని పట్టుపట్టియున్నాఁడు. అవ్వ కొడుకును సమర్థించుచున్నది. వీ రిద్దరికి భోగనాథ రణేశ్వరులు దన్నైయున్నారు. తల్లి ధారావతికి మాత్రము తనయాడబొట్టెకొడుకునకు (వీరసింహునకు) ఈయఁవలయునని లేదు. ఆమె ఘనేంద్రబాబున కీయవలెనని యనుచున్నది. మాపినతల్లిగారిని (లీలావతీదేవిని) విశాలాక్షుఁడాశ్రయించుచున్నాఁడు. తనకుమారుఁడు పద్మాక్షున కామెను (ఫలినిని)జేసుకొనవలెనని యున్నది. ఈరోజు సాయంకాలమున నతనిమెత్తు నెగురఁగొట్టివేసినది భృంగాటిక. రెండు జాతకములకును పొందిక లేదని దైవజ్ఞుఁడు మాపెన్నమ్మగారివద్దఁ జెప్పివేసినాఁడు. అతఁ డట్లు చెప్పుటకు శాస్త్రీయకారణము లేకపోలేదుగాని విశాలాక్షుఁ డా దైవజ్ఞుని హస్తమును నింపియుండిన నతఁ డా కారణమును లేవఁదీయకఁ బోయియుండును. ఇది ఫలినిసంగతి. మహర్షి యద్భుతప్రభావమువలన నా సంబంధము కావలయు నేమో గాని మనుష్య ప్రయత్నముఁబట్టి చూచిన ఘనేంద్ర వీరసింహులలో నొకని కామె యగునట్లు కనిపించుచున్నది. ఇఁక మధువాణిసంగతిఁ జూచిన నామెతండ్రి తన నూతన గృహిణిచేతి కీలుబొమ్మ. ఆమెకు మా అన్నయ్యపై గొప్ప అభిప్రాయ మున్నది. దేవకీర్తిగారి కుటుంబస్థు లందఱికిని మన భీమనాథబాబు మిత్రుఁడే యగును. అందువలన మధువాణి సాధ్యురాలనియే నాభావము. ధరణి యందఱికంటె సులభురాలు. నేనుగూడ మా దొడ్డమ్మవలె నీ ముప్పురిలో నెవరు లభించి నను సంతసించుదాననే.

రథిని యీవాక్యము ముగించులోపల వీథియరుగుపైనుండి యా ముప్పురికిని గొన్ని పాటలు వినఁబడినవి.

"శతకోటిధరునకు శచిదేవిపగిది
రతిదేవిమామకు రమదేవికరణి
వనజాతభవునకు వాణివిధాన
జనకర్మసాక్షికి సంధ్యచందాన

బాలేందుమౌళికిఁ బార్వతిమాడ్కి-
కాళింగజేతకు లీలమ్మభంగి
పనిలేనిదాంగకు ఫలినియే తగును."

జటా—అదుగో! వానియక్క వానికిఁ దగిన కన్యను సూచించినది. అదియే సరి. తన్ను బ్రాహ్మణులలోఁ జేర్చుకొనినపిమ్మట మనవాఁ డొకసారి తత్కాల సేనాపతిగారి యింటికి వెళ్లి రానిమ్ము. ఫలినికంట వాఁడొక సారి పడినఁ జాలును. మన కార్యము సిద్ధమగును.

అని చెప్పి లేచెను. కర్ణి త్వరగా లేచి వెళ్లి తలుపుఁ దీసినది. రాజకాళి లోపలకు వచ్చి తనతండ్రితో మాట్లాడుట కవకాశమీయవలె నని కర్ణి తలంపు. తలుపు తీయఁ బడఁగానే జటాముని యాయిల్లు విడిచి వీథిలోఁ బడినవాఁ డయ్యెను. రాజకాళి సత్వరముగా నతని ననుగమించినది. దృష్టిపథము దాఁటువఱకు కర్ణియు, రథినియు నా తండ్రి కూఁతుండ్రను జూచిరి. పిమ్మట రథిని కర్ణిచే ననుజ్ఞాతయై ముసుగు వేసుకొని యచ్చట నుండి కదలి వెళ్లిపోయినది. జటాముని యిచ్చిన యభయమును మూటఁగట్టుకొనియే వెళ్లినది.

పదునొకండవ ప్రకరణము

క్రొత్త శరపతి

సోమవారమునాటి భానువు తన బంగారు కిరణములచే శ్రీకాకుల నగరమును వెలిగించినవాఁ డయ్యెను. శివంకరసంఘ నాయకుఁడు వ్రాసిన కైంకర్యాభ్యర్థనపత్రము నకు చక్రవర్తి యనుకూలమగు ప్రత్యుత్తరము ప్రాతఃకాలముననే పంపినవాఁ డయ్యెను.

ఆ ప్రాతఃకాలముననే క్రొత్త రాజకులము గూడి ప్రజల పన్నులను పూర్వపు స్థితికి తగ్గించివేసినది. హేమచంద్రుఁ డెంత వాదించినను ఫలము లేకఁబోయినది. మల్లికార్జునుని పంతము నెగ్గినది. ఆ సువార్త పట్టణ మంతయు వ్యాపించి పల్లెలకుఁగూడ నెగఁబ్రాఁకినది. ప్రజ లెంతయో హర్షించిరి. మల్లికార్జునుని మంత్రినిగా నియమించి ప్రజలకుఁ బన్ను తగ్గింపఁజేసినది యంతయు శివంకరసంఘమువారుచేసిన ప్రయత్నఫలితమే యని యనేకులు ప్రజాప్రముఖులు తలంచిరి. ఈ వార్త లీలావతీదేవిని స్తబ్ధురాలినిగాఁ జేసినది. చక్రవర్తియే మల్లికార్జునుని ప్రేరేపించి యీపనిఁ జేయించెనని యామె యనుకొనినది. భోగనాథునకు సగము ప్రాణములు పోయినట్లే యయ్యెను. మల్లికార్జునుఁడు ప్రాసాదమును దరిద్రమునుగాఁ జేయుటకుఁ దలపెట్టెనని యతఁడు తన మిత్రులయొద్ద విలపించెను.

ఆ ప్రాతఃకాలముననే భీమనాథుని విజ్ఞప్తి నంగీకరించి బ్రాహ్మణకుల పరిషదధ్యక్షుఁడు ధర్మపాలసూరి జటామునిని మహర్షినిగా నంగీకరించుచు నట్టి మహాపురుషుల సంతానముయొక్క జాతిని బీజప్రాధాన్యముచేఁ బరిగణింపవచ్చు నని తీర్పిచ్చినవాఁ డయ్యెను. ఆ సంగతిని విని రథిని మిక్కిలి యానందించినది. భీమనాథుని మిత్రు లగు శక్తిధర ఘనేంద్ర మల్లికార్జున కాలనాథులు సంతోషించిరి. పూర్ణ హర్షించినది. రాజకాళి యా క్రొత్తబ్రాహ్మణునకు తన క్రొత్తపాటలచే స్వాగత మొసంగెను.

"మత్తేభవీర్యుఁడు మాభీముఁ డిపుడు
క్రొత్తగా మావిప్రకులములోఁ జేరె
ఇలలోని జేజేల కిది సుదినంబు
కులమందుఁజేరెను గుణభూషణుండు
లక్షకుఁడులున్యుండు లభియించె మాకు
దక్షుఁడు వీరుండు త్రాత నిర్జిత."

ఇది యొకవంక. మఱియొకవంక శివకీర్తి మ్లానుఁ డయ్యెను. చంద్రసేనుఁడు నిట్టూర్పు విడిచెను. పింగాక్షుఁడు క్రోధోద్దీప్తుఁ డైనాఁడు. సులోచనుఁడు నిరుత్సాహతఁ జెందెను. బలభద్రుఁడు రసాతలమునఁ గ్రుంగినవాఁ డయ్యెను. పద్మిని కడు వగచినది. అరుణుఁ డాకాశముపై యిట్లు వర్షించినాఁడు. ధవలాక్షి కొంచె మదరినది. ఎన్నెమందివీరులు చచ్చిన చావుకంటె భీమనాథుని బ్రాహ్మణజాతిప్రవేశమే పరంతపసంఘమునకు గొప్పవ్యథ కలుగఁజేసినది:

భానుమతి యక్షోభ్యునివలన మహావిద్యఁ దీసుకొని యాఱుమాసములనుండి జపించుచుండినది. ఆమె కీదినముననే దేవీకటాక్షముచే కవిత్వశక్తి యుల్లసించినది. పూర్ణప్రభృతుల కవిత్వశక్తి యాంధ్రభాషలోఁ బ్రసరింప, భానుమతికవిత్వశక్తి సంస్కృతభాషలోఁ బ్రసరింప నారంభించినది. గాయత్రీఛందస్సులో నామెతొలికవిత యిట్లు వెలువడినది.

శ్లో. ౧. సదమృత మిందో రతులితసారం
భవతి బతేతో హిమమపి ఘోరం.
౨. భవతు వధూనాం పతిసుఖ మిష్టం,
పరవశభావో మహా దిహా కష్టం.
3. అమలసతీనాం శత మిహ లోకే,
అచపలకన్యా నభువి ననాకే.

(౧. చంద్రుని మంచియమృతము సాటిలేని సారముఁ గలది. ఇతనినుండియే ఘోరమగు మంచుకూడ కలుగును. ఆశ్చర్యము. భర్తయొక్క విలాసగోష్ఠి. మిక్కిలి సౌఖ్యప్రదమే యైనను, అతని సాధికారనిర్బంధము జాడ్యప్రద మను తాత్పర్యమును మనస్సునందుంచుకొని యన్యాపదేశవిధమున కవీశ్వరి యిట్లు చెప్పుచున్నది.

౨. స్త్రీలకు భర్తృసుఖము ఇష్ట మగును గాక. ఇచ్చట పరవశత్వము గొప్పకష్టము.

3. ఈ లోకమునందు నిర్మల పతివ్రతల శతము చిక్కును. మన్మథుని జయించిన కన్యమాత్రము భూమియందును, స్వర్గమునందునుగూడ చిక్కదు.)

ఈ మూఁడు శ్లోకము లా ప్రాతఃకాలముననే శుభ్రాంగికిఁ బంపఁబడినవి. తద్ద్వారా దూమె శిష్యురాం డ్రగు నాంధ్రకవీశ్వరుల మధ్యఁగూడఁ బడినవి. అందఱును భానుమతి నవకవితను మెచ్చుకొనిరి.

* * *

తత్కాలసేనాపతి చండసేనుఁడు సోమవారమునాఁడు మధ్యాహ్నమున విశ్రాంతి కనంతరము కచ్చేరి సావడిలో కూర్చున్నాఁడు. ఇప్పుడు మువ్వురు శతపతుల నియమించు నధికార మతనిచేతిలో నున్నది. మల్లికార్జున కాలనాథ సులోచనుల శతపతి పదవులు ఖాళీపడియున్నవి గదా. అతని కుమారితె పద్మిని యతనిదగ్గఱనే కూర్చు

స్నది. రాజకీయ రంగములో సంభవించుచున్న మార్పులను గుఱించియే వారిద్దఱును మాట్లాడుకొనుచున్నారు. కాలనాథ భీమనాథులు బ్రాహ్మణులలోఁ జేర్చఁబడినందున జాతిపవిత్రతయే యడుగంటిన దని ప్రస్తావవశమున చండసేనుఁ డనెను. మనజాతికి దీనివలన మఱింత పుష్టి కలుగు నని ఫలిని చెప్పినది. ఆ విషయములో తండ్రికూతుండ్ర వాగ్వాదము జరుగుచుండఁగానే ప్రతీహారి వచ్చి—"ప్రభో! తమదర్శనముకొఱకు జటామునిపుత్రుఁడు భీమనాథుఁడు వచ్చి ద్వారమున వేచియున్నాఁడు." అని సేనాపతితో మనవి చేసెను.

చండ—పిల్లా! నీ వెప్పుడైన భీమనాథుని జూచినావా?

ఫలి — చెప్పుకొనఁగా వినడమే గాని చూడలేదు. అతఁడు మిక్కిలి పొడగరి యఁట.

చండ— పొడగరి మాత్రమే కాదు. పొడవునకుఁ దగిన లావుకూడ. అది యొక మాంసపర్వత మని చెప్పవచ్చును. వీని తల్లి కర్ణిగూడ సాధారణ పురుషులను మించిన పొడగరి. స్త్రీజాతిలో నంత స్థూలాంగిని నేనెచ్చటను జూడలేదు. ఆమె తనకొడుకునకుఁ బదిసంవత్సరములవఱకు పాలిచ్చినది యఁట. పాలయాధిక్యమువలన నామెకు పెద్దావని బిరుదము వచ్చినది. శక్తిధరుఁడే గాక రథినీకుమారిగూడ నామెపాలుఁ ద్రావియే పెరిగిరి. ఇప్పటికిని రథినీకుమారి "దొడ్డమ్మా! పాలిచ్చెదవా?" అని యామెను జూచి నప్పుడెల్ల నడుగుచుండును. అట్టి పెద్దావు పెయ్య వీఁడు. రెండుమూఁడుసారులు శతపతి పదవులు ఖాళీపడినపుడు సేనాపతి రణంధరబాబు వీనిని నియమించుటకు యత్నించెను గాని యప్పు డహంకారముచే నెత్తగానే తనకు సహస్రపతిపదవి కావలె నన్నాఁడు. ఇప్పుడు కొసకు బుద్ధివచ్చి శతపతిపదవి యాచించుటకొఱకే వచ్చియుండనోపును. ఇప్పుడు లోపలకు వచ్చును. చూడుము. (ప్రతీహారిని జూచి) ప్రవేశపెట్టుము వానిని.

ప్రతీహారి వెళ్లి భీమనాథుని లోపలకుఁ బ్రవేశపెట్టినవాఁడయ్యెను.

ప్రవేశింపఁగానే భీమనాథుఁడు ఫలినిని జూచినవాఁడయ్యెను. ఫలినిగూడ భీమనాథుని జూచినది. జటామునివాక్ఛక్తి మాటలు లేకయే దూతికాకృత్యము నాచరించినది. ఆ దూతికయొక్క నిశ్శబ్దోపన్యాసశక్తికి ఫలిని లొంగిపోయినది. జటామునిమాట నెగ్గినది. కర్ణికోరిక నెరవేరినది. భీమనాథుని వాంఛ తీరినది. రాగతరంగితములగు ఫలినిచూపులు భీమనాథునకు జటాముని వాక్ఛక్తిప్రభావమును విశదపఱచినవి. ఆ దర్శనకోలాహలములో ఫలిని దగ్గఱనున్న తండ్రినిగూడ గమనింపదయ్యెను. బహుకాలాభ్యస్తమగు జితేంద్రియత్వమును గోల్పోయినది. తన మనోమూలధన మగు లజ్జను బోఁగొట్టుకొనినది. ఇంతవఱకు సర్వసమర్థయై యుండిన ఫలిని యిప్పు డనురాగమువలన భీమనాథునియందు పక్షపాతము వహించినది యయ్యెను. తండ్రి చెప్ప వీరసింహుని, తల్లి చెప్ప ఘనేంద్రుని గూడ నామెమనస్సు లక్ష్యపెట్టక యా మహర్షి పుత్రునిపై లగ్న మయ్యెను.

కొన్ని క్షణము లిట్లు గడచిపోయినవి. ఫలిని మోహనిద్రనుండి మేల్కాంచి సర్దుకొని కూర్చుండినది. చండసేనుఁ డాసనముఁ జూపఁగా భీమనాథుఁడు కూర్చుండెను.

చండ—జటామునిపుత్రుఁడా! మీతల్లి గారు క్షేమముగా నున్నారా?

భీమ—క్షేమముగానే యున్నారు.

చండ — నీవుమాత్రమే బ్రాహ్మణుఁడవుగాఁ బ్రకటింపఁబడితివా? లేక మీతల్లి గారుకూడ బ్రాహ్మణిగాఁ బ్రకటింపఁబడినారా?

భీమ-ఆమె నాగాంగనగానే యున్నది. కొన్ని గడియలకు ముందే నాగకులపరిషదధ్యక్షుఁడు మాయమ్మను శుద్ధిపత్ర మిచ్చి నాగజాతిలోఁ జేరుటకు సమ్మతించెను.

చండ—బాగున్నది పంపకము. కుమారుని బ్రాహ్మణులు, తల్లిని నాగులు వంతులు వేసుకొని పంచుకొనిన ట్లున్నది. ఇన్నాళ్లకు గొప్పతగాయిదా యొకటి తీరినది. (ఫలినిని జూచి) కుమారీ! ఈ పంపకములో లాభ మెవరిది?

ఫలి—మనదే! ఈ వర్ధమానవీరుఁడు మనవంతునకు లభించెను.

చండ—(భీమనాథుని జూచి) ఇప్పుడు నాదగ్గఱకు నీ వేపనిమీద వచ్చియున్నావు?

భీమ—తమసేనలో నొకయుద్యోగము నాశించి తమయొద్ద మనవి చేసుకొనుటకే వచ్చియున్నాను.

చండ—ఇదివరలో రణంధర బాబుగారు సేనాపతిగా నున్న కాలమందు నీవు శతపతి పదవి సంగీకరించుటకుఁ దిరస్కరించినట్లు విన్నాను. ఇప్పుడు కూడ శతపతిపదవులే ఖాళీపడియున్నవి. (పరిహాసగర్భముగా) ఈ మధ్య దండనాయకపదవి ఖాళీపడుసందర్భము వచ్చినదే! అప్పు డేల నీవు దానికై ప్రయత్నించక వదలివేసితివి?

భీమ—మీ మేనల్లుఁడు వీరసింహ బాబుగారు నాకు మిత్రులు. అతనికి పోటీగా నిలుచుట నా కిష్టము లేదు.

తనతండ్రి పరిహాసోక్తిని, భీమనాథుని ఋజుప్రత్యుత్తరమును ఫలిని గమనించినది.

చండ—సేనాపతిపదవికొఱకు పరీక్ష యొకటి జరుగనున్నదని వదంతి ప్రబలియున్నది. దానికి నీవు నిలచెదవా?

భీమ—ఒకవేళ పరీక్షయే జరుగునెడల ఘనేంద్ర మల్లికార్జునులు నిలువఁజాలరు. అందువలన పరీక్ష యంత హృదయజనావర్జకముగా నుండదు. ఇఁక నా అత్యంతప్రియమిత్రులైన శివకీర్తి కాలనాథులతో పోటీ సేయుటకు నిలువవలెను. అది నా కిష్టము లేదు. పరీక్ష యంతయు ముగించినపిమ్మట నెట్టి యుద్యోగముల గొడవ లేకుండ ప్రస్తుత పరీక్షలో ప్రథమోత్తీర్ణునకు ఘనేంద్ర మల్లికార్జునులకును నాకును ప్రత్యేకపరీక్ష యొకటి నడిపింపవలె నని సార్వభౌముని నేను ప్రత్యక్షముగాఁ గోరెదను. అప్పుడు భీమనాథుని నిజస్థితి లోకమునకు బయల్పడును.

ఫలి — (తనలో) ఇతని యాశయము లుదారములుగా నున్నవి.

చండ—ఉద్యోగ మిచ్చుటకుఁ బరీక్ష ప్రమాణముగాఁ జేయుట నాకు సమ్మతమైనది కాదు. భీమనాథబాబు! సహస్రపతి పదవి ఖాళీలేదు. ఒకవేళ యున్నను దాని కెందఱో యున్నతవంశస్థులు అభ్యర్థు లగుదురు. ఇప్పుడు మా సైన్యములో మూఁడు శతపతిపదవులు ఖాళీపడియున్నవి. నీకు కావలయునెడల శతపతిపదవి కిప్పుడే యాజ్ఞాపత్ర మిచ్చెదను.

కొసకు చండసేనుఁడు ఋజుభావముతోడనే మాట్లాడినాఁడు. భీమనాథునికే యుద్యోగాపేక్ష యుండునెడల నతనిప్రయత్నమునకు వేఱుమార్గ మున్నది. అతని కా యుద్దేశము లేదు. అతని లక్ష్యమంతయు నా దినమున ఫలినిని జూచుటయే. ఆ పని నెఱవేఱినది. అయిన నాచోరపరమేశ్వరునకుఁ దృప్తి తీరలేదు. సంవాదవ్యాజమున కాలమును పొడిగించి యా మోహనాంగిని మఱియు మఱియుఁ జూచుటయే యతని ప్రధానలక్ష్యముగా నుండెను. కొసకతఁడు తాను వేసిన వలలోఁ దానే చిక్కుకొనెను.

భీమ—బాబుగారు! శతపతిపదవిని నాకిచ్చెదనని రెండుమూఁడుసారులు రణంధరబాబుగారు నన్నుఁ గోరిరి. అప్పుడు నేను తిరస్కరించితిని. ఇప్పుడు నేను శతపతిపదవి కంగీకరించునెడల పరిహాసాస్పదుఁడ నగుదును.

చండ—నీతో సమానులగు మల్లికార్జున కాలనాథులు ముందు శతపతులుగాఁ బనిచేసినవారే గదా. ఇప్పు డొకఁడు మహామంత్రి యైనాఁడు; ఒకఁడు దండనాయకుఁడైనాఁడు. అసలు ఘనేంద్రుఁడు ముందు నగరపాలుఁడుగాఁ బనిచేసెను. ఇప్పుడు రాష్ట్రియుఁ డైనాఁడు. ఈ కాలములో దశపతిపదవి దొరకుటయే దుర్లభముగానున్నది.

భీమ—కాలనాథుఁడు జీవించుటకును, మల్లికార్జునుఁడు తన తల్లిని నౌకరీలోనుండి విముక్తిసేయుటకును ఎంత చిన్నపనిలోనైన ముందుఁ బ్రవేశించిరి. ఘనేంద్రుఁడు తండ్రిగారి యొత్తిడివలన నంత చిన్నపనిలోఁ బ్రవేశింపవలసివచ్చినది. నా కట్టి యిబ్బందులు లేవు.

ఫలిని—మీరు యింక స్వతంత్రజీవనముకొఱకుఁ బ్రయత్నింపవలసియేయున్నది. ఇన్నాళ్లు మీరు తల్లివలనఁ బోషింపఁబడుట యంత యాక్షేపణీయవిషయము గాదు. ఈ దినము మొదలుకొని యామె నాగాంగన. మీరు బ్రాహ్మణకుమారులు. ఆపత్సమయములందుఁ దప్ప నెట్టి ప్రతిఫలము లేకయే బ్రాహ్మణులు నాగులయన్నము తిని జీవించుట గౌరవహానికరము.

చండ—ఔను.

ఫలిని యింకను జెప్పుచున్నది—"మీరు శతపతిపదవిలోఁ జేరుట హాస్యాస్పద మని తలంచుకాలము వెళ్లిపోయినది. తన పినతండ్రి యింటనుండి కాలనాథబాబు బయల్వెడలినరోజును, ఇప్పుడు మీరు బ్రాహ్మణులలోఁ జేరిన దినమును సమానసందర్భములుగానే యున్నవి. అతనికి నిలుచుటకుఁ బినతండ్రి యొకయిల్లుఁ జూపెను. జీవనమున కా దినముననే రణంధరబాబు పిలిచి శతపతిపదవినిచ్చెను. మీకుఁగూడ నిప్పు డా రెండును

అవసరములు. మీయింట మీతల్లి యుండ వచ్చును గాని మీరు మీతల్లియింట నింక యుండుట తప్పు. మీరు మీతల్లిని బోషింప వచ్చును గాని మీ తల్లిచే మీరు పోషింపఁ బడుట యింకమీఁదట తప్పు. బ్రాహ్మణకన్య నగు నేను బ్రాహ్మణజాతిక్షేమమున కీమాటలు మీతో మనవిఁజేసితిని. వీటిలో నధికప్రసంగ మేమైన నుండు నెడల మీరు క్షమింపఁ గోరెదను.

ఫలినివచనోపన్యాసము భీమనాథునకు సదశ్వమునకుఁ గశాఘాతమువలె నుండినది. అతఁ డారాత్రి మొదలుకొనియే ప్రత్యేకముగా నుండుటకును, ప్రత్యేకముగా జీవించుటకును సంకల్పించుకొనెను. తత్క్షణమే శతపతిపదవి స్వీకరింపవలెనని యతనికి బుద్ధి పుట్టినది. పూర్వప్రతిబంధకమే యిప్పుడు తిరిగియు నతని మనస్సునకు స్ఫురించినది. అది యేది? సార్వభౌముని యన్నమును దినుచు నతనిధనముదోఁచుట తప్పనుభావము. అప్పుడే దానికిఁ బ్రత్యుత్తరముగూడ నతనికి వచ్చివేసెను. "ఇంక నేను సర్కారువారి ధనము జోలికి పోను"అని యతఁడు నిర్ణయించుకొనిన వాఁడయ్యెను. ప్రాతఃకాలమున రాజకులము నందు పన్నులను తగ్గించు ప్రకటన మతనికి జ్ఞప్తికివచ్చి యతనిని సుళువుగా నట్టినిర్ణయమునకుఁ దీసుకొని రాఁగలిగెను. కొనకతఁడు తన భావిప్రేయసి లేక భావకల్పితరమణి సూచనకు లొంగిపోవలసిన వాఁడయ్యెను. అతఁడు మెల్లగాఁ దనలొంగుపాటు నిట్లంగీకరించెను.

"అమ్మాయిచెప్పినయుక్తినచ్చినది. నేను ప్రవేశించిన జాతి కగౌరవముఁ దెచ్చుటకంటె నేను శతపతినై పరిహాసాస్పదుఁడనగుటయే మేలని నాకుఁ దోఁచుచున్నది. బాబుగారు! ఆజ్ఞాపత్రమిచ్చిన తామునిర్దేశించుశతమునకు నేతనై సార్వభౌమునిసేవఁ జేయఁగలవాఁడను."

చండసేనుఁడు తనకుమారితెయుక్తివాదవైభవమున కుప్పొంగెను. తనమాట నెగ్గినందులకు ఫలిని సంతోషించినది. దండనాయక పింగాక్షుని దళములో సహస్రపతి బలభద్రునిచేతిక్రింద సులోచనుఁ డుండెడువాఁడు. అతనిపదవినే చండసేనుఁడు భీమనాథున కిచ్చుచు నాజ్ఞాపత్ర మొసంగినవాఁడయ్యెను. భీమనాథుఁడు ఫలినీవిలోకనోత్సవములో మునిఁగియుండెను. తా నొక గొప్ప శతపతిని సంపాదించి సర్కారువారి కిచ్చితి నను హర్షములో నున్నాఁడు చండసేనుఁడు. భీమనాథుని నూతన జీవితారంభమునకుఁ గారకురాల నైతి నని ఫలిని సంతోషించుచున్నది. ఫలినీ భీమనాథులు తనచేతఁ జిక్కకమానరని మన్మథుఁడు నాట్యమాడ నారంభించినాఁడు.

పండ్రెండవ ప్రకరణము

చోరరాక్షసుఁడు

సోమవారమురాత్రి మిక్కిలి సంభ్రమముతో భీమనాథుఁడు గాక తక్కిన పరంతప సంఘనాయకులు చంద్రసేనునియింటఁ గూడిరి. ఇదివఱకు భీమనాథుని చేతిక్రిందఁ బని చేయు జంభుఁ డను కాపాలికుఁ డొకఁ డా సభలో సన్నిహితుఁ డయ్యెను. భీమనాథుని స్థానములో నతఁడు కూర్చుండెను. తక్కిన వారు మునుపటివారే.

నిశం — ఈ దినమున ప్రాతఃకాలము నందు భీమనాథుఁడు బ్రాహ్మణజాతిలోఁ జేర్చుకొనఁబడినాఁడు. ఆ క్రొత్తబ్రాహ్మణుఁ డంతటితోఁ బోవక సార్వభౌముని సేనలో శతపతిగాఁ గుదురుకొనెను. ఇప్పుడు తాను బ్రాహ్మణుఁ డయ్యెను గనుక నాగులసొత్తు తినఁజాలఁడఁట.

పింగాక్షుఁడు—ఏనాగులసొత్తు ?

నిశం — తన తల్లిసొత్తు. ఈ దినము మొదలుకొని యతని స్వతంత్రజీవన మారంభించినది. ఈదినము మొదలుకొని యతఁడు సార్వభౌముని సొత్తు దిన నారంభించినాఁడు. అందులకుఁ బ్రతిఫలముగా నతఁ డిటుపిమ్మట సర్కారువారిసొత్తు దోఁచఁడఁట. మదాంధులగు శ్రీమంతుల సొత్తు దోఁచుటయు, చౌర్యసాధ్యము లగు సంఘస్థుల కార్యములు నెరవేర్చుటయు మాత్రము తాను పరంతపసంఘమునకుఁగాను జేయునఁట. అందువలన మన చోరవర్గమును రెండు భాగములనుగాఁ జేయవలసియున్నది.

పింగా—అన్నింటికంటె నతనిని విడుచుకొనిన మనకు క్షేమ మని నాకుఁ దోఁచుచున్నది. భోగనాథునిపై ద్వేష మొక్కటి తప్ప మనతో బంధించునంశ మొక్కటియును లేదు.

నిశం—అతని నెప్పుడును విడువవలదని ధవళాక్షీదేవి యాదేశము.

సులోచనుఁడు—అతనిని విడువనక్కఱలేదు. కాని యతనిని బిలిచిన యంతరంగ సభలలో మనము రహస్యములను మాట్లాడుకొనకుండ నుండవలెను.

నిశం — అట్టికష్టము నతఁడు మనకుఁ బెట్టలేదు. అంతరంగసభలోని సభ్యత్వమును గూడ నతఁడు విడిచివేసినాఁడు. అతనిస్థానము నందులకే జంభున కిచ్చి యితనిని సభకుఁ దీసుకొనివచ్చితిని.

ఈజంభుఁడు జటాముని తృతీయభార్య యగు భైరవికిఁ దమ్మునికుమారుఁడు. అందువలన నిశంభునితల్లి సుముఖికి మేనబావ యగును. అందువలన నిశంభునకుఁ దండ్రి వరుస. ఇతని కాంధ్రభాషలో సంతకము సేయుట మాత్రము తెలియును. ఇతర భాషలో దేనిలోనైన నితఁడు పండితుఁడుగా నుండవచ్చు నని మా పాఠకులు భ్రమపడవలదు. తక్కిన భాషలలో సంతకము సేయుటకుఁగూడ నితనికిఁ దెలియదు. దొంగతనములో నితఁడు గొప్పనిపుణుఁడు. మాటలలో నసాధ్యుఁడు. ఇంద్రునినైన తృణీకరించి పలుకుట యితని యలవాటు. ఒక సంవత్సరము క్రింద జరిగిన వస్తాదుల మల్లయుద్ధ పరీక్షలో నితఁడు విదేశీయమల్లుల నోడించి పేరువడసియున్నాఁడు. భీమనాథునితో మల్లయుద్ధమం దొకపట్టు గెలిచి రెండుపట్టు లోడెను. ఒకపట్టయినను భీమనాథునితోఁ బట్టి గెలుచుట యసాధ్యకార్యములలో జమ. తనచేత నినుపగద యుండిన ఘనేంద్ర కాలనాథ మల్లికార్జునులను బూడిచేసివేసెద నని యితఁడు డాబులు కొట్టుచుండును. ఇతనికి మనుష్యులను వధించుట యనిన నత్యుత్సాహము. మద్యమాంసము లితనికి ప్రతి

దినావశ్యకములు. ఇతని యొక్క పేరు చించాక్షి. ఆమెవయస్సు ముప్పదికి మించినను పెండ్లిమాత్ర మింక నామెకుఁ గాలేదు. జంభుఁడు పాతికయేండ్లవాఁడు. ఇతనికిఁగూడ పెండ్లి కాలేదు. ఇద్దఱును రూపమునందుఁ గాటుకకొండలే యగుదురు. చించాక్షిగూడ మిక్కిలి బలవంతురాలనియు, బరంతపసంఘములో నామె సభ్యురా లనియు పాఠకులు గమనింపఁదగిన విషయము. వీ రిద్దఱును నివసించు వీథిలో వీరికి దడియనివారు లేరు. సంస్థానమల్లుఁడుగా నితఁడు సుచంద్రునివలన జీతముఁ బొందుచున్నాఁడు. సంఘచోరుఁడుగా నిశంభునివలన జీతముఁ దినుచున్నాఁడు. ఇతనికి నిశంభునిపై నభిమాన మెక్కువ. అందఱికంటె నిశంభున కితనిపై విశ్వాస మధికము. ఇతనికి చోరరాక్షసుఁడని సంఘములో మాత్రము ప్రసిద్ధ మగు బిరుదు. ప్రకృత మనుసరించెదము.

పింగా—ఇప్పుడు భీమనాథుఁడు మన యంతరంగసభలో సభ్యత్వము విడిచివేసినందున మన సంఘలక్ష్యమును మార్చుకొనుట కభ్యంతర మేమి గలదు? ఆంధ్ర రాష్ట్రమును శక్తిధరున కొప్పగింపవలసిన యవసర మేమి మనకు? కాకులుని రాజ్యమును కాకులదౌహిత్రికే యిచ్చివేయుట మనవిధి.

నిశం—మన మతనికిఁ దెలియకుండ సంఘలక్ష్యము మార్చుట తగనిపని. అది యెప్పటికైన నతనికిఁ దెలియకఁ దీరదు. అది తెలిసిన నతఁడు మనకు ఘోరవిరోధి యగును.

జంభ—అతఁడు విరోధియైన మనకుఁ గల నష్ట మేమి? మువ్వురున్నవారు నలువురగుదురు. మనముగూడ నలువురమున్నారము. మన మిద్దఱము. అరుణపింగాక్షు లిద్దఱు.

నిశం — పూర్ణాఘోరకులను లెక్కవేయ నక్కఱలేదా?

జంభ—పూర్ణకు మా చించాక్షి సరిపోవును. మన బలభద్రుఁడు ఘోరకునకు సరిపోవును.

పర్ణిని—నాలుగు వీరయుగళములలో జోడీ లెట్లు?

జంభ— నేను భీమనాథుని జయించెదను. నిశంభుఁడు ఘనేంద్రుని నిర్జించును. అరుణుఁడు మల్లికార్జునుని హతమార్చును. పింగాక్షుఁడు కాలనాథుని పేరడంచును.

పర్ణి—చోరపరమేశ్వరుఁడు స్త్రీల నగలను దొంగలించ నని యొకవ్రతముఁ బెట్టుకొనియున్నాఁడు. మీకుఁగూడ నా వ్రతమున్నదా?

జంభ—దొరకిన దేదియు విడిచిపెట్టనని నేను వ్రతముఁ బెట్టుకొనియున్నాను.

పర్ణి—అంతఃపురముఁ బ్రవేశించి రాణిగారి యేడువారముల నగలను తమరు దొంగలింపఁగలరా?

నిశం — అది మిక్కిలి దుష్కరమైన కార్యము.

జంభ—చోరపరమేశ్వరునకువలె చోరరాక్షసునకుఁ గూడ దొంగలించిన సొత్తులో సగముఁ దీసుకొను హక్కిచ్చెదరా?

పర్ణి — చోరపరమేశ్వరునివలె చోర రాక్షసుఁడు తనకులభించిన భాగమును ధర్మముఁ జేసివేసునా?

జంభు—చోరరాక్షసునకు ధర్మమేచేసు కొనుట కిష్టముండునెడల నతఁడు మీదగ్గఱ దొంగనౌకరీ కేల కుదురుకొనును?

నిశంభుఁడు సభ్యుల నావిషయములో నభిప్రాయ మడిగెను. సభలో మతభేదము పుట్టినది. హిరణ్యనాభుఁడు నాల్గవవంతుగా నవరించిన భాగుండుననని సూచించెను. దాని నందఱు నంగీకరించిరి.

జంభు—నాకు నాల్గవవంతే చాలును. నేను తప్పక యంతఃపురముఁ బ్రవేశించి రాణి నగలను దోఁచెదను. నాకు బలభద్రుఁ డొక్కరుఁడు సహాయుఁడుగా నుండినఁ జాలును.

నిశం—అట్లే కానిమ్ము. ఏరోజురాత్రి యీపనిఁ జేసెదవు?

జంభు—ఎల్లుండి మంగళవారమునాఁడు రాత్రి. చక్రవర్తి యీరాత్రి ప్రాసాదమున నుండఁడు. అతఁడు ప్రతిమంగళవారము రాత్రియందు చిట్టడవిలోనుండు మహామారీ మందిరము దగ్గఱకు వెళ్లుచుండును. ఆ సమయమునందు రాజును బంధింప వీలుగా నుండు నని నేనెన్ని యోసారులు భీమనాథబాబుకుఁ జెప్పితిని. అతఁ డంగీకరించినవాఁడు గాఁ డయ్యెను.

పింగా—ఇప్పుడు భీమనాథుఁడు రంగము నుండి ప్రాయికముగా నిష్క్రమించినందున మన మింక నాపనిని జేయవచ్చును.

పింగాక్షుని సూచన నరుణ జంభ సులో చనులు సమర్థించిరి. తక్కినవా రంగీకరింప లేదు. వా రంగీకరింపకఁబోవుటకు కారణ మేమి? "బుధవారము సింహాసనోత్తరాధికారి సమస్యావిచారణదినము. ఆ దినమునఁ జక్రవర్తి లేనియెడల నిబంధనప్రకారము మహామంత్రి యతనిస్థానము నాక్రమించును. అరాజక మగు సమయమున యువరాజును సింహాసనమున నుంచి కార్యములు నడుపుట యవసరము గాన ఆదినమున విచారణ నిలుపరు. మల్లికార్జునుఁడు ధర్మాసనమున వెల్లిన శక్తిధరునదే యౌవరాజ్య మనుటలో సందేహము లేదు. నిజముగా శక్తిధరుఁడు యౌవరాజ్యమునకు వచ్చిన, ముందుగా భీమనాథుఁడు పరంతపసంఘమును విడిచిపెట్టి వేయును. అతఁడు సంఘములో నున్నందున సంఘమునఁ జేరినవా రెందఱో గలరు. వా రందఱునుగూడ సంఘమును విడిచిపెట్టుదురు. శక్తిధరుఁడు యౌవరాజ్యమునకు వచ్చిన వెంటనే పరీక్షావసరము లేకయే కాలనాథుని సైనాపత్య మిచ్చివేయును. అంతియేగాక శాంతిసేనకుఁ జిత్రకూట మహామండలముఁ గూడ నిచ్చివేయవచ్చును." ఇవి వారు చూపిన కారణ సంగ్రహము. భోగనాథుని యౌవరాజ్యము స్థిరపడిన పిమ్మట మహారాజును మంగళవారపురాత్రి బంధించుట గుఱించి యందఱు నేకాభిప్రాయు లైరి.

పర్ణి—ప్రతిమంగళవారము రాత్రి మహారాజు మహామారీమందిరమునకు వెళ్లుటకుఁ గారణమేమి?

చంద్రసేనుఁడు—ఏదియో గుప్తపూజ కని చెప్పవచ్చును.

హిరణ్యనాభుఁడు — ఏదియో గుప్తచర్య కనిపించినాయుద్దేశము.

అరుణుఁడు—ఎవతె యందులకుఁ దగిన నాయికామణి ?

హిర—గుప్తచర్య యనఁగా కౌలికు లాచరింపఁదగిన కులయోగినీపూజ యని నా భావము.

అరు—కులయోగిని యనఁగా నేమి ?

హిర—కుండలినీశక్తిని లేపిన మాంత్రికురాలుగా నుండవలెను. అట్టి నారీమణిని కౌలికసాధకుఁడు భార్యాభావముతో నారాధించును. ప్రచండ చండీ విద్యోపాసకుల కీ పద్ధతి గలదు. ప్రచండచండీమాతయే నామాంతరముచే మహామారి. అందువలన మహామారీమందిరమునందు జరుగు క్రియ కులయోగినీపూజగానే యుండును.

అరు—భార్యాభావముతో నారాధించుట యనఁగా—?

నిశంభు— (ప్రసంగమధ్యమందు) ప్రస్తుత మీ ప్రసంగము మన కనవసరము. భోగనాథుని యౌవరాజ్యము స్థిరపడువఱకు మహారాజుజోలికి మనము పోఁగూడదు.

అందఱును నిశ్శబ్దులైరి.

నిశంభుఁడు—(జంభునిఁ జూచి) బాబు! మంగళవారమునాఁడు రాత్రి కోట పడమర మైదానములో బలభద్రుఁడు నిన్ను సంధించున ట్లేర్పాటుఁ జేసెదను.

జంభు—అట్లే కానిండు.

చంద్ర —చీఁకటిరాత్రులలో నీ పని సేయఁగూడదా ?

జంభు — వెన్నెల రాత్రియే కోటలో దొంగతనమునకు మంచిది. వెన్నెలరాత్రు లయందు చిన్నచిన్న బురుజులలో నెవరు నుండరు. నాలుగు పెద్దబురుజులలో నలువు రుందురు. వారికిఁ దెలియకుండ కోటగోడ యెక్కుట కష్టమైనపని గాదు. అందులకుఁ దగినస్థలము నాకుఁ దెలుసును.

నిశం—ఔను. వాస్తవమే! కోటలో దొంగతనమునకుఁ జీఁకటిరాత్రికంటె వెన్నెల రాత్రియే మేలు. చీఁకటిరాత్రులలో కావలి వారు మిక్కిలి జాగ్రత్తగా నుందురు.

పర్ణి—అంతఃపురమునందుఁ బ్రవేశించి దొంగిలింపఁగల్గునెడల భీమనాథబాబుకంటె జంభాసురుఁడే గొప్ప దొంగ యని మన మంగీకరింపవచ్చును. అప్పుడు మన చోరరాక్షసునకుఁ జోరమహేంద్ర బిరుద మీయ నచ్చును.

అందఱుసభికు లామాటను సమర్థించిరి. చోరరాక్షసునిముఖము త్సాహముచే వికసించినది. అతని దృష్టు లప్పుడే రాణిగారి యంతఃపుర సౌధముపైఁ బ్రసరించినవి. వాటి కది గోచరము కాకపోయినను సంకల్పము దానిని వాటిముందుఁ దెచ్చిపెట్టినది. అచ్చట నిద్రపోవుచున్న లీలావతి కన్పట్టినది. తా నామెను లేపి యెట్టి కఠినోక్తులతో దడిపింపవలయునో యాగ్రంథము నతని ప్రతిభ సమకూర్చుచున్నది. అప్పు డందఱి దృష్టులును చోరరాక్షసునిపైఁ బడినవి. అతఁ డాపూటకు నాయకుఁడుగా నుండెను. ఆ యుచ్ఛృంఖలుఁ డగు వీరకాపాలికుని ద్వారా యెన్ని యోకార్యములను సాధించుటకు నిశంభుఁడు సంకల్పించుకొనినాఁడు.

పదమూఁడవ ప్రకరణము

జంభనిగ్రహము

మంగళవారమునాఁడు రాత్రి కోటవెనుక ప్రక్క నొక చిన్న పడవచే నగడ్తను దాఁటి యిద్దఱు మనుష్యులు కోటగోడను సమీపించిరి. వారిలో నొకఁడు వస్తాదు జంభుఁడనియు, మఱియొకఁడు వాని యనుయాయి బలభద్రుఁడనియు, మా పాఠకులకు బోధపడి యుండును. నల్లనిబురకాచే వారి శరీరము లాచ్ఛాదితములై యుండుటఁబట్టి వారి నిజ స్వరూపము లేమియును దెలియలేదు.

జంభుఁడు తన యిష్టదేవతకు మ్రొక్కి త్రాడుచేఁ గట్టఁబడిన యుడుమును కోట గోడపై విసరినవాఁడయ్యెను. ఆ బలవత్తర ప్రాణి కోటపైఁ దనకు దొరకిన యొక చెట్టు వేరును దిట్టముగాఁ బట్టుకొనినది. ముందుగా నాయకుఁడు గోడ న్రాత్రాడు సహాయమున నిక్కిలి లాఘవముతో నెక్కినవాఁడయ్యెను. పిమ్మట ననుచరుఁ డెక్కెను. ఆ స్థలమునందు వృక్షము లధికముగా నున్నందున కోటబురుజులపైఁ గావలికాయువాని దృష్టికి వా రగుపడలేదు. పడవచే వారగడ్తను దాఁటునది గూడ వానికి కనుపించుట కవకాశము లేక పోయినది. ఆ చెట్ల నీడయే వారిని భద్రముగా నచ్చుటఁగూడఁ గాపాడినది.

ఇప్పుడు నాయకునకు లీలావతీదేవి నిద్రించు భవనము లక్ష్యమై యున్నది. గోడ దిగిన నుద్యానవనము. ఉద్యానమునుండి యంతఃపురమునకు వెళ్లు త్రోవలో నొక సింహద్వారము దాఁటవలసియున్నది. ఆ ద్వారము నొక ప్రతీహారి (పురుషుఁడు) కాయుచున్నాఁడు. ఉద్యానవన మధ్యము నందలి భవనములో చాలమంది యుద్యాన పాలకులు నిద్రించుచున్నారు. సింహద్వారము దాఁటిన లీలావతీభవనమువఱ కడ్డులేదు. ఆ భవనమునందు కొన్ని కక్ష్యాంతరములు దాఁటవలసియుండును. వాటియందు ప్రతీహారిణు లందఱు నబల లగు స్త్రీలు. ఇది జంభుఁడు సంగ్రహించిన విషయసంగ్రహము.

మత్తుమందువలన ప్రతీహారిణులను మూర్ఛితలనుగాఁ జేయవచ్చునని చోరరాక్షసుని సంవిధానము. పురుషుని మాత్రము బంధింపవలసియుండు నని వాఁ డనుకొనినాఁడు. అనుచరునియొద్దనే మత్తుమందు గలదు. ఆడవాండ్రను దాఁటవలసిన యుద్యోగము ననుచరున కిచ్చి, మగవానిని దాఁటవలసిన యుద్యోగమును దాను పుచ్చుకొనినాఁడు. చడిచప్పుడు లేకుండ వారిద్దఱును కోటగోడనుండి యుద్యానములోనికి దిగిరి. పిమ్మట క్షణములో నుద్యానము దాఁటి యంతఃపుర పశ్చిమ సింహద్వారము దగ్గఱకు వచ్చిరి. ఆద్వారపాలకుని బంధించుటలో గడబిడ జరుగునేమోయని నాయకుఁడు భయపడెనుగాని, యా యుద్యోగి కాళ్లు సాచి గోడ నానుకొని కూర్చుండియే చేతఁ గత్తిబట్టుకొని నిద్రించుచున్నాఁడు. అందువలన వాని నేమియును జేయనక్కఱ లేకయే సులభముగా వారు లోపలఁ బ్రవేశించిరి. ముం దనుచరుఁడు, వెనుక నాయకుఁడును నడుచుచున్నారు. ఇద్దఱును రాణిగారి భవనమువఱకు నిరాటంకముగా వెళ్లిరి. అచ్చట ప్రతీహారిణులను, నిద్రించుచున్న వారిని దాఁటిపోవుచు, మెలకువతో

నున్నవారిని మత్తుమందుచే మూర్ఛితలనుగాఁ జేయుచు, ననుచరుఁడు మిక్కిలి చురుకుగాఁ దాము వచ్చిన కార్యమునకు త్రోవ సరళముఁ జేయుచుండెను. రెండు గడియలవఱ కెవరికిని దెలివి రానీయకుండ నుండునంత బలవత్తర మైనది యా మత్తుమందు. వా రట్లు సులభముగాఁ గక్ష్యాంతరములను దాఁటి లీలావతీదేవి శయనశాలఁ బ్రవేశించిరి.

దీపము లఖండముగా వెలుఁగుచున్నవి. హంసతూలికాతల్పముపై లీలావతీదేవి నిద్రించుచున్నది. ఆమె మంగళవారపునగలతో సీరాత్రి పండుకొనియున్నది.

నాయకుఁ డప్పుడు శబ్దములేకుండ లీలావతీదేవిని లేపవలెనని తన యనుచరున కాజ్ఞ యిచ్చెను. వాఁడు మెల్లగాఁ దల్పము సమీపించి లీలావతీదేవి పాదములను మృదువుగాఁ బట్టెను. అంతతో నామెకుఁ దెలివివచ్చి కండ్లు విప్పిచూచినది. వాఁడు వెంటనే కాలు వదలివేసెను. నాయకుఁడు తాను లీలావతీదేవితో మాట్లాడవలసినది యాలోచించుకొనినాఁడు. వాఁడు తన చాతుర్యమును, తన నిర్భయత్వమును, తన దృఢత్వమును తన యనుచరునకు వెల్లడియగునట్లు రాణి నిట్లు హెచ్చరించెను:

"లీలావతీ! నీ వేమి కేకవేసినను, ఈ బాకుతో నిన్ను పొడిచి చంపివేసెదను. ఇప్పుడు నీ మానప్రాణములను రక్షించుకొనుట కొక్క యుపాయమే యున్నది. నీ యేడువారముల నగలను దీసి మా కిచ్చివేయుము."

వాఁ డనినట్లే చేయగలవాఁడని వాని కాఠిన్యస్వరముచే లీలావతీదేవి తెలుసుకొనెను. అట్టి భయావహ సమయములోఁ గూడ మన స్స్వాస్థ్యముఁ దప్పిపోకుండ లీలావతీదేవి తన సహజ నయవంచకస్వరములో నిట్లనినది:

"ఎవరవు నాయనా నీవు?"

జంభు—నేను వస్తాదు జంభుఁడను. పరంతపసంఘనాయకులలో నొకఁడను. ఇంక నీవు శీఘ్రముగాఁ గార్యమునకు గడంగుము. ముం దొంటినగ లొలిచిపెట్టుము.

ధిక్కరింపఁబడుట లీలావతీదేవికి స్వప్నములోఁగూడఁ దెలియదు. బెదరింపఁబడుట మిక్కిలి యపరిచితము. అవమానింపఁబడుట యూహించుటకుఁ గూడ శక్యము కానిది. సులోచనుఁడు పెద్దగుంపుతో నడ్డినపుడు గూడ నామె ధిక్కరింపఁబడలేదు; అవమానింపఁబడలేదు. లక్షసైన్యమున కామె యధీశ్వరి యనుట సత్యమైన సంగతి. శతపతులును, సహస్రపతులును, దండనాయకులును ఆమెకనుసన్నలలో మెలంగుచుందురు. ఆమెదగ్గఱనే కాదు; ఆమె సఖి భృంగాలక దగ్గఱఁగూడ పెద్ద పెద్ద యధికారులు భయపడుచుందురు. ఆంధ్రరాష్ట్రములో నామె కడ్డులేదు. అట్టి మహోన్నత రాజ్ఞి తన యంతఃపురమున, తన శయ్యాగృహమునందే యొక తుచ్ఛకాపాలికునిచే ధిక్కరింపఁబడినది; బెదరింపఁబడినది. అవమానింపఁబడినది; ఆమెమానప్రాణము లిప్పుడు సందిగ్ధస్థితియం దున్నవి. ఆమెయెదుట నిద్దఱు నీలకవచధారులు, భయంకరాయుధపాణు లై

కన్పట్టుచున్నారు. ఒకఁడు క్రూరపరాక్రముఁడగు జంభుఁడని తెలిసిపోయినది. ఇంకొకఁడు వాని యనుచరుఁ డని సందర్భము చెప్పకయే చెప్పుచున్నది. నూర్వురు సాధారణపురుషులను దా నొక్కరుఁడే తలపడి జయించు శక్తి జంభునకుఁ గల దని యామెకుఁ దన కుమారుఁడు భోగనాథుఁడు చెప్పియుండుట జ్ఞప్తికి వచ్చినది. అంతఃపురమున రాజుగారు లేరు. అంతఃపుర స్త్రీ లందఱును జంభున కడ్డుగా నిలువఁజాలరు. ఆమె యిట్లనుకొనినది:

"వీఁడే నిశంభునకుఁ గుడిభుజముగా నుండు వోరపరమేశ్వరుఁడుగా నుండనోపును. సర్కారుసొత్తుఁ గావలసినంత కొల్లకొట్టి యిప్పు డంతఃపురముఁ బ్రవేశించియున్నాఁడు. ఈ రెండవవాఁడు కూడ మిక్కిలి బలవంతుఁడుగాఁ గన్పట్టుచున్నాఁడు. ఎందఱిని వధించుకొని వచ్చినారో వీరు? వీరిని నే నెదిరించిన నా మానప్రాణములను వీరు నిలువనీయరు. సుమా రిరువది రెండు సంవత్సరములు ప్రయత్నించి యమూల్యరత్నములను సంపాదించి నేను చేయించుకొనిన నగలనెల్ల వీరి కిచ్చుటయా? అయ్యో! నా కిప్పుడు దిక్కెవ్వరు? అయినను మంచిమాటలచే వీనిని మఱలింపఁ జూచెదను.

"వత్సా! జంభాసురా! నీ విట్టిపనికిఁ బూనుకొనుట నా కాశ్చర్యముగా నున్నది. తల్లి యొకటియు నే నొకటియునా? ఇది వఱకు నీ రాష్ట్రరక్షకులలో నీ వొకఁడ వని ధైర్యముఁ జెందియున్నదానను. మీ రాజు నీవంటి రాష్ట్రవీరులను నమ్మియే విప్లవ సంఘమువలన భయము విడిచి నిశ్చింతగా నున్నారు. ఈ నీకృత్యమును వినిన నీ యక్కయ్య చింతాక్షమ్మ నొచ్చుకొనదా? నీ విచ్చటికి వచ్చినసంగతి నే నెవరితోడను జెప్ప నని నా మంగళసూత్రమును బట్టుకొని ప్రతిజ్ఞఁ జేసెదను. నీకు దండనాయకపదవి యిప్పించెదను. పరంతపసంఘములో నుండి నీకు లాభ మేమి?

జంభుఁడు— నీ నక్కచిక్కులు నాదగ్గఱ పనిసేయవు. నీమాటలు నమ్ముటకు నే నంత గ్రుడ్డివాఁడను గాను. ఇప్పుడు నీ నగ లన్నియుఁ దీసుకొనినగాని నేను పోవ నని నీతో స్పష్టముగాఁ జెప్పుచున్నాను. నీవు బుద్ధిమంతురాలవై నగ లీయని యెడల నేమి జరుగునో చెప్పెద వినుము. ఈ యంతఃపురముననే, ఈ హంసతూలికా తల్పముననే నీ మానము రాక్షసునిచే భంగపఱుపఁబడును. పిమ్మట నపవిత్రముగాఁ జేయఁబడిన నీశరీరమునుండి శిరస్సు వేఱుగాఁ జేయఁబడును. కొసకు వెతకివెతకి నీ నగలుగూడ నపహరింపఁబడును. నీ కొక క్షణమే యవకాశ మిచ్చితిని. నగ లిచ్చెదవా? చెడిచచ్చెదవా? ఏదియో యొకటి నిశ్చయించుకొనుము.

ఇద్దఱి చేతులలోఁ గత్తులు మెఱసిపోవుచున్నవి. లీలావతి కనులకు యమదూతలవలె వారిద్దఱును కన్పట్టిరి. నగలన్నియు నిచ్చివేయుటకే లీలావతి నిశ్చయించెను. విప్లవసంఘపు క్రౌర్య మప్పు డామెకు బోధపడెను. ఇప్పటికి వానికి నగలన్నియు నిచ్చివేసి మఱునాఁడునుండియు రాష్ట్రములో నుండు విప్లవకారులను వెతకివెతకి వేటాడ

నుత్తరువుఁ బుట్టింపవలయునని యామె యనుకొనెను.

లీలా—నా నగలన్నియు నిచ్చివేసెదను. నన్నేమియు బాధపెట్టకుము.

జంభు — అట్లగునెడల వెంటనే లేచి నగల నిమ్ము.

సర్వరాష్ట్రమున కాజ్ఞాపకురా లిప్పు డాజ్ఞాపింపఁబడుచున్నది. ఆమె క్రోధావేశము పట్టఁజాలకపోయెను. అప్రయత్నముగా నామెనోటినుండి యీమాట జాఱినది:

“నానాథుఁడే యుండునెడల నీశాల నింకొకరు ప్రవేశింపఁగలరా ?”

ఆమాటను మహావీరత్వమదశాలి యగు జంభుఁడు సహింపఁడయ్యెను. అతఁడు సార్వభౌముని తృణీకరించుచు నిట్లు పలికెను:

“నీవు పీల్చి పిప్పిఁజేసిన యాచచ్చుకుక్క యున్న నేమి? లేకపోయిన నేమి?”

జంభుఁ డీమాట ముగించులోపల నొక యద్భుతము జరిగినది. రెండవమనిషి తన కుడిచేత నుండు కృపాణము నెడమచేతికిఁ దీసుకొని, ఆ కుడిచేతితో జంభుని యెడమ చెయ్యిని పట్టుకొని దిట్టముగా లాగి యొక విసురు విసిరివేసినవాఁ డయ్యెను. జంభుఁడు నీటిప్రవాహముచేఁ ద్రోయఁబడిన చెట్టువలె నేలఁగూలెను. రెండవమనిషి కొంచమైన నాలస్యము సేయక వానిపైఁబడి కత్తిని లాగుకొనెను. ఈ రెండుపనులు నొకతెప్పపాటులో జరిగిపోయినవి.

“బలభద్రుఁడు సుచంద్రుని మనుష్యుఁడా? కానిమ్ము. నన్నుఁ బడఁద్రోసి యాక్రమించుకొనుశక్తి వీని కెక్కడిది?” అని జంభుఁడు తనలో గొణుగుకొనెను. దెబ్బ బలముగాఁ దగిలినది. ఇనుపపర్వతము మీఁదపడినట్లున్నది వానిశరీరము. లీలావతి యాశ్చర్యముతోఁ జూచుచున్నది.

“దొంగనక్కా! ఆడువారిదగ్గఱనా నీ బింకములు. మహారాజపరమేశ్వర సుచంద్రభట్టారకుఁడు చచ్చుకుక్కయా? దయ్యాల చక్రవర్తిగూడఁ దేఱిచూడఁజాలని యాంధ్రసామ్రాజ్ఞి మానము గుఱించి బెదరింప నీ వెవఁడవు?”

స్వరమువలన నా రెండవమనిషి యెవరో లీలావతీజంభు లుభయులకును దెలిసిపోయినది. ఇంతవఱకు మౌనముగాఁ దన యనుచరుఁడు తన్నంటి వచ్చుచుండినందులకుఁ గారణ మప్పుడు జంభునకుఁ దెలిసినది. ఎవరతఁడు? పరంతపసంఘమునకు భయవర్ధనుఁడగు రాష్ట్రియఘనేంద్రుఁ డతఁడు. శత్రువులచే లక్షసైన్యమునకు సమానముగాఁ జూడఁబడు మహావీరఘనేంద్రుఁ డతఁడు. రాజకాళిచేఁ ద్రాత యని పొగడఁబడిన విఖ్యాతచరిత్రుఁడగు ఘనేంద్రుఁ డతఁడు.

ఇప్పుడు మఱియొకసారి లీలావతి ఘనేంద్రుని బలమును ప్రత్యక్షముగాఁ జూచినది. తన తమ్ముఁడే యిప్పుడు రాష్ట్రియుఁడుగా నుండునెడలఁ దనపని యేమగునో యామెకుఁ దోఁచెను. అసమర్థుల నధికారములో నుంచఁ గూడదనుసూత్ర మామె కిప్పుడు బోధపడినది. అధికారు లెంత సమర్థులైన ప్రభుత్వశక్తి యెంత దుర్నిరీక్ష్యముగా నుండు నని యామె యిప్పు డెఱింగినది.

జంభున కతఁడు ఘనేంద్రుఁడని తెలియఁగానే సర్వాశ లడుగంటినవి. జీవితాశగూడ సంశయగ్రస్త మయ్యెను. ఒకక్షణముక్రిందట లీలావతి పడిన భయము జంభున కిప్పు డావేశించినది. అట్లయ్యు నతఁడు వెఱ్ఱిధైర్యముతోఁ దనమీఁదనుండు ఘనేంద్రుని దిరుగఁద్రోయుటకుఁ జేష్టించెను. ఆ మహావీరుని యణుమాత్రముగూడ కదల్చుటకు వానిబలము చాలినది కాదు. తన యావద్బలమునుజూపి చేష్టించచేగాని యది సాధ్యపడినది గాదు.

ఘనేంద్రుఁడు లీలావతీదేవితో నిట్లనెను: "తల్లీ! తమరు శీఘ్రముగా వెళ్లి పరిచారికలను లేపి మహాప్రతీహారికిఁ గబురంపుఁడు. పదిమంది భటులతో రావలసినదిగా నాజ్ఞాపింపుఁడు. నే నీ క్షుద్రు నంతవఱకుఁ గదలనీయకుండఁ బట్టి యుంచెదను."

లీలావతి శరవేగముతో నాపనిని నిర్వర్తించినది. ఘనేంద్రుఁడు పదిమందితో నని చెప్పినను నూఱుమందితో నని లీలావతి యాజ్ఞాపించినది. ఒకగడియలో నూఱుమంది భటులతో మహాప్రతీహారి వచ్చిచేరెను. జంభు నినుపసంకెలలతోఁ గట్టి ప్రాసాదములోనే యొకకొట్టడిలో వేసి యాయుధపాణులగు నూర్వురుభటు లచ్చటఁ గావలి కాయునట్లు ఘోరకుఁ డేర్పాటుఁ జేసినవాఁడయ్యెను.

"ఎట్లు వీనితో నీవు కలిసిరాఁగలిగితివి?" అని సమ్రాజ్ఞి ఘనేంద్రుని ప్రశ్నించెను.

"నిశుంభుఁడు బలభద్రుఁ డను నాగునకు వ్రాసి పంపిన జాబు నాచేతికిఁ జిక్కినందున నేను బలభద్రునివలె నల్లని బురకా వేసుకొని రాత్రి నిర్ణీతస్థలమునకుఁ గోటమైదానములో వీనిని సంధించితిని" అని ఘనేంద్రుఁడు బదులు చెప్పెను.

ఆరాత్రియే యీవార్త రాజధానిలో ననేకస్థలములకుఁ బ్రాఁకినది. శివకీర్తి స్తబ్ధుఁడయ్యెను. పింగాక్షుఁడు నిర్విణ్ణుఁడైనాఁడు. చించాక్షిమనస్సు చితికిపోయినది. ఇది యొకవంక.

ఇది ఘనేంద్రునకుమాత్రమే సాధ్యమైన కార్య మని మల్లికార్జునుఁడు పలికెను. ఇది మహావిజయ మని కాలనాథుఁ డనెను. త్రాగుబోతునకు సరిగాఁ బ్రక్రియ నడపఁజాలకఁబోయె నని భీమనాథుఁ డనినాఁడు. పూర్ణకు ఘనేంద్రునిపై నుదయించిన యనురాగ మీవార్తవలన స్థిరపడిపోయెను. ఇది మఱియొకవంక.

[పూర్ణ యింతటితో నంతరించుచున్నది. తరువాతిగ్రంథమును రచింపకయే గ్రంథకర్త యశశ్శరీరులయిరి. ఆరచన మెల్లవిధముల నాంధ్రవాఙ్మయమున కమూల్యాలంకారము. ఇట్టిది యిట్లపూర్ణముగ నంతరించుట మిగుల విచారకరము.—సం. భా.]

నన్నయ భావప్రకాశిక

(అనువృత్తము)

కీ. శే. పోరనంది రామశాస్త్రి

సభాపర్వమందలి 'సభాపర్వంబునకథ' అనుచోటి 'న' అనునది పరనిమిత్తమునుబట్టి వచ్చిన 'నగాగమము' గాదు. ఎందుచేత ననగా నది షష్ఠీవిభక్తి గాదు. 'ను' ప్రత్యయము లేదు. ఆదిపర్వమందు

"నుతజలపూరితంబు లగు
నూతులు నూటికంటె సూనృత
వ్రత యొకబావి మేలు మఱి
బావులునూటికంటె నొక్కస
త్క్రతు వది మేలు తత్క్రతుశ
తంబునకంటె సుతుండు మేలు త
త్సుతశతకంబుకంటె నొక
సూనృతవాక్యము మేలు సూడగన్"

అనుదానిలో నట్టిదే. అచ్చట పాదరాతిశయదోషనమునకై యప్పటిలోకవ్యవహారము ననుసరించి యట్లు ప్రయోగించియుండును. మఱియు "సభాపర్వంబునకథ" అనునది షష్ఠీసమాసము గాదు, సప్తమీసమాసము. అచ్చోట షష్ఠీసమాసమునుబట్టికాని, విభక్తిప్రత్యయమును బట్టికాని వచ్చిన నగాగమము గాదు. అది సప్తమీతత్పురుషము, అలుక్సమాసము. పరశాదేశము చేయక "విజయంచేసి", "భయంపడి", "పదంపడి", "చేకొని", "కైకొని" మొదలగువానిలో పరశాదేశము లేకయే లోకము ననుసరించి ప్రయోగించినట్లే యిదియు నట్లు ప్రయోగించియుండును. కావున నది యతనికి విరోధము గాదు. ఇక డింకను ఆదిపర్వము తృతీయాశ్వాసమందు గిరికావర్ణనమున "పలుకులముద్దును" అను పద్యమందు "సెలజవ్వనంబునవిలసనము" అనుచోట సప్తమీతత్పురుషమందు "జవ్వనంబున" అనియు నకారము ప్రయోగించియున్నాడు. కావున నది యతనికి వాడుకయై యుండును. ఆదిపర్వము, పంచమాశ్వాసము- "అలయక ధర్మశాస్త్రములయందు బురాణములందు" అనుచోట "ధర్మశాస్త్రములందు" అనుటచేత సప్తమి సరిపడియుండగా "ధర్మశాస్త్రములయందు" అని 'య' యొకటి యెక్కువ ప్రయోగించినట్లే "సభాపర్వంబుకథ" అనగానే సరిపడినప్పటికిని "సభాపర్వంబునకథ" అని నకార మొక్కటి యెక్కువగా బ్రయోగించుట లోకమువాడుక యయ్యుండును. ఈ మహాకవి యాంధ్రభాషలో గవితకు మార్గమును జూపి తాను స్వతంత్రుడై యాత్రోవ ద్రొక్కి తన వ్యాకరణమువలనను, భారతము వలనను తనమార్గమును గవులకు గనబఱచినవాడు. ఇతని గ్రంథము లక్షణ మని యెల్లకవులును నొప్పికొను చున్నారు. ఇత డాంధ్రకవితకు పూర్వపక్షమును గట్టునప్పుడు ప్రాచీనసంస్కృతకవితాప్రచారము ననుసరించి తెలుగునందు నాసంస్కృతభాషాసంప్రదాయముల ననుసరించియే కొన్నిచోట్ల సంధులు, సమాసములు, క్రియలను గల్పించి ప్రయోగించియున్నాడు. అట్టి సాంకర్య మీభాషలో నపరిహార్య మని తెలియుటకయ్యే తనవ్యాకరణమున "ప్రథమావైభక్తికమో ర్బిందుశ్చ మహత్ప్రతిక్రియార్థేషు" అనుచోట సంస్కృత శబ్దమునకు "పత్" ధాత్వర్థకక్రియాపదములు పరమగునపు డాసంస్కృతశబ్దమునకు తెనుగుమర్యాదచే సిద్ధమగు ముపర్ణకమునకు లోపముగాని, పూర్ణబిందువుగాని విధించి సంస్కృతమందు నధికరణమందు సప్తమికి బదులుగా వచ్చు ద్వితీయకు తెనుగుమర్యాదను ప్రథమ చేసి యా ముపర్ణకమునకు లోపబిందువులను

చెప్పుటచే నిచట సంస్కృత తెనుఁగుభాషలకు సాంకర్యమును తెలియఁబఱచియున్నాఁడు.

అట్లే తనభారతమందు "భయమువడు", "భయవడు" అని ప్రయోగించియున్నాఁడు. "భయంపడు" అను చోట అధికరణార్థమందు ద్వితీయచేసి దానిపైని తెనుఁగుపడు క్రియను చేసినాఁడని తెలియదగియున్నది. పత్ ధాతువునకు భ్రంశముతో నన్వయము లేదు. కావున "భయమువడు", "భయవడు" అనుచోట్ల ద్వితీయార్థమందు చేసిన ప్రథమయేకాని వేఱుకాదు. అది "విజయంచేసి" ఇత్యాదిస్థలమందు స్పష్టము. "భయవడు" అనునట్లు "విజయచేసి" యని రూపము లేదు. చేయుధాతువు సకర్మకముగాని యకర్మకము గాదు. ఇచట నింకొక విశేషముగూడ దెలియఁబడును. లోక వ్యవహారములో రూఢమగు పదముల రూపార్థసిద్ధులలో వ్యాకరణములను బాటింప నక్కఱలే దనియే తానచ్చట సంస్కృతవ్యాకరణ మర్యాద నతిక్రమించి సంస్కృత పదములను తెనుఁగుపదముతో గలుపుటయు, తెనుఁగు వ్యాకరణ మర్యాద నతిక్రమించి "భయంపడు", "పదంపడి", "విజయంచేసి" ఇత్యాదిస్థలమందు సరళాదేశాభావమును చేసియున్నాఁడు.

ఇతఁడు కావ్యమునకు ముఖ్యలక్షణము రసము. దానికార్థగుణసంపత్తియు, శాబ్దగుణసంపత్తియు రెండును అంగములు. అందు శాబ్దగుణసంపత్తికంటె నార్థగుణ సంపత్తియే ముఖ్యము. శాబ్దగుణసంపత్తిలోను వ్యాకరణము కంటె బద్యరచనలలో ఛందోగుణసంపత్తియే ముఖ్య లక్షణము. అని యెంచి తనభారతములో నట్టిప్రయోగములను జేసియున్నాఁడు. అన్నిటికంటెను దేశభాషాకావ్యములలో, వ్యాకరణవిరోధ మున్నను దానిని పాటింపక లోకము,వ్యవహారము ననుసరించియే రసస్ఫూర్తి,నివయ సిద్ధియు ననునట్లు చేయుట యుచితమన్న ట్లితని ప్రయోగములవలన దెలియఁబడును. ప్రయోగములు—

"అనఘ యిది దేటితప మే-మనుపమ గుణభూతుల మగుట నాధారము లే-కనుసంతానచ్ఛేదం-బున ప్రేలెద మధమ లోకముల జెరువునఁ బడన్." (ఆదిపర్వము, ద్వితీయాశ్వాసము)అను పద్యమందు మూఁడవచరణములో "ఆధారము లేకను" అనుచోట "లేక" అనుదిని వ్యతిరేకక్త్వార్థకము, కళయును. కళపదమునకు నకారము వ్యాకరణము వలన జేర్పరాకున్నను అచ్చట నకారము ప్రాసస్థానమగుటను ఛందస్సునకై వ్యాకరణము నతిక్రమించుట.

ఇచటను బ్రహ్మశ్రీ శతఘంటము వెంకటరంగ శాస్త్రిగారు "వ్యతిరేకక్త్వార్థకావ్యయము ద్రుతాంతము గూడ నుండవచ్చుననుటకంటె నచ్చట "లేకయును" అనుచోట "యు శబ్దము" లోపించి "ను" వర్ణము మాత్రము శేషించియుండునని కాని, "లేక అనుసంతానోచ్ఛేదంబున" నని పదవిభాగము గల్పించి కాని యుపపత్తియూహింపవచ్చును. అనుగంత సంతానమని అను సంతాన శబ్దమున కర్థము చేయవచ్చును."అని యుపపత్తిని చెప్పినారు. ఇచ్చట వీరి ప్రతిభావిశేషమును గనుపఱచినట్లు తోచునుగాని కవిహృదయ మట్టిదిగా దోచదు. కవిహృదయము వారి ప్రయోగాంతరములవలన దెలియఁబడును. వీరు చెప్పిన యుపపత్తులను జూతము. సముచ్చయార్థమందు "యు" గాని, "ను" గాని యొక్కటేసరి పడియుండఁగా రెండును గల్పించుట కవసరము లేదు. అట్లు కల్పించుటయును ఛందస్సుకొఱకయే కావలయు. అట్లుకాక "యు" లోపించినదని భావించినను దృష్టమగుచున్నది ప్రాసస్థాన మనుట యుచితమా, లోపించినది ప్రాసస్థానమనుట యుచితమా? అందువలన వ్యాకరణము ఛందస్సున కనుజీవ్యమగుట స్పష్టమగుచున్నది.

ఇంక రెండవ యుపపత్తిని చూతము. "అనుగత సంతాన మనుసంతాన"మని. ఇచట సంతానపదమే "సంతన్యతే అనేన" అను వ్యుత్పత్తిచే ననుగతమయినదని సిద్ధించుచుండగా మఱల "అను" అనునదియు నట్టిదిగానే కానిపించుచున్నది. సంతానము తంతువవలెనే వంశమున కవిచ్ఛేదము గలుగజేయునది కావుననే దానియందు తంతుత్వారోపణము చేసియున్నారు. ఇట్టి సమన్వయక్లేశము కంటె నచ్చట సరళాదేశము చేయలేదని యంగీకరించినచో హాని యేమియును గానరాదు. ఇట్లు సరళాదేశముచేయని స్థలము లనేకము భారతమందు గానఁబడుచునే యున్నవి.

సభాపర్వమందు "అని యిట్లు సభాపర్వంబునకథ" అనుచోట "సభాపర్వంబునకథ" అను సప్తమీ సమాసమందు "కథ" అనుచోట సరళాదేశము లేదు.

ఆదిపర్వ ప్రథమాశ్వాసమందు "కాదన కిట్టిపాటి యపకారము దక్షుకు డేకవిప్రసంబోధన జేసి చేసె నృపపుంగవ, నీవు వనేకభూసురా, పాదితసర్వయాగమున భస్మముసేయుము తక్షకాదికా, కోదరసంహతిన్ హుత వహోగ్రగమగ్రశిఖాచయంబులన్." అను నీదకారప్రాసమందు రెండవపాదములో "సంబోధన" అనుచోట చతుర్థసవర్ణమగు "ధ"కారము ప్రాసముగ చేసియున్నాడు. ఇందువలన నితడు యతియందే కాక ప్రాసమందుగూడ వర్గాక్షరములకు మైత్రి యొప్పినట్లు కానబడుచున్నది.

ఇంకను నితడు సకర్మకమగు "కొను" ధాతువును వ్యస్తముగా నుపయోగించునపుడు "క" కారమునకు సరళాదేశము జేసియు, సమసమున్నప్పుడు సరళాదేశము చేయక లోకమువాడుక ననుసరించియే ప్రయోగించువాడు.

సభాపర్వము ప్రథమాశ్వాసమున "మదమాతంగ తురంగ కాంచనలసన్మాణిక్యగాణిక్య సంపద లోలిం గొనివచ్చి యిచ్చి ముదమొప్పం గాంచి సేవించి రయ్యుదయాస్తాచలసేతుశీతనగ మధ్యోర్వీపతుల్ సంతతాభ్యుదయున్ ధర్మజు దక్షభాగ్యనిధు జగద్వ్యాప్తప్రతాపోదయున్" ఇందు "సంపద లోలిం గొనివచ్చి" అనుచోట గొనియని సరళము. ఆదిపర్వము అష్టమాశ్వాసమున "వీరల దోడ్కొనిపోవగ" అనుదానిలో "తోడు + కొని" అనుచోట సరళాదేశము చేయలేదు. ఆది. ౭-వ ఆ. న "తివిరి యభోజ్యంబగు మా- నవమాంసము తోడ భోజనము పెట్టినవా-డవు నీవు మనుష్యాదుడ-వవు మని వాడిచ్చె శాప మన్నరపతికిన్" అను వకార ప్రాస పద్యము నాల్గవచరణమందు ప్రాసముకొఱకు అనుస్వారపుగకారమును వకారముగా మార్చి చెప్పియున్నాడు.

ఆది. ౫ ఆ. "కొడుకుల నిందఱ వీరలగురువృద్ధుల కడకుం గొనిపోవలయు అని తమలో విచారించి కుంతీ దేవినిం గుమారులం దోడ్కొని."

ఆది. ౭ ఆ. "ఇంతులగోష్ఠి" అను సీసపద్యమందు నాల్గవపాదమందు "వింతయె కామశక్తియుడి వింపగ శక్యమె యెట్టివారికిన్." "యుడిపింపగ" అని ప్రాతపుస్తకములోనున్నది. ఇచట వకారపకారములకు నన్నయభట్టును మైత్రి యొప్పినట్లు కానబడుచున్నది. తన వ్యాకరణమందు పరుషములకు గసడదవల యాదేశము జెప్పుట యిందుకు జ్ఞాపకము గావచ్చును. సవర్ణములే యాదేశములగుట ప్రసిద్ధము. కాని యిచట నొకటి విచారణీయము. అర్థముకొఱకు పదమా, పదముకొఱ కర్థమా? "ఉడిపింపగ" నని యున్నచో నభీష్టార్థము సిద్ధించునా? "ఉడివింపగ"నని యున్నచో నర్థము సిద్ధించునా? విచారింపగా యతిస్థానమందు వర్గస్థానముల సామ్యమునుబట్టి మైత్రి నంగీకరించినట్లే ప్రాసమందును గొన్నిటికి మైత్రి నంగీకరించినట్లు తెలియబడును. తనవ్యాకరణమందు "లఘువోఽలఘువశ్చేతి ద్వేధా స్పష్టా న్వదన్తి శాస్త్రరః, అన్యేఽన్యవ్యాకరణస్పష్టాః" అని చెప్పి పిమ్మట "రస్త్వత్ర గృహ్యతే ద్వివిధః" అని లఘ్వలఘురూపములగు రెండు రవర్ణములను నేకరూపముగ గ్రహించుటయే సాధువని శకటరేఫములకు మైత్రి నంగీకరించినట్లు తెలియజేయును. ఇంకను "నాస్త్యేషాం వైధర్మ్యం లఘ్వలఘూనాం రయోస్తు నిత్యంస్యాత్" అనుచోట తక్కిన యంతస్థములకు వైధర్మ్యము, అనగా రూపభేదము లేదనియు, నీరేఫములకుమాత్రము రూపభేద ముండుననియు "రయోః" అని యేకశేషచేసి గ్రహించుటచేత వానికి యతిప్రాసములందు మైత్రియుండవచ్చుననియును తెలియబడును.

ఆ రెండును మూర్ధన్యములే కావున స్థానసామ్యమునుబట్టి మైత్రినొప్పినట్లే పకారవకారములకుగూడ నోష్ఠ్యత్వసామ్యమునుబట్టి మైత్రి యొప్పియుండును. అది కనిపెట్టియో, కనిపెట్టకనో భారతము ప్రాతపుస్తకములలోని పాఠములను దిద్ది క్రొత్తపుస్తకములను ముద్రించుచున్నట్లు కానబడుచున్నది. వీరు శబ్దమునకు లక్షణ మనగా శబ్దస్వరూపమేకాని యర్థము లక్షణమయినట్లు తలచరు. అది చింత్యము.

అప్పకవీయమందు శంభుదాసుని లక్ష్మీనృసింహ కథయందలి "పొందవు దుఃఖము ల్భయము బొందదు పొందదు దైన్యమెన్నడుం బొందవు తీవ్రదుర్దశలు పొందు ప్రియంబులు పొందు సంపదల్ వొందు సమగ్రసౌఖ్యములు పొందు సమున్నతకీర్తు లెందు గోవింద పదారవింద పదవీపరిబద్ధగరిష్ఠచిత్తులన్." అను పద్యములో మూడవపాదాదిని "పొందు" అనుటకు బదులు "వొందు" అని వకారము ప్రథమమీది పకారమునకు జేసిన వకారాదేశము. ఇందువలన నీగపడవాదేశము యతిప్రాసములందు పవలకు మైత్రికొఱకే యయినట్లు తెలియదగియున్నది.

భారతము ఆది. ౪ ఆ. అక్క—ర. "అవసరజ్ఞుం డయి వ్యాసు డేతెంచె నంత నక్తపడి, కపిలగడ్డంబును గపిలజటలును గపిలకన్నులును, దవిలయున్న వనల్లనైన దీర్ఘఘోణపుతనువును జూచి, యుబిద గన్నుంగవ మొగిచి తెలవకయుండె భయమున." ఇందు వకారప్రాసముండుటను పైనున్న "కపిలగడ్డను" మొదలగు స్థలములలో నున్న కపిలపదను "కవిల" అని దిద్ది అందుకు "కవిలశబ్దము కపిలశబ్దతద్భవము"గా సీతారామాచార్యులగారు ఆంధ్రశబ్దరత్నాకరమను నిఘంటువునందు వ్రాసియున్నారనియు, గ్రామ్యపదప్రయోగమున వపలకు ప్రాసను నన్నయభట్టుడు చేసెననుటకంటె నిది యొప్పనియు చెప్పుచున్నారు.

కాని యిచట మనము కొంచె మాలోచింపవలసి యున్నది. భారతమందు నన్నయభట్టుని యభిప్రాయ మాలోచింపవలయునా, సీతారామాచార్యులవారి యభిప్రాయమా? నన్నయభట్టుడు ఆంధ్రశబ్దచింతామణి యందు "రజ్ఞా సమాచ దేశ్యా గ్రామ్యా చేయం చతుర్విధా భవతి" అని తెలుగుభాషలో గ్రామ్య మొక భాగముగా చెప్పియుండెనుగదా, దాని యుపయోగ మెచ్చటను? ఆంధ్రశబ్దచింతామణి నన్నయభట్టుడు రచించినది కాదన్న పక్షమున నందుకైనా యీయుపపత్తి కల్పనాక్లేశము? మఱియు నన్నయభట్టుడు తాను గ్రామ్యముల నుపయోగించినవాడుగావున నందుకై తన వ్యాకరణమందు గ్రామ్యభాగ మొప్పికొనినాడన్నకంటె నితర వ్యాకరణకర్తలుగూడ గ్రామ్య మొప్పికొనుట యతనికి మఱింత సహాకారమే కదా? కావున నట్టి కల్పనాక్లేశము వారికి నిష్ప్రయోజనమే కాని సఫలముగాదు. నన్నయభట్టుని హృదయ మతిగభీరము. అతడు లోకజ్ఞుడుగావున లోకవ్యవహారములో నున్న పదములు వ్యాకరణవిరుద్ధమయ్యును వ్యాకరణవిరోధమును పాటింపక తా నుపయోగించిన ట్లతనిప్రయోగముల వలన దెలియబడుచున్నది. అది యెట్లనగా—

ఆదిపర్వము. ౧ ఆశ్వాసము "అలయకరేన— ఈ ప్రమద్వరకు నిర్విషమయ్యెడు నేడు మీదయన్" అనుదానిలో "నిర్విష" అనునది బహువ్రీహిచే విశేషణ మగుచుండగా దానిని నామముగా బ్రయోగించి యున్నాడు.

౧ ప. ౫ ఆ.న "అరుదుగ సర్వశైలముల యంతతనర్పను నార్జవంబు సుస్థిరతయు నోషధీరసవిశేషతయుం గల దుత్తమంబు మందరకుధరంబు" అను దానిలో "తనర్పు", "ఆర్జవము", "సుస్థిరత" అను ధర్మములతోపాటు "ఓషధీరసవిశేషత" అని ప్రయోగించియున్నాడు. ఇచటను బహువ్రీహిసమాసము చేసి దానిపైని భావార్థమందు "తల్" ప్రత్యయము చెప్పి క్లిష్టగతిని నుపపత్తి చెప్పవచ్చునుగాని యతని శైలి యట్టిదిగా దోచదు. అచ్చటనే "కలదు" అని క్రియ కాన్పించుచున్నది. కావున నప్పను "ఓషధీరసవిశేషములను గలుగుటను గలదు" అని యర్థము. చెప్పికొనవలయును. స్థలాంతరములను జూచి నిశ్చయింపుడు.

ఆది. ౪ ఆశ్వా.న "అతిశయరూపయౌవన గుణాధిక సుందరమైన యాసతీ ద్వితయమునందు" అను దానిలో విశేష్యమగు నతిశయపదము విశేషణపదము.

ఆది. ౪ ఆ.న తాన తన నీడనీళ్లల-లో-నాను జనకుండు చూచి మహానందము బొందు నతిశయప్రీతి మెయిన్"

ఆది. ౪ ఆ.న "ధర్మార్థకామసాధన కుపకరణంబు- గృహనీతివిద్యకు గృహము విమల,చారిత్రశిక్షు

కాచార్యకంబు" అనుచోట నాచార్యుడనుదానికి "ఆచార్యక"మని.

ఆది. ౫ ఆ. వ "ఈ వంశము విచ్ఛేదము గావ ద్భువ" విచ్ఛిన్నమనుటకు.

ఆది. ౫ ఆ. వ "సలలితమైన పుట్టుకవచంబు—నిజద్యుతి సవిస్తరలీల వెలుంగుచుండగన్." "సవిస్తార" అనుటకు.

"యదుకులవిమల—వినయాభిమాన వివేకసౌజన్యాది, సదమలగుణరత్న జన్మభూమి, బరమపతివ్రతాభరణాభిశోభిత" "పాతివ్రత్యాభరణాభిశోభిత" అనుటకు.

ఆది. ౬ ఆ. వ "రాజపదస్థుం డరాజపదస్థుల, బకుబలాఢ్యు డపకుబలుల, విపులార్థవంతుండు విగతార్థవంతుల, నవసరంబెఱిగివాడ క్రమమున, దూష్యుల దుది దాక దూషించు—" ఇందు "విగతార్థులు" అనుటకు.

ఆది. ౭ ఆ. వ "ధర్మజుకు డున్న చోటను, ధర్మువునకు హానిగలదె ధారుణిపై నవన్, ధర్మువె తాత్పర్యముగా, నిర్మలమతి నుండునది వినీతాత్ములరై"ఇందు "ధర్మముందే తాత్పర్యముగా" ననుటకు.

ఆది. ౮ ఆ. వ "అనిన బ్రతీపు డిట్లనియె సంబుదుహానన యగ్నిసాక్షికం, బున బరిణీతరైన సతి" "అగ్నిసాక్షికముగ" ననుటకు.

ఆది. ౮ ఆ. వ "అక్కళకుండు-నూటసివేలు పాడిమొదవులను నగ్నిసాక్షికంబుగా నరణంబిచ్చిన."

ఆది. ౩ ఆ. వ "నిగ్రహమేది నన్ను ధరణీవర కూపము వెల్వరించునా, దుగ్రమయాఖసాక్షిగ" అని స్థలాంతరమందు.

ఆది. ౨ ఆ. వ "క్షత్రియవంశ్యులై—స్వచ్ఛా, రిత్రము దప్పకుండగ బరిక్షితు కాచినయట్లు రామమాం, ధాత్రరఘుక్షితీశులు మదంబున గాచిరె యేయుగంబులన్." ఇందు "మాంధాత్ర" అనుటకు. ప్రాసకొఱకు నామవ్యత్యాసము చేసియుండునా, లేక ఋకారశేషములకు బ్రాస మంగీకరించియుండునా? ఇది విచారణీయము.

అరణ్య. ౩ ఆ. వ "ధ్యానమాత్రనచేసి-సాయకప్రయోగంబులు జక్కనన్, పొందె మాంధాత్రిభువనపూజ్యతేజు."

"మఱియు నమ్మాంధాత్రుండు" "ఇది యమ్మాంధాత్రు యజ్ఞస్థానంబు" అని స్థలాంతరములందు.

ఆది. ౫ ఆ. వ "సవిశేషముగ ధనుర్వేద విశారదు లైరి."ఇచట విశేషపదము విశేష్యముగాను,

సభా. ౧ ఆ. వ "ప్రాజ్ఞుడు విశేషధర్మ విధిజ్ఞుడు." ఇచట విశేషణముగాను,

ఇంకను సభా. ౨ ఆ. వ "పురుషవిశేషు డుత్తముడు", "ఈయవనీశ్వరప్రవరు లిందఱు నిన్ను నగంగ నిట్లుకా, శేయుదె ధర్మరాజను విశేషసమాఖ్య నిరర్థకంబుగా" అనుచోట్ల విశేషణముగాను ప్రయోగింప బడినవి.

ఈవిశేషపద మొకప్పు డెట్లో సమర్థింపబడినను అతిశయ, విస్తారపదములు విశేషణము లెట్లునో తెలియదు.

సభాప. ౨ ఆ. వ "దీనికి ధృతరాష్ట్రినము, జ్ఞానము...భవదభి ప్రాయానుకులై శ్వర్య మతిశయంబుగ బ్రీతిన్."

అరణ్య. ౧ ఆ.వ "అతిశయ తాపసోత్తముడు." స్థలాంతరములందు విశేష్యములుగా-

సభా. ౧ ఆ.వ "ద్వారపాలురు—నృపవర్యపర్యాప్త, మయ్యె నీవిజయ వీర్యాతిశయము."

—"సమసత్వాతిశయుల్ వృకోదరజరాసంధుల్."

సభా. ౨ ఆ. వ "అనియిట్లు సభాపర్వంబునకు, నిత్యమహిమాతిశయా."

అరణ్య. ౧ ఆ.వ "ఎల్లనెయ్యములకు దల్లిదండ్రులయందు, సుతులయందిని నెయ్య మతిశయంబు."

ఆది. ౬ ఆ. వ " దుఃఖాతిశయంబున మతి భ్రమ యగుచుండ్యోంగాకేమి. "

" విస్తార" పదము

ఆది. ౧ ఆ. వ "అభిమతంబగు నశ్వమేధా దిక....మత్యంత వివిధవస్తు విస్తరమగు బుధవరుల సభల" ఇచట "విస్తార" మనుటకు "విస్తర"మని.

సభా. ౧ ఆ. వ "ధీరుడు ధర్మజుండు—మఱి యందఱకుం జెఱివేయివేయి వి,స్తారయసుండు ధేనువుల-యుతంబుగ నిచ్చె"

—"అది శతయోజన విస్తారాయామరమణీయంబు."

ఆరణ్య. ౨ ఆ.వ "పూరుపురూరవు లట్ల-ధారుణి గక్షింపుము వి,స్తారసుణాధారధీర ధర్మతనూజా"

" నెయ్య" పదము

ఆది. ౮ ఆశ్వా. " శ్రీపతి కడు నెయ్యంబున, నాపోవక పార్థుకోర్ద."

—" క్రమమున సంతీజేవిని—వేర్వేఱ నెయ్యుడయి పూజించెన్."

సభా. ౧ ఆ. వ "మంచిగ భూరిభూసుర...నించె యశంబు బంధులకు నెయ్యురకుఁ హృదయప్రియంబుగా."

—"వానికి నెయ్యుడై యమరవంద్య పదాంబుజాడు."

ఆది. ౮ ఆ. వ "దానికి నెయ్యుండవయి."

ఆది. ౩ ఆ. వ "సకలధర్మ విదుండవు—నెయ్యమొనరంగ నెఱిగింపుమయ్య మాకు."

"అగ్నిహోత్ర" పదము

ఆది. ౩ ఆ. "మానాగ్ని హోత్రమును మఱి, మానాధ్యయనమును మానమానంబును వి,జ్ఞానమున మాన యజ్ఞము, నా నియతార్థంబు లివియు నాలుగు నివి దుఁడ్." (క్రొ). నాలుగు నుర్వెన్ (ప్రా).

ఆది. ౪ ఆ. వ "ఇట్లు హృదయసుఖావహంబగు చున్న—అవిచ్ఛిన్నహూయమానాగ్ని హోత్ర స్వాహా శబ్దంబులును."

"పరువడి నగ్ని హోత్రములు బంధులు శిష్యులు దోడరా మహీ, సురవరులెల్ల బొందు నృపసూనుల రొుద్దకు ప్రీతి నేగుదెంచిరి."

అరణ్య. ౧ ఆ. వ "పాపహోబల ప్రయుక్తుండయిన—సాయం హోమార్థ ప్రజ్వలిత జ్వలనంబులయిన యనేకసహస్ర బ్రాహ్మణాగ్ని హోత్రంబులం జూచి."

ఆది. ౩ ఆ. వ "వాడిమయూఖముల్ గలుగువాడపరాంబుధి గ్రుంకి ధేనువుల్, నేడిట వచ్చె నేక తమ నిష్టమెయిన్ భవదగ్ని హోత్రముల్, వోడిగవేల్వగా బడిరొ బ్రొద్దుసబోయె—"

ఆది. ౧ ఆ. వ "భృగుడను విప్రుండు మనువంబులోమయన్, దాని గర్భిణి దనధర్మపత్ని, నగ్ని హోత్రమునకు నన్నులు విహరింపు, మని పంచి యభిషేచనార్థ మరుగ, నంత బులోముడను విండరక్కసు డగ్ని, హోత్ర గృహంబున కొయ్యవచ్చి."

ఆది. ౧ ఆ. వ "త్రేతాగ్ను లెల్లను దేజరిల్లమి జేసి, క్రతుకృత్యములు వినిర్గతములయ్యె, నగ్ని హోత్రములందు నాపోసనాది సా,యంప్రాతరాహుతు లంత నుడిగె"; సభా. ౧. ఆ. వ "వేదములగ్ని హోత్ర ఫలములు."

ఈపైన జెప్పిన విశేష, అతిశయ, విస్తార, నెయ్య, అగ్నిహోత్రపదములకు ధర్మనిర్మిభావనియమము గానరాదు.

మఱియు ఆదిప. ౬ ఆ. వ "దీనికి సాదృశ్యము గా,నే నేమి యొనర్తు నీకు నిష్టంబనినన్" అని ప్రాతపుస్తకములలోను, "దీనికి సదృశము గా మఱి యే నేమి యొనర్తు" అని క్రొత్తపుస్తకముల లోనునున్నది.

ఆరణ్య ౨ ఆ. వ "వారలచెప్పినట్లు తనవిర్వాహకంబు చెప్పి త్రిపదస్యం దగస్త్యుని కిట్లనియె" అని ప్రాత. "తన నిర్వాహకంబు చెప్పి" అని క్రొత్త పుస్తకమందు. ఏది యొట్లైనను "తన నిర్వాహ్యకృత్య" మని యచ్చటి యభిప్రాయము. నిర్వాహ మన్నను, నిర్వాహ్యమన్నను అది లోకమువాడుకను బట్టి

నన్నయభట్టునట్లు చెప్పినదిగా నున్నది. "సాదృశ్యముగా" వనునదియును అట్లే కాన్పించుచున్నది. అతిశయ, విశేష, విస్తారపదములను గూడ లోకమువాడుకను బట్టియే అధికమును నర్థమందు బ్రయోగించి యున్నాడు గాని శాస్త్రమునుబట్టి కాదు. ఈమహాకవి "లోకజ్ఞుడ"నని తన్ను చెప్పికొనియే యున్నాడు. అట్లే యితడు లోకమువాడుకలో నున్నదానిని వ్యాకరణ విరోధమును పాటింపక స్వతంత్రుడై ప్రయోగించినవాడు. విజయంచేసి, భయంపడి, అవసరపడి, సమయపడి, నీకారణము, నీతదర్థమున, వాడిబాణతతులు, కలకుదర్చ పూరిపరుపులు, హంసపిండు, అవమానపాటు, భంగపాటువిధాతృచెయ్వులు, కుసుమకోమలి మొదలగు ననేకమిశ్రరూపములను చేసియున్నాడు. ఇంక ననేకావ్యయములను నామములుగా జేసి "వ్యావృచ్ఛక" యథాశక్తిజేసి "ఇహము" "నిర్భయమునసే" ఇత్యాదులు ప్రయోగించి యున్నాడు.

ఇంకను "నీశరణంబుసొచ్చినమాకు బరమశోభనంబులు" "నాకుశరణమగుడు" "శరణువేడినరక్షింపమియు" అనువానిలో ధర్మధర్మిభావమునకు లింగములకు సాంకర్యముచేసి "మూర్ఖపు శిశుపాల" "రక్తమెక్కుండు" "అయ్యశోత్తమున్" ఈ మొదలగువానిలో మహత్త్వ మహత్త్వవ్యత్యాసము చేసి. "ఈఘనసీసదొట్టిసుర లెల్ల నభీష్టవరంబు లిచ్చుటం, జేసికృతార్థుడైన కురుసింహము నూర్జితశౌర్య నర్జునున్, భాసుర తేజు విశ్వపరిపాలకుడైన మహేంద్రుతోడ నేకాసన మెక్కియున్న మహిమాస్పదు నింద్రసమాను జూచితిన్" అనుదానిలో కురుసింహమునకు కృతార్థుడు అని విశేషణమువలన మహదమహద్భావసాంకర్యమును చేసియున్నాడు.

"ధృతిమంతుల భుజవిక్రమ, జితశత్రుల బాండవేయ సింహులను మదో, ద్ధతిమై" ఇందు సింహపదము మహత్తుగా.

ఆది. ౫ ఆ. న "వీరలు దైవశక్తి బ్రభవించినవారను టేమిసందియం, బీరమణీయకాంతిని వహింపగ వేల్పులకాక యిట్టి దా, కౌరవిశేషసంపద బ్రకాశిత తేజము పేర్మి జూడ."

ఆది. ౮ ఆ. న. "రవినిభతేజుడైన ధృతరాష్ట్రుడు పంపగ నీవు కార్యగౌ, రవమున వచ్చినప్పుడ తిరంబుగ వీరికి నిష్టసిద్ధి దా, నపుటది యేమి సందియమె యంబుజనాభుడు నీవు బాండవ, ప్రవరుల కెల్ల బ్రోద్దున శుభంబతిలంతురు కాదనెమ్మితోన్" వీనిలో "అపుటకేమి సందియము, అనుదానికి విశేష్యముగ సందియమును విశేషణముగా నుపయోగించినాడు.

స్థలాంతరమందు "ఈహిత కార్యసిద్ధి యిది యెట్లొకొ తా సమస్తమును నంచు సం, దేహము బొంది సోమకయుధిష్ఠిరులున్న దదీయధర్మసం, దేహనివృత్తి పుట్ట జనుదెంచె బరాశరసూను డాత్మతే, జోపహృత సూర్యతేజు డసముచున్ దిశలెల్ల వెలుంగుచుండగన్" అనుదానిలో సందియపదమునకు బ్రకృతియగు సందేహపదమును విశేష్యముగా బ్రయోగించెను.

మఱియు సభా. ౧ ఆ. న "అతులచతురంగసేనా, యుతు డంతర్గిరి బహిర్గిరోపగిరుల భూ, పతుల నని నోర్చి కాకో, న్నతి గొనియెను వారిచేత నానాధనముల్." ఇందు "అంతర్గిరిబహిర్గిర్యుపగిరుల" అనుటకు "అంతర్గిరి బహిర్గిరోపగిరుల"అని సంధిచేసి యున్నాడు.

సభా. ౨ ఆ. న "జనసుత దిగ్జయప్రకరత్ప్తికరున్ వరరాజసూయయా, జ్ఞాపభృథాభిషేక విమలాంగు విశుద్ధయశోనిధిన్ జగ, త్ప్రవను ధర్మనందను సభాస్థితు జూచి ముదంబుపెంది రిం, ద్రావరజాది మిత్రులును హర్షత బొందిరి ధార్తరాష్ట్రులున్." ఇందు ధర్మపదమును హర్షపదముపైని భావార్థకతల్ ప్రత్యయమును చేసినాడు. ఇచట బహువ్రీహిసమాసము చేసి పిమ్మట తల్ ప్రత్యయము చెప్పవచ్చునుగాని క్లిష్టము. కవియభిప్రాయ మట్టిదిగా దోచదు. ముందు గనుపఱచినవానిని జూడనగును.

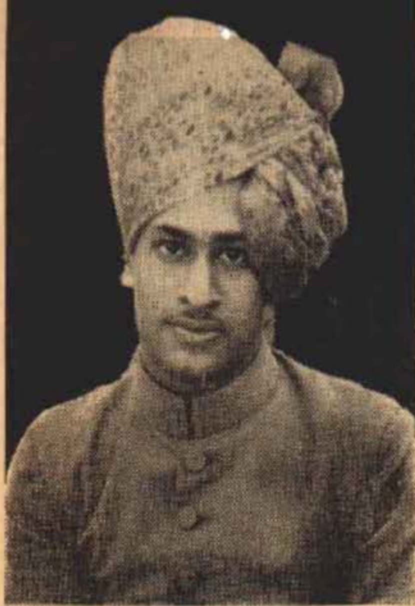
ఆది. ౮ ఆ. న "మయభుజగమోక్షణము ని, ర్ణయముగ నెఱిగితి" ఇచట ప్రాసకొఱకు ధర్మపదమును ధర్మిపరముగా జెప్పినాడు.

ఈమహాకవి లోకజ్ఞుడగుటను లోకోక్తులను, లోకమువాడుకలోని పదములను బ్రయోగించుటకు రీతిగలవాడుగా నితనిగ్రంథమువలన దెలియబడును.

తైలవర్ణ చిత్రమునకు ప్రతికృతి

ఈ చిత్రము ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము నలంకరించినది. శ్రీ చావలి నాగేశ్వరరావుగారు దీనిని చిత్రించిరి.
శ్రీ పంతులుగారికి ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము 'కళాప్రపూర్ణ' బిరుదమునొసగి గౌరవించినది.

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమునకు లక్షరూపాయలు దానమిచ్చిన

శ్రీ తిరువాన్కూరు
మహారాజుగారు

వీరికి ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము
డి. లిట్. బిరుదమునిచ్చి
గౌరవించినది.

శ్రీ తిరువాన్కూరు
మహారాణిగారు

వీరికి ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము
డి. లిట్. బిరుదమునిచ్చి
గౌరవించినది.

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమునకు లక్షరూపాయలను దానమిచ్చిన
శ్రీ నిజాముప్రభువుగారు

వసంతసేన

కపిస్థలం కృష్ణమాచార్యులు

వెలయాలు అని వసంతసేనమీద మనకుండు ప్రేమ తగ్గుటలేదు. నాటకములో ఎక్కడను నాయికా నాయకుల జాతిభేదము మన కంతగా కనబడుట లేదు. వారి సౌందర్యము, వారిశీలము, వారి ప్రేమలలో మునిగియున్న మనకు వారి జాతిభేదమును గమనించుటకు అవకాశమే లేదు!

కవి వసంతసేనను అంగాంగముగా వర్ణించుటయేమో లేదు; కాని, సాటిలేని ఆమెసౌందర్యమును ఎట్లో మన హృదయములలో అచ్చువేయగలిగినాడు. మొదటి యంకములోనే ఆమెసుకుమారశరీరము మన అంతర్దృష్టికి అగపడుచున్నది. వెంటబడుచున్న శకారునిబారినుండి ఆమెను కాపాడవలెనని మనము తహతహపడుచున్నాము. ఇంతవరకును మనకు చారుదత్తుని పరిచయము లేదు; వసంతసేన ఎవరో కూడ తెలియదు: అయినను, ఆమె భద్రముగా నుండవలెనన్న తహతహమాత్రము మనహృదయములలో గట్టిగా నాటుకొన్నది. ఆమె శకారుని చేతులలోనుండి — మరల చిక్కుకొనుటకు వీలులేకుండ — తప్పించుకొనినపిదపగాని మనము కుదుటబడుట లేదు. ఆమె చారుదత్తుని ఇంటిలోనికి పోయినప్పుడే మనగుండెప్రేగు తగ్గుచున్నది. బ్రాహ్మణుని యిల్లు; అదియునుగాక ఉత్తరువు లేదు; అందులోను ఆడది; చీకటిలో ప్రవేశించవచ్చునా, అని యోచనచేయుటకుకూడ మన కోపిక లేదు. అప్పుడే ఆమె చారుదత్తుని యింటివారిలో నొకతె యైనట్లు మనకు తోచినది.

చారుదత్తుని అందరును పొగడుచుండుట ఆమె వినియున్నది. ఆముద్దుపేరు విన్నప్పటి నుండియు అతనిపై మరులుగొనియున్నది. కామదేవునిగుడిలో అతనిని చూచినది; పరిచయము కలిగినది — ఒడలు తెలియని మోజు పడినది. అతనెక్కడ, తానెక్కడ? పోపొమ్మనునేమో అని భయపడి అప్పుడే ప్రేమభిక్ష పెట్టమనలేకపోయినది. అదేకారణము—చారుదత్తుని యింటికి వచ్చి, ఏదో ఒక నెపముమీద తననగలు అక్కడ పెట్టి పోవుటకు.

ఆ కామదేవునిగుడిలోనే వసంతసేన రూపరేఖావిలాసములు చూచి, చారుదత్తుడును స్తబ్ధుడైనాడు. ఆమెసౌభాగ్య మెక్కడ, తనదౌర్భాగ్య మెక్కడ? — గొంతెమ్మ కోరికలు కావుకదా! వసంతసేన తప్పక గుణములకు లొంగగలదు...ఏమో! ఎవరికి తెలియును? — ధనమునకు లొంగినయెడల?... కాబట్టి, "మనము నిరుపేదలము; ఆమె మనకు దొరుకునదికాదు" అని — తనమైత్రేయుని తృప్తిపరచుట కైనను — అనక తప్పినదికాదు చారుదత్తునికి.

కథ నడువనునడువను వారి యిరువురి ప్రేమలును ఒకరిది ఒకరిది తగియున్నదని మనకు చాల తృప్తికలుగుచున్నది. ఉజ్జయినిలో చారుదత్తుడు కాక ఇంకెవ్వడును వసంతసేనకు సౌఖ్యము కలిగింపలేడని మన నమ్మకము. ధూతను విడిచినయెడల, వసంతసేన తప్ప ఇంకెవ్వతెయు చారుదత్తునికి సౌఖ్యము కలిగింపలేదనియు మన నమ్మకము.

ఉజ్జయినిలో ఇరువురును సుప్రసిద్ధులే. వారికీర్తి నీచపాత్రలవరకును ప్రాకినది. "నీకు చారుదత్తుడును, వసంతసేనయు తెలియని యెడల చంద్రుడును వాని వెన్నాడియుండు చంద్రికయును తెలియనియట్లే" అన్నాడు చందనకుడు.

ఇరువురును ఒరుల యిడుమలు చూచి జాలిపడక ఉండలేరు. విదూషకుడు పావురపు జంటను వేరుచేయ నెంచినప్పుడు చారుదత్తుడు "పాప మాపావురము తనపెంటితో డనే యుండనిమ్ము" అనుచున్నాడు. మదనికయు, ఆమెప్రియుడు శర్విలకుడును మాటలాడుచున్నప్పుడు "ఎవరి వినోదమునకును అంతరాయము లేకుండును గాక" అని సద్దు చేయక దూరముగాపోయినది వసంతసేన.

వసంతసేన అప్సరసకుపుట్టి అడవిలో పెరిగిన శకుంతల కాదు; అంతఃపురములో పుట్టి, అంతఃపురములో పెరిగిన మాళవికయు కాదు—నగరములోపుట్టి, నగరములో పెరిగిన నాజూకుపడుచు. ఆడువారికి అలంకారములైన గుణముల కామెయెడ ఏలోటును లేదు. మదనికాశర్విలకుల రహస్యభాషణములు వినరాదనిదూరముగా తొలగునప్పుడు, శర్విలకుడు తన పేరుచెప్పుటవిని, మనసు మార్చుకొని తిరిగివచ్చి వారిమాటలు పొంచి యుండి వినుచున్నది. మరల చారుదత్తుడు మరణదండన తప్పించుకొన్నప్పుడు అతని వధ్యమాల తీసి అక్కడికి బంధించితేబడిన శకారుని మెడలో వేసినది.

వసంతసేన చారుదత్తుని పేదరికమును బట్టియే అతనిని వలచినది. తనకు మంచి వార్తను తెచ్చిన వసంతసేన చెలికత్తెను బహూకరింపవలెనని ఉంగరముకొరకై ఉత్త వ్రేలిని చూచి తలవంచుకొన్న చారుదత్తుని చూచి, "అందుకే నిన్ను ప్రేమించుట" అని తనలో అనుకొన్నది వసంతసేన. ఆమె శకుంతలవలె, మాళవికవలె గాఢముగ ప్రేమించినను నిజముగా ఆమెప్రేమకు సాటి పోర్షియాప్రేమ; ఇమోగెన్ ప్రేమ. ఆమెప్రేమలో సంశయము లేదు; అసూయ లేదు. ఆమె ధూతను ద్వేషింపలేదు; ధూతయెడ ఆమెకు సోదరీభావము. ఆమెను కొలుచుటకుకూడ తయారు. ధూతకుకూడ ఆమెయన్న ద్వేషము లేదు. చారుదత్తుడు వసంతసేనను ప్రేమించుట రహస్యముకానేకాదు; ధూతకు బాగుగాతెలియును. తాను వసంతసేనను ప్రేమించుటలో చారుదత్తుని కేమియు దోషము కనబడుటలేదు. "ఇది ప్రాయపు నేరముగాని శీలపునేరము కాదు" అనుచున్నాడతడు.

ఏదైనను సరియే, చారుదత్తుని దన్నయెడల అతిపవిత్ర మగును వసంతసేన దృష్టికి. తాను మదపుటేనుగును సమాళించిన నేర్పునకు మెచ్చి, గుంపులో నెవరో

యిచ్చిన దని కర్ణపూరకుఁడు తనకు వస్త్రమును చూపినప్పుడు—గుంపులోని యతడు చారుదత్తుడే యని గ్రహించి — అది మల్లెపూలవాసన కొట్టుచున్నదా చూడ మని, వస్త్రము తనప్రియునిదే యని నిశ్చయించుకొని, కొంచెముకూడ సంశయములేక దానిని తనపై కప్పుకొన్నది వసంతసేన. మరియు, సంవాహకుడు చారుదత్తుని కొలువులో నుండె నని యెరిగినవెంటనే వానికి ఆసన మిచ్చి, ముందటికంటె బాగుగ ఉపచరించినది.

వసంతసేనకు ప్రియుని చూడ ఎంత యుబలాటమో ఎంత నిశ్చయమో చూడుడు.

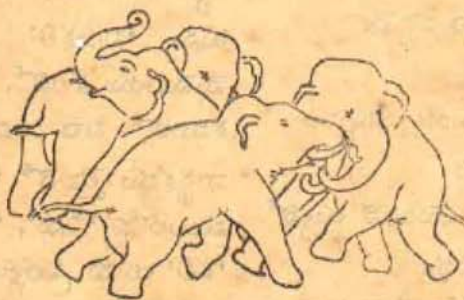
"ఉదయన్తునామ మేఘా
భవతు నిశా వర్ష మవిరతం పతతు
గణయామి నైవ సర్వం
దయితాభి ముఖేన హృదయేన."

అనుచున్నది.

ఆమెకు తల్లిమీద యెంత ప్రేమ యుండవలెనో అంతే. ఆ ప్రేమను ప్రియునియెడ తనధర్మమునకు అడ్డుతగులనీయలేదు. రాజుయొక్క బావమరదికి స్వాగత మివ్వమని అమ్మ ఆజ్ఞాపించినది కాని సాధ్యపడ దని ధైర్యముగా చెప్పినది వసంతసేన.

చారుదత్తుని కొడుకుమీద వసంతసేనకు గల మమకారము లేతయెడదలలో పుట్టి పెరిగెడి నిష్కల్మషమైన అనురాగము. మట్టిబండిని పారద్రోసి, బంగారుబండి కావలె నని యేడ్చుచున్న ఆబిడ్డను చూడ లేక వసంతసేన వానికి తన నగ లిచ్చినది; కాని ఏడ్చుచు ఇచ్చినదని తీసుకోలేదు వాడు. అవును; ఏడ్చుచునే యిచ్చినది; ఏడువక ఉండలేకపోయినది. చారుదత్తుని నిరుపేదతనము, బాలునికి బొమ్మలుకూడ లేకపోవుట చూచి ఆమెకన్నులలో నీరు తిరిగినది.

వసంతసేన మనలోకములో పుట్టి పెరిగినది. మనవంటి మనిషి; అందులో స్త్రీ. కవిమహాశయుని ఇంద్రజాలమువలన మన హృదయములు వసంతసేనాసహధర్మచరములగుచున్నవి.

'వినుకలి - కనుకలి'

నేలటూరు వెంకటరమణయ్య

వినుకలి అనుపదమునకు 'వినికి', 'ఆకర్ణనము' అను నర్థములను జెప్పి బ.సీతారామాచార్యులవారు ఎఱ్ఱనహరి వంశము ఉ. భా.(3. 83)

కని పరమేష్ఠి చేసిన జ
గత్త్రియసర్గమునందు నెవ్విధం
బునఁ బొలుపారు నద్భుతపు
మూర్తులు గల్గెనె దీనివిన్న య
వ్వినుకలి యెట్టులైన నొక
వెంట సహించితి నింక నెట్లు నా
మనసున కోర్వవచ్చునన
మానవిలోకన రాగవేదనల్.

అనుపద్యమును ఉదాహరించియున్నారు.

'కనుకలి'కి పదమునకు 'చూపు' అనియర్థము నిర్వచించి, బ. సీ. గారు తదాధారముగ ప్రభావతీప్రద్యుమ్న ములోని (3. ౨౮)

వినుకలిచేత నే విరహ
వేదన నామది నింత వర్ధిలెఁ
గనుకలి నిట్లు చిత్రఫల
కంబున గాంచిన యింతి నెమ్మనం
బునఁగడు నింత కెంతపరి
పూర్తివహించునో యెంతనొచ్చునో
ఘనమని వింటిఁ జిత్తరువుఁ
గన్గొను ప్రేమయు నేమిసేయుదున్.

అను పద్యమును ఉదాహరించియున్నారు.

పై యుదాహృతపద్యములందు యీపదములకు బ.సీ. గారు నిర్వచించిన 'వినికి' 'చూపు', అనువానికంటె ఎక్కువయర్థము కలదని నాతలంపు. 'వినుకలి', 'కనుకలి'అనుపదములు 'విను', 'కను' అనుక్రియలనుండి యుత్పన్నములు- విను + కలి, కను + కలి. ఇవి 'విను', 'కను' క్రియలనుండి పుట్టిన నామవాచకములని బ. సీ. గారు తలఁచినట్లు తోచుచున్నది. అగుననుకొందము. కాని 'విను', 'కను' అనుక్రియాపదములకు 'వినుకు',, 'కనుడు' అను నామరూపము లుండినట్లు గ్రంథముల వల్ల దెలియుచున్నది. వీనికి ఇప్పటి గ్రాంథికభాషయందు 'వినుట' 'కనుట' యనియు, వ్యావహారికమున 'వినడం', 'కనడం' అనియు రూపములు. దృష్ట్యర్థమున 'కను' క్రియయు, తజ్జనితమగు 'కనడము' వ్యావహారికమున నంతగా ప్రచారమున లేకున్నను 'విను', 'వినడము'లు సర్వసామాన్యముగ వాడుకయందున్నవి. ఈ పదములకును 'వినుకలి' 'కనుకలు'లకును భేదమేమేనియు కలదో, లేక యవి సమానార్థకములో విచారించవలసియున్నది. సమానార్థకము లైనచో 'వినుకలి', 'కనుకలి' శబ్దములలోని 'విను', 'కను' క్రియాపదములకు 'కలి' యను ప్రత్యయ మేల చేర్పఁబడినది ? ఈప్రత్యయమున కేమేనియు నర్థముకలదా, లేక నిరర్థకపదమా ? బ. సీ. గారిచే ఉదా

హృత పద్యములనుతరచిచూచిన విషయము కొంత బోధపడునని నమ్మెదను. సూరనగారి పద్యమున 'వినుకలి' చేతనే విరహవేదన కలిగినట్లు చెప్పఁబడియున్నది. 'వినుకలి'కి 'వినుట' యని యర్థము చేసికొందుమేని, ప్రభావతినిగూర్చి హంసిచెప్పిన మాటలు విన్నంతటనే ప్రద్యుమ్నునకు విరహవేదన కలిగినదని గ్రహించవలయును. కాని శ్రవణమాత్రముననే విరహవేదన కలుగుటయెట్లు? మోహము కలుగవచ్చును. మోహోదయమునకు కారణమగువ్యక్తితోడ సంయోగము కుదరకపోయినప్పుడు విరహము కలుగును. తత్కారణమున విరహవేదన. కావున కేవలము 'వినుట'చే విరహవేదన కలుగుటయసంభవము. అయిన,సూరనగారిట్లు చెప్పుటయజ్ఞానముచేతనా? అజ్ఞానమును సూరనగారి కారోపించునంతటి ప్రజ్ఞావంతుఁడను గాను. అట్లారోపించుటకు నవకాశమును లేదు. 'విను' క్రియకు'కలి' శబ్దమును దగిలించుటచే ప్రద్యుమ్నునకు ప్రభావతినిగూర్చి విన్నంతటనే 'తగులము' గలిగెనని సూచించి యట్టి శ్రవణజనితమైన తగులముచే విరహవ్యథ కలిగెనని చెప్పియున్నాఁడు. 'కలి' శబ్దమున కింతయర్థము కలదని ఎఱ్ఱనగారి పద్యమువలనను దెలియవచ్చుచున్నది. శ్రీ కృష్ణుఁడు వివాహార్థమై నాఁకొనపోఁదలఁచిన రుక్మిణీదేవియొక్క ప్రథమసందర్శన మైనంతటనే, "దీని విన్న యవ్వినుకలి యెట్టులైన నోకెంట సహించితి నింక నెట్లు నామనసునకోర్వవచ్చు ననమాన విలోకనరాగము' అని చింతించెను. ఇచ్చట 'వినుకలి'కేమియర్థము చెప్పవలయును? బ. సీ. గారు చెప్పిన 'వినికి' యనుకూలపడునా? అట్లయిన రుక్మిణిని గూర్చి విన్న 'వినికి'ని శ్రీకృష్ణుఁ డెదోయొక విధమున సహించెనని గదా యర్థమగును? అతఁడు విన్నది నిందావాక్యములా, లేక రుక్మిణి కృష్ణునకు శత్రురాలా? కాదుగదా? మఱి ఆమె కృష్ణుఁడువలచిన ప్రియురాలు. ఆమె సౌందర్యవర్ణనాత్మకము లగు మాటల 'వినికి'ని కృష్ణుఁడు కష్టముతో సహించుటయెట్లు? అవి యాతని శ్రోత్రపేయములై యుండవలయును గదా. అతఁడు వానిని గడునాసక్తితో జెవియొగ్గి వినియుండవలయును గదా! కావున బ. సీ. గారు నిర్వచించిన యర్థ మిచ్చట పొందుపడదు. చక్కఁగ విచారించిన 'వినుకలి'యన వినుటవల్ల కలిగిన మోహము. నారదునివల్ల రుక్మిణీసౌందర్యమును విని కృష్ణుఁడ మెపై మరులుకొనెను. అట్లు వినుటవల్ల కలిగిన మోహము, అనఁగా 'వినుకలి' యోర్వగూడనిదైనను, దాని నెట్లో కృష్ణుఁ డోర్చుకొనియుండెను.

'వినుకలి'లోని 'కలి'కింత యర్థముకలదు. ఈ విషయము 'కనుకలి' శబ్దవిచారమువల్ల తెల్లము కాఁగలదు. 'కనుకలి' యన చూచుటవల్ల పుట్టిన మోహము. పైని యుదాహృతమైన సూరనగారి పద్యమున 'కనుకలి'కిదియేయర్థము, ప్రద్యుమ్నుఁ డిట్లుతలఁచెను. "వినుకలి"చేతనే నే నింత మనోవేదనఁ బడుచున్నానే; హంసి చెప్పిన రీతిని, నారూపమును 'చిత్రఫలకంబున గాంచినయింతి' (ప్రభావతి)'యొక్క నెమ్మనంబునఁ 'గనుకలి'వల్ల కలిగిన విరహవేదనఁ 'గడునింతకెంత పరిపూర్తి వహించునో' కదా! 'కను

కలి'ని "విలోకనరాగవేదనల్" అని సంస్కృతీకరించి ఎఱ్ఱన 'కనుకలి'యనఁగా 'చూచుటవల్ల కలిగిన మోహ'మని స్పష్టీకరించినాఁడు. ఈమాట నీ యర్థముననే ప్రాచీనులగు ఇతర కవిపుంగవులును ప్రయోగించియున్నారు. ఇందుకొండు రెండుదాహరణములు - కేతన దశకుమార చరిత్రయందు ప్రమతి కథను వర్ణించుచు ప్రమతిచే నీవాక్యమును బలికించినాఁడు :

మున్నుఁ గనుకలిగాఁకచే బన్నములకు
వచ్చి యలదురి నే నుపవనములోన
నగ్గలించిన వలవంత బెగ్గలించు
చున్న వో నయ్యెడకునొక్కయువిదవచ్చి.

కనుకలిచే 'కాక' కలిగెనఁట! బ. సీ. గారి నిర్వచనప్రకారము చూచుటచే కలిగిన జ్వరమని యర్థము చేసికొనవలయును. ప్రమతి భయంకరరూపమును బొడగని వెఱచుటచే జ్వరమువచ్చెనా? కాదు. అతఁడు యక్షిణీ చెయ్దమువల్ల ఒకనాటిరేయి వింధ్యారణ్యమున నిద్రించుచు మేల్కని శ్రావస్తీ పురాధీశుని కూతుపర్యంకమున ఆ కుమారి కౌఁగిట బవళించియుండుట గాంచెను. మరల నిద్రించి మేల్కొని యథాప్రకారము వింధ్యాటవియందే యుండుటను కనుగొనెను. కాని నిద్రయందుగాంచిన రాచకన్నియయందాతని మనస్సు లగ్నముకాఁగా నామెను వెతకుచు నాతఁడు శ్రావస్తికిఁబోయి యొక యుద్యానవనముఁ బ్రవేశించినప్పుడు పైఁజెప్పినరీతిని తలపోసెను. కావున, అతఁడు గాంచిన రూపు భయంకరమైనది కాదు. మనోహరమైనదే. అగునేని చూచుటవల్ల కాఁక పొడముట యసంభవము. 'కనుకలికాఁక' యనఁగా చూచుటవల్ల కలిగిన మోహముచే పొడమిన మోహజ్వరము. ఈయర్థమే వెన్నెలకంటి అన్నయ్యగారి షోడశకుమారచరిత్రయందలి

"కనుకలిఁ జిక్కి యేను బిగి
కౌఁగిటఁజేర్పఁగఁగోరు నాసరో
జనయనయప్డు కుంజరవి
పంబునఁ బైఁబడి యిట్లుకౌఁగిలిం
చిన,"

అను పద్యమువల్లను ప్రతిపాదింపఁబడుచున్నది.

ఇందువల్ల 'వినుకలి, కనుకలి' శబ్దములయం దంతర్గతమైన 'కలి' యొక ప్రత్యేకపదమనియు, దానియర్థము 'మోహ'మనియు తేలినది. కాని 'కలి' అనుమాటకు మోహమను నర్థము కలదనుట కెద్దియేనియు నాధారముగలదో విచారింతము.

'కలి' యనుపదము నామవాచకము: ఇది (మోహార్థమున) ప్రత్యేకపదముగ నెచ్చటను గాన్పింపదు; కాని దీనియం దుత్పన్నమైన 'కలచు' అను క్రియారూపము ప్రాచీనగ్రంథములయం దగపడుచున్నది. మంత్రిభాస్కరుని (తిక్కనతాత) రామాయణము అరణ్యకాండలో (౧. ౧౩౮) శూర్పణఖ శ్రీరాముని ఁగాంచి వలచి, తన వలపు నిట్లు ప్రకటించుచున్నది :

బలిమి జగత్త్రియంబుఁ బలు
బాములఁబెట్టుచు దేవతావళుల్

పెలుకుఱఁ బంక్తికంఠుఁడను
పేరఁ దనర్చిన దైత్యభర్తకుం
జెలియలఁ బేరు శూర్పణఖ
చెప్పెడిదేమి మహీశ నీకు నేఁ
గలచితి నిన్నుఁ దక్క నొరుఁ
గైకొన నీవును బాయు మీసతిన్.

వావిళ్ల వారిచే ముద్రితమైన భాస్కరరామాయణము ప్రతియందు 'కలసితి' అని యున్నది. కాని యిది తప్పు. అచ్చుఁ గూర్పువారో, లేక పరిష్కర్తలో యీపాఠమును బ్రసాదించినారని తలఁచెదను. 'కలచితి' యను పాఠమే సాధువు. తాళపత్ర ప్రతులను శోధించిన 'కలచితి' యనియే యుండునని నా నమ్మకము. పండితోత్తము లగు నా మిత్రు లొకరు ఇచ్చట 'కలచితి' నన 'సంగమించితి' నని యర్థము జేసికొనవలయు ననిరి. కాని పైపద్యములో శూర్పణఖయొక్క వాక్యములను జక్కఁగఁ బరీక్షింపరైరి. శూర్పణఖ రామునిపైఁ దన వలపును బ్రథమమునఁ బ్రకటించు తా విది. రాముఁ డది యెవ్వతెయో తత్పూర్వ మెఱుఁగడు. కావున నది స్వచరిత్రను జెప్పుకొనవలసిన యవసరము వచ్చినది. "ఓ రాజా! దేవతలు భయముచే గంప మొందునట్లు ముల్లోకములను బాధపెట్టునట్టి పంక్తికంఠుఁ డను రాక్షసరాజు చెలియలను" అని తన యాన్నత్యమును వెల్లడిపఱచి, "ఇంక నేను చెప్పవలసినది ఏమి యున్నది? ఒక్కటే. నిన్ను నేను గలచితిని. నినుందప్ప యన్యుల నంగీకరింపను" అని తన మనోనిశ్చయమును దెలియఁజేసెను. ఇచ్చట 'కలచితి' అనఁగా 'సంగమించితి' నని యర్థము చెప్పికొనిన, సంగమము చేసినపిమ్మట శూర్పణఖ రామున కావిషయమున నెఱుకపఱచవలసిన యవసర మేమి వచ్చినది? సంగమము చేసిన విషయము రాముఁ డెఱుఁగఁడా? అతఁ డెఱుఁగక సంగమ మగుట యెట్లు? మఱియు, నిన్నుదక్క నొరు గైకొన ననిబాస సేయుట యేల? సంగమించియున్న కైకొనకయా సంగమము నడచినది? లేక, శూర్పణఖ యన్యాసక్త యని రాముఁడు శంకింప నాశంకను నివారించుటకు నిన్నుదక్క నన్యులను గైకొన నని నమ్మక మొసఁగినదా? అట్టి దేదియును లేదే. కావున 'కలచితి' యను మాటకు 'సంగమించితి' యన్న యర్థము పొసఁగదు. 'కలచితి' యన 'వలచితి', 'మోహించితి', 'మరులు గొంటి' యనియే చెప్పవలసియున్నది.

మఱియు, ఆంధ్రకవులయందు ప్రాచీనతముఁ డగు నన్నెచోడుఁడు 'కలుచు' అను క్రియను నీయర్థమందే పెక్కుపర్యాయములు ప్రయోగించియున్నాఁడు. పరమశివుఁడు కృత్రిమవటుస్వరూపియై తపం బొనర్చెడు పార్వతీదేవి మనస్థైర్యము నారయఁ దలఁచి తపోవనంబునకుఁ బోయి యచ్చట పార్వతీదేవి పరిచారికలవలన నామె శివుని నాథునిగాఁ గోరి తపము సల్పుచున్నది యెఱింగి, శివుని నేలిదము సేయఁదొడఁగి యిట్లనియెను:

ఎట్టెట్టా శివుఁ గల్చె నంటె, నిక మా
యీతన్వి? దక్క గల్వఁగా
నట్టుల్ మెచ్చకయున్న వే తపము నే
యంజొచ్చె నున్నాతఁడే

ముట్టుం బోలినవానిఁగాఁ దలఁచియే
 మోహించి దేశంబులోఁ
బుట్టంబట్టులు మాలెనే నగజ యా
 భూతేశ్వరుం గల్వఁగాన్.
 కు. సం. ౭. ౮౫౧.

వారిరుహాసన నీరూపుఁ గనుగొన్న
 నలకూబరుండైనఁ గలచివచ్చు.
 కు. సం. ౭. ౮౫౩.

తగరము వాఁడిచేసి వెడ
 తాపసి నాకడ బీరగాఁడుగాఁ
బొఁగడెదు నీవు మాకలుగఁ
 బోయెదు లోకమువారు భిక్షుకున్
నగసుత గల్చిపోయె నని
 నవ్వుదు రాతఁడు నీకుఁ గల్వఁగాఁ
దగదని బుద్ధిసెప్పఁ డిది
 తప్పె వరానన నీకుఁ జూడఁగాన్.
 కు. సం. ౭. ౮౬౪.

నేరక కల్చి భిక్షుకుని
 నీవొక పెద్దగఁ జేసె దింత ...
 కు. సం. ౭. ౮౬౫.

పులిగూడు దిండిగొఱగం
గలిచియు నో చెల్లయింత గల్పించెదు శ్రీ
గలవాని దగినపురుషుం
గలిచిననీకన్న దోయఁ గనుఁడరుదనుమా.
 కు. సం. ౭. ౯౭౪.

మఱియు, మన్మథుఁడు దేవేంద్రునితో నిట్లు బింకము పల్కెను:

....
 ....నీవు దన్నుఁగ
ల్చిన నోఁడుఁ దాను గల్చి చను
 చేడియ గల్గినఁ జూపు తెచ్చెదన్.
 కు. సం. ౪. ౩౯౯.

పై యుదాహృత పద్యములయందు 'కలుచు' శబ్దార్థము తెల్లము గావింపఁబడినది. 'కలుచు' అనఁగా 'వలచు', 'వలగొను' అనియే ప్రాచీను లర్థము చేసికొనిరి. తరువాత నీమాట వాఙ్మయమున నంతరించెను; కాని 'వినుకలి', 'కనుకలి' యను సంయుక్త పదములయందు దాని మాతృక యగు 'కలి' శేషించియున్నది.

మ హా మా య

[ఏకాంకిక]

మల్లాది అవధాని

చరిత్ర: ౧౫౦౫ జూలై ౫ వ ఆగ్రానగరమున మహోగ్రమయిన భూకంపము కలిగినది. పర్వతములు చలించినవి. భవనములు కూలినవి. ప్రజసహస్రములు నిముసకాలములో పరమపదించినారు. అంతకు పూర్వముగాని, ఆటుతరువాతగాని అట్టి భూకంప మీ భారత వర్షమున నెన్నడూ కలగలేదని చరిత్రకారులు వ్రాస్తున్నారు. నాటి కథ—

*　　*　　*　　*

(సమయము: రాత్రి. ఆకాశమున చంద్రబింబము ప్రకాశిస్తున్నది. చిన్న చిన్న మబ్బుతునకలు కదులుతూ కలుసుకొంటున్నవి.

స్థానము: ఆగ్రాలో ఉద్యానము. దూరమునుండి 'బుల్ బుల్' దీనముగా అరుస్తున్నది. శెఫాలి విరియబూచినది. ఎదురుగా నారికేళవృక్షములు వరుసలోనున్నవి; వెన్నెలలో పొడుగయిన నీడలు వేస్తున్నవి.

కదంబముదరి నొక పెద్ద యినుపబోను ఉన్నది. దాని దగ్గరకు తార్తార్ ఖాన్ వెళ్లుతున్నాడు. అతని చేతులో ఖడ్గము మెరుస్తున్నది. వెళ్లి బోనుకు దూరముగా నిలచి సందేహించుతూ గజముల సందులలో నుండి లోపలకు చూస్తున్నాడు. అతని వెనుకనుండి శయక్ జాదాఖాన్ వచ్చి నిశ్శబ్దముగా క్షణము నిలచినాడు.)

శయక్ జాదా: (గట్టిగా) తార్తార్.

తార్తార్: (త్రుళ్లిపడి వెనుదిరిగి) నీవటోయి! అబ్బ! ఇంకా నాగుండె దడదడ కొట్టుకొంటూనే వుంది.

శయక్ జాదా: (చిరునవ్వుతో) నేను కాకుంటే మరెవ రనుకున్నావు?

తార్తార్: సుల్తాన్ వారు హఠాత్తుగా వచ్చారేమిటి చెప్మా అనుకుని గతుక్కుమన్నాను.

శయక్ జాదా: తప్పుపనిచేస్తే మన స్సలాగే బేజారుపడిపోతుందిలే!

తార్తార్: నేను చేసిన తప్పేమిటో కాస్త చెప్ప గలవా?

శయక్ జాదా: (పరిహాసముగా) నువ్వుచేసిన పని తప్పవగలనా? చూడాలనిపించింది. ఒకసారి బోను దగ్గరకి వెళ్లావు. అంతే!

తార్తార్: ఇదా నీ అనుమానం! లోపల యేమో చప్పుడయితే దగ్గరకి వెళ్లి చూస్తున్నాను. ఇంతలో నువ్వు వచ్చావు. సరేగాని చూశావూ?

శయక్ జాదా: తోప్ ఖానా దాటి ఫర్లాంగు దూరం నడిచి చూసివచ్చాను. సుల్తానువారు వచ్చేజాడ యేమీ కనబడ లేదు.

తార్తార్: అయితే యీరాత్రంతా తెల్లవార్లూ యీ బోనుచుట్టూ తిరుగుతూ మనమిద్దరమూ పడిగాపులు గాయవలసిందేనా?

శయక్ జాదా: అధికార్ల తెలువు లీలాగ నేడుస్తున్నాయి. ఇనపబోనుకు కాపలా దేనికనుకు చెప్పు?

తార్తార్: మెల్లగామాటాడు నాయనా, గోడలకూడా చెవులుంటాయి.

శయక్ జాదా: ఫర్వాలేదు. ఇక్కడ గోడలు లేవులే.

తార్తార్: జాగరంచెయ్యాలి కాబోలురా భగవంతుడా?

——శయక్ జాదా : (పరిహాసము) నే నింటికిపోనా? ఒక్కడవూ హాయిగా యిక్కడ మేలుకుందువుగాని.

తార్తార్ : ఒక్కడనూనా ?

శయక్ జాదా : కాదుకాదు. ఇద్దరూ!

తార్తార్ : ఇద్దరెవరు ?

శయక్ జాదా : నువ్వూ బోనూ.

తార్తార్ : (ఆవులించి) సుల్తా నీరాత్రి వచ్చితీరు తాడు.

శయక్ జాదా : భవిష్యత్తు చెప్పేస్తున్నావే!

తార్తార్ : భవిష్యత్తుజ్ఞానం ఆపిల్లకు బాగావుం దట.

శయక్ జాదా : (ఆత్రుతతో) ఏపిల్ల ?

తార్తార్ : ఆపిల్ల అన్న ప్రతీమాటా జరిగిపోతుం దట. సుల్తాన్ కాశీ పొలిమేరలకు రాలేడని గతసంవత్సరం చెప్పిందట. సరిగ్గా అలాగే జరిగింది. అంతదూరమూ వెళ్లి సైనికుల్లో కలరా తగలగానే తిరిగివెళ్లి పో వచ్చాడు.

శయక్ జాదా : ఎవరు ?

తార్తార్ : మొన్న నేం జరిగిందో విన్నావు కదా! ధూల్ పూర్ మహేశ్వరాలయం మన సుల్తాన్ వారు ముట్టడించారు. 'ఎన్నటికీ యీతురక యీ ఆలయంలో ప్రవేశించలే'డని ఆ పిల్ల పలికింది. అంతే అయింది.

శయక్ జాదా : ఓయి నీయిల్లు బంగారంగాను! హిమాలయాల్లోంచి వచ్చిన పిశాచపుపిల్లను గురించా యీగాథ అంతాను.

తార్తార్ : పిశాచపుపిల్ల! ఏం మాటన్నావు ?

శయక్ జాదా : నావేపు కొరకొర చూస్తున్నావేం ?

తార్తార్ : పిశాచపుపిల్లా!

శయక్ జాదా : ఊళ్లోకొందరు 'సుల్తాను ధూల్ పూర్ నుండి ఒక పిశాచపుపిల్లను కైదీచేసి తెచ్చా'డని అంటున్నారు. నేను విన్నాను, అన్నాను. నామీద నెందుకాగ్రహం ?

తార్తార్ : ఆపిల్లకళ్లు తళతళ ముత్యాల్లాగ మెరుస్తున్నాయి. చీకటిరాత్రి గరికపువ్వులమీద మెరుగు రుతున్న మిణుగురుపురుగుల్ని చూశావూ? వంకలు తిరిగిన ఆ చిన్న నీలికళ్లు అచ్చం అలాగే వున్నాయి.

శయక్ జాదా : మన సుల్తానుగారు రాసిన గ్రంథం ముల్లా చదివితే విన్నాను. అందులో వర్ణనలాగ వుంది నీ వర్ణన.

తార్తార్ : మెరుపువేపు తేరిపారచూడలేనట్టే ఆ పిల్ల కళ్లలోకి చూడలేను. నా ఒళ్లు ఝల్లుమంది తలుచుకుంటే ఒళ్లు గగిర్పొడుస్తూంది.

శయక్ జాదా : చక్కగా వుంటా దేమిటి ?

తార్తార్ : మాబాగా అడిగావు! చిన్నతనంలో నేను జనానాలో తిరిగేవాడను. ఎన్నడూ నా జన్మలో ఎక్కడా అటువంటి మహాచక్కని పిల్లను చూడలేదు. నాకు మాటలురావు. ఆ పగడంపూసలవంటి పెదవులు, నిగనిగ మెరుస్తున్నకంఠమూ...ఒక్కటే మాట విను. ఆమె యీ లోకంమనిషి కాదు.

శయక్ జాదా : హిందువుల్లో కామినీ పిశాచా లంటూ వోక తెగ వుందట.

తార్తార్ : ఊరుకో!

శయక్ జాదా : భాయీ! నిన్న దివలలో వేసు కుంటూంది. పిల్లలవాడవు. అక్కునక్కున చస్తావు సుమా!

తార్తార్ : వెర్రిమాటలు. దెయ్యాలూగిత్యాలూ అబద్ధం. ఆ పిల్ల హిమాలయాల్లో కాంచనగంగా ఆపైని బౌద్ధవిహారాల వెనక కుటీరంలో వుండేదట. మన సుల్తాన్ హిందూఆలయాలు నేలమట్టంచేసి అక్కడే మస్జీదులు కడుతున్నాడని విని చాలాఖేద పడిం దట. మథురలో నదికెదురుగా మస్జీద్ కట్టగానే యిక కోపం పట్టలేక మంచుకొండల్లోంచిదిగి వచ్చిందట. నాటినుంచి సుల్తాన్ ఒక్క ఆలయమయినా ధ్వంసం చెయ్యలేకపోతున్నాడు.

శయక్ జాదా: ఇదంతా దాని మహాత్తే అంటావు కాబోలు!

తార్తార్ : కాకుంటే యింకేమిటి? మనవాళ్లు కాశీలో కాలుపెట్టలేకపోయినారు. కలరా తగిలి తిరిగి వచ్చారు. మళ్లా మధుర వెళ్లుదామని బయలుదేరారు. సుల్తాన్‌కి చచ్చేటంత జబ్బుచేసింది. ధూల్‌పూర్ వెళ్లారు. కాని ఆలయం పట్టుకోలేక చల్లగా తిరిగి వచ్చారు.

శయక్ జాదా: ధూల్‌పూరాలయం ఆపిశాచవు.., కాదు. ఆపిల్లే రక్షించిందంటావా?

తార్తార్ : అంతా అలాగే అంటున్నారు.

శయక్ జాదా: పరే బాగుందయ్యా! మరి ఆలయాన్ని రక్షించిన ఘనురాలు తానెందుకు ఖైదీగా మనవాళ్లకు దొరికిపోయింది.

తార్తార్ : ఆమెపుద్దేశం మనం కనుక్కోగలమా?

శయక్ జాదా : (విచిత్రముగా నతనివంక చూచి) తార్తార్ !

తార్తార్ : ఏమి?

శయక్ జాదా: నేనెవరో పోల్చుకొన్నావూ? నాపేరేమిటో చెప్పు!

తార్తార్ : నీ ప్రశ్న నాకు బోధపడలేదు.

శయక్ జాదా : నిన్నా దెయ్య మావేశించింది. నిజం నిజం!

తార్తార్ : ఓయి పిరికివాడా! నీకు మతిపోయిందా యేమిటి?

శయక్ జాదా : ఇంకాలేదు. దాన్ని చూశాక నీ మాదిరిగానే నాకూపోవచ్చును.

తార్తారు : (ఆవులించి) సుల్తానురాలేదు. నాకు నిద్రొస్తూంది.

శయక్ జాదా : మరిరాడు కాబోలు. నేనింటికి పోతాను.

తార్తార్ : వచ్చాడా అంటే నీవుకనబడకపోతే రేపుదయం నీతలకాయ దొర్లిపోగలదు సుమా!

శయక్ జాదా : ఈ రాత్రి హిందూ దెయ్యం చేతులో చచ్చేకంటే రేపుదయం మనసుల్తాన్ చేతులో చావడం నయంకాదూ ?

తార్తార్ : నీసందేహం తీరుతుంది ఒకసారి వెళ్లి చూచిరా!

శయక్ జాదా : నేనా? ఒంటరిగానా ?

తార్తార్ : నేనూడ సాయంవస్తాను పద.

(ఇద్దరూ బోనుదగ్గరకువెళ్లి నారు. శయక్ జాదా సందేహిస్తూ భయముతో బోనులోనికి తొంగి చూచి నాలుగడుగులు దూరము వచ్చినాడు.)

శయక్ జాదా : తార్తార్! తార్తార్!

తార్తార్ : ఏమలాగ గాభరాపడిపోతున్నావు?

శయక్ జాదా : పొడుగ్గా జడలుకట్టిన బంగారు జుట్టు...ఏనుగుదంతంవంటి వొళ్లు. తామరమొగ్గలవంటి అరచేతులూ...నిజమే...నువ్వన్న ప్రతీ అక్షరమూ నిజమే.

తార్తార్ : ఆకళ్లు చూశావా?

శయక్ జాదా : లేదు. నావైపు వెనుదిరిగి నించునివుంది. ఎంతనున్నటి వీపు ?

తార్తార్ : పిశాచమేనా ?

శయక్ జాదా : ఊళ్లోమూర్ఖులలాగంటే నమ్మకున్నాను. మాటలు వచ్చునా ?

తార్తార్ : (నవ్వుతూ) నీకా? నాకా ?

శయక్ జాదా : ఆమనిషికి.

తార్తార్ : ఏమో తెలీదు. నేను ఆవిడతో మాటాడలేదు. ఆవిడను చూస్తేనే యేదోవొకవిధమయిన భయం...

శయక్ జాదా : ఆఁ. అదే అదే. అదోరకంగా జంకుకలుగుతుంది.కళ్లు జిగేల్మని గుండె ఝల్లుమంటుంది.

తార్తార్ : ఉదయంనుంచి వొక్కమాటయినా మాటాడి ఆ గొంతు విందామని పదిమార్లు ప్రయత్నిం

చాను గాని తోనుదగ్గిరకి వెళ్లితే కనబడకుండా గాల్లో రెవరోనిలుచుని నన్ను వెనక్కి గెంటినట్టయివచ్చి పూరు కున్నాను.

శయక్ జాదా : ఆపిల్ల పిశాచం కాదు.

తార్తార్ : ఎంతమాత్రమూ కాదు.

శయక్ జాదా : పేరు ?

తార్తార్ : ఎవరి పేరు ?

శయక్ జాదా : ఆపిశా...ఆ మనిషి పేరు ?

తార్తార్ : ఆ పిల్లపేరా ? ఆ పిల్లపేరూ... మహా... మహా... ముల్లాచెప్పగావిన్నాను, మరిచిపోయాను. మహాకాళి...కాదు, కాదు మహా మహా... ఆఁ...మహామాయ !

శయక్ జాదా : మహామాయా ! మహాంకాళివిగ్రహాన్ని చూశావా ?

తార్తార్ : చూశాను. ఎంతభయంకరంగావుంటుంది. మనసుల్తాన్ ఆవిగ్రహాన్ని మస్ జిద్ కి మెట్లుగా చెక్కించాడుకాదూ ?

శయక్ జాదా : కాని మహామాయ రెంతచక్కగావుంది !

తార్తార్ : మూరాన చూడు వెలుతురు !

శయక్ జాదా : అవును !

తార్తార్ : అదుగో కొజ్జాలు

శయక్ జాదా : వస్తున్నారు !

తార్తార్ : ను వ్వటునించో !

శయక్ జాదా : కొజ్జాలు దివిటీలు పట్టుకొని వస్తున్నారు.

తార్తార్ : అదుగో సుల్తాన్ !...వెనకవాళ్లెవరు?

(ముందు కాగడాలు పట్టుకొని కొజ్జాలు తరువాత సుల్తాన్ సికందర్ లోడి అతనివెనక చాలమంది వృద్ధులయిన కాజీలు మౌల్వీలు వస్తున్నారు. సికందర్ తెల్లని మామూలుదుస్తులూ తలనొక సామాన్యమయిన టోపీ ధరించినాడు. అతడు సన్నగా ఆరడుగుల పొడువుగా ఉన్నాడు. కోలనిముఖము- చిరుగడ్డము. వయస్సు నలభై,నలభైఅయిదు. కాజీలుమౌల్వీలు నల్లనిదుస్తులు ధరించినారు. వారందరకును తెల్లని గడ్డములున్నవి. ప్రతీవానిచేతనూ అక్షమాలిక లున్నవి. తార్తార్, శయక్ జాదా నేలను మోకరించి తలలువాంచి ప్రణామములు చేసినారు.)

సికందర్ : మధ్యాహ్నం ఆహార మేమిటి చేసినారు ?

తార్తార్ : అరటిపండ్లు బోనుపైకన్నంలో నుంచి లోపలకు పడవేశాను.

శయక్ జాదా : కాని తినలేదట !

తార్తార్ : నేను చూశాను జహాపనా ! ఒక్క పండయినా ముట్టుకోలేదు.

సికందర్ : ఉదయంనుంచి భోజనమే లేదు !

తార్తార్ : లేదు. మంచినీళ్లయినా త్రాగలేదు.

శయక్ జాదా : ఒక్కమాటయినా మాటాడలేదు. మాటలు రావుకాబోలును.

సయన్ కాజీ : మూగిమనిషి కాదు. ధూల్ పూర్ హిందూఆలయం పడగొట్టడానికి వెళ్లినపుడు ఆలయగోపురంమీద నిలుచుండి, సంస్కృత భాషలో కాబోలును ఏవో మంత్రాలు భయంకరంగా వల్లించింది. మనమంతా విన్నాము. అపుడు మనం ఆలయం దగ్గిరకి వెళ్లలేకపోయాము. గొడ్డళ్లు చేతుల్లోనుంచి జారిపోయినాయి.

ఖియాన్ కాజీ : తరవాత మంత్రాలు వల్లిస్తూ తొందరతొందరగా జుట్టు గాల్లోపల ఎగురుతూవుంటే ఆలయంచుట్టూ పరిగెత్తింది. చుట్టూ నేల నొక గీత గీసింది. 'ఈగీతదాటి తురకలు లోపలికి రాలేరంది.

ఆసన్ ముల్లా : పదిమంది మనసైనికు లాగీత దాటారు. వెంటనే భొళ్లుభొళ్లున రక్తం క్రక్కుకు చనిపోయినారు పాపం !

సయన్ కాజీ : అది మాంత్రికురాలు !

ఖియాన్ కాజీ : అవును మాంత్రికురాలు.

కాదిర్ మాల్వీ : సందేహం లేదు మాంత్రికురాలు!

సికందర్ : ఇంత గోమాంసం లోపల పడవెయ్య లేక పోయినారు? తింటుందేమో?

తార్తార్ : మాంసమా జహాపనా?

సికందర్ : అవును.

తార్తార్ : ఆమె...అది హిందువు జనాబ్!

సికందర్ : హిందువులు గోవుని పూజిస్తారు.

ఆసన్ : గోమాంసం దానిచేత తినిపించవలసింది.

సయస్ కాశీ : అది యేమీ భోజనం చెయ్యదట.

ఆసన్ : ఎన్నడూ?

సయస్ కాశీ : ఎన్నడూ ఏమీ భుజించదట. హిమాలయాల్లో వుండేటప్పుడు మాత్రం రోజూ కోసారి గంగానదిలోని నీ రొక పురిసెడు త్రాగుతుందట.

మియాన్ కాశీ : ఏమీ తినకుండా యెలా బ్రతుకుతూంది చెప్మా!

కాదిర్ మాల్వీ : అది మాంత్రికురాలు!

సికందర్ : నే నెన్నడూ దాన్ని చూడలేదు. ధూల్‌పూర్‌లో నా కది కనబడలేదు. ఎలాగుంటుంది?

కాదిర్ : నేనూ సరిగ్గా చూడలేదు.

మియాన్ : దూరంనుంచి చూశానుగాని నా కా ఆకారం స్పష్టంగా కనబడలేదు.

సికందర్ : సయస్ కాశీ! తమరు చూచినారు కదా, ఎలాగుంటుంది చెప్పండి!

సయస్ : గోపురంమీద నిలుచుంది జనాబ్! దూరంలో నేనున్నాను. నా కది ఒకపక్షిమాదిరిగా కనపడ్డది.

కాదిర్ : ఆ మాంత్రికురాలికి చిన్నచిన్న రెక్కలు రెండున్నవట. హిమాలయాల్లో వొక మంచుశిఖరం మీదనుంచి యింకోదానిమీదకు తూనీగలాగ తుప్పు తుప్పున యెగిరిపోతుందట.

మియాన్ : నుదుట కొమ్మొకటున్నదట జహాపనా!

ఆసన్ : ఉల్లూ కళ్లవంటి కళ్లట.

కాదిర్ : దాన్ని చూస్తే హిందువులే ధనుసు కొని పారిపోతారట.

సయస్ : ఒకసారి దాని కళ్లలోనుండి అగ్ని కణాలు రాలడం చూశామని మన సైనికులు చెప్పగా విన్నాను.

సికందర్ : దాని వయస్సెంతో?

కాదిర్ : మూడు నాలుగువందల సంవత్సరా లుంటాయట!

సికందరు : (ఆశ్చర్యముతో) ఏమిటి? నాలుగు వందలా?

సయస్ : ఏమనిషీ అంతకాలం బ్రతకలేదు.

మియాన్ : మాంత్రికులయితే మాత్రమంతకాలం బ్రతకగలరా? కల్ల!

కాదిర్ : తోగ్లక్ వారి సైన్యాలు హిమాలయా ల్లోనుంచి వెళ్లినపుడు మంత్రాలు చదువుతూ మంచు బండల్ని కదలించిందట. అది మంత్రం చదవగానే పెద్ద మంచు బండొకటి దొర్లి వచ్చి సైనికులమీద పడడం వాళ్లుతారుమని చనిపోవడం...ఆ సైన్యమంతా యిలాగే నశించిందట.

సికందర్ : ఇది ఆనాటిదా?

కాదిర్ : సుల్తానా రిజియాబీగమ్ కాలంలో వొకసారి కొండల్లోనుంచి దిగివచ్చి 'ఇపుడు సింహాసనంమీద కూర్చున్న యీ స్త్రీ ఎల్లుండి చీకటికొట్లో చనిపోతుంది' అని భవిష్యం చెప్పి తిరిగి కొండల్లోకి మాయమయిపోయిందట. ఆమూడోనాడు రిజియాబీగం వారు చనిపోయినారు.

సికందర్ : (కోపముగా) సందేహంలేదు. ఇది సైతాన్ అవతారం!

కాదిర్ : కాకపంటే మనసైన్యాలు ధూల్‌పూర్ ఆలయం విడిచి పలాయితులు కావడమేమిటి?

సయస్ : కాశీ విషయం మరిచిపోయినారా కాజీ! అపుడు చెలరేగిన కలరాదెయ్యం దీని జుట్టులో నుంచే పుట్టింది.

సికందర్ : అవును! కాఫర్ల ఆలయాలన్నీ యిదే రక్షిస్తూంది!

సయన్ : నడుము వంగికనులు గుంటలుపడి ఒళ్లు ముడుతలుపడి...

మియాన్ : జుట్టు నెరిసిపోయి వొకమృగం లాగ కనబడుతుందని విన్నాను.

సికందర్ : (ఆలోచనచేస్తూ) కాఫర్ల నిది అన్ని విధాలా కాపాడుతూంది కాదర్జీ!

కాదిర్ : జహాపనా!

సికందర్ : ఖోరాన్‌లో యిటువంటివాళ్ల కేమి శిక్ష విధించినారో సెలవిస్తారా?

కాదిర్ : అనేకం శిక్షలున్నాయి జహాపనా!

సికందర్ : గట్టిశిక్షలు చెప్పండి!

కాదిర్ : మాంత్రికులనుగాని మాంత్రికురాండ్రను గాని బ్రతికివుండగా అగ్ని జ్వాలల్లో నిలిపి కాల్చి కాల్చి చంపడమూ....

సయన్ : కాని ఘూల్‌పూర్‌లో కాలిపోతూ కూలిపోతున్న భవనాల్లోని మంటల్లోనుంచి అది పరిగెత్తింది.

సికందర్ : (నివ్వెరబోయి) నిజమా?

కాదిర్ : ఏనుగుకాలిక్రింద త్రొక్కించి....

సయాన్ : దాన్ని గోపురంమీదచూచి మన సేన ఏనుగులు గుర్రాలు మహావీరులుకూడ వున్మత్తుల్లాగ వెన్నిచ్చి పారిపోయినారు. మరిచిపోయినారా?

సయన్ : దాన్ని చూచిన ప్రతిమనిషీ...శీఘ్రముగా తీరుతాడు. చూడనంతవరకే! చూశాక దాని మంత్రాలు తంత్రాలు వచ్చి మీదపడతాయి.

సికందర్ : అల్లా! సైతాన్ని చంపే మార్గమే లేదా!

కాదిర్ : సైతాన్ని తొలగించే మార్గాలు ఖోరాన్లో వున్నాయి జహాపనా!

సికందర్ : (నమ్రుడై) మీరందరూ భగవంతుని దూతలు. పరమపవిత్రులు. ఆలోచించి చెప్పండి యీ సైతాన్ని ధ్వంసం చేసేమార్గం!

కాదిర్ : ఇది సైతాన్ కాదు జనాబ్!

సికందర్ : మరెవరు?

కాదిర్ : సైతాన్ మేమున్న చోట వుండనే వుండలేదు. ఇది సైతానుకికూడా తల్లిలావుంది.

సికందర్ : దీన్ని చంపేమార్గం లేదా?

సయన్ : ఇంతవరకూ మనం ప్రయత్నంచెయ్యలేదే!

కాదిర్ : ఘూల్‌పూర్‌లో వందలకొలది బాణాలువేశారు. అన్ని దాని కిటూ అటూ వెళ్లిపోయినాయి. కాని ఒకటీ తగలలేదు.

సయాన్ : ఒక అగ్నిగోళందానిమీదకు విడిచి పెట్టారు. ఆగోళాన్ని నవ్వుతూ కబళించిందట.

కాదిర్ : పోనీ! తిరిగి దీన్ని తీసుకుపోయి హిమాలయాల్లో విడిచిపెట్టివస్తే?

సికందర్ : ఎన్నటికీ వీలులేదు. దీన్ని చంపి తీరాలి. మన మార్గాల కిది అడ్డుతగలకమానదు. మనం ఆలయంకొట్టడానికి బయలుదేరితే యిది ఆలయగోపురంమీద హాజరవుతూంది.

కాదిర్ : నిజమే! కాని ఎలాగ?

సికందర్ : (వరలోనుండి ఖైజారును చటుకున లాగి నిశ్చితస్వరమున) నేను చంపుతాను. అది యీరాత్రి చచ్చితీరాలి. ఈ ఖైజారును దీనిగుండెలో పొడిచి నరాలుపీకి చంపుతాను. అల్లా సహాయమున్నాడు.

ఎవడక్కడ?

తార్తార్ : (వచ్చి) జహాపనా!

సికందర్ : ఆబోనుతలుపులు తియ్యి! వెళ్లు!

తార్తార్ : (బోనుదగ్గరకు వెళ్లబోయి తిరిగివచ్చి) జనాబ్!

సికందర్ : తిరిగివచ్చినావేమి పిరికిపందా?

తార్తార్ : ఆవిడ దెయ్యంకాదని నాకు తెలుసును జహాపనా! కాని చీకటి!

సికందర్ : చంద్రుడు ప్రకాశిస్తున్నాడు. ఎటు చూచినా వెన్నెలే. చీకటా? నీకళ్లు చీకట్లు కమ్ముతున్నాయా?

తార్తార్ : నాకు వెన్నెలకనుబడలేదు జనాబ్. క్షమించండి జనాబ్!

సికందర్ : (కొజ్జాలతో) కాగడాలు పట్టుకొని ముందుకు నడవండి !

(కొజ్జాలు కాగడాలను ముందుకు జాచి నడుస్తున్నారు. చప్పున కాగడాలన్నీ ఒక్కసారిగా ఆరిపోయినాయి.)

కొజ్జాలు : (భీతితో) ఆరిపోయినాయి!

సికందర్ : గాలివేసింది ఆరిపోయినాయి! (శయక్ జాదాతోను తార్తారుతోను) వెనక్కు వెనక్కు జంకుతారేమి? నడవండి ముందుకు! పిరికిచూపులు చూస్తున్నారా? పొడిచి చంపుతాను మిమ్మ. నారాజ్యంలో పిరికిపందలకి తావులేదు. (కైజారుతో శయక్ జాదా నుండెల్లో పొడిచినాడు)

(శయక్ జాదా నేలను కూలబడినాడు.)

సికందర్ : (ఉగ్రముగా) నీ విటురా !

తార్తార్ : (బోనువైపు తొందరగా నడుస్తున్నాడు.)

సికందర్ : (రక్తసిక్తమయిన కైజారుచూస్తూ) ఆ సైతాన్ గుండెలోకి దూసుకుపోవాలి!

తార్తార్ : (భీతితో యినుపబోను తలుపు తెరిచి పరిగెత్తుకు దూరముగాపోయి నిలచినాడు.)

(బోనులోనుండి స్త్రీకంఠము)

తమసోమా జ్యోతిర్గమయ!

అందరూ : (ఒక్కసారిగా త్రుళ్లి పడినారు)

కాదిర్ : విన్నారా?

సయద్ : ఏమి కంఠం...నావొళ్లు కంపిస్తూంది!

సయాన్ : నా హృదయం టకటక కొట్టుకొంటూంది!

సికందర్ : (కఠోరముగా) అది అరుస్తూంది! బొబ్బలు పెడుతూంది! (ఒక అడుగు ముందుకువైచి గట్టిగా) ఓ సైతాన్ దుహితా! నరకలోక రాణీ! బోనులోనుండి బయటకు రా!

(మహామాయ బోనులోనుండి బయటకు వచ్చినది.)

అందరూ : (చకితులై నిశ్చేష్టులై నిర్వాక్కులై పోయినారు.)

సికందర్ : (క్షణము శిలాప్రతిమవలె నిలచిన పిదప) ఎవరు నువ్వు?

కాదిర్ : ఆమె వృద్ధురాలు కాదు!

సయద్ : నుదుట కొమ్ములేదు...రెక్కలూ లేవు!

సయాన్ : ఎంత చక్కనిపిల్ల...ఆ శరీరం ఎలాగ నిగనిగలు తేరిందో!

కాదిర్ : ఆ జుట్టు చూడు. బంగారపు జడలు కట్టి బుజాలమీద వూగులాడుతూంది.

సయద్ : ఆ పెదవులు దానిమ్మగింజలు!

కాదిర్ : ఆశరీరం ఆశరీరం...వెన్నెలపోగు. ఏనుగుదంతంతో ఏశిల్పిచెక్కిన ప్రతిమోకదా!

సయద్ : చమరీమృగరోమంతో నేసిన వస్త్రం కట్టుకుంది.

సయాన్ : అది వస్త్రంకాదు. చమరీమృగ చర్మమే!

సయద్ : ఆ అరచేతులు చూడండి, ఆపాదాలు చూడండి! తామర మొగ్గల్లాగ వున్నాయి.

కాదిర్ : కనులు మూసుకునే నిలుచుంది.

సయద్ : ఆముత్యాల పెదవులు కదులుతున్నాయి.

సయాన్ : భగవంతుణ్ణి ప్రార్థిస్తూంది కాబోలు.

కాదిర్ : హిందువుల స్వర్గంలోనుంచి దిగివచ్చిన అప్సరస కాదుగదా?

సయద్ : నాకు హిందూమతంలో కూడా కొంత నిజం వుందని యీరాత్రి బోధపడుతూంది.

కాదిర్ : (ఆవులించి) ఆపిల్లవేపు చూస్తే నిద్ర వస్తూంది.

సయద్ : (ఆవులించి) నాకున్నూ!

పఠాన్ : నాకుగూడాను. వింతగావుందే.

కాశీలందరూ : (ఒక్కసారిగా) చూడండి! చూడండి! ఆ అమ్మాయిముఖంలో నుంచి మెరుపులు! అబ్బ! నేను చూడలేను...(వెనుకకు వెనుకకు వెళ్లిపోతున్నారు) ఆపిల్ల పేరు?

ఒకస్త్రీ : మహామాయ!

కాశీలందరూ : (కలసి) మహామాయ! మహామాయ! (మౌనముగాపోయి ప్రతిమలవలె నిలచిపోయినారు.)

సికందర్ : (హీనస్వరమున) ఎవరు నువ్వు?

మహామాయ : (కన్నులు మూసుకొనే జవాబులు చెపుతున్నది.) సోఽహం.

సికందర్ : నీతలిదండ్రు లెవరు?

మహామాయ : (కన్నులు మూసుకొనే)

సఏవ మాతాచ పితా సఏవ!
సఏవ బంధుశ్చ సఖా సఏవ!

సికందర్ : నీ నివాసమెక్కడ?

మహామాయ : (నిదురనుండి మేల్కాంచిన విధముగా, చేతులుజాచి కన్నులు మూసుకొనే) సర్వత్ర సర్వత్ర!

సికందర్ : మా భాషలో మాటాడలేవా? నీవు కాఫరువా?

మహామాయ : కాను!

సికందర్ : (ఆనందముతో) ముసల్మాన్‌వా?

మహామాయ : కాను!

సికందర్ : మరే మతస్థురాలవు?

మహామాయ : మతంలేదు.

సికందర్ : ఇంతకాలమూ హిమాలయాల్లో వుండేదానవట గాదూ?

మహామాయ : అవును.

సికందర్ : కాంచనగంగా ఆ పైని మంచుకొండల్లోనా?

మహామాయ : నాకు గృహంలేదు. ఒకసారి కాంచనగంగ, ఒకసారి మానససరోవరం, యింకోసారి కేదారనాథం, మరోసారికైలాసం......యిలాగు తిరుగుతూ వుంటాను.

సికందర్ : మరి కొండలుదిగి యెందుకు వచ్చావు!

మహామాయ : ఆజ్ఞ! ఆజ్ఞ!

సికందర్ : ఎవరు నిన్నాజ్ఞాపించినవారు?

మహామాయ : (ఆకాశంవంక చేతులుఎత్తి) ఆతడు!

సికందర్ : చంద్రుడా?

మహామాయ : కాదు.

సికందర్ : మరెవరు?

మహామాయ : నా తండ్రి!

సికందర్ : భగవంతుడా?

మహామాయ : అవును.

సికందర్ : (సంశయముతో) భగవంతుడా? సైతానా?

మహామాయ : నా తండ్రి!

సికందర్ : ఏమని ఆజ్ఞాపించినాడు?

మహామాయ : కొండలుదిగి దేశంలోనికి వెళ్లమని.

సికందర్ : నీదగ్గిరకు వచ్చిచెప్పినాడా?

మహామాయ : లేదు. ఒకరాత్రి శిఖరాలమీద తిరుగుతున్నాను. పైన మబ్బులున్నాయి. ఎవరో నన్ను గట్టిగా పిలచారు.

సికందర్ : ఏమని?

మహామాయ : 'మహామాయా?' అని.

సికందర్ : నీ పేరదేనా?

మహామాయ : అంతవరకు నాకుపేరులేదు. కా ఆపిలుపువినగానే తలెత్తిపైకి చూశాను. మబ్బులోనుంచి వొక కంఠధ్వని "నిన్నే!" అని వినబడింది. నాటినుంచి నేను మహామాయనే!

సికందర్ : తరవాత ?

మహామాయ : "దేశంలో అధర్మం రేగిపోతూంది. ధర్మసంస్థాపన చెయ్యి"అని తిరిగి మేఘాలు అరిచాయి. స్పష్టంగా విన్నాను. "వెళ్లు! వెంటనే వెళ్లు!" అని వినబడింది. నాలో తుపానుగాలికి గల బలం విజృంభించింది. కొండలమీద నుంచి పరిగెత్తుకుంటూ దిగి కాశీ వచ్చాను.

సికందర్ : ఆఁ ఆఁ ?

మహామాయ : నామనస్సులో వింత దృశ్యం కనబడింది.

సికందర్ : ఏమి టది ?

మహామాయ : తురకలు ఆలయంమీద పడబోతున్నారు. వారిలో కలరా పుట్టింది. వాళ్లు వెనుదిరిగి పారిపోయినారు—ఇదంతా వాస్తవంమాదిరి నామనస్సులో కనబడింది. నాకు కనబడిన ప్రతీకవితోనూ నిర్జీవితోనూ యీ విషయం చెప్పాను. నేను చెప్పిన మాదిరిగా డలాగనే జరిగిందట.

సికందర్ : (భీతితో) అవునవును. తరువరి ?

మహామాయ : మధురలో...

సికందర్ : నాపరాజయాలు మరిచెప్పకు !

మహామాయ: తరవాత ధూల్‌పూర్‌లో. అక్కడ నేను - నేను కాను. నాలో ఇంకెవరో వుండి నన్ను యంత్రంమాదిరిగా త్రిప్పినట్టయినది.

సికందర్ : నువ్వు మాంత్రికురాలవేనా ?

మహామాయ : నాకు తెలీదు.

సికందర్ : నేను రేపు మధుర బయలుదేరుతున్నాను. ఆలయం నాశనంచేసి అక్కడనే మస్‌జిద్ కట్టుతాను.

మహామాయ : నువ్వు చెయ్యలేవు. చెయ్యలేవు. నన్ను నాతండ్రి పంపించాడు !

సికందర్ : ను వ్వడ్డుతావా ?

మహామాయ : ను విక్కడనుంచి కదలలేవు. నీసైన్యం కదలలేదు. రేపటిసంగతి నువ్వు చూడలేవు. నేను చూడగలను.

సికందర్ : హిందూమతాన్నుద్ధరించ దలుచుకున్నావా ?

మహామాయ : ధర్మాన్ని !

సికందర్ : నిన్ను దారిలోనుంచి తొలగించి వేస్తున్నాను. ఈ కైజారు చూడు. దీన్ని నీహృదయంలో పొడిచి నిన్ను చంపుతాను. కాని నీశరీర మెంతమృదువు!

మహామాయ : (చిరునవ్వు నవ్వినది.)

సికందర్ : పన్నీరువానలాగ నవ్వుతున్నావు. కన్నులు మూసుకొనే మాటాడుతున్నావు.

మహామాయ: (కన్నులు విప్పి నలుదిక్కుల కలయజూచినది.)

సికందర్ : ఎంత చక్కనికళ్లు !...నీచూపులు తుపాను జల్లులలాగ నాశరీరంమీద పడుతున్నాయి. నా దేహం జలదరిస్తూంది.

మహామాయ : (దూరానవున్న పర్వతాలవంక చూస్తున్నది.)

సికందర్ : ఏమిటో ఆలోచిస్తున్నావు !

మహామాయ : ఆలోచించలేదు. చూస్తున్నాను.

సికందర్ : ఏమిటి ?

మహామాయ : భవిష్యత్తు !

సికందర్ : గతానాగతాలు చూడడ మెందుకు? సర్వమూ మరిచిపోతాను. నన్ను నీతో మంచుకొండల్లోనికి తీసుకుపో. నీరూపం చూస్తూ లోకాన్ని విస్మరిస్తాను.

మహామాయ : నువ్వు నాతో రావడానికి వీల్లేదు.

సికందర్: నన్ను విడిచి వెళ్లిపోదలచుకున్నావా?

మహామాయ : మరేమి ?

సికందర్ : ను విక్కడనుంచి కదలలేవు.

మహామాయ : ఎందుచేత ?

సికందర్ : నువ్వు సాక్షి దీని.

మహామాయ : నా అంతట నేనే కోరి మీసైన్యం దగ్గరకు వచ్చి 'నా జేతికి శృంఖలాలు తొడగండి' అని చెప్పినాను. వారు నన్నీబోనులో వుంచారు. అంతే గాని నన్నెవరూ ఖైదీని చెయ్యలేదు.

సికందర్ : అయినా నువ్విప్పుడు నా అధీనంలో వున్నావు కదా?

మహామాయ : లేను — నన్ను చంపదలచు కొన్నావా?

సికందర్ : (తన చేతిలోని ఖైజారును వరలో నుంచి) నిన్నా మహామాయా ! అంత కఠోరమయినపని చెయ్యగలనా?

మహామాయ : ఇప్పుడిప్పుడే చంపుతా నన్నావు!

సికందర్ : అన్నాను. కాని నువ్వు కన్నులువిప్పి చూడగానే నా మనస్సు మారిపోయింది. నీకళ్ల లో నుంచి ఏదో తేజస్సు నా హృదయాన్ని తడిపివేస్తూంది. నీవు మాంత్రికురాలవే. నన్ను మంత్రించి వేస్తున్నావు!

మహామాయ : లేదు ! లేదు !

సికందర్ : మరి నన్ను నీ స్వరూప మెందు కింత బలంగా ఆకర్షించివేస్తూంది?

మహామాయ : (ఆలోచిస్తూ) అందుకే నన్నిక్కడకు పంపినాడు. ఆహా అంతా కనబడుతూంది!

సికందర్ : నాకు మతంవద్దు. అధికారంవద్దు. కాని నీ సౌందర్యం అనుభవం కావాలి ! ఆకన్నులు... ఆ పెదవులు...దగ్గరకు రా! నన్ను నీ దేహాన్ని స్పృశించనీ!

మహామాయ : నా శరీరాన్ని మానవులు స్పృశించలేరు. దూరంగా వెళ్లు!

సికందర్ : నేను మానవుడనుగాను. భగవంతుని ప్రతినిధిని.

మహామాయ : నీకు భగవంతునితో ఏ విధమయిన సంబంధమూ లేదు. భగవంతుని మహోద్యానంలో నీకు తావులేదు. దూరంగా వెళ్లు !

సికందర్ : [కోపముతో] నేను దూరంగా పోవాలికదూ ? నువ్వు నాచేతులలోనుంచి తప్పుకో గలవా ? నీ పెదవులను, నీకన్నులను విడిచి పెట్టను.

మహామాయ : (వికటాట్టహాసముతో) నన్ను నువ్వు స్పృశించ లేవు !

సికందర్ : (ముందుకు తొందరగా నడిచి ఆమెను పట్టుకొన బోతున్నాడు.)

మహామాయ : (మమతలోవలె) అదుగో! అదుగో! కనబడుతూంది ! సర్వనాశనం ! సర్వనాశనం !

సికందర్ : నువ్వు దేవకన్యవయినా, పిశాచివయినా, మాంత్రికురాలవయినా యీ రాత్రి నాచేతుల్లోచిక్కిన పక్షివేసుమా! (ముందుకు అడుగువేసినాడు.)

మహామాయ : ఇందుకే నేను వచ్చాను. అదుగో ఆరంభం !! (ఏదో విచిత్రమయిన ధ్వని. ధ్వని క్షణ క్షణము అధికమయినది. ఇంకా అధికమయిపోతున్నది.

దూరమున ప్రతిమలవలె నిలచిన మార్బీలు కాశీలు కదలినారు.)

కాదిర్ : ఇంతసేపూ మనమందరమూ నిద్రపోతున్నామా ?

నయన్ : వినండి ! వినండి ! ఆ ధ్వని !...

నయాన్ : అల్లా ! ఎదట పర్వతాలు కదులుతున్న వేమిటి ?

మియాన్ : అవును పర్వతాలు కదలిపోతున్నవి.

కాదిర్ : ఇది భూకంపం కాదుగదా !

నయన్ : అటుచూడండి! సుల్తాన్ ఆమెమీదకు రక బోతున్నాడు.

కాదిర్ : నాకాళ్లక్రింద భూమి కదులుతూంది.

అందరూ : అల్లా! అల్లా!

(భూమి కంపిస్తున్నది. మహాధ్వని. చెట్లు గాలిలో ఎగిరిపోయినవి. అవతల కలకలము. ప్రజలు ఏడుస్తున్నారు. దూరంగా భవనములు కూలిపోతున్నవి. ఎడట చాల దూరాన పర్వతాలు గజగజ కదలుతున్నట్టు లీలగా కనబడుతున్నది.)

మహామాయ : ముందుకు రాకు!

సికందర్ : (ముందుకు వెళ్లబోయినాడు)

(భూమి మహాధ్వనితో రెండుగా చీలినది. మహామాయకూ సికందర్‌కూ నడుమ మహాఖాతం ఏర్పడినది.)

మహామాయ : అధర్మం నశిస్తుంది. అధర్మాన్ని పునాదిగా వేసికట్టిన పట్టణం కూలిపోయింది. సరి! నా అవతారం సరి!

(మరల భూమి కంపించినది. భూమి రెండుగా విడినది. భూగర్భములోనికి మహామాయ వెళ్లిపోయినది.

సికందర్ లోడి ఏకాకిగా నిలచినాడు. ఎక్కడా ఎవరూ లేరు. చూపు మేరదూరంవరకు పాడుపడిన పట్టణపు గుడిసెలు కనబడుతున్నవి.)

(భూగర్భములోనుండి స్త్రీ కంఠము.)

"మృత్యోర్మా మృతంగమయ"

అద్వైతం

శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు

ఆనందం అర్ణవ మైతే,
అనురాగం అంబర మైతే-
అనురాగపు టంచులు చూస్తాం.
ఆనందపు లోతులు తీస్తాం.

నీ కంకణ నిక్వాణంలో,
నాజీవన నిర్వాణంలో-
నీమదిలో డోలలు తూగీ
నాహృదిలో జ్వాలలు రేగీ-
నీతలపున రేకులు పూస్తే,
నావలపున బాకులు దూస్తే-
మరణానికి ప్రాణం పోస్తాం,
స్వర్గానికి నిచ్చెన వేస్తాం.

హసనానికి రాణివి నీవై,
వ్యసనానికి బానిస నేనై-
శిథిలించిన మదీయఖేదం
కుసుమించిన త్వదీయ మోదం
శిఖిజాలములై ప్రసరిస్తే,
విరితేనియలై ప్రవహిస్తే-
ప్రపంచమును పరిహసిస్తాం,
భవిష్యమును పరిపాలిస్తాం.

వాసంతసమీరం నీవై,
హేమంతతుషారం నేనై-
నీవెగిరిన జీవవిహంగం,
నాపగిలిన మరణమృదంగం-
చిగురించిన తోటలలోనో,
చితులుంచిన చోటులలోనో-
వలయములై చలించినపుడే,
విలయములై జ్వలించినపుడే-
కాలానికి కళ్లెం వేస్తాం,
ప్రేమానికి గొళ్లెం తీస్తాం.

నీమోవికి కావిని నేనై,
నాభావికి దేవివి నీవై-
నీకంకణ నిక్వాణంలో
నాజీవన నిర్వాణంలో
ఆనందం అర్ణవ మైతే
అనురాగం అంబర మైతే
ప్రపంచమును పరిహసిస్తాం,
భవిష్యమును పరిపాలిస్తాం.

[A. C Swinburne కవిరచనలలో ముఖ్యంగా 'A Match' అనే గీతంలో చూపినమార్గానికి కృతజ్ఞతతో]

కొన్ని విశేషములు

పిశుపాటి విశ్వేశ్వర శాస్త్రి

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషద్రజతోత్సవ సంచికలో "ముద్రితాంధ్ర గ్రంథములు" అను వ్యాసములో నేను వ్రాసినట్లు నాకు ప్రమాదములని తోఁచిన మరికొన్ని విషయముల నిట విమర్శించుచున్నాను.

బ్ర. శ్రీ. వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు వ్రాసిన "క్రీడాభిరామ","బసవపురాణ" పీఠికలలోనివియు, బ్ర. శ్రీ. వేదం వేంకటరాయశాస్త్రిగారి "ఆముక్తమాల్యదావ్యాఖ్య" లోనివియు నగు కొన్ని శబ్దములును, అర్థములును ఈ వ్యాసమునఁ జర్చనీయ విషయములు.

"నారికేళబక జాతీయములు"

వ. టిట్టిభ! యవలోకింపు. నారికేళబక జాతీయంబులైన యీ జగజెట్టి కోడిపుంజులు మెడలు నిక్కించుచు నెక్కలల్లార్చుచుఁ గొక్కొక్కొ యని కాల్ద్రవ్వి...ఏకాంగ యుద్ధంబు నేసి......

(క్రీడాభిరామము, ౮౬ పా.)

శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు పీఠికలో "అసాధారణ ప్రయోగములు" అను శీర్షిక క్రిందఁ బైవచనములోని "నారికేళ బక జాతీయంబులు" అను శబ్దమున కీ విధముగా వ్యాఖ్యవ్రాసినారు:

"నారికేళ బకజాతీయంబులు=నారికేళ బకములను కొంగలను బోలినవి. కొబ్బరిచెట్లపై వ్రాలు బకములకు నారికేళబకములని పేరుండఁబోలును. తజ్జాతీయములను కోళ్లకు పేరుండఁబోలును. కేయూరబాహుచరిత్ర. ౩ ఆశ్వా. లో నారికేళబక మను కొక్కెర కథ గలదు.

కలికిఁ దరముగాని వ్యాయాం
[illegible] క్షీరిమ్ము లక్షుఁ జేసి పొలియు రెదురుల్వ
[illegible]ద్ధులు నారికేళ బక మను (?)
[illegible] పులులకు దుర్దైశ్వర్యము [illegible] బోలిసిన ధంగిన్." అని

పై వ్యాఖ్యానమంతయును కేవలము ఊహాకల్పితమును, ప్రమాదికముగాను గూడ నున్నది. ఏలయనఁ గోడిపుంజులలో నారికేళజాతి యనియు, బకజాతి యనియు రెండు జాతులు గలవు. పందెములో బకజాతి కోడిని నారికేళజాతికోడి జయించును. కనుక "నారికేళ బకజాతీయంబులు=నారికేళ జాతికి సంబంధించినవియు, బకజాతికి సంబంధించినవియు" అని యర్థము చెప్పవలయును. కేతన దశకుమారచరిత్రలో నీవిషయము స్పష్టముగాఁ గలదు. చూడుఁడు:

"నడుమ నొక బోయపల్లెన్
గడుపేదకుఁ గోడిబోరుఁ గనుఁగొని రెండు సం
దడిఁ దఱియఁ జొచ్చి కోళుల
నెడమడపుగ విడుచుచున్న రొడ నిట్లంటిన్.

చరణములు నేత్రములు గడు
నరుణము లారెలును ముక్కు నాయతములు గం
ధరములుఁ దొడలును సన్నము
లరయఁగ బకజాతి కది భయంపడుఁ బోరన్.

ఆరెలు వలములు దొడలును
దోరము బలు మెడయు జుట్టుఁ దుండముఁ గుఱుచల్
చీరంబును మరమును వి
స్తారి యగు నారికేళ జాతికి నెందున్.

ఆ నారికేళజాతికి
మానుగ బకజాతి పోర నోర్కొన దనుచున్."

(దశకుమారచరిత్ర, ౯-ఆ-౩౦-౩౧-౩౨.)

"తేఁడు"

"పేఁ డిద తెల్ల నాకులను
పీడెము సేయుచు వీథి వచ్చుచు
న్నాఁడు మదించి తిండి తిని
పాఁడు [illegible] [illegible] "సేవకో"

పొద్దుగూకేనుంచు ఇన్ని మెతుకులు కొరికాడు రాగయ్య. ఉదయం తొమ్మిది గంటలకల్లా తోలి పెట్టిన ఎద్దు సాయంత్రందాకా తనకళ్ల బడకుండా వున్నందువల్ల అతనికి మనస్సు కుదుటబట్టడం లేదు: పొద్దుగూకిన తర్వాత మందబయటికి పోయి, చేరగాళ్లమందలో కలిసిపోయిన తన ఎద్దును ఒకసారి చూచుకొని మరీ ఇంటికి వచ్చాడు.

ఆరాత్రి వేకువనే చేరగాళ్లు ఎద్దుమందను తోలుకొని పడమటికి వెళ్లిపోయారు.

3

రాగయ్య కడుపున ఎనమండుగురు సంతానం కలిగారు. కాని అతనికి వృద్ధాప్యం వచ్చేవరకు మిగిలిన వాళ్లల్లోకల్లా కొడుకు రమణయ్య ఒకడున్నూ, కూతురు వెంకమ్మ ఒకతెని. ఆడపిల్ల పెద్దమనిషయి భర్తతో సంసారం చేసుకొంటోంది. రమణయ్య ఇప్పుడు పాతికేళ్ల వాడు. ఇటీవలనే మేనమామకూతురిని ఏటిఆవతల వివాహం చేసుకొన్నాడు. కాని ఆపిల్ల ఇలకా పసిది: కాపరానికి రాలేదు.

రాగయ్యతండ్రి చనిపోయేటప్పుడు పదహారెకరాల మాగాణీ, నాలుగెకరాల పశువుల బీడూ, రెండెకరాలతోటా, దొడ్డీ, కపిలెభావీ, ఇల్లూ, రెండుగాళ్ల ఎద్దులూ, నాలుగు పాడిపశువులూ వగైరా స్థిరచరాస్తులంతా కలిసి ఏడెనిమిదివేలరూపాయల ఆస్తి వప్పచెప్పి చనిపోయాడు. కాని ఆస్తితోకూడా తన హయాంలో చేసిన నాలుగువేల రూపాయల అప్పుకూడా చూపించి మరీపోయాడు. రాగయ్య వయస్సులో ఉండంగా కష్టపడి ఆపదహారెకరాల పొలమూ పండించుకొని దాని మీదవచ్చే ఆదాయంలో, అప్పులవాళ్లకి ఏటా కొంత చెల్లువేసి, అంతా పదిపన్నెండేళ్లలో అప్పులేకుండా చేసుకొని, ఆస్తిని మిగుల్చుకొందామని తాపత్రయ పడ్డాడు. కాని, పాపం, అప్పటి కతడు ఒంటరిగాడు. ఇంటిదగ్గర సంసారమూ, పొలంలో సేద్యమూ—ఈ రెంటితో తానొక్కడూ తూగలేకపోయాడు. అది గాక- చిన్నతనంలోనే తనకు భగవంతుడు సంతాన ప్రాప్తి కలగజేసినందుకు, ఏ మొగపిల్లవాళ్లయినా, ఒకరిద్దరు బయలుదేరి ఉంటే, ఏదో బర్రెగొడ్లనయినా మళ్లేసుకొని వచ్చేటందుకు ఉపయోగపడేవారు. ఆప్రాప్తంకూడా లేకుండా లక్ష్మమ్మ వరసవరసగా ముగ్గురు ఆడపిల్లలను కనడమూ, వాళ్లల్లో ఇద్దరుపిల్లలు పుట్టిన మూడోనెలలోనే నష్టమైపోవడమూ, ఇప్పుడు వెంకమ్మ మాత్రం మిగలడమూ జరిగింది.

నాలుగువేల రూపాయల అప్పు తీర్చాలంటే సాధ్యమైన పనేనా? అవసరం కొద్దీ, తనతండ్రి ముక్కాలురూపాయీ, రూపాయీ, రూపాయి పావలా-ఈ ప్రకారం బ్రహ్మాండమైన వడ్డీలమీదచేసిన అప్పు. ఈ అప్పుల్లో ఏటా అంతకం తిరిగే ప్రోనోట్లు కొన్నీ, రెండేళ్లకి అంతకం తిరిగేవి కొన్నీ, మూడేళ్లకి తిరిగేవి కొన్నీని. వడ్డీ అసలు కలిసేవరకు, పాపం పెరిగినట్లు, ఇబ్బడికి ఇబ్బడయిపోతోంది అప్పు. ఒకవేళ పొలంమీద వచ్చే గింజలమ్మీ, తోటలో పండే మిరపకాయలమ్మీ, ఇంట్లో పెరిగిన కోడెదూడలనమ్మీ, పదివరాలు పోసుచేసి బాకీల్లోకి ఏవందో, రెండువందలో చెల్లువేసినప్పటికీ, అసలు అసల్లాగే ఉండడం సరిగదా, వడ్డీలోకికూడా సరిపోవడం లేదు ఆ చెల్లు. దీనికితోడు బాకీదార్లుకూడా అప్పులు కట్టుమని తొందరచేస్తూ వచ్చారు. ఇక ఇది పనిగాదనుకొని తండ్రి గతించిన నాలుగేళ్లకల్లా ఆరువేలదాకా పెరిగిన అప్పుకు సరిపోయ్యే పొలం అయినకాడికి తెగనమ్మి ఋణబాధ అనేది లేకుండా చేసుకోవాలని నిశ్చయపరుచుకొని-పదహారెకరాలలో పది ఎకరాల మాగాణీ, రెండెకరాలతోటా అమ్మివేసి ఋణబాధ పూర్తిగా నివర్తి చేసుకొన్నాడు రాగయ్య. ఇప్పుడు పోగా మిగిలి ఉన్నది నాలుగెకరాల మాగాణికయ్యా, నాలుగెకరాల బీటికయ్యా మాత్రమే.

కష్టపడి చేసుకొంటే మాగాణికయ్య మంచిదే. కనీసం ఎకరాపుట్టి చొప్పున నాలుగెకరాలూ నాలుగు పుట్లు సమృద్ధంగా పండితే సర్కారుశిస్తులూ, సేద్యపు

ఖర్చులూ పోను, తన కుటుంబం మనవర్తికి సరిపోతుంది; పరవాలేదు. కాని రామయ్య అదృష్టానికితోడు ఇప్పటికి అయిదారేళ్లనుంచి ధాన్యానికి ధర తగ్గిపోవడం సంగతి ఎట్లావున్నా, నాలుగేళ్లకిందట కొట్టిన గాలివానసంవత్సరం మొదలు ఎందువల్లనో చెరువుకి సకాలంలో నీరు ఎక్కడమూ లేదు, పంటలు సరిగ్గా పండడమూ లేదు. ఎంత ఎరువు తోలినా, ఎంత సత్తువ చేసినా, రాత్రింబగళ్లు కయ్య విడిచిపెట్టకుండా దాంట్లోనే వుండుకొన్నాకూడా, ఎకరానికి పందుం, పన్నిద్దుంగింజలు రాలేవరకు కటకటయిపోతోంది. ఈ ఆదాయం చాలక ఈ మధ్య రమణయ్య పొగాకు బేరం ఒకటి పెట్టుకొని, సేద్యం నాద్యంలేని తిరుబడిరోజుల్లో ఏదో పదిరూపాయల పొగాకు కొని, దాన్ని ఏటి అవతల పల్లెల్లోకి ఎత్తుకొనిపోయి, మారుబేరానికి అమ్ముకొని తన పొట్ట గడవగా, నాలుసుపావులు మిగిలితే ఇంటికి చేర్చుకొంటున్నాడు. శరీరకష్టం అంటే అతగాడికి ఒక లెఖ్కలోనిది కాదు. మంచి వయస్సులో ఉన్నాడు. అతనికి తల్లితండ్రి అంటే పంచప్రాణాలూను. ఆ తల్లిదండ్రులుకూడా రమణయ్య అంటే అతివిశ్వాసంగానే ఉంటారు.

రమణయ్య కొత్తిన పొగాకుమూట పెట్టుకొని పల్లెల్లోనికి పోయి పదిరోజులు దాటింది. ఒకవేళ ఏటి అవతలికి పోయినా, ఎప్పుడుగాని వారంరోజులకంటె ఎక్కువగా నిలిచేవాడుకాడు. అట్లాంటిది ఈసారి మాత్రం ఎందువల్లనో పదిరోజులు దాటి కూడా ఇంకా ఇంటికి చేరుకోలేదు.

వెంకన్ననమ్మి నాలుసురోజు లయింది: అయిదురోజు లయింది: ఆరయింది: ఏతత్సంబంధమయిన ఎసబాటు రామయ్యకీ, లక్ష్మమ్మకీ కూడా పరిపాటయిపోయింది. బిడ్డ రమణయ్య ఇంకా రాలేదేమా అని ముసలిళ్లు కొడుకుమీద మనసు నిలుపుకోలేకపోతున్నారు. వెంకన్న విడిచినయింట్లో రమణయ్యఅయినా తిరుగుతుంటే, ఆవృద్ధుల కడోక విధమైన తృప్తి, ఆనందమూను.

ఏడోరోజు ఉదయం తొమ్మిది గంటలకు రమణయ్య ఇంటికి చేరాడు. వీథివసారాలో మంచంమీదనే పండుకొని ఉన్నాడు తండ్రి రామయ్య. లక్ష్మమ్మ దొడ్లో కుండలుకడిగిన నీళ్లు బ్రహ్మకొడ్డుతాగే తొట్టిలో పోస్తున్నది. రమణయ్య అడుగుల చప్పుడు విని, దిగ్గున మంచంమీద లేచి కూర్చున్నాడు రామయ్య.

"ఈతడవ ఇన్నాళ్లు నిలిచినావేమి నాయనా!" అని ఆప్యాయంగా కొడుకుని అడిగాడు.

"ఏందో ఆలస్యమే అయిందే ఈసారి. పోయినవాణ్ణి ఎట్లాగా పోతూనుకదా అని మామగారి ఊరికికూడా పోయి, పిల్లవాళ్లని చూచివచ్చా" అన్నాడు రమణయ్య.

కొడుకుమాటల సవ్వడి విని, ఇంట్లోనుంచి వాకిట్లోకి వచ్చింది తల్లి.

"ఏందీ! మామగారింటికి పోయివచ్చావా? అందరూ బాగుండారా?" అని తానుకూడా అడిగింది.

"ఆ! అందరూ బాగానే ఉండారు. మామ కాలు ఈమధ్య ఎద్దు తొక్కిందట. పాదంఅంతా వాపుచేసి వారంరోజులుగా ఆయన లేవలేకపోతున్నాడు" అని సమాధానం చెప్పాడు రమణయ్య.

"అయ్యో! మరి ఆసంగతి చెప్పిపంపనే లేదు చూడు, వాళ్లు. పోయి చూచేనా వద్దును ఒకసారి" అన్నది లక్ష్మమ్మ.

"ఇప్పుడు నయమయిందిలే: ఎవడో మంగలివాడిచేత కాలు తోమిస్తుండాడు. ఇప్పుడిప్పుడే కాలు కిందపెట్టి లేచి తిరుగుతున్నాడు."

"సరే: బాగానే ఉంటది" అంటూ లక్ష్మమ్మ లోపలికి వెళ్లిపోయింది.

"ఎండపడింది. కాళ్లూ మొఖమూ కడుక్కొని, చద్దినీళ్లు తాగు నాయనా: బొట్టుపడిందే అనుఖం" అన్నాడు తండ్రి.

వంజాయుతే శరణాగతవజ్ర, పంజరంబిదియె మాభక్తుల
ఓరువ, మనుచు డగ్గఱుచు......(బసవపురాణము, ౫.
౧౪౪ పా.)

ఇట శ్రీ శాస్త్రిగారు "వంజా=సందేహించు"
అని యర్థము వ్రాసినారు. కాని "వంజా" అను పద
మునకీ యర్థమునఁ బ్రయోగములు కాన్పింపవు. మఱి
యీఁ పైప్రయోగమున "అంజా" అనవలయునేగాని
"వంజా" అనరాదు. లేనిచో యతిభ్రంశముగూడఁ దట
స్థింపఁగలదు. అఖండయతి నుపయోగించినాఁడనుట
యనావశ్యక కల్పనము.

"అంజక వ్యాఘ్రతంబప మ
హోమృగ మారణకారణస్పృహో
పుంజము వెల్వరించెననఁ
బ్రోవుకనె సరిగెంజ పేరులు..."

(సుదక్షిణా పరిణయము, ౩-౧౩౯.)

అని నిర్ధారకప్రయోగముగూడఁ గలదు. ఇదియేగాక
కన్నడ తమిళభాషలలోఁగూడ "అంజు" అనియేకలదు.
తుళుభాషలో "అంజాని" అని కలదు. కావునఁ బై విష
యములన్నియును విమర్శించి చూడఁగా నిట "అంజు"
అనుటయే యుక్తముగా నున్నది.

"పదరు"

ద్వి. ముదలింపముదలింప ములు వుచ్చి పెద్ద
పదరడ్చివట్లరయ్య నది చెప్పనేల.

(బసవపురాణము, ౪-౨౧౨ పా.)

ఇట శ్రీ శాస్త్రిగారు "పదరు=దబ్బనము?"అని
(టీక, ౧౨౦ పా.) సందేహచిహ్నముతో నర్థము వ్రాసి
నారు. కాని "ముల్లుతీసి కొఱ్ఱుగొట్టినాఁడు" అను వ్యవ
హారమును బట్టియు,

చ...ముల్లువుచ్చికొఱ్ఱడిచిన చందమయ్యె...

(మనుచరిత్ర. ౩-౩౪.)

ప్రయోగమును బట్టియు "పదఱు=కొఱ్ఱు" అని
యర్థము చెప్పటయే యుక్తమని నా యభిప్రాయము.
మఱియును చిన్నయసూరిగారుగూడఁ దమ వ్రాఁత నిఘం
టువులో "పదరు=కొఱ్ఱు" అని యర్థము వ్రాసి పై బసవ
పురాణమునే యుదాహరణముగా నిచ్చినారు. "ముల్లు
తీసి దబ్బనము గ్రుచ్చినాఁడు" అని వ్యవహారమున గాని
కవిప్రయోగములలోఁగాని లేకుండుటయు "కొఱ్ఱు" అని
యర్థము చెప్పటయే సమంజస మని సూచించుచున్నది.

"క్రొత్తడి"

అతని పరమ సాధ్వి యతివ మాదాంబ
సతతశివాచార సంపన్నధన్య
క్రొత్తడి చెల్లను గొండొక్క పెద్ద
యుత్తమురాలు ధరోత్కృష్టగాత్రి.

(బసవపురాణము, ౧. ౧౩ పా.)

ఇట శ్రీ శాస్త్రిగారు "క్రొత్తడి = స్త్రీసమూ
హము" అని (టీక ౧౧౫ పా.) యర్థము వ్రాసి
దానిని బలపఱచుటకై "అది పుణ్యచరిత్రకులాగ్రగణ్య
క్రొత్తడి సకలంబు......భార. ఉద్యో 3. ౧౯౪."
ప్రయోగము చూపినారు. కాని క్రొత్తడి శబ్దమునకు
"౧ పతివ్రత, ౨. ముగసాలు, సభర్తృక" అను నర్థ
ములు తప్ప స్త్రీ సమూహమను నర్థముగాని, దానికిఁ
దగిన ప్రబల ప్రమాణములుగాని కాన్పింపవు. మఱి
యును పై బసవపురాణములో "క్రొత్తడులంచెల్ల"అని
సవరించి "క్రొత్తడులు=ముగసాండ్రు, సభర్తృకలు"
అని యర్థము చెప్పిన సమంజసముగా నుండును. ఇట్టి
సవరణల నెన్నింటినో శ్రీశాస్త్రిగారీగ్రంథమునఁ
జేసియేయున్నారు. మఱియు నిటఁగూడ మఱికొన్ని
పాఠాంతరము లున్నట్లు శ్రీ శాస్త్రిగారే (ఫుట్నో
ట్సులో) చూపియున్నారు. "క్రొత్తడులు" అనుబహు
వచన రూపమున క్రిందిది ప్రయోగము గలదు.

"అత్తలపు మ్రొక్కి తక్కటి
క్రొత్తడు లందఱునుఁ బ్రియము గొనలునిగుడఁగా
నత్తఱిఁ దిలకించె వరవ
ధూత్తమరై సత్యభామ యుజ్జ్వలగరిమన్."

(హరివంశము, ఉత్తర భా. ౪. ౨౨౦.)

ఇఁక నీయర్థమును బలపఱచుటకై యిచ్చిన
భారత ప్రయోగములో "క్రొత్తడి సకలంబు = స్త్రీ
సమూహ మంతయును" అని శ్రీ శాస్త్రిగా రర్థము

చేసినట్లు వారిచ్చిన యుదాహరణభాగమును బట్టి స్పష్టమగుచున్నది. కాని యీ పద్యమునంతయును బరికించినచో నీయర్థము యుక్తముగాఁ దోఁపదు. చూడుఁడు.

కోడుకులకంటె నయ్యమఁగుఁ
గోడలి కెక్కుడు గూర్తుఁ గోడలుం
గొడుకులు సేయు భక్తి కటఁ
గోటిమడుంగులు భక్తి నాకు నె
వ్వఁడు దగఁ జేయుచుండు నది
పుణ్యచరిత్ర కులాగ్రగణ్య క్రొ
త్తడి సకలంబుఁ జూడ సభ
దైన్యముఁ బొందుట మాచి పాక్కఁతిఁ."

(భార. ఉద్యో. ౩. ౧౫౪)

ఈ పద్యమునకు మూలమునుగూడ నిటఁ జూపుచున్నాము:

"సర్వైః పుత్త్రైః ప్రియతరా, ద్రౌపదీ మేజనార్దన.
(సం. భార. ఉద్యో. ౯౦ అధ్యా. ౪౩.)

ఈ విషయమునే తిక్కనకవి చతురముగా "కొడుకులకంటె...చేయుచుండు" అనువఱకుఁ బెంచి వ్రాసినాఁడు.

శ్లో...తథావృత్తా.
సం.భార. ఉద్యో. ౯౦ అధ్యా. ౪౫.
(తథావృత్తా=పుణ్యశీలా. నీలకంఠవ్యాఖ్య.)
ఇది "పుణ్యచరిత్ర" అనుదానికి మూలము.
శ్లో. కులీనా..., ,, ,, ౪౩.
శ్లో. మహాభిజనసంపన్నా... ,, ,, ,, ౪౫.
ఇవి "కులాగ్రగణ్య" అనుదానికి మూలములు.

"పతిభిః పంచభి శ్శూరై రగ్నికల్పైః ప్రహారిభిః,
ఉపపన్నా మహేష్వాసైః...."౪౬.

ఇందలిభావమునే "సభర్తృక"యను నర్థముగల క్రొత్తడిపదముచేఁ దిక్కన ప్రకటించినాఁడు.

"సర్వే ష్వేతేషు తిష్ఠత్సు......"౫౧.

ఇది "సకలంబుఁ జూడఁగ" అనుదానికి మూలము.

"త ఝ్యాం దహాతి యత్కృష్ణా, సభాయాం కురుసన్నిధౌ, ధార్తరాష్ట్రైః పరిక్లిష్టా..."౫౪.

ఇందలిభావమునే "సభ దైన్యముఁ బొందుట మాచి పాక్కఁతిఁ" అని చెప్పినాఁడు. ఈ విధముగాఁ దిక్కనమహాకవి యనేక శ్లోకములలో వ్యాసమహర్షి చెప్పిన విషయము నొక్క పద్యములో సంగ్రహించినాఁడు. కావున మూలమునుబట్టి చూచినచో శ్రీశాస్త్రిగారి సమన్వయము తిక్కనమహాకవి కనభిప్రేతమనుట స్పష్టమేకదా? పైఁగా సంస్కృతభారతమున స్త్రీలు చూచుచుండఁగా ద్రౌపది సభలో నవమానింపఁబడిన దను విషయమే ప్రకృతఘట్టమున లేదు. పైవిషయములనన్నింటినిబట్టి యాలోచింపఁగాఁ పైభారతప్రయోగములోను, బసవపురాణములోనుగూడ "క్రొత్తడి= మగవాలు, పతివత్ని, సభర్తృక" అని యర్థము చెప్పుటయే యుక్తమని తోఁచుచున్నది.

* * * *

ఇంక బ్ర. శ్రీ. వేదం వేంకటరాయశాస్త్రిగారి ఆముక్తమాల్యదావ్యాఖ్యలోని కొన్నిశబ్దములను, తదర్థములను బరిశీలింతము.

"కొనకొనఁగోళ్ల"

"చక్రస్తనప్రకాశమునకు ఫేనంపుఁ
గొంగిడి గొనకొనఁ గోళ్ల గొణఁగి."

(ఆముక్తమాల్యద, ౪-౧౫౩.)

వ్యాఖ్య: (ప్లవంగులు) చక్రస్తన...కుఁ= జక్కవలు అను కుచముల ప్రకటనకై (అనఁగా అవి కనఁబడుటకై) ఫేనంపుఁగొంగు = నురువనెడి పయ్యెంటను. ఇడి=జార్చి. గొనకొనఁ = గొనకొనమని అవ్యక్తముగా. కోళ్లఁ = బొల్లికోళ్ల మనెడి నీటికోళ్లచేత. గొణఁగి = అస్పష్టముగాఁ బలికి:—

సముద్రుఁడు పరిత్యతియగుటంజేసి నదీ సముద్రములకు నాయికా నాయకభావము. శరన్నదులొక్కొక్కతావున అతనిచిత్తము నాకర్షించుటకై చక్రవాకము లనియెడి స్తనముల ప్రకాశము అతని కనుఁగవం దనియించునట్లుగా నురువనెడి పయ్యెంటను ఎడలించి

బొల్లికోళ్ల గొనగొనధ్వనులనెడి వ్యాజమున అవ్యక్తము గానేమో గొణఁగుచు—

అని శ్రీ వేంకటరాయ శాస్త్రిగారు వ్యాఖ్యానము చేసినారు. పైవ్యాఖ్యలో "గొనగొనఁ గోళ్లకా" అనుచో "గొనగొన" అనియు "కోళ్లకా" అనియు రెండు పదములుగా గ్రహించి యర్థము చెప్పినారు. ఈ వ్యాఖ్యానములోఁ గుక్కుట సామాన్య వాచకము కోడిశబ్దమునకు "నీటికోడి" అని కుక్కుట విశేష వాచకత్వము ననవసరముగాఁ గల్పించుటయు, "కొనకొనఁ గోళ్లకా" అనుదానిని "గొనగొనఁ గోళ్లకా" అని గ్రహించుటయు, "కొనకొనఁ గోడి" అను నేకపదమును పదద్వయముగా విభజించుటయును ప్రమాదములని తోఁచుచున్నది. ఈక్రింది ప్రయోగము లీవిషయము నంతను విశదము చేయుచున్నవి, చూడుఁడు.

"...నుండఁగ గొనకొనఁగోడిపికిలి,...
గీ. మొదలుగాఁగల్గు పులుఁగులకా..."

(సుదక్షిణాపరిణయము, 3-౧౫౮.)

"కొనకొనంగోడి యేట్రింత కొంకనక్క
నమలి యీనాలుగిటి దర్శనంబులెస్స."

(క్రీడాభిరామము, ౧౭ పా.)

(కొనకొనంగోడి=జలకుక్కుటము, బొల్లికోడి)

ఈ ప్రయోగములలో "కొనకొనఁ గోడి" అని యేక పదముగా గ్రహింపవలయునే గాని శ్రీ శాస్త్రి గారు గ్రహించినట్లు పదద్వయముగా గ్రహించుటకు వీలులేదుగదా?

"పొల్లకట్టు"

"సమ్మదదిదృక్షుఖస్థరక్షఃపిశాచ
పుంజమహిభుక్పతత్త్రిప్రభంజనములు
పోఁకఁ బెఱుఁబాఱెఁ గల్గొన శూర్పవాత
ఘట్టనలఁ బాఱు పెనుఁబొల్లకట్టువోలె"

(ఆముక్తమాల్యద, ౮-౧౩.)

వ్యాఖ్య: గరుడవాహనారూఢుఁడై వచ్చుచున్న శ్రీమహావిష్ణువును—సంతోషముతోఁ జూడఁగోరి యాకాశమునందున్న రక్షఃపిశాచసంఘము గరుడుని ఱెక్కలగాలితగులఁగానే భయముచేత—కల్గొనక ధాన్యము నుఱిచెడిచోట. శూర్ప...లకా. శూర్ప=చేఁటలయొక్క. వాత=గాలియొక్క. ఘట్టనలకా=దెబ్బలచేత. పాఱు...లెకా. పాఱు=ఎగిరిపోవునట్టి. పెను=పెద్ద. పొల్లకట్టువోలెకా = తాలుకలయొక్క మొత్తమువలె. పాఱెకా=పలాయితమాయెను.

అని శ్రీశాస్త్రిగారు వ్యాఖ్యవ్రాసినారు. పైవ్యాఖ్యలో శ్రీ శాస్త్రిగారు "పొల్లకట్టు" శబ్దమును "పొల్ల + కట్టు" అని పదద్వయముగా గ్రహించి "పొల్ల=తాలుకలయొక్క. కట్టు=సమూహము." అని యర్థము వ్రాసినట్లు స్పష్టముగాఁ దెలియుచున్నది. శబ్దరత్నాకరమునఁగూడ "కట్టు" శబ్దముక్రింద "(పొల్లయొక్క) సమూహము" అనునర్థముపై యాముక్తమాల్యదోదాహరణముతోనే యీయఁబడియున్నది కావుననే శ్రీ శాస్త్రిగారు గూడఁ దదనుసారముగానే యర్థము వ్రాసియున్నారు. కాని కట్టుశబ్దమునకు సమూహార్థము చెప్పుటకుఁ దగిన ప్రమాణములు కాన్పింపవు. మఱియు "పొల్లకట్టు, పొల్ల" అనునవి రెండును సమానార్థకములే. "పొల్లకట్టు=తాలుక" అని యర్థము.

"తుచ్ఛధాన్యాభిధలోఁ దుఁదాలు తాలుక
పొల్లకట్టు తబక పొల్లు పొల్ల."
గీ. తప్పతంకరతూరునా...

(ఆంధ్రభాషార్ణవము, ౨-౨౩౯.)
(ప్రాఁతప్రతిపాఠము.)

ఇక్కడ వావిళ్లవారు ముద్రించిన యాంధ్రభాషార్ణవములో నపపాఠము గలదు. ఇట్టి ప్రమాదములు వావిళ్లవారు ముద్రించిన గ్రంథములలోఁ జాల కలవని "ముద్రితాంధ్ర గ్రంథము"లను వ్యాసములో నిరూపించియున్నాను.

నక్కల వాండ్లు

—శిల్పి

ఆంధ్రదేశమున యంత్రాలయ పరిశ్రమాభివృద్ధి

తగిన యవకాశములు ౧

"రావు"

యంత్రయుగము :

యంత్రములు క్రీస్తునకు పూర్వముకూడ గ్రీసు, చైనా మొదలగు దేశములలో వాడుకలో నున్నట్లు చరిత్రమూలముగా కనుపించుచున్నది. ఆకాలములో అరిస్టాటిలు, ఆర్కిమెడీసువంటి శాస్త్రజ్ఞులు తమ పరిశోధనా చాతుర్యమువల్ల క్రొత్తక్రొత్త యంత్రములు కనిపెట్టిరట్లును, వానివలన ప్రజలు కొన్నికొన్ని యుపయోగము లందినట్లును స్పష్టమగుచున్నది. వారి సిద్ధాంతములు నేటికికూడ శాస్త్రాధారములుగా తీసుకొనబడు చున్నవి. అప్పటినుంచి ప్రకృతి రహస్య పరిశీలనము పాశ్చాత్యప్రపంచములో ప్రాబల్యము నందినది.

కాని యెంత్తమువిూద రెన్ని యభివృద్ధి మార్గముల నన్వేషించినా ౧౮ వ శతాబ్దమువరకు యంత్రాలయ పరిశ్రమలు మాత్రము విరివిగా ప్రారంభింపబడి యుండలేదు. ప్రాత యాచారముల వదలి క్రొత్త పద్ధతుల నవలంబించుటకు ప్రజలు సమ్మతించలేదు. దీని విషయమై యచ్చటచ్చట సంఘర్షణలుకూడ జరిగినవి. ఈ యన్ని విషయములలోను ఇంగ్లాండు కడు సమర్థతతో వ్యవహరించినది. ౧౭౮౦ వ సంవత్సరము నాటికి పరిస్థితులు మార్పుచెందినవి. యంత్రాలయ నిర్మాణమునకు అనుకూలవాతావరణము లభించినది. నాటినుండియే నిజముగా యంత్రయుగము ప్రపంచములో ప్రారంభమైనట్లు చెప్పవచ్చును.

౧౭౮౦ నుండి రెండుశతాబ్దమైన పూర్తికాక మునుపే యంత్రములవల్లను, యంత్రాలయ పరిశ్రమలవల్లను పాశ్చాత్యదేశములు అద్భుతమైన ఫలితములను ప్రదర్శింపగలిగినవి. దీనివలన సర్వప్రపంచము విభ్రమము చెందిన దనుటలో ఆశ్చర్యము లేదు. యంత్రయుగము నూత్న నాగరకతకు మూలకారణమైనది. విజ్ఞానమునకు పెరుగుపెట్టి శాస్త్రజ్ఞులకు క్రొత్తరుచుల చవిచూపినది. సౌభాగ్యమును విస్తరింపజేసి విశ్వమానవ సౌభ్రాత్రమునకు దారిచూపినది. దీని యాదేశానుసారము ప్రవర్తించిన ఇంగ్లాండు, జర్మనీ, ఫ్రాన్సు, అమెరికా మొదలైన సామ్రాజ్యదేశములు, వీనినే యాదర్శముగా భావించి యనుకరించుచున్న జపానువంటి ప్రాచ్యరాజ్యములు అచిరకాలములో అఖండైశ్వర్యములు సంపాదించినవి. ౧౯౧౪ లో పరస్పరవిద్వేషములచే ప్రజ్వలింపబడిన అయిరోపామహాసంగ్రామ కాలమున నీయభివృద్ధికి తాత్కాలికముగా కొంతయాటంకము సంభవించినను, యుద్ధానంతరము ప్రతిచోటను యంత్రాలయములు తిరిగి ద్విగుణీకృతోత్సాహముతో పనిచేసినవి. అంతవరకును వెనుకబడి యున్న రష్యాదేశము సోవియటు ప్రభుత్వముక్రింద పరిశ్రమాలయములు, కర్మాగారములు నిర్మించి పది సంవత్సరముల కాలములో పాటి దేశములందెల్ల మేటి యనిపించుకొన్నది.

ఈ విధముగా ౧౯౨౫ మొదలు ౧౯౨౯ లోగా పోలండ్ ౩౮%, కనడా ౨౮%, ఫ్రాన్సు ౩౦%, స్వీడన్ ౨౬%, జర్మనీ ౨౨%, అమెరికా ౧౮%, రష్యా ౧౦౦% వంతున సరకుల నంతకుపూర్వముకన్న అధికముగా ఉత్పత్తిచేయ గలిగినవి—యంత్రాలయ

పరిశ్రమలు లేక యేదేశముకూడ ఆర్థిక సౌఖ్యమును బడయజాలదని స్పష్టము చేసినవి.

మన యాంధ్రదేశము :

ఇట్టి యంత్రయుగమునందు నాగరక ప్రపంచములో యితర దేశములకన్న హిందూదేశము సర్వవిధముల వెనుకబడియున్నది. ప్రాచీన గౌరవమును బట్టి ప్రాకులాడుటయేగాని భావిపరిస్థితులగూర్చి తలపోయుటలేదు. రత్నగర్భయని పేరునకు మాత్రమున్నది—కోట్లకొలది ప్రజలలో గర్భదారిద్ర్యము ఘనీభవించియున్నది. ఇది నేటి మన భరతఖండము.

ఈ యిరువదవశతాబ్దారంభమునుండి కాంగ్రెసు జాతీయోద్యమ సంరంభమువలన దేశములో కొంతవరకు సంచలనము కలిగినది. ప్రజలు మేల్కాంచి స్వశక్తి నెరుగ ప్రయత్నించుచున్నారు. బెంగాలు, బొంబాయి మొదలగు రాష్ట్రములు ముందంజవైచి దేశాభ్యుదయమునకు తోడ్పడుచున్నవి—స్వదేశ పరిశ్రమల నారంభించి స్వధర్మమును నిర్వహించుచున్నవి. కాని మనయాంధ్రభూమి యింకను సర్వవిషయములందును వెనుకజిక్కియే యున్నది. కారణ మేమి?

అవకాశములు లేక కాదు—అర్థసంపదలు లేక కాదు—ఆంధ్రులలో తగినంత ఆసక్తి, అభిమానము, పట్టుదల లేనందువల్ల నని భావింపవలసివచ్చుచున్నది. ౧౯౧౩ నుండి ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రమునకొరకు ఆందోళనచేసినా ఫలితముమాత్రము నేటివరకును పూజ్యానుస్వారమే.

మన యాంధ్రదేశము షుమారు ౭౦ వేలమైళ్ల విస్తీర్ణముగల్గు విశాలదేశము—౧౮౦ లక్షల సోదరాంధ్రుల నివాసస్థానము — సమస్తసంపన్నమైన పాడిపంటలున్నవి. కాని స్వదేశములో పరిశ్రమాభివృద్ధి, జీవనాధారము లేక మనరాష్ట్రప్రజలు రంగూను, బెంగాలు, మధ్యపరగణాలు మొదలగుచోట్లకు వృత్తులకై పోయి నివాస మేర్పరుచుకోవలసివచ్చినది. ఈ విధముగా షుమారు ౧౩౦ లక్షల జనులు అన్యప్రాంతములలో వలసపోయియున్నట్లు తేలుచున్నది. దీనంతటికిని మూల కారణము మనవారి యుదాసీనభావమే కాని వేరు కాదు. లేకపోయినచో మన పూర్వపరిశ్రమ లడుగంటవలసినవి కావు—కళాకౌశలము సమసిపోవలసినది కాదు. విజయనగర మహాసామ్రాజ్యము నాటి యఖండవైభవము, కాకతీయులనాటి యైశ్వర్యవిశేషములు నేడు స్వప్నప్రాయముగ నున్నవి. అది యంత్రయుగము కాదు. యంత్రాలయములు నాడు హిందూదేశములోనే కాదు పాశ్చాత్య ప్రపంచమునందుకూడ ప్రారంభింపబడియుండలేదు. అయినను నాటి మనవారి పరిశ్రమలలోని ప్రావీణ్యము, వాణిజ్యములోని సమర్థత అద్భుతముగా నున్నట్లు విదేశములనుండి వచ్చిన పలువురు శ్లాఘించియున్నారు. లోహపరికరములు, వస్త్రములు, తివాసీలు, రంగులు, సుగంధద్రవ్యములు, వజ్రములు మొదలగు పలురకములైనవానికి సంబంధించిన పరిశ్రమలలో ననుభవము సంపాదించి తమ హస్తనైపుణ్యమును ప్రదర్శించినట్లు తెలియుచున్నది. అది యానాటి పరిస్థితి.

నేడు వ్యవహారము తారుమారైనది. మనము తయారుచేసిన వస్తువులు విదేశముల కెగుమతిచేయు దినములు గతించి పై దేశములనుండి తెప్పించుకొనవలసి వచ్చుచున్నది. ప్రతి సంవత్సరము కోట్లకొలది ద్రవ్యము విదేశములనుండి వచ్చు వస్త్రములు, ఔషధములు, ఇనుప సామానులు, సబ్బులు, సుగంధ ద్రవ్యములు, కాగితములు మొదలగు వ్రాతవస్తువులు, తదితరమైన వాని నెన్నియో కొనుటకై వినియోగించుచున్నాము. ఇటీవల సర్ యం. విశ్వేశ్వరయ్యగారు తెల్పినట్లు ముడివస్తువులను అన్యదేశముల కెగుమతిచేసి, వానికి బదులు తయారైన సామానుల నిచ్చుటనుండి రక్షించుకొను రాష్ట్రముగాని, దేశముగాని నిజముగా ఆత్మహత్యకు బూనుకొనినదే యగును. మన దేశములో నుత్పన్నమగు ముడిపదార్థములు మన దేశీయ పరిశ్రమాభివృద్ధికై వినియోగపరచి నిరుద్యోగులైన యువకులకు, నిస్సహాయులైన రైతులకు ప్రోత్సాహము నిచ్చుట అపేక్షణీయమేకాక అవశ్యకర్తవ్యము కూడను. దీనికై మన దేశములో ఆధునిక పద్ధతుల ననుసరించి మనకుగల యవకాశముల గ్రహించుట యవసరము.

యంత్రాలయ పరిశ్రమలు :

ఆంధ్ర దేశములో యీక్రింది యంత్రాలయ పరిశ్రమలు నెలకొల్పుట లాభకరము.

౧. పంచదార
౨. అభ్రకము
౩. సబ్బులు
౪. నిప్పుపెట్టెలు-కాగితములు
౫. నూలు, పట్టువస్త్రములు
౬. పొగాకు-సిగరెట్లు
౭. వజ్రములు-మాంగనీసు
౮. సినిమాలు-కర్మాగారములు మొదలైనవి

ఇట్టి యంత్రాలయపరిశ్రమలు విద్యుచ్ఛక్తిసహాయమున నడుపుట మిక్కిలి సులభము. ప్రస్తుతము మద్రాసు ప్రభుత్వముయొక్క అభివృద్ధిశాఖలోని కార్యక్రమమునుబట్టి ౧౯౪౧ నాటికి బెజవాడ, విశాఖపట్నం, పాపనాశనం మొదలగు ఎలెక్ట్రిక్ స్కీములు పూర్తికావచ్చునని తేలుచున్నది. ఈమాత్రమున చాలదు. ఇంకను దేశమంతటనుకూడ ప్రతిగ్రామమునకును విద్యుచ్ఛక్తిచౌకగా లభించునట్లు ప్రయత్నింపవలసియున్నది. ఇప్పటి విధానమునుబట్టి త్వరలోనే యట్టి యవకాశములు కలుగుననుటకును సందేహము లేదు. విద్యుచ్ఛక్తి వలన యంత్రాలయ పరిశ్రమలకును, పరిశ్రమలవలన ఎలెక్ట్రిక్ కంపెనీలకును పరస్పరము లాభదాయకముగ నుండి దేశాభ్యుదయమునకు తోడ్పడును. అట్టి సందర్భమున మనరాష్ట్రమున నాయాపరిశ్రమాభివృద్ధికి గల యవకాశములు గమనింపదగును.

౧. పంచదార :

మొదటినుంచి హిందూదేశములో చెరకుపంట విరివిగానున్నదే. బెల్లము, చక్కెర మనదేశీయులు తరచు వాడుచుచేయుండెడువారు. అట్టిపరిశ్రమ యెడు ...ంటి ప్రజలు విదేశీ పంచదారపై ఆధారపడవలసిన యవస్థ లేటుకించినది. కాని యిటీవలనే ప్రభుత్వముయొక్క రక్షణచట్టములవలన కొంత ఆధారము దొరకి స్వదేశపరిశ్రమ కొంచెము తిరిగి తలయెత్తినది.

అయినప్పటికి మనయాంధ్రులు ఇతరరాష్ట్రీయులకన్న యథాపూర్వముగనే వెనుకంజవేయుచున్నారు. కృష్ణ, గోదావరి, విశాఖపట్నం, గంజాంజిల్లాలలో మనకు సమృద్ధిగా చెరకు పండుచున్నను ఆస్కా, సామర్లకోట, ఉయ్యూరు, హాస్పేట పంచదార ఫ్యాక్టరీలు ౪ మాత్రము పనిచేయుచున్నవి. అందును పూర్తిగా స్వదేశీపెట్టుబడిదారుల సహాయమున పనిచేయుచున్న ఉయ్యూరు ఫ్యాక్టరీ యంతసంతృప్తికరముగా నున్నట్టు తోచదు. చక్కెరపరిశ్రమకై ప్రపంచములో షుమారు ౧౦౦౦౦ పైగా పెద్దపెద్ద ఫ్యాక్టరీలు స్థాపింపబడి పనిచేయుచున్నవి. కాని హిందూదేశము మొత్తమున ౧౪౩ ఫ్యాక్టరీలను, దానిలో మన యాంధ్రదేశమున ౪ ఫ్యాక్టరీలు మాత్రముండుట నిజముగా విచారింపవలసిన యంశము కాదా?

ప్రజ లీ విషయములో తగినంత యుత్సాహము చూపినచో యీ పరిశ్రమ మనరాష్ట్రములో అభివృద్ధిగాంచుటకు చక్కని అవకాశము లున్నవనుట స్పష్టము.

౨. అభ్రకము :

విద్యుచ్ఛక్తి విపరీతముగా వ్యాపించుచున్న యీకాలములో అభ్రకముయొక్క విలువను గుర్తింపనివా రెవరు నుండరు. ప్రపంచములో అభ్రకను ఉత్పత్తి చేయుటయందు హిందూదేశము ప్రాధాన్యము వహించినదని చెప్పవచ్చును. మన నెల్లూరుజిల్లానుండి మాత్రము సగటున సాలునకు ౯,౫౯,౬౪౬ పౌనులు ఎగుమతియగుచున్నట్లు తెలియుచున్నది. ఈ జిల్లాలో మైకావ్యాపారము షుమారు ౫౦ సంవత్సరముల క్రింద ప్రారంభింపబడి సాధారణముగా యేటా ౧౧ లక్షలకు పైబడి ఆదాయము సంపాదింప శక్తిగలిగియుండెడిది. అట్టి యమూల్యమైన పరిశ్రమ నేడు మనవారి యుపేక్షవలన, ప్రభుత్వముయొక్క నిరాదరణవల్ల క్షీణించి దైన్యస్థితికివచ్చినది. ఇప్పుడు సాలీనా ఆదాయము ౧౧ లక్షలనుండి ౨ లక్షలకు తగ్గి యీ వ్యాపారమువల్ల బ్రతుకుచున్న ౩౦౦౦ పైగల కుటుంబములకు దారిద్ర్యము సిద్ధించినది.

కనుక దీని ప్రాముఖ్యమును గ్రహించి ప్రజలే కాక ప్రభుత్వముకూడ తగినచర్య తీసుకొనుట యావశ్యకము.

౩. సబ్బులు:

నేడు పట్టణములలోనే కాక పల్లెలందుకూడ నవీననాగరకతయొక్క చిహ్నముగా సబ్బులు అనుదినము వాడుకలోనికి వచ్చుచున్నవి. ఇవి తయారు చేయు పరిశ్రమాలయములు మనకు లేనందువల్ల పరరాష్ట్రములనుంచి, పరదేశములనుంచి వచ్చు సబ్బులకై సంవత్సరమునకు ౬ లక్షల రూపాయలు వ్యయపరచుచున్నాము. ఇంతకు నిట్టి పరిశ్రమకు వలసిన సదుపాయములు మనకు లేకపోలేదు. కాని ప్రజలయొక్క యాదరణ, పరిశ్రమకు వలసిన సాధనసంపత్తి, అనుభవముగల నిపుణులయొక్క సహాయము సంపాదింప లేకపోవుట మనలోని గొప్పలోపము. అందువలననే యీ శతాబ్దారంభమున బందరుపురమున స్థాపింపబడిన ఫ్యాక్టరీయును, బెజవాడలోని ఆంధ్రా సోప్ ఫ్యాక్టరీయును జయప్రదముగా పనిచేయలేకపోవుట తటస్థించినది. కనుక క్రమపద్ధతులపై పనిచేసినచో యీ పరిశ్రమ మంచిలాభకరముగ నుండుననుటకు సందేహము లేదు.

౪. నిప్పుపెట్టెలు-కాగితములు:

ఇది యొక విచిత్రగాథ. అవకాశములను గుర్తించినను, కార్యనిర్వహణకౌశలము నార్జింపకపోవుటచే కలిగిన లోపమువలన మన రాజమహేంద్రవరములోని ఆంధ్ర పేపర్ మిల్లును విరమించుకోవలసివచ్చినది. నిప్పుపెట్టెల ఫ్యాక్టరీకి అడుగులోనే హంసపాదు సంభవించినది. మనదేశములో గోదావరి, కర్నూలు, కడప ప్రాంతములగల యడవులలోని కలపను గ్రహించి, యాయాచోట్ల కలపకోయు యంత్రాలయములు (Saw-Mills) యేర్పాటుచేసినచో కలపవ్యాపారమునకు లాభముగా నుండుటయేగాక, దీనివలన నిప్పుపెట్టెలు, కాగితముల పరిశ్రమలకు తగినంత ముడిపదార్థములు (Good Pulp etc.) కూడ దొరకుట కవకాశమున్నది. మద్రాసులో విదేశీయులచే నిర్వహింపబడుచున్న వెస్టరన్ ఇండియా మాచ్ ఫ్యాక్టరీ మొదలైనవానిని గమనించిరైన మనవారు నేర్చుకొనదగిన యంశము లెన్నియో యున్నవి. అందుబాటులోనున్న యీపరిశ్రమకు ఆంధ్రసోదరుల యభిమాన మత్యవసరము.

౫. నూలు, పట్టువస్త్రములు:

పై యన్నివిషయములలో వలెనే దీనిలోకూడ మనకు చక్కని సదుపాయము లున్నవి. అసలు ప్రారంభమునుండి యాంధ్రు లీపరిశ్రమ కలవాటుపడినవారే. రాయలసీమయందును, గుంటూరు జిల్లాలోను ప్రత్తి విశేషముగా దొరకుచున్నది. చేనేత పరిశ్రమకూడ మొత్తముమీద ప్రతిజిల్లాయందును అభ్యాసములో నున్నది. కాని చెప్పుకొనుటకు తగిన యంత్రాలయపరిశ్రమ లేదు. కనీసము మద్రాసురాజధానిలోని మిల్లుపరిశ్రమతో పోల్చిచూచినను మనమెంతయో వెనుకనున్నట్లు క్రిందివిషయములే నిదర్శనములు:

ప్రదేశము	మిల్లులసంఖ్య
కోయంబత్తూరు	౨౬
మధుర	౬
మద్రాసు	౪
కన్ననూరు	౧
తిరునల్వేలి	౨
మలబారు	౩
తిరుచునాపల్లి	౧
ఆంధ్రదేశము మొత్తంమీద	౩
మొత్తము మద్రాసురాజధానిలో	౪౬

ఆంధ్రదేశమునగల ౩ మిల్లులలోను కృష్ణానదీతీరమున తాడేపల్లి వద్ద స్థాపించిన ఒకమిల్లు సరిగా పనిచేయలేకపోయినదని యెల్లరెరింగినదే. ఇక మిగిలిన రెండును గోదావరిజిల్లాలోని పండలపాకలో పనిచేయుచున్నవి. ఇట్టి యభివృద్ధి నిరుత్సాహము కలిగించుటలో నాశ్చర్యము లేదు.

౬. పొగాకు — సిగరెట్లు:

పొగత్రాగుట దురభ్యాసములలో చేర్పతగినదైనను పొగాకు పంటను ప్రభుత్వముగాని, ప్రజలుగాని బహిష్కరింపనంతవరకు దానికి సంబంధించిన

పరిశ్రమలగూర్చి విచారించుట సమంజసమే యగును. రానురాను జనసామాన్యమునకు విదేశములనుండి వచ్చు సిగరెట్లు కాల్చుటలో అభిలాష హెచ్చుచున్నది. ఈ యభ్యాసము మూలమున విదేశములకు లక్షలకొలది ధనము ఏటేటా సమర్పించుచునేయున్నాము. ఉత్పత్తికైన ముడిపొగాకు విదేశముల కెగుమతి చేయుటకు బదులు మనదేశముననే సిగరెట్లు, బీడీలు, నస్యము మొదలగునవి చేయుటకు వినియోగించినచో మనదేశీయుల కెందరికో యిందుమూలమున జీవనాధారము కల్పించినవార మగుదుము. వస్తువులుకూడ చవుకగా లభించుట కవకాశము కల్గును.

౭. వజ్రములు - మాంగనీసు:

మనదేశములో పూర్వము వజ్రములు సానపెట్టెడువారనియు, వజ్రపుగనులు కలవనియు, వజ్రపు వ్యాపారము విజయనగర సామ్రాజ్య దినములలోను, ప్రతాపరుద్రుని కాలమునను విరివిగా నున్నట్లును గ్రంథదృష్టాంతము లున్నవి. కర్నూలు, అనంతపురం జిల్లాలలో వజ్రకరూరునందు విస్తారమైన వజ్రపుగను లున్నట్లును విదేశీయులు కూడ పలువురు అభిప్రాయ మిచ్చియున్నారు. ప్రపంచములో ప్రసిద్ధికెక్కిన కోహినూరు వజ్రము మనరాష్ట్రములో గుంటూరు జిల్లాలోని కొల్లూరువద్ద దొరకినట్లు కొందరి యభిప్రాయము. ఏమైనను ఈ పరిశ్రమ విషయమై శాస్త్రజ్ఞుల సలహాల ననుసరించి తగినంత కృషి చేయతగియున్నదనుట నిశ్చయము.

ఈ విధముగనే మాంగనీసు గనులనుండి మాంగనీసు లోహమును తీయువిధానము కూడ అభివృద్ధిపరచుకొనవలసి యున్నది. ఈ లోహము మనహిందూదేశము నుండి ౧౯౩౬-౩౭ లో ప్రతివత్సరము ౧౦ లక్షల టన్నులవంతున విదేశముల కెగుమతిచేయబడుచుండినది. తర్వాత సంభవించిన ప్రపంచార్థికక్లిష్ట పరిస్థితులవల్ల ౧౯౩౨ లో ౨౧౨,౬౦౮ టన్నులు మాత్రము ఎగుమతియైనది కాని ౧౯౩౪ లో అనుకూలవాతావరణము కలిగి తిరిగి ౬౪౧,౪౭౩ టన్నులు పంపగలిగాము.

విశాఖపట్నము హార్బరు నిర్మించుటవలన నీవ్యాపారమునకు మరింత ప్రోత్సాహము కలిగినది. విశాఖపట్నం, గంజాంజిల్లాలలో గజపతినగరము, చిట్టివలస మొదలగు ప్రాంతములందు మాంగనీసుగనులు జాస్తిగానున్నట్లు డాక్టరు, సర్ ఫార్మర్ గారు పరిశోధనలు సల్పి తమ నిశ్చితాభిప్రాయముల వెల్లడించియున్నారు.

మాంగనీసు లోహము ప్రపంచములో శ్రేష్ఠమగు ఉక్కును తయారుచేయుట కమితముగా నుపయోగింపబడుచున్నది. దీనియొక్క యుపయోగము మనపూర్వు లిదివరకే గ్రహించినట్లు ప్రత్యక్ష నిదర్శనము లనేకము లున్నవి. అట్టి యీపరిశ్రమను పోషింపవలసిన యగత్యము ఆంధ్రు లెల్లరును గ్రహించుట మంచిది.

౮. సినిమాలు-కర్మాగారములు మొదలైనవి:

సినిమా పరిశ్రమ ప్రస్తుత కాల పరిస్థితులలో ప్రజాభిమానమును బడసి త్వరలో అభివృద్ధికి రాదగిన యవకాశము లెన్నియో యున్నవి. దీనివలన పరిశ్రమదారులకే కాక కళాభిమానులకు, జనసామాన్యమునకు కూడ యెంతయేని లాభమున్నది. జనులలో చక్కని ప్రబోధమును కల్పించుటలో దీనికి మించినది లేదు. ఇట్టి యమూల్యావకాశమును గమనించియే రష్యా, ఇటలీ, జర్మనీ మొదలగు దేశములలో విద్యావిషయకమైనట్టియు, అతితరమైన యుపయోగకరము లగు చిత్రముల గ్రామములలో సహితము ప్రచారమునిమిత్తము తయారుచేయుచున్నారు.

ముఖ్యముగా మన పరాధీనభారతదేశమున కిట్టి పరిశ్రమ యవసరము. ఉత్తర హిందూస్థానములో యిప్పటి కప్పుడే ప్రోత్సాహకరమైన ఫలితములు కన్పించుచున్నవి. మన యాంధ్రరాష్ట్రమును గూర్చి వేరుగ వ్రాయ నవసరములేదు. ఇంతవరకు వెలువడిన చిత్రములు ప్రొడ్యూసరులకు, ప్రేక్షకులకు కూడ సంతృప్తికరముగ లేనట్లు తేలుచున్నది. చిత్రముల తయారు చేయుటకు మంచి సాధనసంపత్తి గల యొక స్టూడియో యుండవలయుననియు, కళాకౌశలముగల నటబృందము

యొక్కయు, శాస్త్రనిపుణులను టెక్నీషియనుల యొక్కయు సహాయముకూడ అవసర మున్నదనియు నందరు నెరిగినదే. కాని యనుభవములోనికి వచ్చుసరికి వలసినంత ప్రయత్నము తక్కువ—దానినిబట్టియే ఫలితములుకూడ శూన్యము.

ఈ పరిశ్రమాభివృద్ధి కెట్టి సౌకర్యము లున్నవో అవేవిధముగ ప్రతి ముఖ్యపట్నమునందును కర్మాగారములు నిర్మించుట కట్టియవకాశము లున్నవి. యంత్రములు, యంత్రాలయములతో బాటు కర్మాగారములు (Workshops) అనుభవశాలులైన కార్మికులును కావలసియున్నారు. స్వయంపోషణమునకును, స్వతంత్ర నిర్మాణశక్తికిని కర్మాగారములు ముఖ్యసాధనములు. అనుదినము మన పరిశ్రమదారు లుపయోగించు సులభమగు యంత్రసామగ్రి, పరికరములు అచ్చటచ్చటనే తయారుచేసికొనుటకు వీలగును. బియ్యపుమరలు, పిండిమరలు, నీటిపంపులు, గృహోపకరణయంత్రములు, వ్యవసాయపు పనిముట్లు, ముద్రాయంత్రపు సామానులు మొదలగున వెన్నియో విదేశములపై నాధారపడక స్వయముగా చేసుకొనవచ్చును.

ఆంధ్రులెల్ల రిట్టి సందర్భమున నాయావిషయములగూర్చి తమశ్రద్ధ వహించుట యుక్తము.

పరిశ్రమాభివృద్ధికి కొన్ని సూచనలు :

సాధారణముగా యంత్రాలయ పరిశ్రమలయొక్క యవకాశములను, ప్రయోజనములను గుర్తించినప్పటికిని ప్రజ లిట్టిపరిశ్రమల ప్రారంభించుటకు సాహసింపలేకపోవుచున్నారు. ఒకవేళ కొందరు ధైర్యముతో నారంభించినను తుదవరకు జయప్రదముగ నిర్వహింపలేకపోవుచున్నారు. దీని కీ క్రిందిపరిస్థితులే కారణములు :

౧. పరిశ్రమలకు వలసిన పెట్టుబడి లభింపకపోవుట

౨. అనుభవము గల శాస్త్రనిపుణుల సహాయముతో కార్యనిర్వహణము చేయకపోవుట

౩. తయారుకాబడిన వస్తువులను పోటీలేక సులభముగా దేశములో విక్రయింపలేకపోవుట

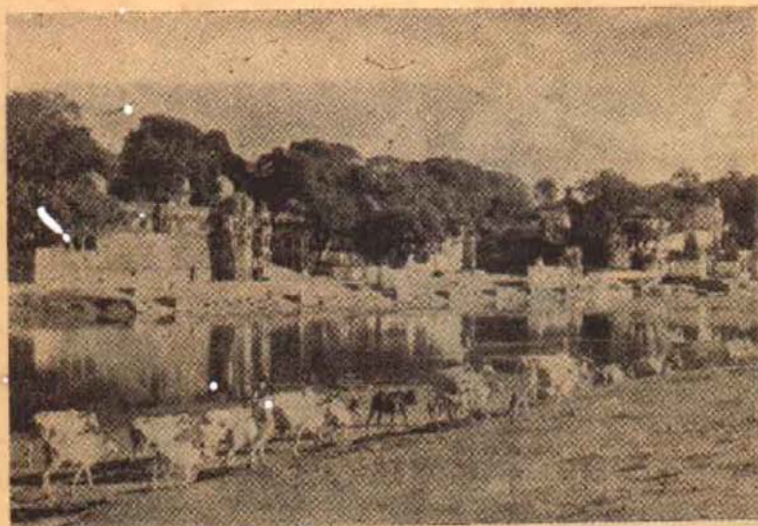
౪. సరియైన ప్రజాభిమానము లేకపోవుట.

ఈ వైయంతరాయములు పోయి యనుకూల వాతావరణము గలుగుటకు ప్రప్రథమమున దేశములో క్షేమాకంపెనీలు, బ్యాంకులు, పెట్టుబడిసంఘములు వృద్ధికావలెను. ప్రజ లిట్టివానిని పోషించి, బ్యాంకింగు పద్ధతుల నలవరచుకొనవలయును. ప్రభుత్వము దేశీయ పరిశ్రమలకు రక్షణ ప్రసాదించి రవాణాసౌకర్యములు వృద్ధిచేయవలయును. అందుపై మంచియనుభవశాలుల సహాయమున నేర్పాటుచేసినచో పరిశ్రమలు బాగుపడుటకు సందేహము లేదు.

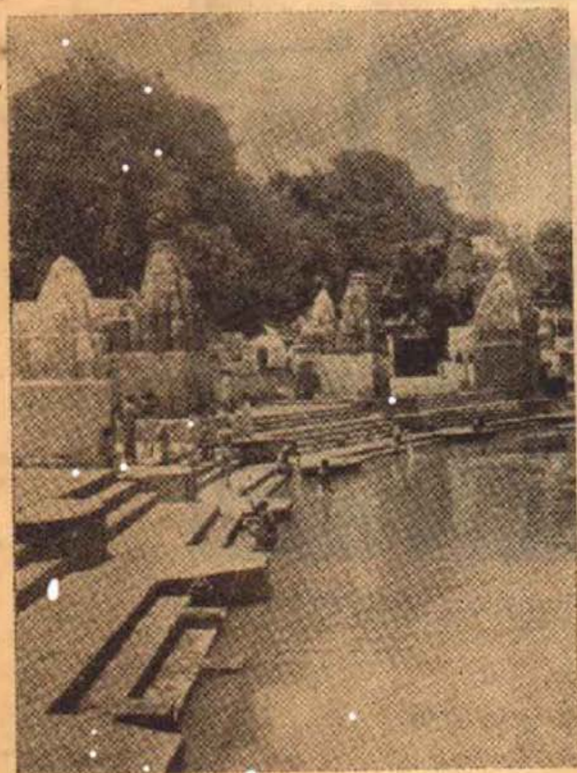
దీనికితోడు ఆంధ్రసోదరులెల్లరు ఆంధ్రాభిమానమును ప్రదర్శింపవలసిన యవసరముకూడ గుర్తింగదరుగాక!

అవంతికాపట్టణ సౌభాగ్యము

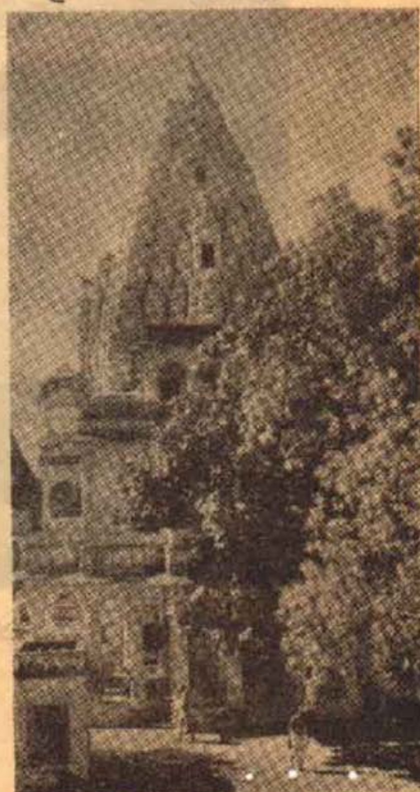
చిత్రములు

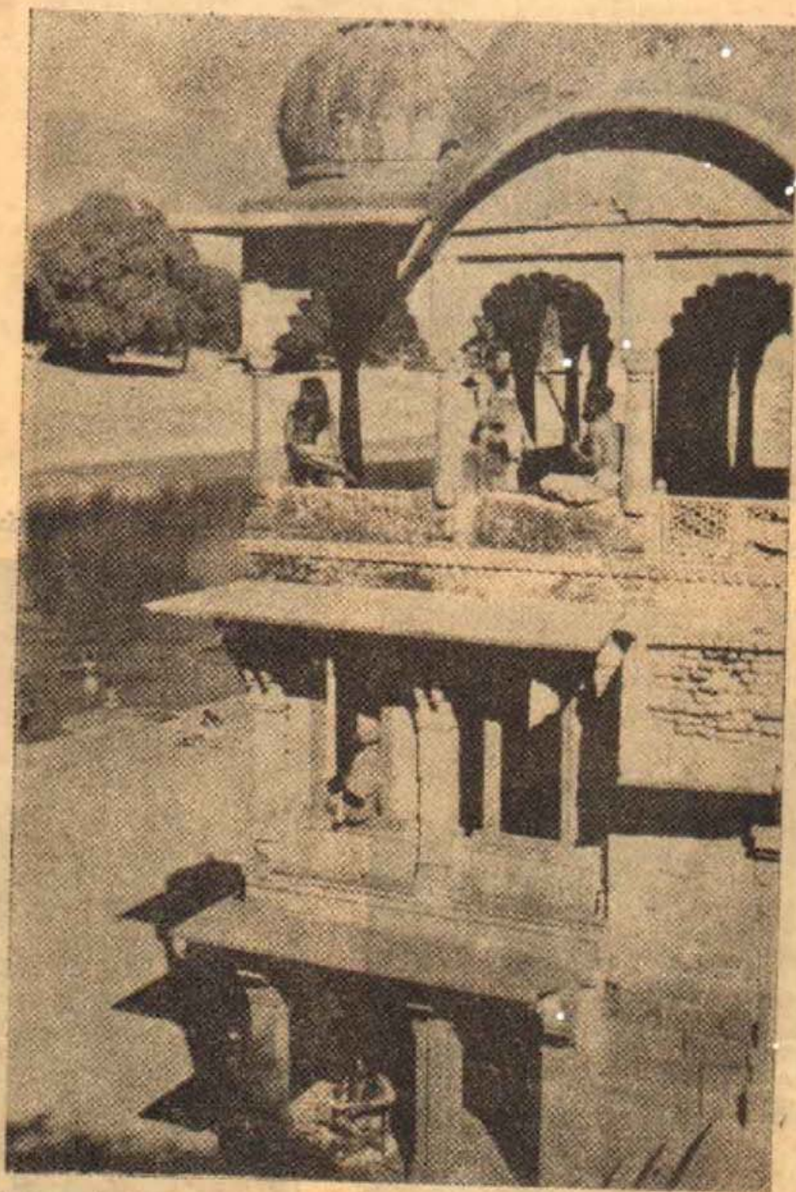
౧ సిప్రానది : దానితీరముననుండు దేవాలయములు, సత్రములు, స్నానఘట్టములు

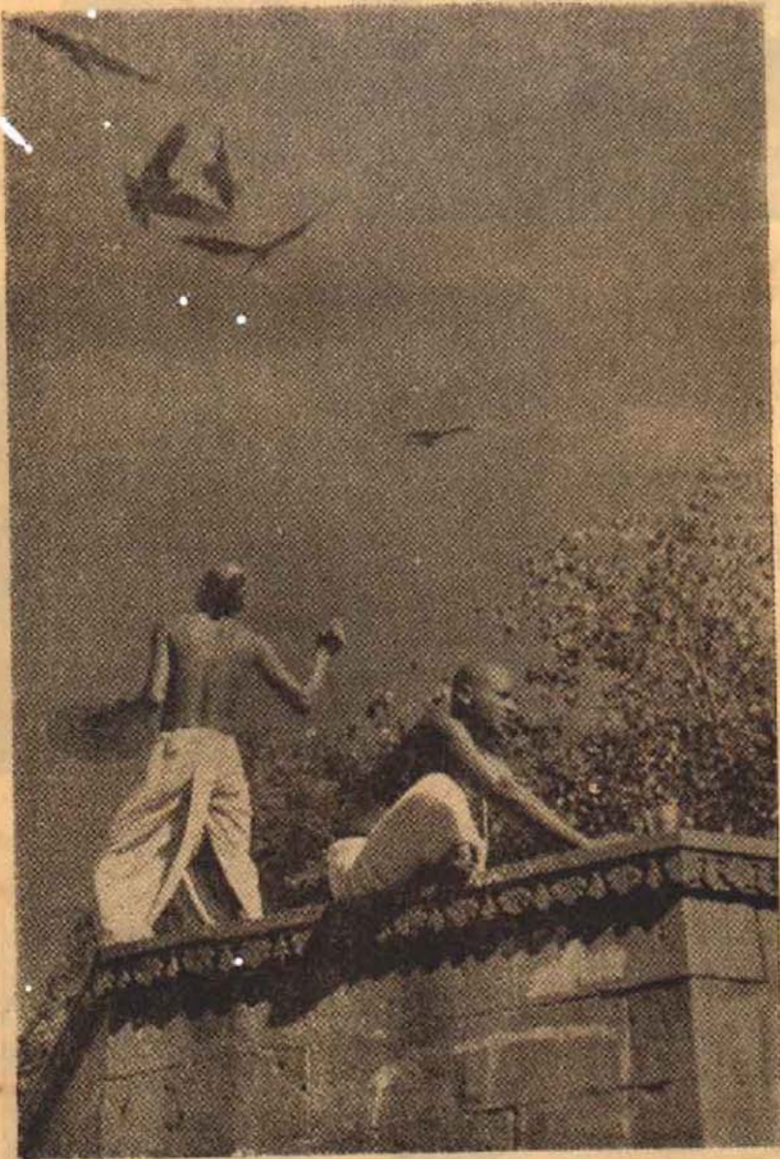
2 సిప్రానదిగట్టున నొక స్నానఘట్టము

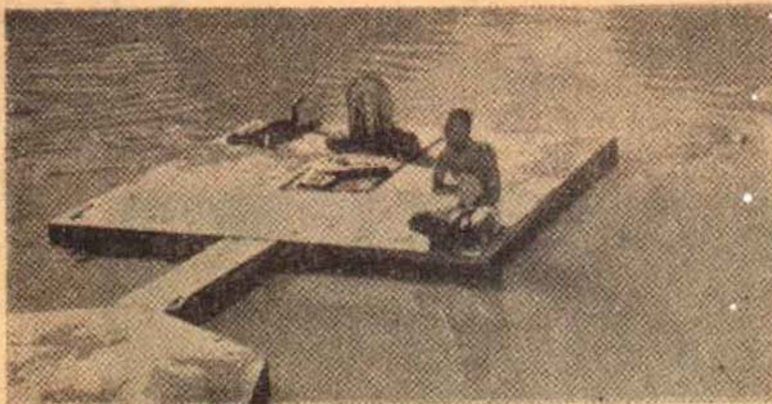
3 మహాకాళ దేవాలయము

౮ రాణాజీధర్మసత్రము-వందలకొలది సాధువులకు విశ్రాంతిమందిరము

౫ దేవాలయముమీద తిరుగుచుండు పక్షిజాలములకు భక్తులు ప్రసాదములను తినబెట్టుట

౭ అవంతిక చుట్టు
ప్రక్కల జీవజాలములు
మానవులవలన భయమును
వీడి చరించుచుండును;
శిప్రానదిలోని స్నానా
ద్యనుష్ఠానవేదికపై త్రైర్థి
కునితో బాటు నిర్భయ
ముగ ప్రాకులాడుచున్న
యీ తాబేలు నిదర్శనము

౮ వైరాగ్యమార్గమును బట్టిన
పెద్దలకు మహాంతు లీవిధముగ
తత్త్వోపదేశము చేయుచుందురు

౯ వైరాగ్యసాధ
నకు భంగీసాధన
అవసరమని
యీ సాధువుల
భావన

పూర్వోత్తరజన్మాలు

చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రి

యీ రెండున్నూ వకదానితో వకటి సంబంధం కలవి. యిం దేది లేకపోయినా రెండోది లేదన్నమాటే. ప్రతి భారతీయుఁడూ దీన్ని వుం దనుకొనేవాఁడే కాని కొందఱు నేఁటివిద్యాధికులు యీవిషయాన్ని అలాగ్గా ఖండిస్తూ వుంటారు. నాస్తికులలో యీ విషయాన్ని వొప్పుకోనివా రుండేవా రని కొన్ని కారణాలవల్ల గోచరిస్తుంది. ఆలాటిదాన్ని వకదాన్ని వుదాహరిస్తాను—

"శ్లో. యావజ్జీవం సుఖం జీవే దృణంకృత్వా ఘృతం పిబేత్, భస్మీభూతస్య దేహస్య పునరాగమనం కుతః."

దీని తాత్పర్యం, యీదేహం భస్మ మయేవఱకే దీనికి కష్టసుఖాలతో సంబంధం గాని తరవాత ఆలాటి సంబంధం వున్నట్టు ప్రత్యక్షప్రమాణ మేదీ కనపడదు గనక. అంటే? వుత్తరజన్మం. అంటూ లేదు కనక నిర్భయంగా ఆహారవిహారాదులలో ప్రవర్తించి సుఖపడవలసిందేగాని పరలోకానికి భయపడి సుఖాన్ని చెడఁగొట్టుకో నక్కఱలేదనిధ్యేయవే. పాశ్చాత్యులు నాస్తికులై తే కారుగాని పై శ్లోకార్థానికి అనుగుణంగా వారు ప్రవర్తిస్తారు. వారిగాలి సోఁకిన మనవారిలో చాలామంది కూడా అదేవిధంగా ప్రవర్తిస్తారు. యీలా ప్రవర్తించే వారున్నూ ప్రవర్తించడమే మోక్షమన్నట్టుగా బోధించే వారున్నూ పూర్తిగా దైవవంచితులు! సందేహం లేదు- దేవుఁడు లేఁడని చెప్పిన బుద్ధభగవానుఁడుకూడా పూర్వజన్మాన్ని వప్పుకున్నాఁడు. ఆయనకి జ్ఞానోదయ మైనప్పుడు అప్పటికి గడిచిన అయిదువందల జన్మలవృత్తాంతం గోచరించినట్టు అతని చరిత్రలోనే వుంది. పూర్వజన్మమంటూ వక్కటేనా వుండడానికి వప్పుకుంటే వుత్తరజన్మం "తాటితో దబ్బనం"గా అప్పుడే సిద్ధంగదా! దానితో పుణ్యపాపానుభవం వగయిరాలు యేలాగా తప్పనివే, వాట్లతోపాటు సర్వశిక్షకుఁడు భగవంతుఁడు యేదో వక పేరుతో యేర్పాటవుతాఁడు. వాఁడికి వక పేరంటూ వుండడానికి వాఁడు యెవఁడికేనా కొడు కై లేకదా? నామకరణం చేయడానికి. అత్మ అని కొందఱు, అల్లా అని కొందఱు, గాడ్డు అని కొందఱు ఆయా భాషలలో ఆయా పేర్లతో వ్యవహరించుకుంటారు. వకజన్మవాఁగి, శూద్రుఁడు సుమారు యిప్పటికి యిరవై యైదేళ్లనాఁడు బందరులో అవతరించాఁడు. అతఁడు "ఢుంఢుం" అనే పేరుతో ఆపరమేశ్వరుణ్ణి వ్యవహరించేవాఁడు. నేనే కాదు, బందరులోనున్నూ చుట్టుపట్లానున్నూ ఆమహాపురుషుణ్ణి పలువురు చూచి వున్నారు; అతనివుపన్యాసాలు వినిన్నీ వున్నారు. నేను చూచునప్పటికి ఆయన వయస్సు యిరవైకి లోపు. అతఁను సంస్కృతం బొత్తిగా తెలియనివాఁడు, తెలుఁగు యింగ్లీషుతోపాటు ఫస్టుఫారం ప్రాంతంలో చదివి అంతతో స్వస్తి చెప్పినవాఁడు. మాటలు పరిశుద్ధంగా వుండేవి కావు గాని అందులో వుండే అర్థగౌరవం మాత్రం శ్రీ శంకర రామానుజాదుల భాష్యాలను మఱిపిస్తూ వుండేది. అతఁడు అద్వైతి, ద్వైతాన్ని గూర్చి మాట్లాడేటప్పుడు అమతం లోకం అనేవాఁడు. అంటే, లోకంలో శత్రుమిత్రాది భేదమూ, రాజభృత్యాది భేదమూ, స్త్రీపురుషాది భేదమూ యేలా పాటింపఁబడుతూవుందో ఆమతంలోకూడా అలాగే ఆయా భేదాలు పాటింపఁబడుతూ వుంటాయనిన్నీ, భగవంతుఁ డున్నాఁ డనిన్నీ, భక్తులు సేవిస్తే వారివారికోర్కెలు సఫలం అవుతాయనిన్నీ ఆమతం చెపుతుందికనక ఆమతానికి లోకానికిఅంతగాని, కొంతగాని వైరుధ్యం లేకపోవడం. అమతమే లోకం, లోకమే అమతమూ అనుకోవచ్చునని ఆయనతాత్పర్యం. అద్వైతమతస్థులుకూడా యేదో పరమార్థావస్థలో తప్ప పూర్తిగా ద్వైతమతస్థులుగానే వుంటారు. ద్వైతంలో ముక్తులు

నాలుగింటిలోనూ సాలోక్య సామీప్యాలు రెండూ మాత్రమే అంగీకరిస్తారుగాని సారూప్య సాయుజ్యాలు అంగీకరించ రని మాపరమగురువులు సెలవియ్యగా విన్నట్టు జ్ఞాపకం. వారిమతంలో కాకికి ముక్తి రావలసి వస్తే కాకిగానే వుండిముక్తిని పొందవలసిందే. అంటే? ఆజాతిలోనే నల్లదనం పోయి తెల్లదనం రావలసిందే కాని హంసగాగాని మరోలాగగాని మారుతుం దన డానికి వొప్పుకోరు. పరియాయకక్కకు ముక్తివస్తే సీమ టక్కగా మారుతుం దని దాన్నిబట్టి తెలుసుకోవలసి వుంటుంది. ఆ "డుంకుం"గారు విశిష్టాద్వైతాన్ని గురించి మాట్లాడేటప్పుడు అమతం "లోకానుకూలం" అనే వారు. అనగా చాలావరకు ద్వైతంలో వుండే భేదా లన్నీ దానిలోనూ పాటిస్తూనే వుంటారు కనుకనున్నూ "సోహంబ్రహ్మ, బ్రహ్మ సత్యం జగన్మిథ్య" అంటూ కూర్చోరు కనుకనున్నూ విశిష్టాద్వైతమతం లోకానికి అనుకూలించేభావాలు కలదేగాని వ్యతిరేకించే భావాలు కలది కా దని ఆయన బాగా విపులంగా వ్యాఖ్యానం చేసి చెప్పేవారు. ఆయన చదువుకున్న దేమీ లేక పోయినా పెద్దపెద్ద యడ్వొకేటులకు, రిటయిర్డై కూర్చున్న పెద్దపెద్ద జడ్జీలకు ఆయావిషయాలు బాగా తల కెక్కేటట్టు ఆయన బోధిస్తూవుంటే, "యిదెక్కడి ప్రతిభ" అని అందఱికీ ఆశ్చర్యం కలిగేది. ఆయన వేదగ్రంథాలూ చదవకపోయినా యెన్నో భావాలు ఆయా మతరహస్య గ్రంథాల్లో వుండేవన్నీ వచ్చేవి, కొన్ని స్వతంత్రభావాలుకూడా వుండేవి. 'జనకుణ్ణిగూర్చి అందఱూ సంసారిగా చెపుతారుగాని అందుకు నా కంగీకారం లే' దని చెప్పేవాడు. యింకా యీలాటివి కొన్ని ఆయన స్వంతాలు వుండేవి. గీతపద్యాలు ఆశుగా చెపుతూ ఆయన ఆయాభావాలు వెల్లడించేవాడు. ప్రతీ గీత పద్యానికీ తుట్టతుదను "సంగరహితభవ! శ్రీరంగ దాస!" అనేమాట వుండేది. శ్రీరంగ అనేపదం "సిరంగ" అని సవరిస్తే గణభంగం లేకుండా సరిపోతుంది గాని ఆయన వుచ్చారణలో "సిరంగ" అన్నట్టున్నూ, శ్రీరంగ అన్నట్టున్నూకూడా తేలేదికాదు. వుపన్యాసం చెప్పేటప్పుడు తన అభిప్రాయం శ్రోతలకు బోధపడిందో? లేదో? అనే అంశం ఆయన స్వయంగానే గ్రహించి మళ్లామళ్లా వుపన్యసించి బోధపఱిచేవాడు. తనకు గురువుగా దంపులు దంపుకొని జీవించే పల్లెకులస్థురాలు చందమ్మ అనే ఆవిణ్ణి చెప్పేవాడు. కాని ఆమె జ్ఞానస్థురా లనే ప్రతీతి ఆబందరులో యెవ్వరున్నూ అప్పుడుగాని యిటీవలగాని యెఱుగరు. ఆయనపేరు రంగయ్య, యిటీవల రంగదాసు. కాని ఆయన ప్రతివాక్యంలోనున్నూ "డుండుం" అని ఆవృత్తి చేస్తూ వుండడంవల్ల అందఱున్నూ "డుంకుం"గా రని వ్యవహరించేవారు. ఆయన సుమారు యిరవై వత్సరాల వయస్సులో భౌతిక దేహాన్ని చాలించారు. యింకా యీయన్ని గురించిన విశేషాలు వ్రాయవలసివస్తే చాలా వ్రాయాలి, గ్రంథం విస్తరిస్తుంది. యింతకూ చెప్పొచ్చే దేమిటంటే? పూర్వజన్మ మంటూ వకటి లేక, ఆజన్మసంస్కార మంటూ వకటి లేకపోతే యేమీ చదువుకోని శూద్ర పిల్లవానికి యింతటి మహత్తరమైన జ్ఞానం యేలా అబ్బుతుందో? వారువారు విచారించుకోవలసి వుంటుంది. మహాకవిశిరోమణి కాళిదాసంతవాడు—"ప్రపేదిరే ప్రాక్తనజన్మవిద్యాః" అని వూరికేనే అంటాడా? అయితే యీలాటి ప్రమాణా లెన్నో వున్నప్పటికీ యింకా మాకు ప్రత్యక్షప్రమాణం కావా లనేవారు కొందఱు వుంటారు. వారే—"తెలిసియుఁ దెలియని నరుఁ దెల్ప బ్రహ్మదేవునితరమే" అనేతరగతిలోవారు. ప్రత్యక్షంగా కొందఱు పరలోకానికి వెళ్లివచ్చి చెప్పిన వారున్నూ వుంటారు. యేలాగంటారా? యేదో తీవ్రమైన వ్యాధివల్ల చచ్చి శ్మశానానికి తీసుకువెళ్లినపిమ్మట కదలిక కలిగి బ్రతకడమంటూ యెక్కడో వుంటుంది. ఆ బాపతువాళ్లు కొన్నిసంగతులు ఆలోకానికి సంబంధించినవైతే చెపుతారుగాని వాట్లను విశ్వసించనివారు క్షణంలో ఖండించేస్తారు. అందుచేత ఆబాపతు గాథలు వుదాహరించి గ్రంథాన్ని పెంచక రంగదాసుగారి సంగతి వుదాహరించాను. యింతగా ఆ యీ సంగతి సందర్భాలు వుదాహరించి యీ పూర్వోత్తరజన్మాలని సాధించడ మెందుకంటే? యిది లేదనుకోవడంతోటస్సై

యెంతో చిక్కు కలిగిస్తుంది. యెన్నో అకార్యాలు చేయడానికి సిద్ధపడవలసి వస్తుంది. కనక ఆస్తికమతం యావత్తూ దీనిమీఁదనే ఆధారపడి వుండక తప్పదు. ఆగామిసంచిత ప్రారబ్ధాలనే కర్మలు వగయిరాలున్నా వాట్ల అమలువమున్నా కూడా దీనిమీఁదే ఆధారపడివుంది. కనక ప్రతీ ఆస్తికమతానికీ యివే పునాదులుఁగా భావించక తప్పదు. మన గ్రంథాలల్లో సర్వత్రా వీట్లకు సంబంధించినగాథలే కనపడతాయి, కనక విస్తరించవలసివుండదు. యీ భయ మంటూ వున్నప్పుడే మనిషి ప్రవర్తన యుక్తంగా వుంటుంది. అందుకే వీట్లనుగూర్చి భారతాదిగ్రంథాలు పనిగట్టుకొని యీపిసంగా మొఱ పెడుతూవున్నాయి—

“క. ఈ లోకము యనఁ గొందఱ
కాలోకము కొందఱకు నిహమ్మును బరమున్
మే లగుఁ గొందఱ కధిపా!
యేలోకము లేదునావె యిలఁ గొందఱకున్.

చ. ధనములు చాలఁ గల్గి సతతమ్మును నింద్రియ వాంఛ సల్పుచున్, మనమున నెన్నఁడున్ సుకృత మార్గముఁ బొంతను బోక లోభమో, హనియతబుద్ధులై తిరుగునట్టిజనుల్ పరలోకసౌఖ్యముల్, గనుటకు చేర రిప్పటిసుఖమ్ములు మే లయి తోఁచు వారికిన్.

మ. ఉపవాసవ్రత సంతతాధ్యయన తీర్థోపాస నాదిక్రియై, కపరత్వమ్మునఁజేసి యైహికము దుఃఖ ప్రాయమై పోవఁగా, విపులానందముఁ బొందఁగల్గుదురి నావిర్భూతమోహాద్రికలో, లుపబుద్ధిన్ జిరపుణ్య శీలురకు నాలోకమ్మునన్ భూవరా!”

యెన్నిటినని వుదాహరించేది? మన గ్రంథా లన్నీ యీలాటిసందర్భాలే బోధిస్తాయంటే చాలు ననుకుంటాను. ఆఖరికి యే శతకంలో పద్యం చదివినా భగవత్సేవ చేసుకుంటూ సత్ప్రవర్తన కలిగి వర్తించమనే బోధిస్తుంది—

“ఉ. ఎందఱు దేవతల్ చనిరి యెందఱు తాపసు లట్టె భ్రష్టులై, రెందఱు రాజు లేగిరి మహెందఱు యోగులు జోగు లైరి గో, విందుని పాదపద్మములు వీడని భక్తి భజింపనేర కా, చందము నొంద కీవు మనసా! హరిపాదము లాశ్రయింపుమా!”

శతకాలే అక్కర్లేదు, ముష్టికి వచ్చేవాళ్లు సామాన్యంగా పాడేపాటల్లోకూడా భగవన్నామస్మరణకంటె మనిషికి తరింపఁజేసే దంటూ మఱొకటి లేదని బోధించేవన్నో వుంటాయి—

“మాధవుఁ దలఁచే మానసమైతే మానవజన్మం బెత్తవలెన్, మదమునఁ జెడి తిరిగేటట్టయితే మహిషంబై జన్మింపవలెన్”

అందఱూ యీలాటివి వింటూనే వుంటారు. పూర్వోత్తరజన్మ లంటూ లేకపోతే భగవదారాధనకు ఫలం లేనేలేదు. ఆయీ నమ్మిక లేనివాళ్లు కేవలమూ “లంబోదరాయ నమః, ఉదరం పూజయామి” అనే తరగతిలోనే వుండవలసినవాళ్లై దానికోసమై కార్యాకార్యవిచారణ లేకుండా నిర్భయంగా అన్నిపనులూ చేయవలసినవాళ్లవుతారు. మోక్ష మంటూ వకటి వున్నా అది బహుజన్మకృత తపశ్చర్యాసాధ్యం గానున్నా, అందులోకూడా యే స్వల్పవ్యక్తులకో గాని ఘటించేది కానట్టున్నా ఆయా గ్రంథాలవల్ల గోచరిస్తుంది. అందుచేత దానికోసం ప్రయత్నించడం ‘అందని మ్రానిపండ్లకు కఱ్ఱు సాచడం’ వంటిది కాఁబట్టి ప్రతి మనుష్యుఁడున్నూ యీ జన్మంలో తాను వున్నస్థితికంటె యేకొంచెమో మంచిస్థితిని సంపాదించుకోవడానికి ప్రయత్నించవలసి వుంటుంది. అట్టి ప్రయత్నం పూర్వోత్తరజన్మ లున్నాయనే విశ్వాసం కలవారికిఁ గాని సంఘటించదు. కనక యింతగా వ్రాయవలసి వచ్చింది.

“క. శరదిందుముఖులు చామర
లిరుప్రక్కల వీవ శిబిక నెక్కి మహోన్నం
దరపాద్ధి నోలలాడెడి
నరు లెల్లఁ బురాభవమ్మున న్నొభక్తుల్.”

“క. కరులు గలవారు విలస
త్తరుణీసంభోగనియతతారుణ్యమదో

ద్ధురత గలవారు నరవర
పరిచితచరణులను నీదుభక్తులు తల్లీ!”

ఆయీరోగా లేవిన్నీ కేవలనిర్గుణోపాసకులయైనవారి మనస్సును ఆకర్షించలేవు. అట్టినిర్గుణోపాసన కోటికొక్కరికికూడా సంఘటించదు. కనక దాన్ని గూర్చి పెట్టవెండటానే ప్రయత్నించి కష్టించడం వ్యర్థం. పూర్వోత్తరజన్మ లంటూ వున్నాయనే విశ్వాసం వకటి మనస్సుకు దృఢపడితే వాఁడికి తప్పకుండా సత్ప్రవర్తన అలవాటు పడినట్టే. వొకప్పుడు విధిలేక వాఁడు అకార్యాన్ని చేయవలసివచ్చినా అది వాఁడిమనస్సుకు శల్యప్రాయంగా వుండి బాధిస్తూనే వుంటుంది. చూడండీ? ధర్మరాజు విధిలేక యుద్ధంలో భీష్మద్రోణాదులను కొంతధర్మవిరుద్ధంగా చంపించవలసి వచ్చినా దానికోసం యెంతో పశ్చాత్తాపపడి యెన్నో అఘనోదనప్రాయశ్చిత్తాలు చేసికొన్నట్టు పంచమవేదం భారతం తెలుపుతూవుంది. మసోలినీ యేవిధమైన ఆవశ్యకత్వమూ లేకుండానే కేవలరాజ్యకాంక్షతో అబిసీనియా ప్రజలను అబాలస్త్రీవృద్ధంగా విషవాయు ప్రభృతి మారణయంత్రాలకు బలియిచ్చి లేశమున్నూ విచారించినట్టేనా కనపడదు. అలాగే జపాను చీనాను సుఱించిన్నీ. దీన్నిబట్టి చూస్తే కరుణ అనేవస్తువు యీనారకభూఖండంలో యే మూలాకూడా నిలవడానికి నీడే లే దని తెలుస్తూవుంది. మళ్లా శాంతిప్రియులు, మనలో ఋషులవంటివారు లేకపో అంటే యెందఱో మతబోధకులు వున్నారు. మన మతప్రవర్తకులకంటే కూడా వారికి యెక్కువ ధనసహాయమున్నూ, పలుకుబడిన్నీ కూడా వున్నట్టు కనపడుతుంది. అయినప్పటికీ నిరపరాధులైన ప్రజలకు తటస్థపడే కష్టాన్ని వారెవ్వరున్నూ వారించనే లేకపోతూ వున్నారు. యిట్టి అన్యాయాలు వారించడానికే పూర్వపు చక్రవర్తులు ఆయుధధారణాన్ని అంగీకరించేవా రని కనపడుతుంది. అప్పుడు కూడా వృథారాజ్యకాంక్షతో ప్రజాపీడ చేసే దస్యులు లేకపోలేదు. కాని ఆపీడను వారు వారించేవారు. యిప్పుడు పేరుగలరాజ్యాలవారందఱున్నూ రాజ్యసంపాదనాకాంక్షతోనే వుండడంచేత యెవరిమట్టుకు వారే వుపేక్షిస్తూవున్నారు. మనువు చెప్పినట్టు లోకువజంతువు బలవత్తరమైన జంతువుకు ఆహారంగా యేర్పడడమే తుదకు పరమసిద్ధాంతమైపోయింది. పూర్వోత్తరజన్మసత్తాను వీరు బొత్తిగా అంగీకరించ రనే స్పష్టపడుతూ వుంది. ఇట్టి ఘోరకృత్యాలు చేసేవారికి తగిన నిష్కృతిని భగవంతుఁడు కలిగించేవాఁడంటూ పెద్దలు చెప్పడం కలదు. ఆలా కలిగించడంకూడా నూటికి తొంభైపాళ్లు వుత్తరజన్మలోనే కాని యీ జన్మలో కాదు.—

“శ్లో. అత్యుత్కటైః పుణ్యపాపైరిహైవ ఫలమశ్నుతే”

అంటూకూడా అభియుక్తోక్తి వకటి వుందిగాని యేమైనా యీ అభియుక్తోక్తి పూర్వకాలంలో అమల్లో వుండేదేమో కాని యీ కాలంలో అమల్లో వున్నట్టు కనపడడం లేదు. అందుచేత ప్రపంచకం మఱీ నిర్భీకంగా నడుస్తూ వున్నట్టు కనపడుతుంది. యిది యెవరి దోషమూ కాదనిన్నీ, యీయుగంయొక్క దోషమే అనిన్నీ కొన్నిగ్రంథాలవల్ల తెలుస్తుంది. కాని దాన్నిబట్టి యీ యుగంవారంతా అయోగ్యంగా వర్తించవలసిం దని విధి లేదు. “దేవయ్యా! యింత దురన్యాయంగా ప్రవర్తిస్తున్నా?” వంటే? “యీ యుగంలో యీలాగే ప్రవర్తించాలి” అనేది జవాబు కాదు. యీలాటిస్థలాలు అర్థం చేసుకోవడానికే పెద్దలసేవ కావాలి. ఆగ్రంథాల్లోనే యీకలియుగాన్ని గూర్చి వ్రాసి వ్రాసి— “యీ యుగంలో కూడా క్వాచిత్కంగా యోగ్యులు వుండవచ్చు” నని వ్రాసివున్నారు. కృతయుగంలో అయోగ్యులసంఖ్యలాగే కలియుగంలో యోగ్యులసంఖ్య చాలా తక్కువగా వుంటుం దన్నట్టు తెలుస్తుంది. యోగ్యతాయోగ్యతలకు ప్రభుత్వందాకా వచ్చే శిక్షకు భయపడడమే కారణమనుకుంటే అంతమాత్రంతో సరిపోదు. యెంతో పెద్దవుద్యోగాలల్లో వుండి యెందఱికో చక్కట్లు దిద్దఁగలవాళ్లుకూడా అకార్యాలు చేసి ప్రజాపీడ చేయడ మనేది పరలోక భయం లేకపోవడంవల్లనే కాని మఱొకటి కాదు. ప్రభువులుగాని, వారిచే నియమింపఁబడ్డ వుద్యోగులుగాని సర్వజ్ఞులు కారు. అగుణం వొక్క భగవంతునికిన్నీ, వానిచే

నియమింపఁబడ్డ ఆయా అధికార్లకున్నూ మాత్రమే వుంది. వారివల్ల కలిగే కష్టసుఖాలు జన్మాంతరంలో అనుభవించతగ్గవే కాని యిప్పుడు గోచరించేవి కావు కనక పూర్వోత్తరజన్మాలు వున్నాయని నిశ్చయించుకొని తదనుగుణంగా ప్రవర్తించడంకన్న శ్రేయస్కరంటూ మఱోటి లేదు, లేనేలేదు. యెన్నో మతరహస్యాలు తెలిసినవారే—

"సుకృతం దుష్కృతం చైవ గచ్ఛంత మనుగచ్ఛతి" అని వ్రాసి వున్నారు. యీలాటి పెద్దలమాటలెన్నో వంటఁబట్టినతరవాతే యీపద్యాన్ని మేము వ్రాసిందిన్నీ—

"మ. తనజన్మించినవాఁడు తెచ్చెకొ నెనో? తాఁ బోవు నవ్వేళఁ దా, కొనునో? చెంటికిఁ గాని దెయ్యదియు స్వీయం బంను పూర్గుల్ వచిం, చిన చే నొప్పను గర్మమెుక్కటియనుక స్వీయంబు వచ్చుక జనుక, దనతో నయ్యది తచ్చరిత్ర మతిచిత్రం బంబ! కామేశ్వరీ!"

నేను యేవ్యాసం వ్రాసినా పూర్వపుచదువును బట్టిన్నీ, పూర్వాచారాలయందుండేవిశ్వాసాన్ని బట్టిన్నీ, పూర్వుల అనుభవాన్ని బట్టిన్నీ తప్ప యిప్పటినవీనుల నూత్నభావాలనుబట్టి లేశమున్నూ కాదు. నాభావాలకిన్నీ యిప్పటివారి భావాలకిన్నీ వుత్తరధ్రువానికిన్నీ దక్షిణధ్రువానికిన్నీ వున్నంత పొత్తుమాత్రమే వుంటుంది. అందుచేత నా అభిప్రాయాలు యిప్పటివారు ఖండించడం బహుతేలిక అని నాకే తెలుసును-దానికి తార్కాణంగా దేవదాసీలు గానాభినయసంరక్షణాన్ని పూర్వం నుంచిన్నీ చేసివున్నారనిన్నీ, ఆవిద్యలు సంసారిస్త్రీలకు కూడా లభ్యమైనప్పటికీ నిరాఘాటంగా నిర్లజ్జగా సభలలో ప్రదర్శించడం జరగదనిన్నీ యేవో కొన్నిమాటలు వ్రాసివున్నాను. దానిమీఁద మా ఆకొండివారొకరు వారి భిన్నాభిప్రాయాన్ని ప్రకటించి వున్నారు. వారివ్యాసం కూడా కొంత విపులంగానే వుంది. వారు ఆవ్యాసంలో అనేకాంశాలు చర్చించివున్నారు. సంసారిస్త్రీలు యితరపురుషులతో రంగస్థలాలలో ఆయాపాత్రల కనుగుణంగా యితరనటకులతో నటించడాని కభ్యంతరం లేదని గుట్టుగుడకు తేల్చారు. ఆలా నటించి పేరుప్రతిష్ఠలు ఆర్జించిన పతివ్రతలపేర్లుమాత్రం వుదాహరించలేదుగాని అట్టిమోస్తరాంధ్రుపలువురు ఈకాలంలో వున్నారనికూడా అంతతోగత్యా సిద్ధాంతీకరించారు. యీమాటను ఖండించవలసివస్తే ఖండించినవాఁడిమీఁద పడే అపాండవం చాలా వుంటుంది. అది విద్యావిషయానికి లోఁబడక లీగల్ చర్యలోకి దిగుతుంది. దానిలో వకస్త్రీని పతివ్రత కాదని అన్నవాఁడివాదమే వోడిపోతుంది. యెందుచేత నంటే? ఆవిషయం ఋజువు చేయడం చాలా కష్టంగదా? అదిన్నీకాక వొకస్త్రీని పతివ్రత అన్నవాఁడియందు లోకానికున్నంత ఆదరం అన్యథాగా అన్నవానియందు వుండదు. అందుచేత నేను మాబంధువుగారు వ్రాసిన అభిప్రాయాల్తోనే యేకీభవించ వలసి వచ్చింది. నాకీనిత శేషంలో యేసంసారి స్త్రీయేనా చక్కఁగా గానాభినయాలు రంగస్థలాల్లో ప్రదర్శిస్తూ భర్తయొక్క ఆదరానికి పాత్రురాలుగా కూడా వుండి అత్తమామలకూ, తక్కిన కులస్థులకూ బంధుజాతానికిన్నీ గౌరవించతగ్గదిగా వుందంటే! నాకున్నూ చూచి సంతోషించా లనే వుంది. యితరవిద్యలవల్ల నీత్యనీతులు రెండున్నూ సంప్రాప్తం అయితే కావచ్చునేమో కాని కేవలస్వర ప్రధాన మైన సంగీతంవల్లఁగాని శృంగారభావాలు ప్రధానంగానున్నూ తదితరభావాలు దానికి అంగాలుగానున్నూ ప్రదర్శించడానికి యేర్పడ్డ అభినయంవల్లఁగాని అనీతికే యెక్కువ స్థానం వుందిగాని నీతికి స్థానం కనపడదు. యిప్పటివారు దానిలో నీతికికూడా చోటుం దనేయెడల నేను కాదని వాదించేదిలేదు. సంసారిస్త్రీలక్షణం యేలా వుండాలో "గృహలక్ష్మి" అనే వ్యాసంలో మనపూర్వుల అభిప్రాయానుసారం వివరించివున్నాను. భవభూత్యాదులకన్న మిన్నలయినవా రిప్పు డున్నారనేవిశ్వాసం నాకు లేదు. లేకపోయినా వృథాగా వాదించడంకన్న ప్రతివాదుల వాదంతో యేకీభవించడం పత్రికల కంతగా పని చెప్పకుండా తేలిపోతుంది; కనక దేవదాసీజాతి మనలో వకటి వుండ నక్కఱలేదు. మనయిళ్లల్లో జరిగే శుభశోభనాలల్లో వెంకయ్యగారింట్లో పుల్లయ్యగారి పెండ్లాం వగయిరాలున్న, పుల్లయ్యగారింట్లో వెంకయ్యగారి పెండ్లాం వగయిరాలున్నూ వచ్చి మేళతాళాలు చేసి ఆయా సమ్మానాలు స్వీకరించి భర్తలను పోషించడం నాకున్నూ అంగీకారమే. త్వరలో అట్టి మహాభాగ్యం మనకు పట్టవలసిం దని ప్రతివాదులతోపాటు నేనుకూడా భగవంతుణ్ణి ప్రార్థిస్తాను. యీ పూర్వోత్తర జన్మాలను గూర్చి వ్యతిరేకంగా వ్రాసేవారికి కూడా నా విన్నపమిం తే!

టిబెట్టు

మప్పిడి భాస్కర రామారావు

టిబెట్టు మహోన్నతమైన పీఠభూమి. హిందూ దేశానికి ఉత్తరంగా వుండడంచేత హిమాలయాలు ఈరెండు దేశాలికి మధ్య "పెట్టనికోటల్లా" వున్నాయి. హిందువులకు పవిత్రమైన కైలాసపర్వతం, మానససరోవరం ఈదేశానికి పడమరగావున్నాయి. గంగ, సింధు, బ్రహ్మపుత్ర, శతద్రు (సట్లెజ్) మొదలైన నదులు కైలాసపర్వత ప్రాంతాన్నే జన్మిస్తున్నాయి. గౌరీశంకర్ (ఎవరెస్టు), కాంచనగంగ శిఖరాలు వాటి ధవళ మకుటాగ్రాలమీద ఉదయారుణరేఖలు ప్రసరించినప్పుడు సువర్ణకాంతులను వెదజల్లుతుంటాయి. ఈ ప్రదేశాల్నే గంధర్వులు సంచరించేవారట. అచ్చరలు నృత్యం చేసేవారట. కాళిదాసాది కవులు ఈప్రదేశాల్నే ఉపాధిగా (**background**) నిర్మించుకుని మహాకావ్యాలు వ్రాసేరు. ఇప్పటికీ జ్ఞానపిపాసగల ఎందరో మహాఋషులకు ఉనికిపట్టయివుంది.

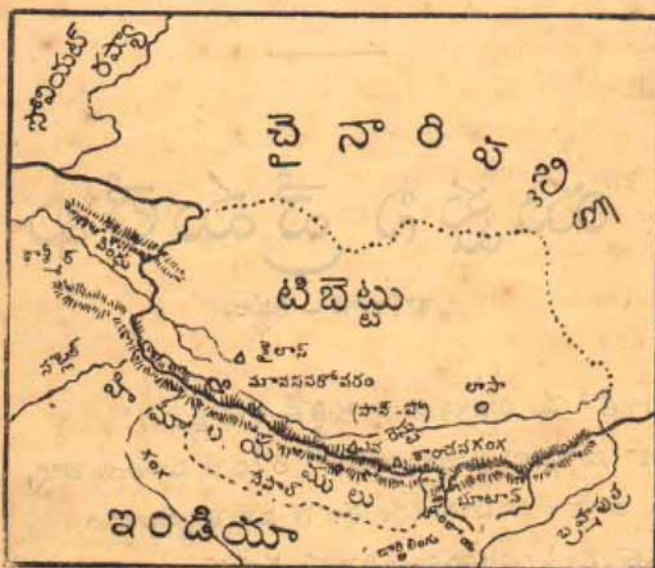
హిందూదేశాన్నుంచి టిబెట్టు పోవాలసినయెడల దుర్గమములైన కనుమలద్వారా చేరవలసివుంటుంది. డార్జిలింగ్ నుండి సిక్కిమ్ లోయమీదుగా టిబెట్టుచేరవచ్చు. బౌద్ధమతం ఇతర దేశాలందు వ్యాపించి, చివరికి హిందూదేశంనుంచి పలాయనమైనప్పుడు ఈమార్గాలనే పోయి దుశ్ఛేద్యమైన టిబెట్టును ఆశ్రయించింది. చాలా కాలంనుంచి ఈరెండుదేశాలికి రాకపోక లుండడంచేత టిబెట్టులో చాలా హిందూసంప్రదాయాలే కనిపిస్తాయి. పూర్వం ఈదేశాన్ని "త్రివిష్టపం" అని అంటూండేవారు. 'కాంభోజరాజ్యం' కూడ ఈప్రదేశాన్నే అయివుంటుందని చరిత్రకారులు అంటున్నారు.

టిబెట్టు అతి శీతలప్రదేశం కనక పంట లంతగా పండవు. కాని దక్షిణంగావున్న నదిలోయల్లో గోధుమ, బార్లీ మొదలసుధాన్యాలు, ఫలజాతు. పండుతాయి. హిమానీనదాలు కరగడంవల్ల యీనదులందు వేసవిలో కూడా పుష్కలంగా నీరుంటుంది. "యాక్" మృగం టిబెట్టుదేశపు కామధేనువని చెప్పవచ్చు. రాకపోకలలో సామగ్రి మొయ్యడానికి వుపయోగిస్తుంది. దాని పాలు, మాంసం, చర్మంకూడా ఆదేశంవారు ఉపయోగిస్తారు.

టిబెట్టుదేశస్థులు మంగోలియాజాతికి చెందుతారు. బౌద్ధమతావలంబకులు. వారికి మతమంటే అమితమైన గౌరవం, గాఢ విశ్వాసంకూడా. ప్రతి ప్రదేశంలోను భూతాలు సంచరిస్తుంటాయని వారి నమ్మకం. వాటిని పారదోలడానికి 'ఓంమణి పద్మేహం' అను మంత్రోచ్చారణ చేస్తుంటారు. ఈమంత్రం వారి ప్రార్థనయొక్క బీజం. అక్కడ మతగురువుల్ని 'లామా' లంటారు. ప్రధాన మతాధికారి "దలై లామా." అతనే సర్వాధికారి, రాజ్యపరిపాలనయందు కూడా,దలై లామాఅంటే టిబెట్టువారికి చాలాగౌరవం. ఒక దలై లామా మరణించిన తరువాత. సర్వాధికారం వహించడానికి తగినలక్షణాలుకల ఒకశిశువును మతాధికారులు వెదకి దలైలామాగా ఎన్నుకుంటారు. మరణించిన దలై లామాయొక్క ఆత్మ ఈశిశువులో ప్రవేశిస్తుందని వారినమ్మకం. ఆరోజునుంచి ఆశిశువుకు మతబోధ, సర్వాధికారానికి అవసరమైన విద్య నేర్పడం మొదలుపెడతారు. దలై లామా టిబెట్టు ముఖ్యపట్టణమైన "లాసా"లో వుంటాడు. లాసాపట్టణం బ్రహ్మపుత్రానది (సాన్-పో) లోయకు ఉత్తరంగా వుంది. పట్నానికి అన్నివైపుల పచ్చని దేవదారువనాలు, దూరాన్ని మేఘాల్ని మించిపోతున్న తెల్లనిమంచుకొండలకు అందాలు కూరుస్తుంటాయి.

దలై లామా నివసించే భవనాన్ని "పొటాలా" అంటారు. ఇది ఉన్నతస్థలంమీద కట్టబడివుంది. ౯౦౦ అ. ఎత్తుండి లండన్ నగరంలోని "సెంటు పాల్స్ కెథీడ్రల్" (St. Paul's Cathedral) కన్న కూడ ౪౦ అ. ఎత్తుగా వుంటుంది. లాసాలో మనదృష్టిని మొదట ఆకర్షించేది పొటాలా భవనమే.

ఇటీవలవరకు ఈనగరంలో తెల్లవారు అడుగు పెట్టలేదు. టిబెట్టువారికి విదేశీయులవారంటే అనుమానం. అందులో తెల్లవారంటే మరీని. వారిమతాన్ని, దేశాన్ని నాశనంచేసి, దేవతలు సంచరించే ఆప్రదేశాల్ని అపవిత్రం చేస్తారని భయం. పద్దెనిమిదో శతాబ్దాంతాన్ని వారన్ హేస్టింగ్స్ కొంతమంది పాశ్చాత్యుల్ని 'లాసా' పంపేడు, టిబెట్టువారితో మైత్రికోరుతూ. అది అంతగా ఫలించలేదు. తరువాత ౧౯౦౪ లో సర్ ఫ్రేన్సిస్ యంగ్‌హస్బెండ్ నాయకత్వంక్రింద బ్రిటిషుదళం లాసా చేరబోయింది. టిబెట్టుసైనికులు వారిని అడ్డగించేరు. వారి మతగురువులు మంత్రించిన అస్త్రాలచేత, మంత్రప్రభావంచేత బ్రిటిష్‌సైన్యాన్ని రూపుమాపవచ్చు ననుకున్నారు. ఆసాహసంతో ఎదుర్కొన్నారు. బ్రిటిష్‌వారు అగ్నివర్షం కురిపించేటప్పటికి వందలకొలది టిబెట్టుసైనికులు హతులై, మిగతావారు చెల్లాచెదరై, కల్‌నల్ యంగ్‌ హస్బెండుకి దారిఇచ్చేరు. కల్‌నల్ లాసాచేరి పొటాలా భవనంమీదనుంచి ఒకసాయంత్రం మంచుశిఖరాల అలలలో మునిగిపోతున్న సూర్యుణ్ణి అవలోకిస్తుంటే, తనలో ఏదో హఠాత్తుగా మార్పువచ్చి జ్ఞానసంబంధమైన అనుభవంపొంది తానుచేసిన కార్యానికి చాలాపశ్చాత్తాపపడ్డట్టు అతని అనుభవాలలో వ్రాసుకున్నాడు. అప్పటినుంచి టిబెట్టువారు పాశ్చాత్యులని రానిస్తున్నారు. క్రమంగా వారి

లోని మూఢత్వం నశిస్తోంది; పాశ్చాత్యనాగరకతకు తావిస్తున్నారు. ఇప్పుడు డార్జీలింగ్‌నుండి లాసాకు తంతివేసేరు. పొటాలాభవనం విద్యుద్దీపాలతో మెరుస్తూవుం దిప్పుడు. లాసాలో బ్రాడ్‌కాస్టింగ్ (Broad casting) స్టేషనుకూడా నెలకొల్పుతున్నారు, ఇతర రాష్ట్రాల రాజప్రతినిధులకు రాజకీయవార్తలు ముఖ్యపట్టణంనుంచి త్వరలో పంపడానికి. 'సిక్కిమ్' లోయమీదుగా డార్జిలింగ్‌నుండి లాసాకు మోటారురోడ్డు వేస్తే రాకపోకలకు సులువుగా వుంటుంది.

హిమాలయాలు ఖనిజాలకి ఆటపట్టు. టిబెట్టులో బంగారుగనులు విశేషంగా వున్నాయి. ఇప్పటికీ వారు పురాతనపద్ధతులమీదనే బంగారం తీస్తుంటారు. కాని తగినపరిశోధన జరగలేదు. ఏ కంపెనీ అయినా, టిబెట్టుగవర్నమెంటు అనుమతిని పొంది, బంగారుగనులు వృద్ధిచేస్తే ఉభయులకున్నూ లాభంగా వుండవచ్చు, కాని బ్రిటిష్‌వారు మాత్రం వెనుకటి వ్యాపారస్థులుగా, పిదప రాజ్యకాంక్షులుగా ఉండే స్వభావం మార్చుకోవాలి. ఎందుచేతనంటే టిబెట్టుకి ఇప్పుడు చాలాక్లిష్టమైన సమయం. ౧౯౩౩ సం॥ డిశంబరులో ౧౩ వ దలైలామా చనిపోయేడు. మొన్న మొన్ననే పదునాలుగో దలైలామా దొరికేడు. అతనింకా బాల్యదశలోనే వున్నాడు. అతనికి సర్వాధికారం వచ్చేప్పటికి ౧౫, ౨౦ సంవత్సరాలు పట్టవచ్చు. ఈలోపున రాజ్యపరిపాలన ప్రతినిధులను 'లామా'లే చేస్తారు. టిబెట్టు చైనాకు సామంతరాజ్యం. తూర్పున చైనాజపాన్ సమస్య. ఉత్తరపడమరల సోవియట్ రష్యా ప్రచారం. దక్షిణాన్ని బ్రిటిష్ ఇండియా. ఈమధ్యనవుంది. టిబెట్టుభావిభాగ్యం ఎలా మారుతుందో?

యక్షుని ప్రేమలేఖ

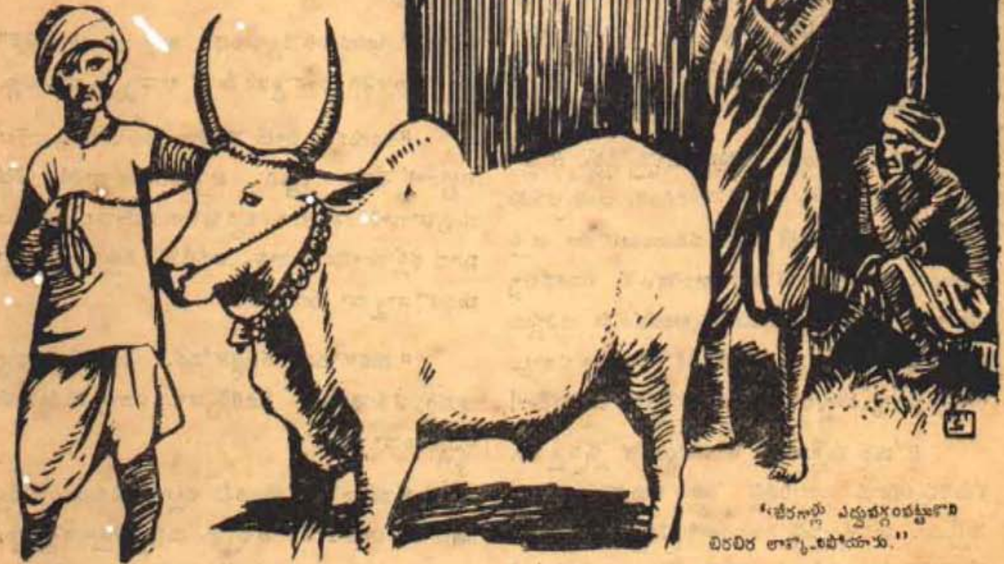
కాళిదాస - తీర్థులు

శ్లో. శాపాంతో మే భుజగశయనా దుత్థితే శార్ఙ్గపాణౌ
శేషాన్ మాసాన్ గమయ చతురో లోచనే మీలయిత్వా,
పశ్చా దావాం విరహగుణితం తం త మాత్మాభిలాషం
నిర్వేక్ష్యావః పరిణతశరచ్చంద్రికాసు క్షపాసు.

గీ. శేషశయనుండు నిదుర లేచినదినమున - నాకు శాపము తీఱు; నీ నాల్గునెలలుఁ
గనులుమూసికొనియెటులేనిఁగడపుకొనుము-పిదపమనమిద్దఱముఁగూడివిరహదినము
లందు గుణియించుకొన్న ఆయాయి కోర్కు-లనుభవింతములే పిండి యారఁబోసి
నలలిఁ గాసెడి పండువెన్నెలబయటను - రమణి! సరసము లగు శరద్రాత్రులందు.

వెంకన్న

'కరుణకుమార'

"చేతుల్లో ఎద్దుపగ్గంపట్టుకొని విలవిల లాక్కుపోయాడు."

౧

"అయ్యా! రాగయ్యా! శిస్తుపైకం యిప్పించుకొని రమ్మన్నాడయ్యా, రెడ్డి" అని ఉదయం తెల్లవారేవరకు యమకింకరుల్లాగ ఇద్దరు వెట్టివాండ్లు వచ్చి వాకిట నిలబడ్డారు.

రాగయ్య డెబ్బదేండ్లతొక్కు. ఇంకా నిద్రమంచంమీదనుంచి లేవనేలేదు.

"ఈ రెండురోజులూ నిదానించండయ్యా: పిల్లవాడు ఊరునుంచి వచ్చి, కరణంకాడ లెక్క చూచుకొని పైకం కట్టేస్తాడు" అని మంచంమీద కూచునే, వణికే కంఠంతో సమాధానం చెప్పాడు రాగయ్య. "రెడ్డి ఒప్పుకోవటం లేదయ్యా! ఇయ్యాల మొదుపు ఇరసాలుఅయి తీరాలె, ఇంక నిలపడానికి లేదంటున్నారు మునసబూ, కరణమూను. పైకం యివ్వకుంటే ఎద్దునిపట్టుకొని రమ్మన్నాడు రెడ్డి" అని వెట్టివాళ్లు ఇద్దరూ చెరోకకర్ర చేతపట్టుకొని, వాకిట్లో నిలబడ్డారు.

'ఎద్దుని జప్తిచేసి తీసుకొనిరమ్మన్నాడు రెడ్డి' అనేమాటలు రాగయ్య చెవిలో పడేవరకు అతనిమనస్సు కలుక్కుమన్నది. అతనికి డెబ్భైయేళ్లు వచ్చినవి. ఇంతవరకెన్నడూ అటువంటి చిన్నతనంమాట అతడనిపించుకొనియుండలేదు. సర్కారుకు వెయ్యా, పదిహేను వందలూ శిస్తుకట్టే మహామహా పెద్దపెద్దరెడ్లందరికంటె కూడా-చిన్నకాపు అయినా తాను ఒకరిచేత అడిగించుకోవలసిన అవసరం లేకుండా, ఏవాయిదా శిస్తు ఆవాయిదాలో ముందుగానే మునసబుకు చెల్లించి రసీదు తెచ్చుకొనే- బాధ్యత తెలిసిన కాపు అతడు. తనహయాంలో తాను ఒకరికి చెప్పినవాడే కాని ఒకరిచేత చెప్పించుకొన్నవాడు కాడు. కాని ఈ నాటికి చిక్కుపడవలసి వచ్చింది. మునసబు పంపిన ఒక వెట్టివాడిచేత ఈకాలా

నికి తా నావిధంగా అడిగించుకోవలసి వచ్చింది! పైగా ఎద్దును పట్టుకొని రమ్మన్నాడు రెడ్డి! పోగామిగిలిన ఐశ్వర్యంలో తనవద్ద ఉన్నది— ఇంట బుట్టి పెరిగిన ఈ ఎద్దు ఒక్కటే! ఆఎద్దుజత కొక రున్నపోతు నాధారం చేసుకొని, అనాలుగెకరాల కయ్యా ఎట్లాగో సాగు చేసుకొంటున్నాడు రాగయ్య. తన ఏకైకపుత్రుడు రమణయ్యతో సమానంగా పెంచుకొన్న ఎద్దు అది. దాన్నే జప్తిచేయాలని తలపెట్టాడు రెడ్డి. ఔరా దుర్దినం! అనుకొన్నాడు రాగయ్య.

అతని కళ్లవెంబడి గిర్రున తిరిగినై నీళ్లు. దొడ్లో గాట కట్టివేసిన ఎద్దు కళ్లలో మెదిలింది. ఇంత బ్రతుకు బ్రతికి, బంగారంవంటి ఎద్దును పదిమందిలోనూ జప్తి చేయించుకొంటాడా తాను? అంతకంటె తనశిరస్సు నేల బడిపోవడం మేలుకదూ! అంతకంటె ఆఎద్దును ఏ కసాయివాడికైనా అయినకాడికి తెగనమ్మి సర్కారుశిస్తు సర్కారువారి మొఖాన్న కొట్టడం మేలుకదూ!

రోషం పుట్టేవరకు రాగయ్యకు కళ్లెర్రనైనవి. కనురెప్పలమీద జారిపడ్డ తెల్లని కనుబొమ్మలు పైకెత్తేడు. ముడతలుపడ్డ మొఖంలో ప్రజ్వలించే ఆరెండు నేత్రాల్లోనూ మిగిలిఉన్న రెండుచుక్కలు కింద రాలినై. కనుబొమ్మ లెత్తేవరకు నుదుటిమీద తాచుపాము పిల్లల్లాగ మూడుముడతలు పైకి ఉబికినై.

"ఒకే! పదిగంటలకు పైకం పంపుతానని రెడ్డితో చెప్పండి. అప్పటికి పైకం చేరకుంటే—ఇట్లనే మీ ఇష్టప్రకారం ఎద్దును తీసుకొనిపోవచ్చును. నేను చెప్పానని రెడ్డితో చెప్పం"డన్నాడు రాగయ్య.

వెట్టివాళ్లు వెళ్లిపోయారు.

"ఏందయ్యా! ఎద్దుని తీసుకొనిపొమ్మంటున్నావు?" అని లోపల కుంపటికడిగే భార్య లక్ష్మమ్మ ఈ మాటలు విని, బయటికి వచ్చి భర్త నడిగింది. "సర్కారుకు చెల్లించవలసిన శిస్తు చెల్లించకపోతే అధికార్లు ఊరుకుంటారా? శిస్తు కట్టావా, ఎద్దుని జప్తి చేయమంటావా అని మునసబు కబురు చేశాడు"అని చెప్పాడు రాగయ్య.

"అమ్మో! ఇదేం పోయేకాలమయ్యా! సర్కారుశిస్తు కట్టకుండా ఎగవేస్తా మనుకొన్నాడా రెడ్డి! అందరూ తనకిమల్లె కలిగినవాళ్లే ఉంటారా లోకంలో? ఒకరోజు ముందూ వెనకా ఉండొద్దూ ఎంతవాడికైనా?" అని బుగ్గలు నొక్కుకొని నిలబడింది లక్ష్మమ్మ.

"మునసబుతప్పేముంది? వాళ్ల డ్యూటీప్రకారం వాళ్లుఅడగటం న్యాయమే" అన్నాడు రాగయ్య.

"అందుకని, సాటి కాపువాడయి కూడా, వాకిట వెట్టివాళ్ల చేత ఎద్దుని జప్తిచేయించడానికి సిద్ధమవుతాడా? ఈయేడు గిద్దముగింజలుకూడా ఆపొలం మీద కళ్లచూదినపాపాన్ని పోలేదే! శిస్తు ఎట్లా కట్టా మనుకొన్నాడా మునసీబు?"

"మనసోదన అరణ్యరోదన. ఎందుకు నువ్వు ఆయాసపడుతావు? ఏడిచినా సర్కారుమునుపు తప్పుతుందా మరి?"

"నువ్వు మొదటినుంచీ ఇట్లాంటినీతులు చెప్పే సంసారం ఇంతకాడికి తెచ్చేవు. నువ్వు శిస్తూ కట్టొద్దు, మునుపూ కట్టొద్దు. ఊరుకో! పల్లెలికి పోయిన పిల్లోడు రానీ! కరణంకాడికి పోయి లెఖ్ఖాడొక్కా చూచుకొని కట్టవలసిఉంటే వాడే కట్టి రసీదు తెచ్చుకొంటాడు."

"అయ్య వచ్చేదాకా అమావాస్య నిలుస్తుందటే పిచ్చిదానా? సర్కారుకు మనములాగా ఏమీ ఉండదనుకో!"

"అయితే నీ మనసొచ్చినట్లు చేసుకో" అని విసుక్కొంటూ లోపలికి పోయింది లక్ష్మమ్మ.

గ్రామమునసబు అక్రమంగా తన పెనిమిటిదగ్గర డబ్బు గుంజుకొంటున్నాడేమోనన్న ఆక్రోశంకొద్దీ మాట్లాడవలసి మాట్లాడిందికాని భర్తమాట కెన్నడూ ఎదురాడేది కాదు ఆ భాగ్యశాలి. భర్తమీదనే ఆజవాబ్దారీ పెట్టి, తా నింట్లోకి వెళ్లిపోయింది.

౨

అప్పటికప్పుడే వారంరోజులకిందట ఎద్దుల బేరగాళ్లు పడమటినుంచి వచ్చి ఆ గ్రామంలో దిగి ఉన్నారు.

రాగయ్యకొడుకు రమణారెడ్డి పొగాకుబేరం మీద ఏటిఅవతల పల్లెలోకి పోయి పదిరోజు లయింది. అత డెప్పుడు వస్తాడో! వారానికల్లా తిరిగివస్తానని నమ్మకం చెప్పిపోయిన కొడుకు ఇంకా ఇంటికిరాలేదు. అతడు వచ్చేదాకా సర్కారుశిస్తు నిలుస్తుందా? నిలవకపోతే, పైకం ఎక్కణ్ణుంచి తీసుకొనిరాగలడు రాగయ్య? పదిగంటలకు పైకం చెల్లిస్తానని గ్రామమునసబుకి ఖండితంగా చెప్పిపంపాడు. ఆమాట పొరపాటయితే, ఎద్దుని జప్తీచేయకమానడు మునసబు. ఈ పారి తాను మూడోవాయిదా పైకంకూడా చెల్లించలేనని చెప్పితే, ఇంకవరకూ గ్రామమునసబు తనని ఒత్తిడిచేయకుండా నిలుపుకొని వచ్చాడు. కాని, ఇది ఆఖరువాయిదా! ఇక శిస్తు నిలపడానికి వీల్లేదని రాగయ్యకి తెలుసు. రెండువాయిదాల శిస్తూ, కరణానికివ్వవలసిన జమాబందీ మామూలూ వగైరాలన్నీ కలిసి ఇరవై రూపాయలదాకా చెల్లించవలసి ఉంటుందని కరణం యిదివరకే చెప్పాడు. ఇంట్లో కూటికే చాలీచాలకుండా ఉన్నది ఈ యేడు పొలంలో పండిన గింజలు. ఏవస్తు వయినా కుదువపెట్టి తెద్దామనుకొంటే, భార్యమెడలో తాళిబొట్టు తప్ప మరొకటి ఏమీ లేదు. పిల్లవాడుగనక ఉంటే ఏమారాజునో అడిగి తీసుకొని వచ్చేవాడు. తాను ముసలివాడు. ఒకరిదగ్గరకు పోయి చేబదు లడగడానికి అభిమానం. అక్కడికీ, సాహుకారివద్దకు పోయి ఒకపాతిక రూపాయలు ప్రోనోటుమీద బదులడిగాడు. కాని, మేజరు అయిన కొడుకూ తనూ ఇద్దరూకూడా చేరి ప్రోనోటు రాసియిస్తే రూపాయివడ్డీకి ఇస్తానన్నా డతడు; కాని హాజరులో తనకొడు కేడీ?

శిస్తుపైకం తాను సర్దుబాటు చేయగల ఉపాయం అతని కేమీ తోచలేదు. అట్టే ఆలోచించాడు. పోనీ, ఎద్దుజతకి కట్టే దున్నపోతును అమ్మివేద్దామని ఆలోచన పుట్టింది. కాని దానిమీద ఏడెనిమిది రూపాయలకంటె జాస్తిగా రాదే! పదిహేను ఇరవైరోజుల నుండీ ఈ సందుకట్ల పిల్లవాడు ఇంటిపొరుగున ఉండడమేలేదు. అందువల్ల పశువులకు సరిగా మేత అమరక, అవి చిక్కి శల్యమైపోయాయి. ఆదున్నపోతు అమ్మబోతే అడివి, కొనబోతే కొరివిగా ఉన్నది. ఇక ఎటువచ్చీ ఎద్దు ఒకటి ఉన్నది. దాన్ని అమ్మితే అప్పటిధరల్లో ఏనలభయ్యో, ఏభయ్యో ఇస్తారు. అదిగాక అవసరంకొద్దీ కావలెనని అమ్మజూపితే, రూపాయిసొమ్ము అర్ధరూపాయికి అడుగుతారు బేరగాళ్లు. తాను శిస్తు కట్టకుంటే మునసబు ఎటు తిరిగీ ఆయెద్దును జప్తిచేసితీరుతాడు. తన ఇంట్లో అప్పటి కాయెద్దుతప్ప, విలువగల మరొకచరాస్తి ఏమిన్నీ లేదు. ఎద్దును జప్తిచేసి తీసుకొనిపోతే తా నేంచేయగలడు? దాన్ని అయినకాడికి వేలంలో అమ్మివేస్తే తా నేంచేయగలడు? తనకంఠంలో ప్రాణం ఉండగా, వెట్టివాడు తన ఆవరణలో ప్రవేశించి ఎద్దును పట్టుకొనిపోతూఉంటే తాను చూస్తూ ఊరుకోవడం ఎల్లాగ? అంతకంటె, పోతే పోయింది ఎద్దు, దాన్ని గుట్టుగా అమ్మివేసి సర్కారుశిస్తు సర్కారువారి మొఖాన్న కొట్టడం తనకు గౌరవంకదా! తన హయాంలో సంపాదించిన ఆస్తి ఎంత ఖర్చయిపోయింది కాదు? తన తండ్రి యిచ్చిన భూములూ, పశువులూ ఎన్ని నష్టమైపోయినవి కావు? ఇంట పుట్టిన ఎద్దని దీనిమీద మమకారంగాని, లేకపోతే ఈ ఎద్దు ఉండి తనని రక్షిస్తుందా? తన ఐశ్వర్యం అంతా ఎట్లాపోయిందో ఇదికూడా అట్లానే పోయిం దనుకొంటాను— అని ఈవిధంగా పనిచేయడం మొదలెట్టింది రాగయ్యబుర్ర.

రాగయ్య మళ్లా భార్యతోనయినా సంప్రదించలేదు. కాలికి చెప్పులు తొడుక్కొన్నాడు. ఊరివెలుపల మందబయట దిగిన ఎద్దులబేరగాళ్ల వద్దకు వెళ్లాడు. వాళ్ల నింటికి పిలుచుకొని వచ్చాడు. ఎద్దును చూపించాడు. ఏభయి రూపాయలకు బేరం ఫయిసలు చేసుకొన్నాడు. డబ్బు చేతిలో వేసుకొన్నాడు. ఎద్దుమెడ పలుపు విప్పి బేరగాళ్ల చేతిలో పెట్టాడు. దుఃఖం ఆపు

కోలేక పోయాడు. బొటబొట ప్రవహించింది కన్నీరు. "నామహాలక్ష్మి పోతున్నదే" అని లక్ష్మమ్మ బావురు మన్నది.

" మనకి ఋణం తీరిపోయింది—ఊరుకో" అని ఆమెకు ధైర్యం చెప్పాడు రాగయ్య.

" పసిబిడ్డని సాకినట్లు సాకాను. దానితల్లికి పుట్టిన దూడలు నాబిడ్డల్లాగే బతకకుండా చచ్చిపోతుంటే తిరపతి వెంకటేశ్వర్లకి మొక్కుకొని, దీనికి వెంకన్న అని పేరుపెట్టుకొన్నాను. నాకు రమణయ్య ఒకకొడుకూ, ఇదొకకొడుకూ అని అనుకొన్నాను— అయ్యో! వెంకన్నా! నాచేతినీళ్లు నీకు ఋణం తీరిపోయిందయ్యో? పోతుండావా? ఇక మళ్లా నాకళ్లకు అగపడవూ? నిన్ను విడిచిపెట్టి నే నెట్లా ఉండేదే ఈకొంపలో? నువ్వు అగపడకుంటే రమణయ్య కూడు కుడిచి నీళ్లు తాగుతాడా......"అని ఎద్దుమీద చెయ్యి వేసి తెగ ఏడుస్తోంది లక్ష్మమ్మ.

రాగయ్య లోలోపలనే కుమిలిపోతున్నాడు. మొగవాడు తాను. వయస్సుమీరిన అనుభవశాలి. కష్టసుఖాలు తెలుసుకొన్న జ్ఞాని. తనుకూడా ఆడదానిలాగా తొందరపడితే ఎట్లా? "ఋణానుబంధ రూపేణ పశుపత్నీ సుతాలయః" అని పెద్దలు చెప్పేవాక్యం స్మృతికి వచ్చిందతనికి.

" ఈ గొడ్డుమీద నీకెందు కీమమకారం? ఋణం తీర్చుకొని దానిదారిని అది వెళ్లిపోతోంది: నువ్వు ఏడవబోకు" అని భార్యకు ధైర్యం చెప్పి తాను ధైర్యం తెచ్చుకొన్నాడు.

బేరగాళ్లు ఎద్దుపగ్గంపట్టుకొని బరబర లాక్కొని పోయారు.

ఎద్దులేక బావురుమన్న దొడ్డి చూచుకొని లక్ష్మమ్మ మళ్లా బావురుమని దొడ్లోనే ఏడుస్తూ కూర్చున్నది. రాగయ్య ఇంట్లోకి పోయి, చుట్ట ముట్టించి, వాకిలిముంగిట గోడకానుకొని గొంతుకూర్చున్నాడు. దుఃఖభారకంపితమయిన తన హృదయాన్ని స్వస్థపరుచుకొంటున్నాడు. కొడుకు రమణయ్య వచ్చి సంగతి తెలుసుకొంటే, తగవులాడుతాడేమోనే అని అతనికి సందేహం కలిగింది. కాని అంతలోనే ధైర్యం తెచ్చుకొంటున్నాడు; నెత్తిమీది బరువును దింపుకోనేనిమిత్తం అమ్మవలసివచ్చిందని చెప్పితే, పిల్లవాడుమాత్రం కాదంటాడా? అని అనుకొన్నాడు.

వీథిలో మళ్లా ప్రత్యక్షమయారు చెట్టివాళ్లు.

" నేను ఎంతపైకం కట్టవలెనో కరణంచేత కాగితం మీద లెక్కవేయించి తీసుకొనిరండి. పైకం యిస్తాను. తయారుగానేవుంది" అని వాళ్లతో చెప్పాడు రాగయ్య.

" కరణముగారు లెక్కె కచ్చేరిలో కూచునిఉండారు నువ్వే ఆసదాకా వచ్చిపైకం చెల్లించి రాగూడదయ్యా? అని అడిగారు గ్రామనౌకర్లు.

రాగయ్యకు వీథిలో బడి పలుగురి ముఖముమా చూడానికి సిగ్గయింది; గ్రామాధికార్ల సముఖంలోకి పోవడానికి తలకొట్టినట్లయింది: మనస్సు కిష్టపడలేదు.

" నేను చెప్పానని చెప్పితే కరణం లెక్క తేల్చి యిస్తాడు లేరా. నాకు వంట్లో వుషారుగా లేదు. నేను ఇప్పుడు నడిచిరాలేను. కాగితం రాయించి తీసుకొని రండి. ఇదిగో! పైకం సిద్ధంగా వున్నది" అన్నాడు రాగయ్య.

కరణం లెక్కవేసి, మూడు, నాలుగువాయిదాలకు ఇవ్వవలసిన మాగాణిశిస్తూ, ఉత్తరువు లేకుండా సాగుబడిచేసినందుకు తీర్వజాస్తి నీటి అపరాధమూ, గొడ్డుపెన్నులూ, విద్యపన్నూ, తన జమాబందీ మామూలూ, డి.పి. డబ్ల్యు ఓవర్‌సీరుకి చెందవలసిన మామూలూ, —అమాంబాపతులూ కలిసి రు. ౧౯-౧౩-౦ లకు లెక్క తేల్చి కాగితంమీద వేసి పంపాడు. పైకం చెట్టి వాళ్లపరంగా యిచ్చి పంపివేశాడు రాగయ్య. శిస్తు కట్టగా మిగిలినపైకం రు. 30-0-0 లూ పెట్టె తీసి, పెట్టెలో భద్రం చేసుకొన్నాడు.

ఆరోజు పడమట బారెడుపొద్దు తిరిగేవరకూ లక్ష్మమ్మ వంటచేయకుండా ఏడుస్తూనే ఉన్నది.

కత్తిని చుట్టిన గుడ్డ తీసి మంచంకోడిమీద వేసి, జుట్టుముడి విప్పి, రెండు చేతులా దులుపుకొని మళ్లా ముడివేసుకొన్నాడు రమణయ్య. పళ్లతోముకోను దొడ్లో వరల బావికాడికిపోయి, ఎద్దు సంగతి జ్ఞాపకానికి రాగా, పశువుల చప్పారంలోకి పోయి చూచాడు. దున్నపోతు మాత్రం గాటకట్టివేసి ఉన్నది. ఎద్దు లేదు. పాలు తాగే బఱ్ఱెదూడ పండుకొని నెమరు వేస్తోంది. బఱ్ఱె పొలంపోయింది కాబోలు ననుకొన్నాడు. మరి ఎద్దు ఏమయిందా అని సందేహం కలిగింది.

బావికాడ పళ్లుతోముకొని మొఖమూ కాళ్లూ కడుక్కొని ఇంట్లోకి వస్తూ,

"ఎద్దునికూడా పొలం తోలిపెట్టావా ఈపొద్దు" అని తల్లిని అడిగాడు.

"పొలమూ లేదు, వల్లకాడూ లేదు నాయనా" అని నిట్టూర్చింది తల్లి.

"మరిఏమయిందీ ఎద్దు?"

"పసుపటి ఎద్దుల బేరగాళ్లకి ఏభయిరూపాయలకి అమ్మేశాడు మీ అయ్య. ఏం చెప్పమంటావు నాయనా?" అని కన్నీరు నించింది పొయ్యికాడ కూర్చున్న తల్లి.

రమణయ్య నడుం కలేలుమన్నది. ఎద్దును అమ్మడమేమిటో అతనికి అర్థం కాలేదు:

వాకిట్లోకి పరుగుపెట్టాడు.

"ఎద్దు నెందుకు అమ్మావే, నాయనా?" అని తండ్రిని అడిగాడు.

"సర్కారు శిస్తుకి రెడ్డి తొందరచేశాడు. నువ్వు సమయానికి ఇంటికాడ లేకపోతివి. నేను ముసలాణ్ణయి లేవలేకపోతిని.........."అని ఏమో చెప్పబోయాడు రాగయ్య.

రమణయ్యకు చికాకు కనిపించింది:

"ఏమిశిస్తే? ఈ యేడు మనకయ్యలన్నీ ఈటుపోయినవి. మన కీయేడు శిస్తు ముజరా ఇస్తారని నాతో చెప్పాడు కరణం. ఇంకా శిస్తు-శిస్తు- దానితల్లికడుపు కాలిపోను శిస్తు—ఇంకా శిస్తు ఎక్కణ్ణుంచి వచ్చిందే" అని పెద్దగా అరిచాడు రమణయ్య.

"నా కేం తెలుసు ఆసంగతి? ఇరవై రూపాయలు శిస్తు కట్టాలి. కట్టావా లేకపోతే ఎద్దుని జప్తీచేయమంటావా అని రెడ్డీ, కరణమూ చేరి వెట్టివాళ్లని ఇంటిమీదికి పంపించారు. నన్నేంచేయమంటావు చెప్పు?"

"అయి తేమట్టుకు; నేను వచ్చేవరకూ నిలవనైనా నిలవకుండా బంగారువంటి ఎద్దును అమ్ముకొంటారటయ్యా? నీ కెవరు చెప్పారే ఈ సలహా?"

"చెప్పాను నాయనా! పిల్లోడు వస్తాడు, రెండు రోజులు నిదానించండయ్యా అని బ్రతిమలాడుకొన్నాను. కాని వాళ్లు మనమాటలు వింటారా చేస్తారా?"

"అయ్యయ్యో : ఎంతపని చేశావయ్యా? నోటికాడకూడు పోగొట్టుకొంటారటయ్యా ఎవరైనాను? నీ కే మంతతొందర వచ్చిందే, నేనురాకుండానే నిత్తే, పంవంటి ఎద్దును నాశంచేశావుగదయ్యా" అని కింద కూలబడ్డాడు రమణయ్య.

"మన వెంకన్నకీ, మనకీఋణం తీరిపోయింది నాయనా. బిడ్డనిసాకినట్లు ఎనిమిదేళ్లుసాకాను. ఏంక్రియ? బంగారంవంటి ఎద్దుని అమ్మి పైకం కట్టేదాకా నిలవనిచ్చారా ఆరెడ్డి? పాటికాపువాడయి తేమట్టుకు, ఏంప్రయోజనం? ఏంచేస్తాం? మనఖర్మ అట్లా తెల్లవారింది." అని కంటనీరు పెట్టుకొంది లక్ష్మమ్మ.

"నీ కెవడు చెప్పాడయ్యా ఈ ఆలోచన? అయ్యయ్యో. బంగారం. బంగారం కాని అది ఎద్దా? ప్రాణంతో సమానంగా సాకుకొన్నానయ్యా దాన్ని. ఆఎద్దు నాధారంచేసుకొని ఆ నాలుగెకరాల కయ్యా చల్లుకొంటున్నాను. నాశనం అయింది గదయ్యా నాఎద్దు" అని రమణయ్య వలవల ఏడుస్తున్నాడు.

"ఊరుకో నాయనా, ఊరుకో. తీరిపోయింది, దానికీ మనకీ ఋణం తీరిపోయింది. నేనూ ఇల్లాగే మన

క్కుపట్టలేక ఈ వారంరోజులూ ఏడ్చాను. ఏంచేస్తాడు మీనాయనమట్టుకు? ఇంతకాలమూ బతికి చెట్టివాళ్లచేత ఎద్దుని యాలంవేయించుకోడానికి, ఆయనకు తలకొట్టినట్లనిపించి, ఆఖరికి ఆ ఎద్దునయినా అమ్మి, సర్కారు బదనాయం తొలగించుకోవలసివచ్చింది.—లే; ఊరుకో. రమణా! ఊరుకో."

రమణయ్యకు ఎక్కిళ్లు వస్తున్నవి.

"పశువయితే మట్టుకు, పశుజన్మ ఎత్తవలసిందా? అది పసిబిడ్డే. ఒకరిని మ్రాండించి ఎరుగా? ఒక తోకాడించి ఎరుగా? కాలు జాడించి ఎరుగా?— సాధువంటే సాధువా—అది, ధర్మరాజే! మాటలు నేర్చిన గొడ్డు. తిరపతి వెంకటేశ్వరులు మళ్లా మన ఇంట వెలిశాడని సంతోషించాం. మనఇంటబుట్టినదూడే మన ఇంటనే మట్టి అవుతుందనుకొన్నాం. ఇంతకీ దానికి సుఖపడే యోగం లేదు.........."

"......................"

"ఆ పడమటివాళ్ల చేతుల్లో పడింది. దాని రాత ఏరాళ్లపాలు గావలసిఉన్నదో? ఏ కసాయివాళ్ల చేతుల్లో పడుతుందో?—తలుచుకొంటే, ఊరకడుపు తరుక్కొని పోతుంది నాయనా?......ఇన్నాళ్లు దాని అస్థులూ చర్మమూ మనకి ధారపోసి చాకిరీచేసినందుకు, దానిపట్ల మనం విశ్వాసం చూపించలేకపోయాం. ఏమీ, మనిషిజన్మ అయి పుట్టితేమట్టుకు దాని ఋణం మనం వెయ్యిజన్మాలకయినా తీర్చుకోగలమా?" అని లక్ష్మమ్మ కన్నీరు ఒత్తుకొంది.

మంచంమీద పండుకొన్న రాగయ్య ముసుక్కుతుకుచుకొని కళ్లు చికిలించాడు.

"నా వెంకన్నా! ఇక నాకు అగపడవా! పదిహేనురోజుల కిందట చూసినచూపే కడసారి చూపా?" అని రమణయ్య బోరుమన్నాడు.

"నీ కేమి పిచ్చా ఏమిటి రమణా? ఊరుకో. ఏం దీ పిచ్చి చేష్టాలు—శుభమల్లె! రెండు రోజులు తాళండయ్యా, పిల్లవాడు వచ్చి మీపైకం మీకు కట్టుతాడని బ్రతిమలాడితే వినకుండా కాళ్లకింద నిప్పులు పోసి కొట్టిన ఆ రెడ్డిని కరణాన్ని అనుకోవాలిగాని—మనం ఎంత ఏడిచి ఏం ప్రయోజనం? లే, చద్దన్నం తిందువుగాని లే. వేళకు తిండీ నీళ్లూ అమరక మనిషివి ఆపలే కెట్టపడి ఉండావు" అని ఓదార్చింది తల్లి.

రమణయ్యకు దుఃఖంపోయి, దాని స్థానంలో కోపం పుట్టింది. గ్రామాధికార్లు రెండురోజులు నిదానించి ఉంటే తన ఎద్దు తనకి దక్కి ఉండునని అతనికి నమ్మకం తోచింది. కరణంమీదా, మునసబుమీదా అతనికి పట్టరాని ఆగ్రహం వచ్చింది. వాళ్లతో తాను తగవులాడలేకపోయినా, వెళ్లి తన అక్కసం తీరేలాగ వాళ్లని మొఖంమీద నాలుగుమాటలూ అనేసి రావాలని అతనికి ఉద్రేకం కలిగింది. ఒళ్లు వేడెక్కింది. ఆ వీరావేశంమీద కూర్చున్న మనిషి గభాలున లేచి—

"వెళ్లి నాలుగుమాటలూ మొఖంమీద అడిగివస్తానుండు—ఈ మునసబునీ కరణాన్నీని" అని బయల్దేరాడు రమణయ్య.

"అబ్బాయీ! నువ్వేమీ తొందరపడవద్దు. నామాట విను! నువ్వు అధికార్లతో తగవు పెట్టుకొంటే నీకే తగులుతుంది దెబ్బ. నిదానించు. మన ఖర్మకి గ్రామాధికార్లు కర్తలా" అని తండ్రి అడ్డుతగిలాడు.

"నే నేమీ తగవులాడను లేవే? ఆ శిస్తేమిటో, ఆ లెఖ్ఖ ఏమిటో—లెఖ్ఖయినా చూపించుకొనివస్తాను. మనకింకా ఇరవై రూపాయల శిస్తు ఏడనుండివచ్చిందీ? అంతశిస్తు కట్టవలసినట్లు నాకు జ్ఞాపకంలేదే?" అని బయటికి వచ్చాడు రమణయ్య.

"అబ్బాయీ! నువ్వు అసలే కోపదారి మనిషివి. వాళ్లతో అనవసరంగా తగువులాడక నీపనేమిటో అది చూచుకొనిరా" అని తండ్రి మళ్లా బోధించాడు.

ఏకాఎకీని రమణయ్య గ్రామ చావడికి పోయాడు. కరణమూ, మునసబూకూడా కూర్చుని పైకవసూలుపనిలోనే ఉన్నారు. ఇంకా ఇతర రైతులు నలుగురైదుగురు కూడా లెఖ్ఖలు చూపించుకొంటున్నారు.

"ఏమయ్యా! మునసబుగారూ! నీకు సర్కారు వాళ్లు అధికారం యిస్తేమట్టుకు మాబోటి బీదవాళ్లని గొంతుకు తెగ్గోయమనికూడా అధికారం యిచ్చారా?" అని పెద్దంగా అడిగాడు రమణయ్య.

"గొంతుకు తెగ్గోస్తే ఉరితీస్తారు సర్కారు" అని ఎగతాళిగా జవాబిచ్చాడు మునసబు.

"అది కాదయ్యా! నీకు శిస్తుపైకం కట్టవలసి ఉంటే మాత్రం, నేను ఇంటికొచ్చేకుండా చూచి ముసలాణ్ణి ఏడిపించుకొని తినే ఎద్దును అమ్మిస్తావుటయ్యా? నువ్వు మాత్రం కాపోడివి కాదూ? నీకుమాత్రం సేద్యం లేదా? నీకు మాత్రం పశువులు లేవా?"

"నిజమేరా! ఉన్నాయి. ఉంటే! మీ నాయన్ని ఎద్దుని అమ్మవలసిందని నేను బలవాయం చేశానా?"

"పైకం కట్టకుంటే, ఎద్దుని జప్తీచేస్తానని వెట్టి వాళ్లని ఇంటిమీదికి పంపితే, దాని అర్థం ఏమిటి?"

"సర్కారుశిస్తు కట్టకుంటే, జప్తిచేయక ముద్దు పెట్టుకొంటారా?"

"రెండురోజుల్లో నేను వస్తూనే ఉంటినే! అంతమాత్రంనిదాని స్తేసర్కారువాళ్లుపీకతెగ్గోస్తారాఏందయ్యా?"

"ఏమయ్యా! మునసబుగారూ! నీకు సర్కారువాళ్లు అధికారం యిస్తేమట్టుకు మాబోటి బీదవాళ్లని గొంతుకు తెగ్గోయమనికూడా అధికారం యిచ్చారా?"

"ఎవరిమట్టుకు వాళ్లు వాయిదాలు వేస్తుంటే ఇక పని జరిగేదెట్లా?"

"నాశనం చేశారు గదయ్యా, మీరందరూ చేరి, ఎద్దును: మాబోటి బీదోళ్లని ఇట్లా ఏడిపిస్తే మీబోటి గొప్పోళ్లకి మేలు లేదయ్యా. ఆ ఒక్క ఎద్దూ అట్లా అన్యాయం అయిపోయిందే, ఇక నేను దేనితో సేద్యం చేసుకొనేనో మీరే చెప్పండయ్యా?" అని అక్కడ ఉండిన నలుగురు రైతులకేసిచూచి దీనంగా అడిగాడురమణయ్య.

రమణయ్య అమాయకత్వానికీ, అలని. నిష్కపట్యానికీ అక్కడ చేరిన రైతులకేగాక, మునసబుకీ, కరణానికీకూడా నవ్వు వచ్చింది.

"నవ్వుతా రెందుకయ్యా? మునలాడిదగ్గర ఇరవై రూపాయలు గుంజుకొన్నారట. అంతశిస్తు ఏడనుంచి వచ్చిందయ్యా రెడ్డిగారూ?" అని అడిగాడు రమణయ్య.

"ఆసంగతి కరణాన్ని అడిగి లెఖ్ఖ చూపించుకో" అన్నాడు రెడ్డి.

"ఏమయ్యా కరణమయ్యా! నువ్వు ఏటా అయిన కాడికి మాదగ్గర జమాబందీమామూలనీ, వల్లకాడు మామూలనీ ఊడేస్తూనే ఉంటివి. ఇప్పుడింత శిస్తు ఏడ నుంచి వచ్చిందీ?" అని కరణాన్ని అడిగాడు.

కరణం చిరునవ్వు నవ్వాడు.

"నీమాగాణికయ్య నాలుగెకరాలకీ ఇరవై రెండు రూపాయలు మాగాణిశిస్తు ఇవ్వబనిలేదట్రా?"

"రామరామ! ఈ ఏడు ఆపాలంలో చిట్టెడుగింజలు కళ్ల చూచింది లేదే? పొట్టిశాలూ బొందూ కోసుకొని తెచ్చుకొంటిమే! నువ్వు తణిఖీ చేసికూడా వస్తివే! పంటలేదని రాసి, శిస్తు ముజరా యిప్పిస్తానని చెప్పితివి గదయ్యా!"

"చెప్పినమాట నిజమే. నీనంబరులో మూడున్నర ఎకరాలో పైరు పోయిన మాట నిజమే. కాని మిగిలిన అరఎకరా పండిందికదూ?"

"నాలుగెకరాల కయ్యిలో ఒక అరఎకరా పండితే పూర్తిశిస్తు కట్టవలసిందేనా?"

"ఆహా!"

"ఇదేమి ఘోరమయ్యా?"

"కోరవ నెంబర్లకి శిస్తు ముజరా ఇవ్వర్రా సర్కారువారు."

"ఆకోరవమాత్రం ఏమిపండిందయ్యా? కూలి ఖర్చులకే చాల్లేదు అనలుకుసు గింజలున్నూ."

"అందుకనే నేనూ ఇన్స్పెక్టరూ వేయడంలో నీనెంబరంతా కలిసి సగటున ఒకఅణాఫలితంమాత్రమే వేశాం. కాని తహశీల్‌దారు ఒప్పుకోలేదు. నాలుగెకరాల్లోనూ అరఎకరాలో పైరు పెన్నుదీసి కాస్తనదరుగా అగపడేవరకు ఆయన సరాసరి రెండణాల ఫలితం వేశాడు. దానితో అంతా కుడిచిపెట్టుకొనిపోయింది."

"రెండణాలఫలితం పండితే ముజరా ఇవ్వరా?"

"ఇవ్వరు రెండణాలకు లోపలనే ఉండాలి ఫలితం. అదిగాక నీ పొలానికి ఆబాజులో ఉండే కయ్యలన్నీ కుమారుగా పండినట్లు తహశీల్‌దారు రాసుకొనిపోయాడు. నీ పక్కభూములు పండి, నీ భూమి పండకుంటే, అది రైతు కమారీవల్ల జరిగింది గాని, సర్కారువారి జవాబ్దారీ కాదని, నీకు ముజరా ఇవ్వడానికి వీల్లేదని తోసేశారు... ఈవిషయాలన్నీ మీకేం తెలుస్తాయి?"

"ఏమి అన్యాయపు కాలం వచ్చిందయ్యా! సరే. నీవన్నట్లే మాగాణిశిస్తు ఇరవైరెండు రూపాయల్లోనూ పదకొండు రూపాయలు మొదటి రెండువాయిదాల్లోనూ చెల్లిస్తినే—ఇంకా ఇప్పుడు ఇరవై రూపాయలెట్లా అయింది శిస్తు?"

"నువ్వు ఇసకకయ్యలో చేసిన తీర్వజాస్తి సంగతి మరిచావా ఏమిటి?"

"దానికెంత పడిందేమిటి శిస్తు?"

"పావలాతక్కువ ఏడురూపాయలు."

"ఏందీ, ఆ ముంతెడు విత్తనాలపట్టుకి ఏడు రూపాయలిస్తేందయ్యా? నువ్వేమో మాకొంపలు ముంచేటట్టుగా ఉండావే?"

"అది మెట్టభూమికదట్రా; దానికి ఉత్తర్వు లేకుండా నువ్వు నీళ్లు తీసుకొన్నందుకు అయిదున్నర రూపాయి అపరాధం వేశారు. అపరాధమూ, శిస్తూ కలిసి ఆరుమ్ముక్కాలు రూపాయి అయింది."

"ఇదేందబ్బా, ఈ విడ్డూరమూ? ముంతెడు విత్తనాలపట్టుకేందీ, ఏడురూపాయలిస్తేందీ?...... కొంపలు పెరుక్కొని ఏడకయినా లేచిపోవలసినట్టుగా ఉందికాని............" అని ఆశ్చర్యపోతున్నాడు రమణయ్య.

ఇదంతా చూస్తూ ఉండిన రైతులు పకపకా నవ్వుతున్నారు.

"మేమూ ఇట్లాగే ఏడుస్తున్నాంరా నాయనా పొద్దుటినుంచీ. మాగోడు ఆ పరమాత్ముడికే ఎరుక. మాకుకూడా ఇలా అయినా, పదీ అపరాధాలు పడ్డాయి. ఏందో హెచ్చుమాగాణి కేటంటా, దానిలో తగ్గ మెట్ట కేటు తోసేస్తారంటా, దానికేమో ఇబ్బడీ, ముబ్బడీ కడతారంటా............ఏమిటో చెప్తున్నాడు కరణం. ఆయనగారు చెప్పే దేమిటో మా కేమీ బుర్ర కెక్కడం లేదు. పొద్దుటినించీ, మేము ఎంతెంత శిస్తు కట్టాలనో మాకు తెలియక కొట్టుమిట్టాడుతున్నాం. ఎవడితో చెప్పకోవాలో తెలియడంలేదు...."

అని ఆరైతులు రమణయ్యతో చెప్పారు.

"అదిగాదయ్యా కరణంగారూ! నాతీర్వజాస్తీ పాదికి నీళ్ల ఉత్తర్వు తెప్పిస్తానని చెప్పి, నువ్వు చేసుకో మంటే కదయ్యా, నే నా కయ్యలో ప్రవేశించాను. లేకుంటే నాకెందు కా లట్టాలు..." అని రమణయ్య అడిగాడు కరణాన్ని.

"అవును రా! నిరుడు సంవత్సరం గ్రామంలో పెద్ద పెద్ద రైతులందరూ ఉప్పత్తులుపడి ఒకరిమీద ఒకరు పొద్దుపెట్టుకొని ఆ రోవయసీరుకు చెల్లించవలసిన ముడుపు చెల్లించనేలేదు. అందువల్ల ఈ యేడు ఈ వూళ్లో తీర్వ జాస్తి కేసులకు ఉత్తర్వులు ఇవ్వడానికి వీల్లేదని, ఆయన పైకిరాసి, అందరికీ తోక తెగ్గోశాడు. న న్నేం చేయమంటావు?"

"మీ ఇష్టంవచ్చినట్లు ఏడిపించండయ్యా మమ్మల్ని. మాకేం తెలుస్తాయి ఈ తిరుగుళ్లు? పశువులం మేం. అట్లా బంగారంవంటి ఎద్దు మట్టిగడ్డలయిపోయిందనే ఏడిచేదా, ఇక్కడ అపరాధాలు చెల్లించవలసివచ్చిందనే ఏడిచేదా! ఛీ! గుక్కెడు విషం తాగి చస్తే మేలు, ఈ గడ్డన బతికేదానికంటె. ఏడిపించండి. తల్లి అయినా మీరే, తండ్రి అయినా మీరే అని, కరణం మునసబు ల్నిద్దర్ని పట్టుకొన్నందుకు, మమ్మల్ని మీ రేం చేస్తే చెల్లుబడి కాదు గనక! మమ్మల్నిట్లా తడిగుడ్డలతో కోసే బదులు, ఒక్కసారి పడేసి ఏటపోతును నరికి నట్లు నరికిపారేయరాదూ" అని ఇట్లాగే ఏమేమో సణుగుకొంటూ ఇంటికి చక్కాపోయాడు రమణయ్య.

౪

ఎన్నివిధాల ప్రయత్నించినా రమణయ్యకు వెంకన్నమీదనుంచి మనస్సు మరలడం లేదు. ఎన్ని తంటాలయినా పడి, పడమటి బేరగాళ్ల పోకడ తెలుసుకొని, వాళ్ల డబ్బు వాళ్లకి వాపసు ఇచ్చి తనఎద్దును తాను మళ్లా ఇంటికి తెచ్చుకోవాలనికూడా అతనికి అదే ఆలోచనగా ఉన్నది. కాని—చేతిలో చిక్కినఎద్దును మళ్లా వాళ్లు ఇస్తారా? ఇంకో నాలుగురూపాయలు లాభం చూపి అడిగితే ఎందు కివ్వరు?—వాళ్లు బేరగాళ్లుకదా. పోనీ, ఎద్దును ఇవ్వకుంటేమానె, వాండ్ల ఆచోకీ తెలిస్తే పోయి ఎద్దు నయినా కళ్లతో ఒకసారి చూచి రావచ్చును అని ఆలోచించాడు రమణయ్య. పడమటి వాళ్ల దేవూరో అని తండ్రి నడిగాడు.

"వెలిగొండలకి అవతల ఆకేదోవూరని చెప్పారు. నాకు జ్ఞాపకంలే" దని చెప్పాడు తండ్రి.

రమణయ్య గ్రామంలోకి పోయి, బేరగాళ్లవిషయమై వాళ్లనీ, వీళ్లనీ విచారించాడు; కాని వాళ్ల స్వగ్రామం ఏదో తెలియదని కొందరూ, తెలిసినా నీకు వాళ్లింకా చిక్కుతారా, ఏవూరు పోయారో, ఎక్కడ తిరుగుతున్నారో అని కొందరూ, వాళ్లీపాటికి వెలిగొండ దాటిపోయి ఉంటారని మరికొందరూ, ఇంకా నీకు ఎద్దుమీద ఆశ ఎందుకని కొందరూ—ఈవిధంగా అతనికి నిరుత్సాహకరమైన సమాధానాలు చెప్పారు గ్రామంలోని రైతులు. బేరగాళ్లని వెదకి పట్టుకోవడం సాధ్యమైనపనిగా తోచలేదు రమణయ్యకి. తాను ఒంటరిగాడు. ఇంటికాడ ముసలివాళ్లని విడిచి, తాను ఎన్ని ఊళ్లని తిరగగలడు? ఎంతకాలం అని తిరగగలడు? అదికాక, తానా ప్రయత్నమేమీ పెట్టుకోవద్దని ఇంటిదగ్గర తల్లీ తండ్రీకూడా చాలాదూరం చెప్పారు. ఆ ప్రయత్నం విరమించుకొన్నాడు రమణయ్య.

పొద్దుపోకులూ కాలుకాలిన పిల్లిలాగ తిరిగి తిరిగి సాయంకాలానికి ఇంటికి ఘటం చేరవేశాడు రమణయ్య. అతనికి మనస్సు కుదుటపడడంలేదు; దొడ్లో ఎద్దు లేకపోవడం అతనికి ఇల్లంతా బావురుమనిపోయింది. బయట వీథిలో పొరుగ్వాళ్ళ పశువుల్నీ ఎద్దుల్నీ చూచుకొని ముచ్చటపడుతున్నాడు. ఎక్కడికి పోయినా, సాయంకాలానికి తనయిల్లు చేరుకొంటూ ఉండేదే అని ఎద్దు వస్తుందేమో అన్నట్లుగా వీథివాకిట్లో ఎదురుచూస్తూ నిలిచేవాడు. దొడ్లోకి పోయి చప్పారంచుట్టూ తిరుగుతూవుండేవాడు. ఎద్దుకు కట్టే గుంజవైపు ఆశ్టే పరకాయించి చూచాడు. ఎద్దు అక్కడ నిలబడి చేత్తో మెడ దువ్వమని తలపైకెత్తినట్టుగానే గోచరించిం దతని కళ్ళకి. మళ్ళా అంతలోనే వట్టి గుంజమాత్రమే కనిపించింది. అతనికి పెద్దదుఃఖం పొంగివచ్చింది. ఎద్దు యింటికి వచ్చేవేళ, ఎద్దుకి బుట్టమేపు పెట్టే సమయం, గాడిలో పచ్చిగడ్డి వేసేకాలం,—ఇవన్నీ అతనికి జ్ఞాపకానికి వచ్చినై; కాని వీటిల్లో ఏపనీకూడా చేయవలసిన అవసరం లేకుండాపోయింది. తనకి చేయి విరగగొట్టినట్టుగా ఉంది. వాకిట్లో గోడ కానించిన నాగేలీ, కాడిమానూ అతనికళ్ళల్లో పడినవి. ఎద్దు జ్ఞాపకానికి వచ్చింది. కళ్ళు చెమ్మగిల్లినై. కళ్ళల్లో మెదిలాడు వెంకన్న. ఒకక్షణం నాగేలివైపు చూస్తూ నిలబడ్డాడు. "ఇంక సేను సేద్యం ఎట్లా చేసుకోవేలే, వెంకన్నా" అని కళ్ళు తుడుచుకొన్నాడు.

రమణయ్య ఇంట్లోకి వచ్చాడు: గోడలో కొయ్యకు తగిలించిన మువ్వలూ, గంటా, తోలుపట్టెడా, చికుమోరతాడూ అగపించినవి అతనికళ్ళకి. ఇక తా నాదుఃఖం పడలేకపోయాడు. ప్రక్కనే నులకమంచంమీద బోర్లగిలాపడి డొక్క ఎగరవేస్తున్నాడు.

గంటసేపయింది రమణయ్య అవిధంగా పండుకొని. రాత్రి భోజనాలవేళయింది: తల్లి వచ్చి అన్నానికి రమ్మని పిలిచింది. ఆకలవడంలేదు, భోజనానికి రానన్నాడు రమణయ్య.

"ఇదేంది అబ్బాయీ! నీ కిదే పిచ్చిగా ఉన్నదే. పోతే పోయిందిలే ఎద్దు. దానికోసరం దిగులుపడి, కూడూ, నీళ్లూ మానుకొంటారా? నువ్వు మొగవాడివి. నీకేం! నీరెక్కలు బాగుంటే, ఇట్లాంటి ఎద్దుల్ని లక్ష సంపాదించుకోవచ్చు. ఇట్లా దిగులుపడి కూచుంటారా? బాగానే వుంది — అన్నానికి లే" అని తల్లి పిలిచింది.

"......................."

"నువ్వీవిధంగా దిగులుపడ్డావని ఆముసలాయనకి ఎంతో కష్టంగా ఉంది. దాని కాలం, కర్మం ఒనగూడి వచ్చి, కనిగాడు చిత్తికెక్కనందువల్ల, దాన్ని అమ్మవలసివచ్చి అమ్మాడుగాని—ఆయనకి మాత్రం ఎద్దుని అమ్మడం సంతోషమా ఏమిటి? లే! నువ్వు లేచి రెండుమెతుకులు తింటేనేగాని ఆయన లేవడు. పాపం! ఆయనది పెద్దప్రాణం. ఒక్కగాక ఒక్కబిడ్డవు, నీమీద ప్రాణాలు పెట్టుకొని బ్రతుకుతున్నాం మే మిద్దరమూను. లే. నాయనా, లే!" అని బలవంతం చేసింది తల్లి.

తనస్థితి చూచి తండ్రి కష్టపడుతున్నాడని విన్నే వరకు రమణయ్యకు హృదయం విరిగిపోయింది. ఒకవేళ తనకి బాధగా ఉంటే—దాన్ని తండ్రికి తెలియపర్చకుండా కడుపులోనే దాచిపెట్టుకోవడం మంచిదనుకొన్నాడు; లేచి భోజనం చేశాడు.

దినములు గడిచిపోతున్నవి. వెంకన్నని అమ్మివేసి ఒకటి, రెండు, మూడు నెలలయింది. వృద్ధుడయిన రాగయ్య ఒకరోజున అకస్మాత్తుగా జబ్బుచేసి, కొడుకు చేతులమీదుగా ఆవతలికి దాటుకొన్నాడు. రమణయ్య భుజాలమీది భారం బరువెక్కినట్టయింది.

మరుసటి నెలలో భార్య కాపరానికి వచ్చింది. రమణయ్య జీవితంలో సుఖమూ, దుఃఖమూ రెండూ కూడా పొడగట్టాయి. ఆ రెంటినీ వేసుకొన్న కావడిబద్ద బరువెక్కి నడుస్తూవుంటే అతని నడుములాగే అదికూడా జవజవలాడుతోంది.

పొగాకుబుట్ట నెత్తినివేసుకొని పల్లెల్లో తిరిగి బేరం చేసుకొంటూనే ఉన్నాడు రమణయ్య. ఏవూరు పోయినా వెంకన్నజాడ ఏమయినా సుత్తు చిక్కుతుందే

మోసని ఇంకా అతనికి ఆశ కూస కొట్టుకొంటూనే ఉంది కొనఊపిరితో. కనబడిన పశువులమందనంతనీ కలయ వెదుకుతాడు; తనకు పరిచయమున్న బంధుమిత్రుల నందరినీ తరిచితరిచి అడుగుతాడు; దృష్టిలో పడ్డ ఎద్దునల్లా దీక్షతో పరిశీలిస్తాడు. వెంకన్న పోలికలు గల ఎద్దు తనదృష్టికి తగిలితే భ్రమపడి దానికోసం గుండెలు గొంతుక్కంటూ పరుగులు తీస్తాడు. అది తన వెంకన్న గాకుంటే వెంటనే నిట్టూర్పు విడుస్తాడు. దాన్నీ జన్మలో మళ్లా తానొక్కసారి చూడాలని అతనికోరిక; అంతే అతని ఆశ!

"వెంకన్న ఇప్పుడు ఏసంపన్న గృహస్థు ఇంట్లో పెరుగుతున్నాడో — సుఖపడుతున్నాడో కష్టమే పడుతున్నాడో! దాని ఖామందు దాన్ని సరిగా విచారిస్తున్నాడో లేదో! ఇంతకాలం అది మన ఇంటివద్దనే పుట్టి పెరిగిందే, మన ఊరు, మన ఇల్లు దానికి సుర్తేనే. పోనీ ఒకసారి రప్పించుకొనయినా అది మన ఇంటికి రాగూడదూ? ఒక్కసారి తనివితీర దాన్ని చూచి మళ్లా పంపివేద్దునే! నాగొంతుకు సవ్వడి చెవినిపడితే అది పసికట్టుతుందే. నావాసన అది నిమిషంలో పసికట్టుతుందే. నానడక దానికి సుర్తేనే!" ఇట్లా లోలోపలనే ఆరాటిస్తూ ఉంటుంది దరని మనస్సు.

దినములు గడిచినకొద్దీ, తానీజన్మలో మళ్లా వెంకన్నను చూడగలనన్న ఆశ పూర్తిగా వదలుకొన్నాడు రమణయ్య. రానురాను ఆచింతనే మరచిపోయాడు.

రమణయ్య తన సంసారమేమో, తన భార్యేమో—తన సౌఖ్యమేమో, ఈ లోకంలోనే మునిగి తేలుతున్నాడు.

౨

ఎంతలో తిరిగివస్తుంది కాలం! వెంకన్నని అమ్మి అప్పుడే ఏడునెల లయింది.

అది మార్గశిరమాసం. చలి వణకించేస్తోంది.

మామూలు ప్రకారం లక్ష్మమ్మ వేకువనేలేచింది. ఇంట్లో పిల్లవాడూ, కోడలూ ఇంకా గాఢనిద్రలోనే వున్నారు. కోళ్లు కొక్కొరొకో యని కూస్తున్నాయి.

సంజ వెల్తురు వచ్చింది. మంచు దట్టంగా పట్టింది. వాకిట కసవు దిమ్మకోసు లక్ష్మమ్మ మంచం విడిచి తలుపు చిలుకుతీసి ముంగిట్లోకి వచ్చింది. చేతిలో పొరకకట్ట తీసుకొని పెరటివాకిలి తెరిచింది. తలుపు తెరిచీ తెరవడంలోనే బక్కచిక్కిన ఒక ఎద్దు గభాలున తోసుకొంటూ ఆమెమీదికి వచ్చింది. ఇంకా నిద్రకళ్లమీదా, మత్తుమీదా ఉన్నదేమో, కొమ్ములు ముందుకు వంచి తోసుకువచ్చే ఆ ఎద్దును జూచి పొడుస్తుందేమోనన్న భయంచేత ఆమె వెనక్కి రెండడుగులువేసింది. ఎద్దు ముంగిటిలో ప్రవేశించి దొడ్డిలోకిపోయే ఉత్తరపుతట్టు సందు ముఖం పట్టింది. "హో, హో, హో" అంటూ సమయానికి కర్రేదీ చిక్కనందువల్ల, పొరకకట్టతోనే ఎద్దుని అదలించి వెనక్కి మళ్లగొట్టడానికి ప్రయత్నించింది లక్ష్మమ్మ. కాని ఆ అదలింపులు లెక్కపెట్టకుండా ఎద్దు దొడ్లోకి పోయింది.

దొడ్లో చప్పారంలో పాలిచ్చే బర్రెపడ్డా! దూడా, దున్నపోతూ ఉన్నవి. ఈ ఎద్దు ఎవరిదో, ఆ పశువుల్ని పొడుస్తుందో ఏమో! ఎంత అదలించినా జమలేకుండా దూసుకొని దొడ్లోకి పోయింది. లక్ష్మమ్మకి ఖంగారు పుట్టింది.

"అబ్బాయి! అబ్బాయి! రమణా! ఇట్లారా" అని పిలిచింది లక్ష్మమ్మ.

"ఎందుకు ?" అని నిద్ర మంచంమీదనుంచే పలికాడు రమణయ్య.

"ఎవరిదో ఎద్దు దొడ్లోపడి నానాభీభత్సా చేస్తుం డదిరా. ఎంతకొట్టినా వెనక్కి పోలేదు. బర్రెదూడని పొడుస్తుందో ఏమో! ఒకపాలి లేచి ఇట్లా రా! దాన్ని బయటికి వెళ్ల తరుము" అని అరచింది లక్ష్మమ్మ.

మొలగుడ్డ బిగించుకొంటూ రమణయ్య దొడ్లోకి పోయాడు.

"ఇదేమి అలవాటమ్మా? పశువుల్ని ఇంటికాడ భద్రంచేసుకోవాలిగాని, ఇట్లా ఊరిమీదికి విడిచిపెట్టితే ఎట్లా అనుకొన్నారో! దొడ్లో నీళ్లకుండలూ బొచ్చెలూ ఉండయి. ఏం నాశనం చేసిందో ఈ ఎద్దు" అని సణుగు

కొంటూ వీథిలోకి వచ్చి, వంగి, వీథి వాకిలి చిమ్మడం మొదలుపెట్టింది లక్ష్మమ్మ.

రమణయ్య ఎద్దును పెకుక్కొంటూ దొడ్లోకి పోయేవరకు అది అప్పటికే చప్పారంలోకి పోయి దున్నపోతుజతను సుంజకొడ నిలిచింది. ఆ ఎద్దును జూచి బెదురుకొన్నాయో ఏమో, పండుకొన్న దున్నపోతూ, బర్రెపడ్డా, దూడా ఒక్కసారిగాలేచి నిలబడి ఎద్దువైపు చూస్తున్నాయి.

"దా! దా!" అంటూ, చేతిలో చిన్నకర్ర తీసుకొని ఎద్దును సమీపించాడు రమణయ్య. అతన్ని చూడగానే ఎద్దు ముందుకు రెండడుగులు వేసి మెడకింద గీరమని మోర ఎత్తింది.

అప్పటి కప్పుడే తూర్పురేఖలు బాగాఅరి వెలుగు వచ్చింది. రమణయ్య అట్టే ఎద్దువైపు చూశాడు. దానిచుట్టూ ఒకసారి తిరిగాడు. దగ్గరగా వచ్చాడు. ఎద్దుమోరమీద చెయ్యిపెట్టాడు. పాతనెత్తురూ పాత నెత్తురూ గుర్తు తెలుసుకొన్నాయి.

"అమ్మా! అమ్మా! వెంకన్న వచ్చాడేవు; వెంకన్నేవు" అని పెద్దంగా అరచాడు రమణయ్య.

"ఆ! ఆ! నా వెంకన్నే — నా తిరపతి వెంకటేశ్వర్లే!" అని అరుచుకొంటూ దొడ్లోకి ఒక్కదూకు దూకింది లక్ష్మమ్మ.

అప్పటికప్పుడే తన ఇద్దరు బిడ్డలూ, ఒకరినొకరు పరామర్శించుకొంటున్నారు.

"తప్పించుకొని వచ్చింది కాబోలురా, నాయనా! చూశావా దాని విశ్వాసం! దాన్ని పరాయివాడిచేతి లోపెట్టి ఏడ్లోసల తోరబడింది. అయితేనేం? దాని కెంతగుర్తో కనుక్కో! ఏవూరునుంచి వచ్చిందో. ఎప్పుడు బయల్దేరిందో" అని అంటూ లక్ష్మమ్మకూడా ఎద్దు దగ్గరగా వచ్చింది.

"నా వెంకన్నా! ఎల్లా అయిపోయావురా! బక్కచేసులడి వరుగైనావు!" అని కంట తడిపెట్టుకొని లక్ష్మమ్మ "వెంకన్నా! మరిచిపోయావను కొన్నాం. ఇంతకాలం ఏడ ఉండావు నాయనా? నీ అన్న రమణడూ, నేనూ నీవు గుర్తుఉండామా?— నీకోసరం అలమటించి మరీ ప్రాణం విడిచాడు — ఆ ముసలాయన. నీచూపు ఆయనకి ఋణం లేకుండా పోయింది. ఈపొద్దు నిన్ను చూచి ఉంటే ఆ మారాజు ఎంత పొంగిపోయేవాడో—"

రమణయ్యా, వెంకన్నా కన్నులరమోడ్చి తన్మయులై ఒకరిలో ఒకరు లీనమై పోయారు.

"అయ్యో! నా బంగారుకొండా! కళ్లల్లోవున్నై ప్రాణాలు! గుర్తుపట్టడానికి శక్యం కాకుండా ఇట్లా ఎండిపోయావేమి—వెంకన్నా? తలుపు తెరిచి చూస్తును గదా—ఎవరిఎద్దో అని భ్రమపడ్డాను. నా తిరపతి వెంకన్నా! మన ఇల్లువిడిచిపెట్టి పోయాక దిగులుపడ్డావా ఏంది? నాకళ్లుకాలిపోనే ఇట్లా శల్యమై పోయావేమి నాయనా!"అని చేత్తో నిమిరింది లక్ష్మమ్మ.

ఎద్దుమొఖంలో మొఖంపెట్టుకొని నిలబడే ఉన్నాడు రమణయ్య.

"నిన్ను చేతులారా ఆపడమటివాళ్లకి అమ్ముకొని పాపం ఒడిగట్టుకొన్నాం. ఈ ఏడు నెలలూ ఎంత దిగులుపడ్డావో! మేతా నీళ్లూ అమరక ఎట్లా అయిపోయావో! ఏవూరునుంచి వచ్చావు వెంకన్నా? ఇన్నాళ్లు ఎవరింటికాడ ఉండావు నాయనా" అని ఎన్నెన్ని ప్రశ్నలో అడుగుతోంది లక్ష్మమ్మ.

ఇంతలో వీథిలో ఇద్దరు పరాయిమొగవాళ్లు ఎవరో వచ్చి లక్ష్మమ్మని పిలిచారు. ఆమె దొడ్లో ఉన్నదని తెలిసి ఆయిద్దరు మనుష్యులూ దొడ్లోకి వచ్చారు.

"మేం మాదిగలం. మాది నీకాయకొగల్లు. ఈ ఎద్దుని మేం మొన్న టిదినం కోటపాడులో యానాది రెడ్డి దగ్గర రెండువరాలకి కొన్నాం"—

"మీరు మాదిగవాళ్లా? అయ్యో, నా వెంకన్న కేం గతిపట్టిందే—"అని లక్ష్మమ్మ గొల్లుమనింది.

"మీదగ్గరకొన్న పడమటి చేరగాళ్లెద్దునికోట పాడులో ఏభయి అయిదు రూపాయలకి యానాదిరెడ్డికి అమ్మివేసిపోయారంట! కాని ఆరెడ్డికాడికి పోయి నేళ

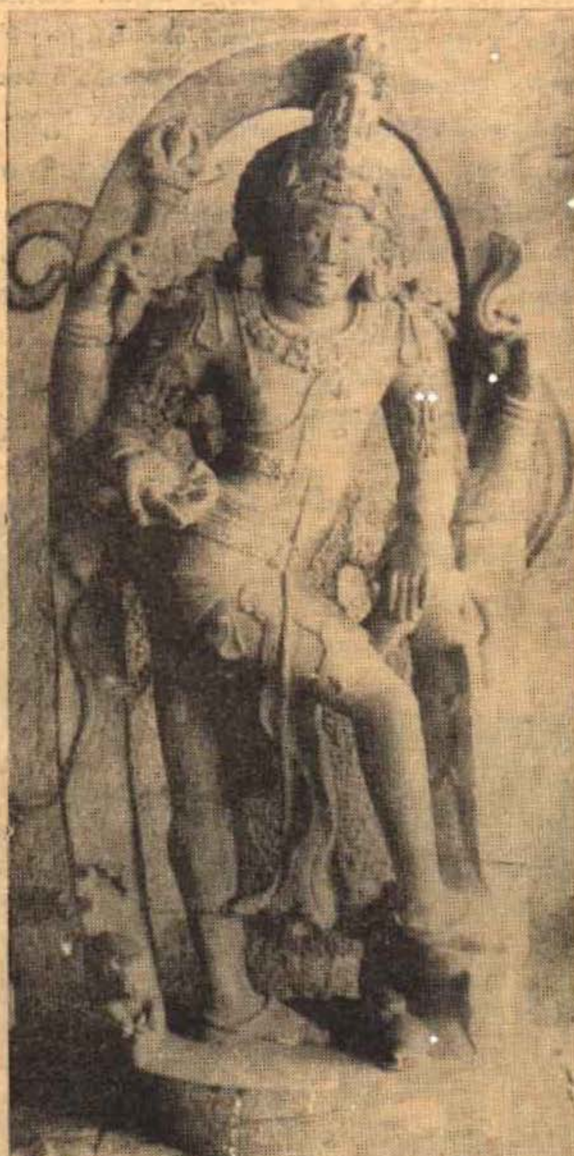
నుంచీ ఎంత మేపినా ఈ ఎద్దు ఎక్కరాక ఆరోజు కారోజు చిక్కి ఎండిపోతూవచ్చిందంట! దానితో తెగ లట్టుకొని పీనుగయిందంట. దీని కారెడ్డి ఎన్నెన్నిమందులో మాకులో పెట్టి వైద్యాలు చేయించి చేయించి కార్యంలేక ప్రాణం విసిగి దీనితో చరపనలేక మొన్నటి రోజున దీన్ని మాకు రెండువరాల కమ్మేశాడు. దీన్ని తీరా మేము తోలుకొని ఇంటికి పోతూవుంటే, నిన్న రాత్రివేళ ఇది మమ్మల్ని తప్పించుకొని పారిపోయింది. ఇది మీవూరి ఎద్దని మాకు తెలుసు. అందువల్ల ఈడకే పోయి ఉంటదని మే మిద్దరం అపరేత్రికాడ లేచి వెతుక్కుంటూ వచ్చాం. చూసిండి. ఆఎద్దు కున్నన్ని మరుకు మానవుడికి ఉంటాయా?" అని మాదిగలిద్దరూ ఎద్దువృత్తాంతం అంతా చెప్పారు.

ఈవిషయం అంతా చెవుల్లో వేసుకొంటూ ఉండిన రమణయ్య, లక్ష్మమ్మ కొయ్యబారిపోయారు.

వెంకన్న శిరస్సు రమణయ్య బాహువల్లర్లలోనే చిక్కుకొనివుంది. రమణయ్య కన్నీటిధార కాలువలు కట్టుతోంది. లక్ష్మమ్మ లేపలేపకా ముక్కు తుడుచుకొంటూ ఎద్దుదగ్గిరనే నిలబడింది. గడ్డంకింద కర్రలు మోటించి, మాదిగ లిద్దరూ చూస్తూ నిలబడ్డారు.

గుంటలుకట్టిన నేత్రాలు రెండూ ఒక్కసారిగా, నల్లగుడ్డు మరుగుపడేటట్టుగా గిర్రున తిప్పాడు వెంకన్న. రమణయ్య తన రెండుకళ్లూ తిప్పి ఎద్దుకళ్లల్లోకి చూశాడు. నిలబడిన ఆఎద్దు ముందుకాళ్లు రెండూ ముడిచి కిందికి మోకరించింది. దాని మెడ విడవకుండానే రమణయ్యకూడా మోకరిల్లాడు. ఎద్దు నందివాహనంలాగా పండుకొన్నది. ఎద్దుతల తనఒడిలో పెట్టుకొని కూర్చున్నాడు రమణయ్య. ఎద్దు కళ్లు రెండూ మూసేసింది.

ద్వారపాలక శిలాశిల్పము. తంజావూరు బృహదీశ్వరాలయమున నున్నది. విజయరాజేంద్ర దేవరాయలు తొమ్మిది వందల యేండ్లకు పూర్వము కల్యాణపురము (బొంబాయి రాజధాని) నుండి తన విజయయాత్రలో కొని తెచ్చెను. (S. S. S.)

మన రబ్బరుకథ

‘వల్కనైజు’ విధాన మేనాడు పాదుకొలిపినదో కాని నాడుమొదలు ఆధునికవాణిజ్య క్షేత్రమున రబ్బరు యొక్క ఉపయోగము నానాటికిని హెచ్చిపోవుచున్నది. ప్రపంచము మొత్తములో నుత్పత్తియగు ముడిరబ్బరులో సగమునకుపైగా ఒక్క బ్రిటిషుసామ్రాజ్యములోనే తయారగుచున్నది. అందులో సగమువంతు భారత, సింహళ దేశములు మట్టుకే తయారు చేయుచున్నవి. మన దేశమందు ముడిరబ్బరుకుగల యీ యభివృద్ధిని చూచియే బ్రిటిషువారు ఈ రబ్బరుపరిశ్రమను అనేకవిధములుగా ఉన్నతికి తీసుకొనివచ్చినారు; తీసుకొనివచ్చుచున్నారు. విరివిగా డబ్బుపెట్టుబడిపెట్టి, యంత్రాల సహాయముతో నుపయోగించి, వింతవింతరీతులుగా వారీ పరిశ్రమను కొనసాగించుచున్నారు.

రబ్బరు నుత్పత్తిచేయుచెట్లు అనేకమున్నవి. కాని ఆఅన్నిటిలోను ప్రధానస్థాన మాక్రమించునది ‘పారా’ రబ్బరుచెట్టు. బ్రెజిల్ ప్రాంతములందు ఈ చెట్లు అపరిమితముగా నుండెను. ఈ తరగతి చెట్లే ప్రస్తుతము

ఒకానొక రబ్బరు అడవిలో నమర్చిన త్రాటివంతెన

రబ్బరుచెట్ల అడవి

మన భారతదేశములోను, సింహళదేశమందును కూడ అపరిమితముగా పెంచబడుచున్నవి. మనదేశమం దీచెట్ల పెంపకమునకు పునాదివేసినవాడు హెన్రీ విక్‌హాం అనువతడు. ౧౮౭౬ వ సంవత్సరములో అతడు బ్రెజిల్

రబ్బరుచెట్లను గీతగీయు వైనము

కారుచుండు పచ్చిపాలను తీగగా సాగదీయుట

నుండి రబ్బరు విత్తనములను దొంగిలించి తెచ్చెను. ఈ ఉద్యమములో అతని భుజములు తట్టినవారు అప్పటి 'క్యూగార్డెన్సు' డైరక్టరుగానుండిన సర్ జోసెఫ్ హూకర్ అనునతడును, అప్పటి ఇండియాస్టేట్ సెక్రెటరీయును. ఒకసారి ఇతని ప్రయత్నము విఫలమాయెను. రెండవసారి ఇతడు అంతకంటె గట్టిప్రయత్నము చేసెను. ఈసారి అదృష్టముకూడ అతనికి తోడుపడెను. గింజలను ఎగుమతిచేయు విధానము విషయమై ఇతడు అక్కడి స్థానిక వ్యావసాయికులతో సాలోచించుచు తంటాలుపడుచుండగా దైవవశాన అప్పుడే 'అమెజాన్' అను నొక పెద్ద ఓడ వచ్చిన సంగతి ఇతని చెవులబడెను. లివర్పూలు, ఆప్టో-అమెజానుల మధ్య వర్తక వ్యాపారమును సాగించుచుండు ఓడ అది. తిరిగి వచ్చుటకు ఏలాటి రవానాసరుకును తీసుకొనరట ఆఓడఖామందులు. ఈ సంగతికూడ హెన్రీ విన్నాడు. ఒక్కదెబ్బతో అతడు ఆఓడను ఇండియాప్రభుత్వపు తరఫున గుత్తకు తీసుకొన్నాడు. ఆఓడలోని కమాండరుతో టపెజోస్ అమెజానునదుల కూడలిస్థలమున తనను కలుసుకొనవలసినదిగా ఏర్పాట్లు చేసుకొన్నారు. తనకు సాధ్యమైనంతమందిని - దొరకినంతమందిని మనదేశపు కూలీలను టపెజోస్, మడీరియాలకు నడుమగల అడవులందంతట నింపివేసెను. మేలిరకపు పారారబ్బరు చెట్లకా అడవులు కాణాచిగా నుండెను. ఆఅడవులనుండి రబ్బరు విత్తనములను సేకరించి గంపలకు నింపి ఆకూలీలు మోయగలిగినంతవరకు వారినెత్తి కెక్కించి ఓడదగ్గరికి చేర్చెను. ఆచేర్చిన గింజలగంపలు సుమారు ౬౦ వేలుండవచ్చును. బ్రెజిల్ అధికారులు ఈ యెగుమతి కెక్కడ ఆటంకపెట్టుదురో అని ఇతడు చాల భయపడెను. ఎట్లో ఓడ అక్కడనుండి ఎయిలుదేరెను. వాతావరణముకూడ అనుకూలముగా నుండి ఓడ నిరాటంకముగా సాగివచ్చుచుండెను. మధ్యలో పారావద్ద ఓడ ఆగవలెను. ఆగినది కూడ. బ్రిటిష్ కాన్సలువారి పుణ్యమాయని యెవరును ఆక్షేపణ చెప్పలేదు. ఓడ నిరభ్యంతరముగా సాగిపోయివచ్చెను. ప్రయాణమందు దేయాలస్యమును లేక ఓడ వడివడిగా వచ్చినందున రబ్బరుగింజలు చెడిపోవలసిన

మరిగలలోనికి కారిన పాలను బక్కెట్లలోనికి కుమ్మరించుట

అప్పటమైన పాలో, కాదో కర్మాగారములందు పరీక్షించుట

అవసరము కలుగలేదు. ఓడ లివర్పూలు చేరుకోగానే రాత్రిగూడ్సు బండియొకటి అక్కడ తయారుగా నుండెను. గింజల నందులోని కెక్కించి భద్రముగా 'క్యూ గార్డెన్సు'కు చేర్పించిరి. అన్ని గింజలను తీసుకొని వచ్చినన్నమాటేకాని అందులో నూటిలో నాలుగువంతుననే బ్రతుకగల్గినవి. ఏమయిననేమి, హెన్రీ ఆగింజలను బ్రెజిల్ నుండి క్యూకు అంతత్వరగా, అంతభద్రముగా తీసుకొనివచ్చుట కనుకూలపడిన సందర్భము లేదనుట అతని అదృష్టమనియే చెప్పవలయును. ఈ కష్టమును సర్తించి అక్కడి ప్రభుత్వ మతని కొక 'నైట్' గిరి ప్రసాదించెను. రబ్బరు పెంపకపు సంఘముతరఫున ఇతనికొక బంగారుపదకము గూడ బహుమతి చేయబడెను. క్యూలో నాటగా అంకురించిన మొక్కలలో కొన్ని మలయాకును సింహళమునకును పంపబడెను. ఆపంపిన వానిలో దాదాపన్నియు నాటుకొని యెదిగెనవి. అక్కడనుండి యీ మొక్కలు మన దేశమునకు ప్రాకినవి. ప్రస్తుత మీ దేశములో వేలకొలది యెకరముల భూమి యీ రబ్బరుచెట్ల పెంపకమునకు వినియోగింపబడుచున్నదన్నచో దీని పంట యెంతయున్నతిలో నున్నదో యూహింపవచ్చును.

ఈచెట్లు ఎకరాకు నూరుచొప్పున పెంచబడును. ఇవి సుమారు ౫,౬ ఏండ్లకు పక్వమునకు వచ్చును. ఈ కాలపరిమితి దేశకాల పరిస్థితులనుబట్టి అటునిటు కావచ్చునుకూడ. చెట్లు పక్వమునకురాగానే రబ్బరు ఉత్పత్తి ఆరంభమగును. వర్షపాత మెంతకెంత యెక్కువగునో అంతకంత రబ్బరుఉత్పత్తికూడ ఎక్కువగును. ఎంత చవుకనేలలలో నయినను సరియే రబ్బరుచెట్లు ప్రోదిగా పెరుగును. కాబట్టియే యెందునకును పనికిరాని నేలలను రబ్బరుచెట్ల పెంపకమునకు ఉపయోగించుచున్నారు.

చెట్లు పక్వమునకు వచ్చునరికి వాని ప్రకాండములు దాదాపు ఇరవై యంగుళముల వ్యాసము గలిగియుండును. అప్పుడా చెట్లను కత్తివంటి యొక పనిముట్టుతో బెరడు పైభాగము చెక్కుదురు. ఆచెక్కుట మూలముగా ద్రవనాళములు తెరచుకొనును. అక్కడ

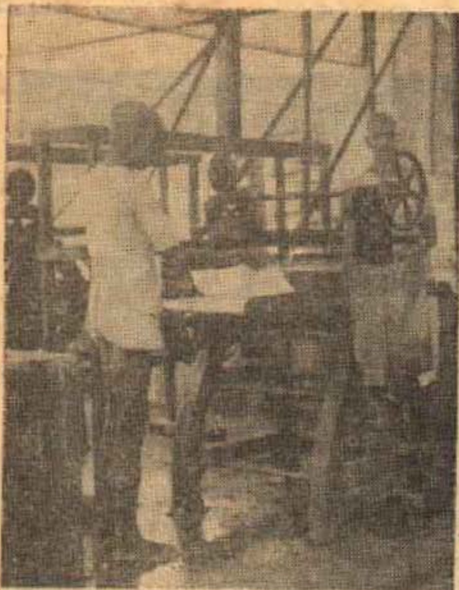

రబ్బరుపాలను జల్లెళ్లలో వడియబోయుట

రబ్బరుపాలను గడ్డకట్టనిచ్చు
పళ్లెములలో పోయుట . . .

నుండి ప్రకాండము చుట్టుగా కాలువవలెనొక కోత చేయుదురు. కాలువ చివరికొనలో కట్టిపెట్టబడిన పాత్రలో ద్రవము (చెట్టుపాలు) కారును. పైవిధముగా

రబ్బరుపలకలను రేఖాకల్పన చేయు
రోలర్ల నడుమ వేసి త్రిప్పుట

కొట్లు పెట్టునప్పుడు ప్రకాండములోపలి పొరకు దెబ్బ తగులకుండ జాగ్రత్తగా నుండవలయును. పూర్వము ప్రతిదినమును కొట్లు పెట్టుట (లేక గీయుట) అలవాటుగా నుండెనుగాని, అట్లు చేయుటవలన చెట్ల భావ్య వృద్ధి కాటంకము గలుగునని యిప్పుడు దినమువిడచి దినము కొట్లుపెట్టుపద్ధతికి వచ్చినారు. సగటున ఒక్కొక్క చెట్టునుండి ఇరువదినుండి ముప్పదిగాలన్ల వరకు పాలు తీయవచ్చును. ప్రతిగాలనుకు రెండుపౌనుల రబ్బరు తయారగును. చెట్లకు కట్టిపెట్టిన మరిగలు నిండగానే పాలను వానినుండి పెద్దపెద్ద కౌనులలోనికి నింపుకొని కర్మాగారమునకు కొనిపోవుదురు. అక్కడ ఈ పాలలో కొన్ని రాసాయనిక ద్రవ్యములను చేర్చి క్రమముగా గడ్డకట్టునట్లు చేయుదురు. పూర్తిగా గడ్డకట్టక

కొయ్యచట్టములమీద రబ్బరు
పలకలను ఆరవేయుట

ముందే ఈద్రవమును కావలసిన యాకారముగల పాత్రములలో వేసియుంచి కావలసిన యాకారపు పలకలుగా తయారుచేయుదురు. రబ్బరుపాలు గడ్డకట్టుటకు సామాన్యముగా పండ్రెండుగంటలు పట్టును. అట్లు తయారైన ఆరబ్బరుపలకలను రోలర్ల నడుమ నిరికించి యీడ్చి తీయుదురు. ఇట్లు చేయుటవలన ఆపలకలలోని మడ

తలు పోవుటయేకాక వానికి నునుపుదనము గూడ వచ్చును. ఆపలకలను మరల ఇంకొకరకపు రోలర్లలో నిరికించి యీడ్చి తీయుదురు. అప్పు డాపలకలమీద కొన్ని రేఖ లేర్పడి వానికొక యందమునిచ్చును. ఈ రేఖాకల్పన పద్ధతి కేవలము అందమునకేకాక పలకల నెగుమతి చేయునప్పుడు ఒకటికొకటి అతుకుకొనిపోకుం కుటకు గూడ నేర్పడినది.

ఈ కలాపమంతయు నయినతర్వాత ఆపలకలను కడిగి ఆరవేయుదురు. తర్వాత వానిని పొగమారు ఇంటికి చేర్చి పొగమారునట్లు చేయుదురు. దీనివలన రబ్బరుకు అతుకుడుగుణము పోవునని యిట్లు చేయబడు చున్నది. ఈరబ్బరు పలకలు పొగమారుటకు దాదాపు ౧౫ దినములు పట్టును. అప్పటికవి రొగుమతికి సిద్ధ మగును.

౨

ఆంధ్ర వారపత్రిక స్థాపితం 1908

30 సంవత్సరాలనుంచి నిరంతరాయంగా నిర్వహింపబడుతూ, యావదాంధ్రదేశానికీ, హైదరాబాదు, కలకత్తా, బొంబయి, మైసూరు రాష్ట్రాలకూ, బర్మా, దక్షిణాఫ్రికా, స్ట్రెయిట్ సెటిల్మెంటులు, మలేద్వీపాలు మొదలైన పరదేశాలలో నివసిస్తూవుండే ఆంధ్రు లందరకూ వారం, వారమూ అందుతూవుండే సచిత్రమైన వార్తాపత్రిక.

రాజకీయ, సాంఘిక, కళా, విజ్ఞానాది వివిధవిషయాలను గురించి ఆ యాశాఖల్లో నిధులైనవారల వ్యాస రాజాలతోను, కథలు, నాటికలు, వనితాలోకము, సినిమాపుట, అంతర్జాతీయాలు మొదలైన ప్రత్యేక అనుబంధాలతోను, ప్రతివారమూ జరుగుతూవుండే ఆంధ్ర, దేశీయ, విదేశీయవార్తలతోను, 32 పుటలతో ప్రతిబుధవారము ప్రకటింపబడుతూ వుంటుంది.

కళలకు, విజ్ఞానమునకు, వివిధవార్తలకు, సంబంధించిన రమణీయములైన చిత్తరువులతో ప్రతిసంచికా ముద్దులు గులుకుతూ కొత్తకొత్త విలాసాలతో, చక్కని కూర్పు తీర్పులతో, ప్రకటింపబడుతూంది. ఇంత వ్యయప్రయాస సాధ్యమైన పత్రికకు సంవత్సరచందాలు నురూపాయలు మాత్రమే.

తమ వాణిజ్యవ్యాపారాలు వృద్ధికావలెనని అభిలషించే వ్యాపారస్థులకు ఈ పత్రికలో ప్రకటన చేయటం కంటే ఉత్తమమార్గంమరొకటి లేదు.

ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము, 7, తంబుశెట్టివీధి, మద్రాసు.

అనంగసేన

"ప్రేమలత"

౧

సార్వభౌముండు కవికులచక్రవర్తి
రసికతాజీవి పర్యాయకుసుమశరుఁడు
మగఁడు నీకన్నకీరితి మంటఁ గలియఁ
గులటవై యేమి యొడిఁగట్టుకొంటివమ్మ!

౨

రాజకార్యంబుఁ దలఁపఁడు భోజనంబు
మాటఁదలపోయఁ డాత్మసామ్రాజ్యమమ్మ
కొనియె నీ; కట్టె ప్రేమజీవనుని! గుండె
చీల్చివైచితొకో! యెంత చెడిపె వకట!

ప్రాణపదముంచు నిన్ను దర్బారుసేయు
సమయమునఁగూడఁ బాయనిసాధురసిక
కన్నెఱఁగి యంత్రలంత్రలు కానిపనులు
సేయ మన సెట్టులొప్పెనే మాయలాడి.

మాయయును మర్మ మెఱుఁగని మమతతోడ
నిన్నుఁ బ్రేమించి, తనకు నీ వున్నఁజాలు
సర్వముఁ ద్యజింతు ననియున్న సార్వభౌము
కులముమర్యాద యే గంగఁ గలిపినావె?

అపయశముతోడ నీదుపే రారిపోమెఁ
గాని యమ్మహాత్మున కేమిగలదు లోటు?
ఆతని సుభాషితం బజరామర మయి
విశ్వపావనమై మోక్షవిద్య యయ్యె.

ప్రాచ్యవిద్యా పట్టపరీక్షలు

కత్తి సాంబమూర్తిశాస్త్రి

౧౯౧౦ సంవత్సరమువఱకు పూర్వము ప్రాచ్య విద్యలకు దొరతనమువారి యాదరాలంబను లంతగా లేవని ప్రజ లనుకొనెడివారు. దేశభాషాగ్రంథకరణసభ వంటివానిద్వారమున నేవో కొన్ని గ్రంథముల ప్రకటించుటయు, పాఠశాలలలో ప్రాచ్యవిద్యోపాధ్యాయు లవసరమైనపుడు గొప్పవిద్వాంసుల సలహా ననుసరించి పండితుల నియమించుచుండుటయు మాత్రమే ఆకాలమున దొరతనమువారు చేయు ప్రాచ్యవిద్యాపోషణమై యుండెను. ఒక్కొక్కప్పుడు పండితులకు పోటీపరీక్షల నేర్పాటుచేసి యుత్తీర్ణులకు పాఠశాలలలో నుద్యోగము లిచ్చుటయు జరుగుచుండెడిది. ఇంతియకాని పండితపదవి కర్హమగు విద్యాపరిమితి నిర్ణయింపబడియుండ లేదు. సంస్కృతభాషయు, నందున్న శాస్త్రములును గురుకులపాఠశాలలు దేశమున విరివిగ నుండెడివి. కాని దేశభాషల బోధించు పాఠశాలలు లేకుండెడివి. సంస్కృతభాషను శాస్త్రములును, ప్రధానముగ నభ్యసించినపిదప ననేకులు స్వయముగనో, గురుముఖముననో దేశభాషలందు గొప్పపరిశ్రమను గావించి మాతృభాషాపోషణము గావించెడివారు. ఐచ్ఛికముగ గావించిన దగుట వారి దేశభాషాపాండిత్య మఖండము పూర్ణమునై యుండెడిది. ఏలన; వారు గావించిన పరిశ్రమము కేవలము జ్ఞానాభివృద్ధికనియే కాని పొట్టపోసికొనుటకు గాదు. ఐనను కొందఱకు దేశభాషాపాండిత్యమువలన ద్రవ్యలాభముగూడ నుండెడిది. అప్పటివారికి జ్ఞానసంపాదనమే ముఖ్యము; ద్రవ్యార్జనము యాదృచ్ఛికము. సంస్కృతభాషావిషయమునుగూడ నిట్లే. సంస్కృతభాషనుగాని శాస్త్రములనుగాని పరిమితి నిర్ణయించు పరీక్షలును లేవు. ఆ పండితుల కుపాధి కల్పించుటయును లేదు. ఐనను దేశభాషలవలెగాక నాభాషయు శాస్త్రములు నున్నతస్థితిలోనే యుండెడివి. శ్రీకాశీ, బరోడా, పూనా మొదలగు నితరరాష్ట్రపట్టణములందును, గద్వాల, ఆత్మకూరు, వనపర్తి, ఊర్లాము, విజయనగరము, పిఠాపురము, జటప్రోలు మొదలగు నాంధ్రపట్టణములందును రాజులును, ధనాధికులును విద్వాంసుల బరీక్షింపించి యోగ్యతాపత్రములను ద్రవ్యసత్కారములు నిచ్చెడివారు. వార్షికముగ లభించు సంభావనములతో బండితులకు గుటుంబపోషణము సుకరముగా నుండెడిది. ఇంతియకాక ప్రతి సంస్థానాధిపతియు దన యాస్థానమున వేదశాస్త్ర పండితులను బెక్కురను నిలిపి వారికి స్థిరవసతుల గల్పించువారు. ఇతరధనాధికులే కాక సామాన్య సంసారులు గూడ దమయిండ్లజరగు వివాహోపనయనాది శుభకార్యములందు పండితసదస్సులజరపి పండితులకు విశేషసత్కారములు చేయువారు. ఈకాలమున నైతము కొందరు విద్యాప్రియులును, కొన్ని సంఘములును నేటేట బండితసభలు జరపి పండితులకు భూరిసంభావనము లిచ్చుట జరగుచునే యున్నది.

వేదశాస్త్రములును సంస్కృతభాషయు దేశభాషలును దొరతనమువారి యాదరాభిమానము లంతగా లేకున్నను దేశీయప్రభువుల యాలంబనమున వృద్ధినందుచుండ దొరతనమువారు తమ కొలువుకాండ్రకు నాంగ్లభాషలో దగుమాత్రము దేశభాషాజ్ఞానముగూడ నవసర మగుటచే నాంగ్ల పాఠశాలలలో కొలదిమంది పండితులకో కించిదుపాధి కల్పించుచుండువారు. క్రమక్రమముగ దేశదౌర్భాగ్యమునంజేసి పల్లెటూరిప్రజలకెల్ల దొరతనమువారి కొలువునం దాశ యధికమై తన్మూలమున నాంగ్లవిద్యావ్యామోహ మతిశయించుటంజేసి మాధ్యమికోన్నత పాఠశాలల సంఖ్య పెరుగుటయు, వాని

యందు దేశభాషాధ్యాపకు లధికముగా గావలసివచ్చుటయు దటస్థించినవి. కాని అర్హులగు పండితుల సంఖ్య అంతకంతకు దిగజాఱజొచ్చినది. ప్రజాసామాన్య మాంగ్లభాషపై మరులుగొనుటయు, ప్రాచ్య విద్యాపండితులకు దేశీయు లొసగు నాలంబ మంతకంతకు సన్నగిల్లుటయు దీనికి హేతువు లని వేఱ చెప్పవలెనా? మఱియు బండితుల నియమింపవలసినప్పుడు విద్యార్హత యుపేక్షింపబడి యాశ్రయణ పటుత్వము గణ్యమగుటయు దీనికి కారణమే. ఇట్టి పండితక్షామము పెక్కు పెరుగుటకు సహింపజాలక చిరస్మరణీయులు మాననీయులు నగు కీ. శే. శ్రీ కృష్ణస్వామయ్యరు మొదలగు మహాశయులు విశేషప్రయత్నములోనరించి తమకు దొరతనమున గల పలుకుబడి నెల్ల వినియోగించి మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమువారిచే దేశభాషలందును వేదశాస్త్రములందును నున్నతపరీక్షల జరిపించి పట్టములిచ్చు నేర్పాటుచేయించిరి. కీ. శే. కృష్ణస్వామయ్యరుగారికి వేదశాస్త్రములం దాదరాభిమానము లపారములు. తాము స్వయముగ దమ తండ్రిగారి పేర నొక కళాశాల స్థాపించి అందు వేదమును బూర్వోత్తరమీమాంసలను గఱపు నేర్పాటుచేసి విద్యార్థుల కన్నవస్త్రములు బసలుకూడ నొసంగుచుండిరి. ఆ కళాశాల నేటికిని దినదినాభివృద్ధి నొందుచు ప్రాచీనగురుకులపద్ధతిని జూపరులకు గోచరింపజేయుచున్నది. ఇంతియకాక, ఆంధ్రదేశమున విజయనగరమహారాజసంస్కృత కళాశాలయందును, తెనాలి సంస్కృత కళాశాలయందును, ద్రవిడదేశమున పంచనదము మొదలగు స్థలములందును, కేరళదేశమున బట్టాంబి మొదలగు చోటులను గొప్ప కళాశాలలు నెలకొల్పినట్లును వానియందు ప్రాచ్యవిద్యాపట్టపరీక్షలకు విద్యగరపుటకును విశేషప్రోత్సాహము గావించిన యామహామహుని నామ మెల్లరకు ప్రాతస్స్మరణీయము గదా?

౧౯౧౪ ఏప్రిల్ ౧౯ తేదిని మొట్టమొదటి ప్రాచ్య విద్యాపరీక్ష మదరాసు విశ్వవిద్యాలయము వారి సెనేటుభవనమున(నిప్పుడు శాసనసభ సమావేశమగుచోట) జరగినది. నాటినుండి నేటివఱకు ననేకులు పరీక్షలందుత్తీర్ణులై పలుదెసల వ్యాపించుచున్నారు.

మొట్టమొదట నీపరీక్షలవలన నుద్యోగములు లభించునను నాశ గాఢముగ ప్రేరేపించుటచేతనే యనేకు లీపరీక్షలకు జదువుట సంభవించినదనుట పాఠకులు గ్రహింపకుండరుకదా? అయినను విద్వాంసులకును, విదుషీమణులకును, శిరోమణులకును నుద్యోగములు లభించుచున్నవే కాని యుపాధ్యాయులమాత్రము శతవిహాణములే అయిపోయినవి. పంచాంగము చంకబెట్టుకొని చేత చెంబుపట్టుకొని యాయావరము చేసికొను బ్రాహ్మణున కేనాటి కష్టమునకు దానఫల మానాడే లభించునుగాని కళాశాలాధికారులును, నధ్యాపకులు నొసంగినయోగ్యతాపత్రముల చేతపట్టుకొని యధికారుల వాకిళ్ల పడికాపులు పడియున్న విద్వాన్ శిరోమణులకు మాత్రము లేశమైన ఫలము లేదయ్యె. ఈ దౌర్భాగ్యప్రాచ్యవిద్యాపట్టభద్రులు పదిలరము లీలోగా సంపాదకత్వ మెఱుంగరు. అదియే వీరికి జేతనైనచో వీరు నాంగ్లవిద్యాపట్టభద్రులే కాదగుదురు. వినుచున్నారముకదా, ఆంగ్లవిద్యాభ్యాసమున మహోన్నతి బొందినవారిలో ననేకులు పాకశాసనులమో, గంగాధరులమో, దేవతార్చకులమో బిడ్డలేయని.

లెక్కకుమిగిలి రెక్కలతోడి చెదపురుగుల వోలె సంతతి నల్లలాడుచున్న వీరి దురవస్థ చూచియు ననర్హులు పాఠశాలలందు నిండుటకు సహింపకయు గొందఱు విద్యాభిమానులు గావించిన ప్రయత్నముల వలన "ఇకముందు కాళీవచ్చు పండిత పదవులకు ప్రాచ్య విద్యాపట్టభద్రులనే తక్క యితరుల నియమింపరా"దను దొరతనమువారి ప్రకటనము వెలువడినది. కాని ఆ యాజ్ఞను మన్నించిన పాఠశాలాధికారి సామాన్యముగా గానరాడు. పాఠశాలాధికారుల దౌష్ట్యమున కుపాధ్యాయ పండిత పరిషత్తు కొంత దోహదము గావించుట సత్యము కాకపోలేదు. ౧౯౩౨ సంవత్సరమున దొరతనమువారు మరల నొక ప్రకటనము గావించిరి. దాని సారాంశ మిట్లున్నది: "ఇకముందు కాళీవచ్చు పద

వులంగు దప్పక ప్రాచ్యవిద్యాపట్టభద్రులనే నియమింప వలయును. ఇంతకుబూర్వము నియమింపబడి ఖాయపరు పబడియున్న పండితులకు బ్రత్యేకానుమతి యీయబడె నది. అవి, ఈ గూర్చిగూడ బూర్వమువలెనే పాఠశాలా ధికారులచే నిరాకరింపబడిన దృష్టాంతములు పెక్కు గలవు.

దొరతనమువారు కఠినముగా శాసించుచున్నను వారి ప్రకటనను ఉల్లంఘింపబడుటకు గారణ మేమి యని పలువురకు సంశయ ముదయింపవచ్చును. కాని యుల్లంఘించుటకు దగినవకాశములు దొరతనమువారి యాజ్ఞలందే కలవు. శాసనసమ్మతమగు వర్తింతగల పండితులు లభింపనప్పుడు మండలవిద్యాధికారి విచక్ష ణను నుపయోగించి యే యభ్యర్థికైనను ననుమతి నీయ వచ్చునను అర్డరొకటి కలదు. దాని నాధారముగా గొని పాఠశాలాధికారులు తమ యిష్టము వచ్చిన పండితు లను ఏర్పాటుచేసికొనుటకు అనుకూలముకలుగుట వింత కాదు.

ఏతావతా విశ్వవిద్యాలయమువారి యీ పరీక్షల వలన నేటేట వందలకొలదులు పట్టభద్రులు తయా రగుటయు నాటి కిగుర్వర కైన నుద్యోగములు లభింప మియు ఏఖగ్యదెచ్చనులు లేక మాధుకరాన్నముచే బొట్ట నింపుకొనుచు విద్యాభ్యాసము గావించు నేవ శాలురకు పరీక్షల రుసుములకని, పాఠ్యపుస్తకములకని కళాశాలా ర్థములగు సుడ్డలకని అనవసరవ్యయము గలు గుటయు ఫలితములు. ఇంతియకాని విద్యార్థు లకు దొంటి జీవికోపాధికాని, గౌరవముకాని లభింప కున్నది. పైపెచ్చు పరీక్షానియమితపాఠ్యగ్రంథముల అవకతవకలచే బూర్వమురీతి పాండిత్యముగూడ లభింప కున్నది.

ఆంధ్రులకు ప్రత్యేకవిశ్వవిద్యాలయ మున్ననే గాని దేశాభివృద్ధి కాజాలదని పెక్కండ్రు పెక్కుగు మహానుభావులు గావించిన ఆందోళనఫలితముగా నా విర్భవించిన ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము ఎల్లదినముల మద్రవిశ్వవిద్యాలయముననే యనుకరించుచు విశేష ధన వ్యయమునకు గారణమైయున్నదేకాని, దానివలన జెప్ప దగినంత లాభమేమియును లేదు. పూర్వమొక్క మద్ర విశ్వవిద్యాలయమువలన మాత్రమే వందలకొలదిగా విద్వాను శిరోమణులు తయారగుచుండ నాంధ్రవిశ్వ విద్యాలయమున రెట్టింపుగ ప్రవీణులు తయారగు చున్నారు. పైపెచ్చు ఇంటర్మీడియేటు పాసయిన తరువాత కేవలము ఆంధ్రభాషలోనే ఆనర్సులు పెక్కుమంది మిక్కిలిగా తయారగుచున్నారు. ఈ పరీక్షల వలన నిరుద్యోగత్వ మింకను బలపడుచున్నదియే కాని శాంతి యించుకయును గలుగకున్నది. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యా లయము సొంతముగా కళాశాల స్థాపించి ఆంధ్రభాషా ప్రధానముగ ఆనర్సుకోర్సుల నేర్పఱిచినది. ఆపరీక్షకు జదువవలసిన కాలము మూడేండ్లు. అధ్యాపకులు బహు సమర్థులు. పరీక్షాగ్రంథము లుత్తమములు. అట్టియెడ ఆనర్సుల పాండిత్యము మాత్రము మెచ్చవలసినదిగా గానరాదు. వారికి సంస్కృతభాషాపరిచయము శూన్యము. తక్కిన దేశభాషలమాట యెట్లున్నను నాంధ్రభాషకు మాత్రము సంస్కృత భాషా పరిచయ మత్యావశ్యక మనుట ప్రాజ్ఞసమ్మతము. సంస్కృతపరిచయమే లేనిచో బూర్వగ్రంథములు బోధపడవు. అట్టి నిర్భాగ్యయోజనములగు ప్రవీణులను ఆనర్సులను దయారుచేయుటమాత్రమున విశ్వవిద్యా లయోద్దేశము నెఱవేఱుచున్నదని సంతసింపవచ్చునే కాని వారికి పొట్టగడచుమార్గము మేదియు గానరా కున్నది, ఇదివఱకు విద్వాన్‌శిరోమణులు ప్రవీణులు మాత్రమే దేశభాషాధ్యాపకపదవుల కర్జీలంపించి యంగలార్చుచుండ నిప్పు డానర్సులుగూడ వారికి తోడై "యావచ్ఛక్తి యావదవకాశము" యన్నట్లు దౌర్జన్యయుద్ధము నారంభించుచున్నారు.

"విద్య జ్ఞానార్జనమునకే కాని పొట్టకు కాదు" అను శ్రీరంగనీతులు ఉపన్యాసవేదికలపై గంభీరముగ జేయబడవచ్చును గాని నిక్కముగా జ్ఞానార్జనమునకే విద్యాభ్యాసముచేసిన, తమ కిల్లలచే చేయించుచున్న మహాత్ములెందరును గానరారు. అందుచే భాషాప్రధానము లగు నీపరీక్షలయందు మిక్కిలి దారిద్ర్యము తాండవిం

మగుచున్నది. ఎక్కడ నేదివ్న తెలుగు పండితపదవి ఖాళీ వచ్చినను వందలకొలది విద్వాంసులు ప్రవీణులు ఆనర్సులును ప్రత్యక్షము. అయినను ఒక విశేషము మాత్రమున్నది. రెండు మూడు ప్రాచ్యవిద్యాపరీక్షలందు తీర్ణులయిన పట్టభద్రులనేని నిరాకరించి యీ ఆనర్సులకుద్యోగములు ప్రసాదించుట పాశ్చాత్యాధికారుల కభిమతముగ సర్వత్ర గోచరించుచున్నది. కేవలము భాషాప్రధానములగు నీరెండు పరీక్షల జరుపుటవలన విశ్వవిద్యాలయము వారికి విద్యార్థులనుండు నధికధనవ్యయమునుదక్క ఫలితము మాత్రము శూన్యమే.

ఏకారణముననో కాని దొరతనమువారికి ప్రాచ్యవిద్యాపట్టభద్రులపై గల ప్రేమవాత్సల్యములిప్పటికింకరాలేదు. ౧౯౩౬ సంవత్సరమున గూడ దేశభాషాధ్యాపకపదవులకు ప్రాచ్యవిద్యా పట్టభద్రుల నియమింపరాదను(?) నిశ్చయాత్మ ప్రకటనములు గావించిన దొరతనమువారిప్పుడు భాషాప్రధానమగు బి. ఏ. ప్యాసయినవారికి బదిలీపదవు లీయవచ్చునని దయదలచుచున్నారు. ఇంతియకాక భాషాప్రధాన బి. ఏ. పరీక్షలు, ప్రాచ్యవిద్యాపరీక్షలు సమానములేయని న్యాయము చెప్పుచున్నారు. ఈపూర్వవిరుద్ధాజ్ఞలవలన ప్రాచ్యవిద్యలవారికి కిదివఱకున్న కొంతమాత్ర మవకాశముకూడ మూలముట్టుగ పెకలింపబడినది. దొరతనమువారి పరస్పర విరుద్ధాజ్ఞలకు కారణమేమో దురూహము. ఇంతకుముందు పదులు పాతికలు జీతబత్తెములతో గాలము గడపు ప్రాచ్యవిద్యలవారు నేడు కొలది కాలమున బూత్రిగా బొందలేకున్నను మాటకు హైనను నెలకు దెబ్బది రూపాయలు జీతము పుచ్చుకొనుచున్న ప్రధాని శ్రీ బొబ్బిలి రాజాగారి పేర్కొలు దొరతనమువారి ప్రకటనములకు వైగుణ్య మాపాదించియుండును. వాస్తవముగ ఆ పేర్కొలు ఆక్ స్ట్రిష్టు ఆనర్సులకు, బి. ఏ. లకును స్ట్రిష్టునక్కలు ఫైనలువారికంటె కూడ దక్కువవేతనముల నిర్ణయించి గొప్ప అన్యాయము గావించుట నిక్కము. దానివలననే బి. ఏలు, ఆనర్సులును ప్రాచ్యవిద్యలవారిపై దండెత్తుచును, విపరీత ప్రకటనములు వెలువడుటయును సంభవించియుండును. దొరతనమువారి ప్రకటనము ఆంగ్లవిద్యావంతులలోని నిరుద్యోగతను గొంతవఱకు తగ్గించుటకు జూచినదేకాని యందుగల్గు పూర్వాపరవిరోధములగాని, న్యాయాన్యాయములనుగాని గమనింపలేదనుట స్పష్టము. నిరుద్యోగత ఒక్క బి. ఏ. లు ఎం. ఏ. లకేకాదు; విద్వచ్ఛిరోమణులకు గూడ తలమున్కలుగా నున్నది. ఆంగ్లపట్టభద్రులకు నిరుద్యోగత్వము పోగొట్టుటకు విద్వాంసులతో సరిచేసినట్లే విద్వచ్ఛిరోమణుల నిరుద్యోగత మాపుటకు ప్రాచ్యవిద్యాపట్టభద్రులు మాటవరుసకు సర్టిఫికేటు లేకుండనే హైయర్ ఎలిమెంటరీ ఉగ్న ట్రైనింగునకు హాజరుకావచ్చునని సూచించు రొండు జి. ఓ. బయలుదేరినది వినవచ్చుచున్నది. ఇదియే వాస్తవమైనచో నిశ్చయముగ నింతకన్న ప్రమాదము మింకొకటి యుండబోదు. 'నీ అన్నము వాకిగ్గిన నీ కాకలి తీర్చుండునట్లు మందిచ్చెదనన్న' క్షమా శిరోమణులకు నీప్రకటనము ప్రాచ్యవిద్యా పట్టభద్రులకు మొదటనున్న అవకాశము హరింపనేల? వీరికి వారికి వీరికిగూడ నవమానకరమగు నుపాయము చూపనేల?

ప్రాచ్యవిద్యాపట్టభద్రులు విశ్వవిద్యాలయము వారిచే గ్రాడ్యుయేట్లుగా బరిగణింపబడినారు. అయినను న్యాయముగ నీగ ఆంగ్లగ్రాడ్యుయేట్లకంటె నధిక కాలము విద్యాభ్యాసము గావించినట్లు స్పష్టమే. ఇంటరుమీడియేటు పరీక్షలందలి దేశభాషాప్రశ్నపత్రమును, ప్రాచ్యవిద్యాప్రవేశపరీక్షకు జరుపబడు తగరీక్షను ఎంట్రన్సుపరీక్ష ప్రశ్నపత్రములు సమానములని విశ్వవిద్యాలయమువారే నిర్ణయించియుండిరి. ఇంగ్లీషున ఆగుఫారములు మాధ్యమికపాఠశాలలందు నిర్ణీతమైయున్నట్లే ప్రాచ్యవిద్యలకు ఆటు ఆద్యాన్నకోసులు గలవు. పైగా యింటరుమీడియేటుతో సమానమగునది ఎంట్రన్సుపరీక్ష. అందు తీర్ణుడైనపిదప ప్రిలిమినరీ రెండేండ్లును, ఫైనలు రెండేండ్లును జదివిన ప్రాచ్యవిద్యాపట్టభద్రులగుదురు. ఆంగ్లగ్రాడ్యుయేటుల విద్యాకాలమును ప్రాచ్యవిద్యల ప్రిలిమినరీ కాలమును సమానములు. పైగా ఫైనలు రెండేండ్ల పరిశ్రమము ప్రాచ్యవిద్యాపట్టభద్రులకు గలదు. ఇట్లుండ విశ్వవిద్యాలయమువారు గ్రాడ్యుయేట్లుగా పరిగణించినంతమాత్రమున పూజనీయులుగా నియమితగ్రంథములను రెంటి మూటిని జదివి సమాధానమైన దను భావలో వ్రాయజాలక ఆంగ్లభాషలో వ్రాయు గ్రాడ్యుయేట్లను చిన్నప్పటినుండి యదే పనిగా దేశభాషాధ్యయనమొనర్చ

ర్చిన ప్రాచ్యవిద్యలవారికో సరిచేయుట అన్యాయ్యమా న్యాయ్యమా లోకమూహింపకుండునా? ఇంతియకాక ప్రాథమికపాఠశాలలో నాలవ తరగతియం దుత్తీర్ణులై ఏకేంద్రెక్కనో నామరూపములులేని పాఠశాలలో నుపాధ్యాయుడుగానున్న మహానుభావులు మూడవ ఫారము సర్టిఫికేటు లేకుండనే నిలువదగిన హైయరు ఎలిమెంటరీ పరీక్షకు ఖండాంతరీయుల చేతను గూడ శెక్కువినములు మన్నవలందిన, అందున్న ప్రాచ్యవిద్యల నాశ్రయించిన పండితులు హాజరుకావచ్చునను ప్రకటనను నిక్కముగ నిరుద్యోగత నశింపజేయుటకా, లేక ప్రాచ్యవిద్యలను దద్వేత్తలను నవమానించుటకా? జీవనోపాధి కల్పించుటకేయైనచో నెవ్వడు నిట్టి కక్కుర్తి కూడు చూపగూడదు. ఇట్టి జీవిక లేకున్నను పురాణములు చెప్పుకొనియైనను, లేదా బి. ఏ., ఎమ్. ఏలకు సంస్కృతాంధ్ర భాషలందు ప్రైవేటుట్యూషను చెప్పుకొనియైనను వారు జీవింపగలరు. ఈ సదుపాయము ఆంగ్లపట్టభద్రులకే చేసినచో వాస్తవముగ మహోపకారము చేసినట్లగును. ఏలందురా? బి. ఏ., ఎమ్. ఏలు పన్నెండయినతోమ్మిది మాసములు యల్. టి. పరీక్షకో, బి. యి. పరీక్షకో చదివి సరికి ఎలిమెంటరీ స్కూళ్లలో మూడవఫారము హెడ్మాస్టరుగ్రేడు అంతయు అపేక్షించుచుండగా ఆయా యూనివర్సిటీలలో నుద్యోగము చెలాయించుచున్నవారెందరో కలరు. బి.ఏ. లైసెన్సు, ఎమ్.ఏ. లైసెన్సు, బి. యి. యల్‌టి. లైసెన్సే యీ ప్రాథమిక పాఠశాలల పనికైనను సరిపోదురు. లేనిచో సేకేటరి మండల విద్యాధికారి ప్రత్యేకానుమతి బడయవలసియుండును. అట్టిచో వారి కీయవకాశమిచ్చినచో విశేషవ్యయముతో సైదాపేటలోనో, రాజమండ్రిలోనో చదువ నక్కరలేకయే అనాయాసముగానే హయ్యరెలిమెంటరీ ప్యాసయి సులభముగనే ఉద్యోగములు గూడ నొందగలరు. అప్పుడు ప్రాచ్యవిద్యలవారికి మానుషాపాదితమైన దారిద్ర్యము నశించును. దైవికమైన దారిద్ర్యమా? అది యెందఱకును గలదు. అసలు ఆ దారిద్ర్యము ప్రస్తుతవిద్యావిధానమునందే కలదు. ప్రకృతవిద్యావిధానము లోపభూయిష్టమని రెల్లరు ఘోషించుచునే యున్నారుకదా? ఎప్పుడో మా తెల్లదొరలు పూర్వము దొరతనమువారి కొలువునకవసరమై నిర్ణీతమైన విద్యావిధానమే కోట్లకొలది జనమున కాధారమైన జీవనోపాధికి తెవ్వ రెక్కడ నిశ్చయించిరి? నాకరీతప్ప నితరోపయోగము లేని విద్యావిధానము దారిద్ర్యనిలయ మెట్లుకాకుండును?

మొట్టమొదట ఆర్యులు వర్ణవిభాగము గావించు కొన్నపుడు వేదవేదాంగవేదాంతాదులను బ్రాహ్మణులు వానినుజ్జీవింపజేయుటయు, ప్రజాపాలనము, వాణిజ్యము, కృషి మొదలగువానిని నాలుగువర్ణములవారికి విహితవృత్తులుగా నేర్పఱచుకొన్నారు. అందు మొదటిది కేవలము ఐహికఫలము లేక వారివేదశాస్త్రాదులను నిలుపుటకుమాత్రమే యుపకరించును. ఇతరవృత్తులు శారీరికమానసికకష్టములతో గూడి ఐహికఫలములనిచ్చునవి. ఐనను ఆర్యులు మొదటివృత్తికే యధికగౌరవ మొసంగి యితరవృత్తులవారు తమకుదగినంత పరిశ్రమావకాశము లేకున్నను, దానితగులడు శ్లాఘించదగినంత ఆవశ్యకముగా తామైన పడిననుము పరిపాలనములచే దమవిద్యల నుజ్జీవింపజేయు మొదటివృత్తిని గురుపదముగా భావించి గౌరవించియుండిరి. అందువలననే కదా ఆర్యభావములు, వేదవేదాంతములు నిప్పటికూడ నాశనముగాక నిలిచియున్నవి. అట్లే యిప్పుడు మాత్రమే కాక రాబోవు కాలమున దేశభావములు, ప్రాచ్యవిద్యలను ప్రధానముగా నభ్యసించి వాని నుద్ధరించువారు కొందఱుండక తీఱదు. వారికి తగినపరీక్షలును శ్రమమునకు దగిన జీవికా సాధనములును గూడ నేర్పఱచుట దొరతనమువారికిని, దేశీయులకును బరమ కర్తవ్యమే. ప్రాచ్యవిద్యలవారి నవమానముగాని, అపకృతిగాని గావించిన నెడల యనుగ భాషాశాస్త్రవాఙ్మయమునకే (దేశనాశనమునకే) పూనుకొన్నట్లు భావింపవలయును.

ప్రాచ్యవిద్యలయు, తత్పట్టభద్రులయు గౌరవమును జీవికలను రక్షింపవలయు నందుచేని దొరతనము వారు తమ పరస్పరవిరుద్ధప్రకటనముల సవరించి ప్రాచ్యవిద్యలవారికితగినయుపాధి తప్పకలభించునట్లును, ప్రాచ్యవిద్యలు పదికాలములపాటు జీవించియుండు నట్లును జూడవలయును. దేశాభిమానులును దేశభక్తులును దమ దేశగౌరవము భావములవలననే లభించునని గుర్తించి ప్రాచ్యవిద్యాభివృద్ధికెక్కువగా పాటుపడ వలయును.

చిల్క

రాయప్రోలు సుబ్బారావు

పుట్టింది ఒకచిల్క——
పొలముపచ్చల పైట
పొరలు వాకలనాట
అల్లారుముద్దుగా — అందాలపొద్దుగా.

పెరిగింది ఆచిల్క——
పిండివెన్నెలసీమ
వీణ్ల తెమ్మెరలోన
పూబాత్తికలలోన — పోకిళ్లు కులలీన.

త్రావింది ఆచిల్క——
తళుకుతీవెల రాలు
తరిసి రంగులపాలు
పక్షాలు పచ్చగా — పలువన్నె లెచ్చగా.

చవిజూచె నాచిల్క——
చల్లవెన్నెల రేల
చందమామల మ్రోల
పండుటాకులజున్ను — వెండిగిన్నె లవెన్న.

ఆడింది ఆచిల్క
అలరు మావులతోట
ఆమని హంతోడ
ఆబాలగోపాల — మానందమున సోల.

పలికింది ఆచిల్క——
తెలుంగుమిఠారి మరంద
మెలుంగువాణి సమంద
సౌందర్య మూరగా — సారస్యధారగా.

నేర్చింది ఆచిల్క——
నిండు కమ్మదనాల
పండ్ల పక్వరసాల
పొంగారుపదములన్ — బంగారుఫణుతులన్.

వినిపించె నాచిల్క
తెనుగు వాకిండ్లలో
పెనగు పూపెండ్లలో
మిసలాడుమవ్వాల — అసియాడు అందాల.

పాడితే ఆచిల్క——
పారవశ్యము పొంగు
భావదాస్యము క్రుంగు
తెగిపోవు మీనియల్ — దిగివచ్చు వాణియున్

ఆచిల్క అమృతోక్తి——
కోరాటపడె గీతి
కొరాడె నునుకైత
రాగాలముద్దకో — రసపాకసిద్ధికో!

విన్నారు జనులెల్ల——
విన్నారు పండితుల్
విన్నారు పాటకుల్
భూచక్ర ముల్కగా — ఆచిల్క పల్కగా.

బ్రహ్మాండ మయినట్టి——
భాష్యాలు తుదిముట్ట
పఠియించె నౌకభట్టు
పాండిత్యమున వచో — భాండంబు బరువెక్క.

ఆచిల్కా నుడికారం—
మావేశ మెగబోయ
అలించి వలవేయ
పరవశంబున జిక్కె — పారతంత్ర్యమె (పరతంత్రత నె) మెక్కె

తెలుపారె తూర్పెల్ల—
తెనుగు కుంకుమలీగ
లనుగుకొమ్మలు సాగ
ఎలుగెత్తె నాచిల్క — అలవాటు మెయికుల్క.

వినువారు లేరైరి—
చనువారలు హాలంతె
గణపాఠము లజంతె
భేదాపవాదాలె — చాదేరు మువ్వేళ.

తన ముగ్ధగీతాల—
కనువైన లయ లేదు
చనువైన శ్రుతిరాదు
పదశోధనమె, సంధి — సదమతన్ము లెమెందు.

తన తెక్కలను నిక్క—
తరుగీ మల్ పెనవోవు
తళతళల్ కనరావు
ఆధాతుదుర్గాల — నాదేశమార్గాల.

పొడకట్ట వేకట్టు—
పొడుచు పూవుంమగ్లు
పడుచు మావికుదుళ్లు
మారేడు తరులెల్ల — మహాసీయకుశలెల్ల.

ఆయగ్ని వేదికకై—
ఆశబ్దఘోషలో
ఆశ్లిష్ట భాషలో
ఉడికింది ఆచిల్క — మిడికింది కడునల్క.

ప్రాఁగన్ను పెట్టింది—
మధురకంఠము మూసి
మనసుముచ్చట రోసి
గాసిల్లి గాసిల్లి — ఆసించె తొల్లియుల్లె.

భారతారణ్యాన—
పడిపోయె నాభట్టు
విడిపోయె వాకట్టు
ఇదె సందనుచు చిల్క — ఎగిరిపోయింది.

దానిమ్మపంజ్లలో—
తరుణ మాణిక్యాల
వరుణ రేఖలు తేల
తీసింది ఆచిల్క — తేటనెత్తురుల్లోల్క.

తినఁబోయి తినలేక—
తననోట బిగియించి
కనుసూటిగ లగించి
వ్రాలింది పెన్నాన్రన—వంతియొత్తువ సందె.

పచ్చికెంపులబువ్వ—
భక్షింపగా నుండె
వీక్షింప కేదండె
ఒడిసిగ్గకొనె నింత — లో నొక్క తిక్కన్న.

ఆంధ్రరాష్ట్రమునకు ఆలస్యమేల?

(ఆలస్యమువలన కలుగు మహానర్థములు సత్వరకార్యనిర్వాహణావశ్యకత)

గరిమెళ్ల సత్యనారాయణ

ఆంధ్రను లారంభశూరులన్న నూట ఆధునిక కాలములో అన్వర్థమైపోయినది. దేశోద్ధారకుని పత్రికా సంస్థలు, పట్టాభిగారి బందరుసంస్థలు, ఉన్నవవారి శారదానికేతనము మొదలగు కొన్ని మాత్రము ఈసూత్రమునకు కొంత వ్యతిరేకములై నేటివరకును నిలిచియున్నవి. తగిన కట్టుదిట్టములు చేస్తే చిరస్థాయులే కాగలవు. ఇంక రాజమహేంద్రవరం పేపరుమిల్లుకు పాపరుచీటీ వచ్చినది. చెన్నపురి స్వరాజ్యపత్రికకు కన్నం పడిపోయినది. ఎన్నెన్నో పారిశ్రామిక సంస్థలను దుమ్ముకొట్టివేసినది. క్రొత్త క్రొత్తగా ఊహింపబడుచున్న సినిమాకంపెనీలు రిక్తప్రకటన లగుచున్నవి. దేశీయ విద్యాప్రయత్నములు తేజోహీనము లగుచున్నవి. కొన్ని కొన్ని ఖద్దరుసంస్థలుకూడ కష్టలపాలగుచున్నవి.

ఇందుకు కారణము లేకపోలేదు. ఏ సంకల్పమునైనను ప్రారంభించేనాడుండే విజృంభణము అమోఘముగ ఆంధ్రుల కుండెదు. ఆరంభములు అత్యంతమును అట్టహాసముతో జరుగును. ఆ సంస్థలకు ఆరంభకులుగా, ఉపన్యాసకులుగా, అధ్యక్షులుగా, కార్యదర్శులుగా, కోశాధ్యక్షులుగా, భాగస్వాములుగా చేరేవారి సంఖ్యకు మితియుండదు. ఎవరిని చేర్చుకోవలెనన్న దేమి ముప్పు వచ్చునో అన్నంత ఉప్పెనగా ప్రతిది మొట్టమొదట ఉండును. ఇట్టి శుభోదయములో ప్రారంభమైన సంస్థకు అడ్డు యేదైనను రాగలదా అన్నంత ఉత్సాహము మొదటి కొన్నాళ్లదాకా ఆంధ్రుల నందరినీ ఉల్లాసముగా లాగించుచుండును. ప్రాస్పెక్టసు అచ్చుపడగానేనో, పేరులు ప్రకటింపబడగానేనో ఆ ఉద్రేకము కొంచెము తగ్గును. కార్యప్రక్రమణ మనేటప్పటికి కలతలు ప్రవేశించును. అక్కడనుండి కార్యదర్శుల పాట్లు చెప్పనక్కరలేదు. సభ అనేవాటికి కోరముచూడుటయే కష్టము. చూచితే ఒక నిర్ణయమునకు రావడము కష్టము. దీనితో ఒకరిద్దరు పనికర్తలై ఉరి తగ్గించవేసరు. ఇతరులు వీరి ననుసరించి నిర్వహింప ప్రయత్నము చేయుచుందురు. అటుతరువాత సైంధవుడడ్డుకదు సంలభమునగ నెరివేరిపోవును. కొందరికి కొంతనష్టముతో వివేకముదయించి, వచ్చే ప్రయత్నాలలో అడుగుపెట్టుట మానుకొందురు.

ఇతరరాష్ట్రములు, అనగా బెంగాలు, గుజరాతు, పంజాబు, బొంబాయిలలో అనేక జాయింటుస్టాకు కంపెనీలు, మిల్లులు, సినిమాకంపెనీలు, ఫిలింక్రీసులు, బ్యాంకులు మొదలగునవి లేచి దినదిన ప్రవర్ధమానము లగుచుండగా మన ఆంధ్రరాష్ట్రములో అవి చాలా అరుదుగా ఉన్నవి. ప్రతిరాష్ట్రము విదేశకంపెనీవారిగున్నా మన ఆంధ్రరాష్ట్రమును పలుదిక్కుల దోచుకొనుచుండగా, మనశ్రమను ద్రవ్యమును మనము వారికి ధారపోయుచున్నాము. ఇతరరాష్ట్రములలోని రెండు డిగ్రీలును లేని యువకులు నెలకు వందలు వేలు జీతములు లాగుచుండగా మనము పెద్దచదువులకై ఆస్తులు తనుల పెట్టుకొని నిరుద్యోగులమై మలమల మాడిపోవుచున్నాము. మనకు మాటలనుటకు కొదవా, ధీచాతుర్యమునకు కొరతా, కార్యనిర్వాహణశక్తి తక్కువా, యోగ్యవర్తనకు లోపమా? కార్యంపట్ల ఐకమత్యము శూన్యముగా ఉండుటొక్కటే దీనికి కారణమనవలెను. ఈకారణమువల్లనే ఏకైకవ్యక్తి మాత్రస్థాపితములగు సంస్థ లేవియో కొంత బాగున్నవి. తక్కినవి కృశించినవి.

ఆచిల్క నుడికార—
　　మావేశ మెగబోయ
　　అలించి వలవేయ
పరవశంబునజిక్కె — పారతంత్ర్యమె (పరతం
　　　　త్రతనె) మెక్కె.

తెలుపారె తూర్పెల్ల—
　　తెనుగు కుంకుమతీగ
　　లనుగుకొమ్మలు సాగ
ఎలుగెత్తెనాచిల్క — అలవాటుమెయికుల్క.

వినువారు లేరైరి—
　　చనువారలు హాలంత
　　గణపాతము లజంత
భేదాపవాదాలె — చాదేరు ముప్వేళ.

తన ముగ్ధగీతాల—
　　కనువైన లయ లేదు
　　చనువైన శ్రుతిరాదు
పదశోధనమె, సంధి — పదమదమ్ములెమొందు.

తన త్రొక్కులను నిక్క—
　　తరుణి మల్ పెనవోవు
　　తళతళల్ కనరావు
ఆధాతుదుర్గాల — నాదేశమార్గాల.

పొడకట్ట వేళ్లు—
　　పొడచూచు పూవుంమగ్లు
　　పడుచు మావికుదల్లు
మారేడుకరులెల్ల — మహాసీయకుశలెల్ల.

ఆయగ్ని వేదిక—
　　అశబ్దఘోషలో
　　అశిష్ట భాషలో
ఉడికింది ఆచిల్క — మిడికింది కడునల్క.

మ్రాంగన్ను పెట్టింది—
　　మధురకంఠము మూసి
　　మనసుముచ్చట రోసి
గాసిల్లిగాసిల్లి — ఆసించ తొలియిల్లె.

భారతారణ్యాన—
　　పడిపోయె నాభట్టు
　　విడిపోయె వాకట్టు
ఇదె సందనుచు చిల్క — మొగిలిపోయింది.

ధానిమ్మపంక్తిలో—
　　తరుణ మాణిక్యాల
　　వరుణరేఖలు తేల
తీసింది ఆచిల్క — తేటనెత్తురులొల్క.

తినఁబోయి తిన లేక—
　　తననోట బిగియించి
　　కనుసూటిగ లగించి
వ్రాలింది పెన్నాగ్ర—వంతియొడ్డున సందె.

పచ్చికెంపులబువ్వ—
　　భక్షింపగా నుండ
　　వీక్షింప కేదండ
ఒడిసిగైకొనె నింత — లో నొక్క తిక్కన్న.

ఆంధ్రరాష్ట్రమునకు ఆలస్యమేల?

(ఆలస్యమువలన కలుగు మహానర్థములు సత్వర కార్యనిర్వాహణావశ్యకత)

గరిమెళ్ల సత్యనారాయణ

ఆంధ్రు లారంభశూరులన్నమాట ఆధునికకాలములో అన్వర్థమైపోయినది. దేశోద్ధారకుని పత్రికాసంస్థలు, పట్టాభిగారి బందరుసంస్థలు, ఉన్నవవారి శారదానికేతనము మొదలగు కొన్ని మాత్రము ఈమాత్రమునకు కొంత వ్యతిరేకములై నేటివరకును నిలిచి యున్నవి. తగిన కట్టుదిట్టములు చేస్తే చిరస్థాయులే కాగలవు. ఇంక రాజమహేంద్రవరం పేపరుమిల్లుకు పాపరుచీటీ వచ్చినది. చెన్నపురి స్వరాజ్యపత్రికకు కన్నం పడిపోయినది. ఎన్నెన్నో పారిశ్రామిక సంస్థలను యెన్నిక్కు కొట్టివేసినది. క్రొత్త క్రొత్తగా ఊహింపబడుచున్న సినీమాకంపెనీలు రిక్తప్రకటన లగుచున్నవి. దేశీయ విద్యాప్రయత్నములు తేజోహీనము లగుచున్నవి. కొన్ని కొన్ని ఖద్దరుసంస్థలుకూడ కర్తలపాలగుచున్నవి.

ఇందుకు కారణము లేకపోలేదు. ఏ సంకల్పము నైనను ప్రారంభించేనాడుండే విజృంభణముఅమోఘము ఆంధ్రుల కుండదు. ఆరంభములు అత్యంతమును అట్టహాసముతో జరుగును. ఆ సంస్థలకు ఆరంభకులుగా, ఉపన్యాసకులుగా, అధ్యక్షులుగా, కార్యదర్శులుగా, కోశాధ్యక్షులుగా, భాగస్వాములుగా చేరేవారి సంఖ్యకు మితియుండదు. ఎవరిని చేర్చుకొనకున్న రేమి ముప్పు వచ్చునో అన్నంత ఉప్పెనగా ప్రతీదీ మొట్టమొదట ఉండును. అట్టి శుభోదయముతో ప్రారంభమైన సంస్థకు అడ్డు యేదైనను రాగలదా అన్నంత ఉత్సాహము మొదటి కొన్నాళ్లదాకా ఆంధ్రుల నందరినీ ఉర్రూతలూగించుచుండును. ప్రాస్పెక్టసు అచ్చుపడగానేనో, పేరులు ప్రకటింపఁబడగానేనో ఆ ఉద్రేకము కొంచెము తగ్గును. కాలక్రమమున మరేటప్పటికి కలతలు ప్రవేశించును. అక్కడనుండి కార్యదర్శుల పాట్లు చెప్పనక్కరలేదు. సభ ఆనేనాటికి కోరముకూడుటయే కష్టము. కూడితే ఒక నిర్ణయమునకు రావడము కష్టము. దీనితో ఒకరిద్దరు పనికర్తలు విసిగి తప్పించుకొనెదరు. ఇతరులు వీరి ననుసరించి విరమింప ప్రయత్నము చేయుచుందురు. అటువంటివారి నైంకింపఅవస్థకడు సులభముగ నెరవేరిపోవును. కొందరికి కొంతవస్తువుతో వివేకముదయించి, వచ్చే ప్రయత్నాలలో అడుగుపెట్టుట మానుకొందురు.

ఇతరరాష్ట్రీయులు, అనగా బెంగాలీ, గుజరాతీ, పంజాబీ, బొంబాయివాలాలు అనేక జాయింటుస్టాకు కంపెనీలు, మిల్లులు, సినీమాకంపెనీలు, ఫిల్ము క్రేతలు, బ్యాంకులు మొదలగునవి లేచి దినదిన ప్రవర్ధమానము లగుచుండగా మన ఆంధ్రరాష్ట్రీయులలో అవి చాలా అరుదుగా ఉన్నవి. ప్రతిరాష్ట్రీయుడు విదేశపుకంపెనీవారున్నా మన ఆంధ్రరాష్ట్రీయును పలువిధముల దోచుకొనుచుండగా, మనశ్రమను ద్రవ్యమును మనము వారికి ధారపోయుచున్నాము. ఇతరరాష్ట్రీయులలోని రెట్టి డిగ్రీలును లేని యువకులు నెలకు వందలు వేలు జీతములు లాగుచుండగా మనము పెద్దచదువులకై ఆస్తులు తనఖాపెట్టుకొని నిరుద్యోగులమై మలమల మాడిపోవుచున్నాము. మనకు మూలధనమునకు కొదవా, ధీచాతుర్యమునకు కొరతా, కార్యనిర్వహణశక్తి తక్కువా, యోగ్యవర్తనకు లోపమా? కార్యంపట్ల ఐకమత్యము శూన్యముగ ఉండుటొక్కటే దీనికి కారణమనవలెను. ఈకారణమువల్లనే ఏకైకవ్యక్తి మాత్రస్థాపితములగు సంస్థలేమో కొంత బాగున్నవి. తక్కినవి కృశించినవి.

సంఘీభావము అవశ్యము

ఇది కలియుగము, ధనయుగము, వాణిజ్యయుగము. పదిమంది కలిసేనేకాని ప్రసిద్ధమైన ప్రయత్నము లేమీ కొనసాగవు. పదిమందిమాట ఒక్కటైనచో యే సంస్థ అయినా బాగా వర్ధిల్లుతుంది కాని, లేకుంటే అత్యంతోన్నతస్థానమునకు రాజాలదు. ఈయుగములో అత్యంతోన్నతమైన సంస్థ మాత్రమే ధక్కాముక్కీలకు ఆగి కొంతకాలమువరకు నిలువగలదు కాని, సాధారణసంస్థలు చితికిపోకతప్పదు. పదిమందితో కలసి పనిచేసేశక్తి ఆంధ్రులకు తక్కువనుకోవాలి. ఎవరిక్రిందనో చాకిరీయైనా చేస్తారుకాని తమసంఘముతో సమరసంగా వర్తింపలేరు. ఎవరిపట్టు నెగ్గాలని వారికే ఉబలాటం. పదిమంది పదిత్రోవల లాగితే అసలు పనే చెడిపోతుం దనేనా వారికి దృష్టి ఉండదు. ఎవరికి [illegible] యెక్కువగా ఉంటే వారు కొంతవరకే పై చెయ్యి కలిగి ఉండగలరుగాని, కలకాలం ఆస్థితిలో వారు ఉండలేరు. అటువంటి [illegible] అటు నొకపార్టీ బయలుదేర తీస్తే వెంటనే మరోపార్టీ బయలుదేరుతుంది. ఎవరి పార్టీబలంకోసం వారు ఎటువంటి పనులకైనా చేయుటకు సంకోచింపరు. మన గ్రామపంచాయతీసంస్థలు, నగరపరిపాలనసంస్థలు, కాంగ్రెసుసంస్థలు, శాసనసభా సంస్థలు, ఇదీ అదీ అనవసరమెందుకు— అన్ని సంస్థలలోనూ నేడు ఇటువంటి పార్టీలే ఉంటున్నవి. అవన్నీ పైనున్న కొన్ని ఉత్తరోత్తరాధికార సంస్థల క్రింద ఉంటున్నవి కనుక ఏలాగో ఒకలాగ యీడ్చుకొనివస్తున్నవి; తక్కినవి వేగంవేగం తెగిపోతున్నవి.

ఈలాగైతే ఏజాతియైనా యెప్పటికి అభివృద్ధికి రాగలదు? ఆంధ్రులు వెనుకబడుతున్నారు, ఆంధ్రభాష శిథిలమగుచున్నది, ఆంధ్రసంపద హరించుచున్నది, ఆంధ్రవిజ్ఞానము కళలు ఆరిపోవుచున్నవి, ఆంధ్రులు పరులకొల్లగు లగుచున్నారు, ఆంధ్రరాష్ట్రసమస్య ఆలస్య మగుచున్నది అని పట్టిపట్టి ఆందోళనలు చేస్తే యేమి లాభము? ఆంధ్రులు మొట్టమొదట తమలో ఐకమత్యమును సాధించుకోవాలి. అప్పుడే క్రిందనున్న పల్లెటూరు బడిమొదలు పైనున్న ఆంధ్రరాష్ట్రముదాకా అన్ని సమస్యలు ఏకముహూర్తమున సులభముగా పరిష్కారము కాగలవు. అట్లుకాక ఈఅనేకత్వం ఉన్నన్నాళ్లు మనము ఈతిబాధలన్నీ పడవలసినదే. ఆంధ్రులకు మొట్టమొదట కలుగవలసినది ఈ ఆంధ్రచైతన్యం. ఈచైతన్యం లేకుండా వారికి వర్గచైతన్యం, కులచైతన్యం, మతచైతన్యం, జిల్లాచైతన్యం, గ్రామచైతన్యం, వ్యక్తిచైతన్యం కలుగుటవలన వారు మరింత పరస్పరకలహములకే పాత్రులై అసలుచైతన్యమునే కోలుపోవుదురు కాని నిజమైన జాతీయాభివృద్ధిని పొందజాలరు.

మనకు కావలసినది జాతీయచైతన్యముకాని, ఈ ఆంధ్రరాష్ట్రీయ చైతన్యమెందుకని ఆక్షేపించేవారు కొందరు లేకపోలేదు. ఈమాట నిజమేకావచ్చును కాని ప్రతిరాష్ట్రమువారును తమతమ చైతన్యములను ఆకృతి నుద్దీపింపజేసుకొని సర్వతోభివృద్ధికి వచ్చి భారతజాతీయచైతన్యమునకు తమవంతుదోహదము చేయుచుండగా ఆంధ్రులదేశమాత్రం త్రేలుపెట్టి దీని నొకనేరముగా చూపుట పాడికాదు. ఇట్టిచైతన్య ముదయించినంత మాత్రమున ఇతరులపై అన్యాయకలుగునని మన మనుకొనరాదు. వారిప్రతిభను ప్రశంసించు ద్వారానే మన కట్టి చైతన్యజ్ఞానము కలుగవలెను. మనరాష్ట్ర విషయములయందు మన కట్టిగౌరవాభిమానము లుండునో, అట్టివే ఇతరరాష్ట్ర విషయములందును, అఖిలభారత విషయములందును ఉండుటకు వీలులేదా? భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రసమస్య కిట్టి వ్యాఖ్యానము నెవరును ఎన్నడును చేయలేదే. తిలకుమహాశయుడే దీని నంగీకరించెను. జవహరులాలే ఆమోదించుచున్నారు. ప్రతినాయకుడును దీనిని ప్రశంసించుచునే యున్నారు. నిజముగా రాష్ట్రము లుండవలసిన పద్ధతియే అది. అంతేకాని బ్రిటిషు ప్రభుత్వ రాష్ట్రవిభజనపద్ధతి ఒకపద్ధతియేకాదు. వీలయినంతవరకు దానిని సవరించవలసినదే! దీని కాటంకము చెప్పుటలో వివేకము లేదు.

రాష్ట్ర సమస్య

ఇట్టిరాష్ట్రమే మనకు తొలినుండియు ప్రత్యేకముగ ఉండినయెడల మనసమస్యలును సంస్థలును స్థితి

గురులునుగూడ కింత వెనుకబడియుండవు. మనసమస్యను దీనిని పరిష్కరించుటకును నేడు మనము కర్తలము కాకున్నాము. విద్యాసమస్య, పరిశ్రమలసమస్య, ఆర్థిక సమస్య, వ్యవసాయసమస్య, నీటిపారుదల సమస్య, వాణిజ్యసమస్య యేసమస్య పరిష్కారము కావలెనన్నను మనకు పైఅధికారి ఒకటి కావలసియున్నది. ఆ పైఅనుమతినిచ్చునది ఒకకలగాపులగం సంస్థయైయున్నది. అదియే మద్రాసు ప్రభుత్వము. ఆప్రభుత్వమునకు అందరితోవలె మనమును కప్పములు కట్టుచున్నాము; విధేయతలు సలుపుచున్నాము; అభివృద్ధిని కల్పించుచున్నాము; కాని మనవిషయమైన ప్రశ్న యేదైనా వచ్చినప్పుడు మన అందరిమాటా చెల్లుటకు వీలుకాకున్నది. ఆప్రభుత్వము తన అవసరముల ప్రకారము ఈప్రశ్నకు సమాధానము చెప్పునుకాని, మనఅవసరముల ప్రకారము మనకును, ఇతరుల అవసరముల ప్రకారము వారికిని పరిష్కారమిచ్చే ఔదార్యము గలది కాకున్నది. కనుకనే భాషాప్రయుక్త రీతిని మనము నలుగురమును వేరువేరుగ నున్నచో అందరిసమస్యలును యథానుకూలముగా పరిష్కరించుకొనవచ్చుననియే మనసంకల్పము. ఎవరుకాని దీనికి ఎందుకు అడ్డుచెప్పవలెనో అర్థము కాకున్నది. ఇతరులను మించికూడా మనలో మనమే స్పర్థలుపడి దీని కెందుకు ప్రాతికూల్యమును ప్రకటించవలెనో మరీ అర్థము కాకున్నది.

అర్థములేని ఆక్షేపణలు

ఆంధ్రరాష్ట్ర సమస్యకంటె మద్రాసు ప్రభుత్వ సమస్య చాలా ప్రధానమైనదనియు, ఈనూతనప్రభుత్వ ప్రారంభావస్థలో దీనిని పైకెత్తితే ఆప్రధానసమస్యకు ఆటంకము వచ్చుననియు మనకు కొన్ని హితబోధలుకూడా వినబడుచున్నవి. ఈరాష్ట్రీయ, రాజధానీయ, అఖిలభారత జాతీయ సమస్యలలో ఒకదానికి ప్రాధాన్యమును, ఇంకొకదానికి అప్రాధాన్యమునుకాని, ఒకదానికి ప్రథమప్రాధాన్యమును, ఇంకొకదానికి ద్వితీయ లేక తృతీయ ప్రాధాన్యమును కాని యిచ్చుటకు వీలు లేదు. అన్నిటికిని సమానప్రాధాన్యము నిచ్చినప్పుడే సమస్యను పరిష్కారము చిక్కగలదుకాని, ఇటువంటి భేదదృష్టివలన లాభము చిక్కబోదు. ఈభేదదృష్టి కేవలము కాలయాపనకు నెపమును, కేవలభావములకు ఆకరమును అగుచున్నదనుటకు సందేహము లేదు. ఇట్టి దృష్టి వల్లనే జస్టిసు, ఇండిపెండెంటు మంత్రివర్గములు ఈ సమస్యను జగ్రకొక్క యథాతీతిని కాలక్షేపము చేసుకొనగలిగినవి. కాంగ్రెసు మంత్రివర్గమునకు, అందులో ముఖ్యముగ మన ఆంధ్రశాఖకుకూడా ఇటువంటిదృష్టి లేదని మనము అనుకోవలెను. కాలయాపనమునకగు నెపములను విడిచి కార్యకరణమునకు దిగినప్పుడే యేమంత్రివర్గమైనను రాణించగలదు. క్రొత్తపంథాలకు దిగుటకై సంకోచించును తమకు చేతికివచ్చిన పదవుల నేపోయెననీతిని నిలబెట్టుకొనుటకై తంటాలు పడుచుండుటవలననేగదా జస్టిసుప్రభుత్వము నిర్వీర్యమై అఘాతములో మునిగిపోయినది! అట్టి రాజనీతిని తిరస్కరించియే కదా కాంగ్రెసు మంత్రివర్గము ఎన్నో నూతన సంస్కరణములకు గడంగుచున్నది! వీనిలో నే సంస్కరణముకన్న ఈసంస్కరణము తక్కువ ప్రధానమైనది? దీనికి కలిగే ఆటంకము లేమి?

ప్రారంభించిన నూతనసంస్కరణములకే చాలా ప్రాముఖ్య వ్యయమగుచుండగా, వానికి ఈ సంస్కరణమునుకూడా చేర్చి ఆవ్యయభారమును మరింత యెక్కువ చేయవలెనెందుకని కొందరు మహాశయులు ప్రశ్నించి మన ఆశయమును త్రోసిరాజు చేయుచున్నారు. రాష్ట్రములన్నీ కలసియుండేనే దక్షిణఇండియా, లేక మదరాసు రాజధానీప్రభుత్వ మంతయు స్వయంసమర్థముగా ఉండును కాని వానిని వేరుపరచుచో ప్రతిరాష్ట్రమును స్వయంసమర్థము కాక చేతిసాచుకొని తినులుకొనునని కొందరు వాదించుచున్నారు. ఇది కొన్ని భాగములవల్ల నిజమగునేమో కాని ఆంధ్రరాష్ట్రసమస్య నాలోచించినంత మేరకు సత్యముకాదని రూఢిగా చెప్పవచ్చును. సింధు, ఒరిస్సా, సరిహద్దురాష్ట్రములవలెగాక ఇది స్వయం సమర్థమైనదని లెక్కలు స్పష్టపరచుచునే యున్నవిగదా! ఏ చిన్న భూభాగమో, ఏ అల్పసంఖ్యాకజనులో, తిరిగొరకై ప్రత్యేకతయెంచు కనువాద

ఇక్కడ పొసగదుగదా! మూడుకోట్లకు మించిన జన సంఖ్యయు, గొప్ప మండలములును గల ఆంధ్రావనిపైని ఈ నేరమును మోపతగదు గదా! ఇట్లు వేరు చేయుట వలన ఇతరభాగములకైనను విశేషనష్టము కలుగదు సరే గదా న్యాయమైన లాభములేవియో జరుగుననే ఉండును. ఏది యెట్లున్నను నాలుగుభాషలును బ్రిటిషు ఇండియాలో సగము భూభాగమును గల దక్షిణ ఇండియానంతటిని ఒకే రాష్ట్రప్రభుత్వములో ఉంచి ఈ విధానము నిప్పటివలెనే కొనసాగించవలెనని సలహా యిచ్చుటలో అర్థములేదు. ఈ నాలుగింటిలోను అధిక తర జనసంఖ్యయు, జిల్లాలును గల ఆంధ్రభాగమునైనను ముందుగా విడదీసి వారి పరిపాలనమును వారికొప్పగించుట ప్రథమ కర్తవ్యము.

ఈ పని యింతవరకుం దెన్నో సంవత్సరముల క్రిందటనే జరుగవలసియుండెను. ఈ ఆందోళన ప్రారంభమై ఇరువై సంవత్సరములు దాటినవి. దీనికి ఏడు వెనుకల ప్రారంభమైన ఆందోళనలెన్నో కార్యరూపమును దాల్చినవి. జస్టిసుపార్టీవారి అశ్రద్ధయు, కాంగ్రెసు పార్టీవారి అన్యకార్యనిమగ్నతయే దీని నిర్లక్ష్యము నలసత్వము చేసినవి. ఈ కాలములోనే మనభేదములను విస్తరింపజేయుటకును, పరస్పరస్పర్ధలు పుట్టించుటకును అనేక ప్రయత్నములు జరిగినవి. అయినను ఆంధ్ర రాష్ట్రనిర్మాణము దైవనిర్ణయము. ఇట్టి పరస్పర స్పర్ధలు చిరకాలము నిలువజాలవు. ప్రస్తుతము ఆందోళన సకలభాగములయందును ఏకరూపముగా ప్రారంభమైనది. ఈబీజమును మొట్టమొదట నాటిన శ్రీ పట్టాభి సీతారామయ్యగారు తిరిగి అనుపమానమైన ఆందోళనమును లేవదీసి దీనిని సాధించుటకై కంకణము కట్టుకొనియున్నారు. సందేహములు స్పర్ధలు పటాపంచలగుచున్నవి. ఇది కేవలము ప్రాంతీయ సమస్యగాకాక అఖిలభారతసమస్యగాకూడ పరిణమించినది. అఖిలభారతకాంగ్రెసు కమిటీనుండియే మద్రాసు ప్రభుత్వమునకు హుకుము రానున్నది. విజయము చేరువగుచున్నది. కనుక నాయకులును ప్రచారకులును కూడ చిలిపి సందేహములను మాని కార్యక్రమమునకై గడంగుట శ్రేయము.

"ఆంధ్రులలో ఐకమత్యము లేదు. ఒక ప్రాంతము వారు రాష్ట్రము కావాలంటే ఇంకొక ప్రాంతమువారు వద్దంటున్నారు. ఒకపార్టీకి ఇంకొకపార్టీకి పొసగకుండా ఉన్నది. ఇవన్నీ సద్దుమణిగేదాకా ఆంధ్రరాష్ట్ర సమస్య నాలోచించుటకు వీలులేదని కొందరాంధ్రేతరులు ఇప్పటిప్పుడుకూడ వాక్రుచ్చుచున్నారు. ప్రత్యేకరాష్ట్రమేర్పడేవరకును ఇట్టిభేదములను రేపుటకును వర్ధిల్లుటకును అవకాశము లుంటూనే ఉండును. వీని కన్నిటికిని స్వస్తి చెప్పవలెనను సంకల్పముంటే ఆంధ్ర రాష్ట్రమును వెంటనే విభజింపక తప్పదు. ఆ మరునాటి నుండియు ఇట్టి కాల్పనిక భేదములన్నియు నశించి ఐకమత్యధర్మము తనంతటతానే వర్ధిల్లగలదు.

ప్రత్యేకరాష్ట్రమైతే రాయలసీమవారికో, ఉత్తరసీమలవారికో కొన్ని ఇబ్బందు లుండుననని కొందరు వాదింతురు. విశాలదృష్టితో చూచినయెడల నవి యెట్టియును ఇబ్బందులు కావు. ఒకవేళ అయినను, ఈజిల్లాల నన్నిటిని ఒక కాంపోజిట్టు రాష్ట్రములో కుక్కుటవలన కలిగే ఇబ్బందులకంటె యెక్కువకావు. ప్రస్తుతము అవి యిబ్బందులవలె కొందరకగపడినను ప్రత్యేక రాష్ట్రమేర్పడగానే వానినన్నిటిని సవరించుకొని సమ్యగ్భావముతో వర్తించగల నేర్పు సిద్ధించకమానదు. ఒక కాంపోజిటురాష్ట్రములోనే ఎన్నో యిబ్బందులు పొందుచు కాలక్షేపము చేయువారు ప్రత్యేకరాష్ట్ర ములో కలతలుపడుదురన్నది వ్యర్థమగుమాట.

భేదములు నిజమైనవికావు

ఇంతవరకు ఆంధ్రులు వేర్వేరు ప్రాంతముల నెట్టివెట్టి ఆచారవ్యవహారాదులతోనున్నను ఆంధ్రులే. వారిది ఏకభాష, ఏకభావములు. వారిలాభములును నష్టములును సర్వసమానములు. ఒకరినష్టము వేరొకరిలాభము గాను, ఒకరి లాభము తమనష్టముగాను భావించు కొందురని అనుకొనుటకు వీలులేదు. కొన్నికొన్ని మండలసమస్యలు ప్రత్యేకములనుగాక, ఇప్పుడుమాత్ర

ము కాకున్నవా? సమిష్టి ఆంధ్రసమస్యలు వేనవే లున్నవే? వానిపోషణమునకై సంఘటితలాభ భావములకు వారు త్యాగముచేసుకొనలేరా? గాంధీమహాత్ముని అసహాయోగమునందు వారు ప్రదర్శించిన మహాత్యాగములలో ఇది యొన్నవవంతు? ఇంతకును, ఒక అవయవముకొరకై శరీరమునందలి ఇంకొక యవయవము పక్షశ్రమ త్యాగ మనిపించుకొనదు; ప్రధానకర్తవ్యమే. అట్లే "రాయలసీమ" కొరకు సర్కారులలో, "సర్కారుల"కొరకు రాయలసీమయో యేదేనా శ్రమపడవలవస్తే అది త్యాగమనిపించుకొనదు. సకలాంధ్రుల శ్రేయస్సే ప్రతిఆంధ్రుని శ్రేయస్సున్నూ. ఏయొక్క వ్యక్తి అశ్రేయస్సునుకూడ ఆంధ్రరాష్ట్రము తనదంతటిదిగానే భావించి దానిని మాయనుచేయుటకై ప్రయత్నించును. అందుకనేగదా మనము ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రమునకై ఆందోళన ప్రారంభించినాము! ఈ ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్ర-ఆందోళనము వ్యతిరేకించి సమిష్టి రాష్ట్రసంతృప్తితో కాలక్షేపము చేయుచున్న యెడల, ప్రత్యేకభాగములకు కలిగే విశేషపుష్టి యేమియును లేకుండుట సరేకదా, సమానకష్టములు కూడ అపరిమితముగ నున్నవి. కనుక వ్యతిరేకభావముల కింతలో స్వస్తి చెప్పవలెను.

ఇంతకును ఆంధ్రమండలములను, రెండుఖండములుగా విభజించుట యెట్లు? దత్తమండలము లొకఖండమును, సర్కారు లొకఖండమును, తక్కినభాగము లొకఖండమునా? వీనిలోగల ప్రబలభేదము లేవి? వీరందరిదీ ఒకభాషకాదా, కులములు నాడులు మొదలగువానిలో భేదములు కలవా? ఆచారవ్యవహారములలో భేదములు కలవా? వీనిమధ్య కొండలు సముద్రములు నిలచి అంతరాయములు కలిగించుచున్నవా, రాకపోకలకు సులభోపాయములు తక్కువా? దేనినిబట్టి ఈఖండప్రభేదము? చారిత్రకముగానైనను ఇవి వేరువేరు భాగములా? ఎన్ని ఆంధ్ర, ఆంధ్రేతర సామ్రాజ్యములక్రింద ఇవన్నియు కలసియుండలేదు? ఎంతమంది ఆంధ్ర కవి, పండిత సచివోత్తములు వీనిలో సమానగౌరవముతో సంచరించుచు ఆంధ్రవిజ్ఞానమును, కళలను పోషించుచుండలేదు? ఎన్ని సందర్భములలో వీరందరును కత్తికట్టి సమాన శత్రువులతో పోరాడి విజయధ్వజములను ప్రతిష్ఠించలేదు? ప్రతాపరుద్రునికన్న గౌరవ మెక్కు ఓరుగల్లు ప్రాంతమువారిదేనా? శ్రీనాథుని పెంచినకీర్తి ఒక్క కొల్లూరు మండలముదేనా? పెద్దనాదులను, శ్రీకృష్ణదేవరాయలను వర్ధిల్లజేసిన తేజము ఒక్క రాయలసీమవారిదేనా? పంచమవేదమగు ఆంధ్రమహాభారతకృతిని ప్రారంభించిన యశశ్చంద్రిక నొక్క రాజమహేంద్రవరమే గుత్తగొన్నదా? వీరిలో నెవ్వరిపేరు దలను కొన్నను ఆంధ్రులకందరకును పులకాంకురములు పొడమకుండునా? రాయల పరిపాలనము కేవల దత్తమండలములతో ముగిసినదా? దక్షిణదేశమునం దంతటను ఆతనిధాటి వెలయలేదా, కటకమువరకును అతనిపరాక్రమము ప్రసరించలేదా? ఇంటింటను ప్రతికవీశ్వరుని గ్రంథములను పఠించబడుచున్నవే, గోడగోడయందును ప్రతికవి చిత్రపటమును తగిలించబడుచున్నదే, జిహ్వాజిహ్వయందును వారిపద్యములు చరిత్రములు సంచరించుచున్నవే! వీనిలో దేనిని ఏయాంధ్రుడు నాదికాదన గలడు, లేక నాదిమాత్రమే అనగలడు? ఈభేదము లీనాటికైనను పటాపంచలు కావలదా?

ఆంధ్రులందరును ఇట్టి స్వల్పభేదములను మాని యేకైకమత్యముతో విజృంభించగలిగిననాడే వారి ప్రజ్ఞ దేదీప్యమానము కాగలదు. ఆనాడే ప్రారంభవినోజనవిద్యలు సత్వరముగా వ్యాపించగలవు; మండలరాష్ట్రీయ పరిపాలనములు చక్కగా వర్ధిల్లగలవు; వ్యవసాయ వాణిజ్య పరిశ్రమలు సవ్యముగా విజృంభించగలవు; శ్రీ సౌభాగ్యములు వెలరేగగలవు; భాషాయోషామణి "శిరీషకుసుమ పేశల సుధామయోక్తుల" చిందగలదు; కావ్యనాటకాలంకారములు కమనీయములు కాగలవు; స్వల్పభేదము లెల్లయు తొలగి సౌమనస్యము చెలగగలదు; అఖిలభారత జాతీయాభివృద్ధికి కూడ మన మిప్పటికంటె చక్కని దోహదమొసంగగల్గుదుము. ఈలోపల మన లోపముల నెన్నిసార్లు మనము లెక్కపెట్టుకున్నను లాభములేదు. అవి యెల్లయు తొలంగగల తరుణోపాయ మొక్కటియే. అదియే స్వరాష్ట్రసంసిద్ధి

అందుకే మన ప్రయత్నముల నేకముఖము చేయవలసిన ఆవశ్యకత.

ఫెడరేషనుకు ఈ సమస్యకు సంబంధములేదు

మరియు నొక్కమాట. ఫెడరేషను వస్తే కాని ఇది సిద్ధించనేరదనుమాట మనము అనుకోకూడదు. ఫెడరేషను రాకపోయినను ఇది సిద్ధింపగలదని ధ్రువమైనది. ఆ విషయమంతయు ఇక్కడ తలపెట్టుట చర్వితచర్వణము. మన మనుకొనేరీతి ఫెడరేషను వచ్చుటకు చాలాకాలము పట్టవచ్చును. బ్రిటిషువారు ఇష్టమంటున్న మోస్తరు ఫెడరేషను మాకు వద్దని కాంగ్రెస్సే ఆటంకములు చెప్పుచున్నది. యుక్తమైన ఫెడరేషను వచ్చుటకు ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణము అడ్డు కానేరదు. మనమనుకొనే రీతి ఫెడరేషను వచ్చును గాక, రాకుండును గాక, మన రాష్ట్రనిర్మాణ ప్రయత్నమునుండి మనము విరమించుటకు వీలులేదు. ఆంధ్రదేశమంతయు ఏకకంఠముతో ఇందుకై మారుమ్రోగవలెను. మద్రాసు శాసన సభలలో ఈ తీర్మానము సత్వరముగా ప్యాసు కావలెను. సెంట్రలు సభలలో ఇది ఆమోదింపబడవలెను. బ్రిటిషుపార్లమెంటు ఇట్టి కోర్కెకు అడ్డుచెప్పజాలదు. అడ్డుచెప్పితే అప్పుడే ఆక్షేపించి పోరాడవచ్చును. కొందరూహించుచున్న ఆటంకములు ఊహలుమాత్రమే కాని సత్యములుకావు. తీవ్రప్రయత్నమాత్రమున ఇది సులభసాధ్యము. ఇటువంటిరణముల నిదివరలో నెన్నింటినో గెలిచితిమి. ఇదియే ఆఖరుప్రయత్నముగా నమ్మి మనము పట్టువిడువకుండా పోరాడవలెను. ఈ సమయమునుకూడ వృథాపుచ్చితిమేని ఫెడరేషను వచ్చినతరువాతనైనను ఇది సిద్ధించుననుట కేమి నిశ్చయము? మనవ్యతిరేకపక్షమువారు ఇప్పటికంటె వేయి వ్యతిరేకకారణములను అధికముగా అక్కాలమున గుత్తకనుగా సృష్టి యేకరువుపెట్టుదురు. కాలము తిరిగినకొద్దీ జాలము తప్ప మరే క్రొత్తలాభమును రాబోదు. మనదృష్టిని ఈ సమస్యనుండి తప్పించి, మన ఆశయమును భేదించుటకై అనేకప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. వీనిని మొదటిలోనే మనము త్రుంచివేయకున్న రోజులు రానురాను ఇవి మరింత ప్రబలమగును.

ఆంధ్రభాషా చరిత్రము*

గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమరావు

భాషాచరిత్రము వ్రాయుట ప్రాచీనకాలమున నున్నదేనా, నవీనముగా చేర్చవలెనా యను ప్రశ్న కొంత వరకు కలుగవచ్చును. అన్ని విషయములందువలెనే యీ విషయమునందును భారతవర్షమే లోకమునకు మార్గదర్శకము. స్వరముగూడ తప్పకయుండునట్లు వేదములను నిలుపుకొనివచ్చిన ఈ భూమి 'నిరుక్త'మును సృష్టించగలిగినదిగాని మరియొకభూమియం దట్టి ప్రయత్నము మరల సంస్కృతపరిచయము పందొమ్మిదవ శతాబ్దమునందు కలుగువరకును సాధ్యమే కాలేదు.

*   *   *   *

భాషల తారతమ్య పరిశీలనకును మన దేశమువంటి దేశము భూమిమీద మరి యెచ్చటను లేదు. ఇచ్చట సజీవములుగా నున్నన్ని భాషలును మరియెచ్చటను లేవు. ప్రపంచ మంతటిని లెక్క పెట్టి చూడగా రెండుకోట్లును అంతకు పైబడియు ప్రజ వ్యవహరించు భాషలు ౧౯ గలవు. అందులో ఆరు మనదేశములో ప్రచారమందుండునట్టివి. ఇవిగాక మనదేశమునందు అభివృద్ధిలో క్రిందిమెట్టులలో క్రిందిమెట్టునను, పైమెట్టులలో పైమెట్టునను ఉండునట్టి భాషలు ఇంకను ౧౭౯ కలవని యనుచున్నారు. ఇంతటి భాషాసంపద కలిగిన ఈ దేశమునగాక భాషాశాస్త్రము మరి యేదేశమున పరిపూర్ణత్వము పొందగలదు?

మన దేశమునందు ప్రాచీన కాలములందు వ్యవహారమునందున్న భాషలును సంఖ్యయందు తక్కువ గావు. ప్రాకృతభాషలు ఇదివరలో ఆరని వ్యవహారముండినది. ఇవిగాక మరి పదునాలుగు ప్రాకృతములను ఇటీవలి పరిశోధకులు బహిరంగపరచినారు. వీని యన్నిటి యపభ్రంశములు లనుకొనునట్టి భేదములు లొక్కొక్కటికి పెక్కులుపెక్కులుగా కన్పించుచున్నవి. వీనికి సంబంధించిన పరిశ్రమ యిప్పటికింకను బాల్యావస్థయందే యున్నది.

*   *   *   *

అన్నిటియందువలె ఇందులోను మన మభివృద్ధి గాక ఇతరుల నాయకత్వమున పనిచేయవలసివచ్చుటకు మన పారతంత్ర్యమే కారణము. ప్రపంచములోని అన్ని భాషలలోను పదునైదవ భాషయైన మన తెలుగు భాషకు నేడు శ్రీ చిలుకూరి నారాయణరావుగారు వ్రాయువరకు సమగ్రమగు భాషాచరిత్ర ప్రయత్నమే జరుగకపోవుట మన మెంత వెనుకబడియున్నారమో సూచించగలదు. నిజమునకు తారతమ్యపరీక్షతో ఫలమును చేర్చి భాషాచరిత్ర వ్రాయునట్టి యాచారము పందొమ్మిదవ శతాబ్దారంభమునం దంకురించినది. నాటినుండి నేటివరకు యూరోపియనురాష్ట్రములవారు తమ తమ భాషలచరిత్రములు వ్రాసికొనినారు. ఆంగ్లమున వ్రాసిన గ్రంథసామగ్రి ప్రత్యేకము గ్రంథాలయమే యగును. మన దేశపు భాషలలో సంస్కృతమునకును ఇట్టి చరిత్ర యేర్పడినది. కారణము తక్కిన యన్ని భాషలవారికిని సంస్కృతమే ఈ శాస్త్రభిక్ష పెట్టుటయే. మరి బంగాళాభాషకుమాత్రము సునీతి కుమారచటర్జీ ఒక్క చరిత్రము వ్రాసినారు. తరువాతిది మన ప్రయత్నమే.

*   *   *   *

---

* కర్త: శ్రీ చిలుకూరి నారాయణరావు, ఎం. ఏ., ఎల్. టి., పి హెచ్. డి., సంస్కృతాంధ్ర కన్నడ భాషాధ్యాపకుడు, రాయలసీమకళాశాల, అనంతపురము. ౩ సంపుటములు. మూడు భాగములు. ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్ గ్రంథమాలలో ౧౭వ ప్రచురణముగా ప్రకటితమయినది. ఒక సంపుటము ౧కి రు. ౬-౦-౦లు.

కాల్డువెల్లను పాశ్చాత్యపండితుడు ద్రావిడభాషల చరిత్రను గతశతాబ్ద సంవత్సరమున వ్రాసిపెట్టెను. అందులోని తెలుగుభాషాచరిత్రే మన కింతకాలము భాషాచరిత్రగ నుపకరించినది. ఈ మధ్యకాలమున భాషావిషయకమైన పరిశ్రమ ఎవ్వరును చేయలేదని దీనివలన అర్థముకాదు. తెలుగుభాషామాత్రమునకు సంబంధించి అనేక అనేకవిషయములుగా పాటుపడినవారున్నారు. ఆంధ్రభాషానుశాసనస్వరతత్త్వమని, ద్విశేషవర్ణనమని కొంతప్రాచీనులు వ్రాసిన గ్రంథములేగాక ఇటీవల శ్రీ గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారి బాలకవిశరణ్యము, ఆంధ్రపండితభిషక్కుల భాషాభేషజము, కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారి 'ద్రవిడియన్ ఫైలాలజీ', 'సంధి' ఇట్టివిగూడ పేర్కొనదగిన ప్రయత్నము లున్నవి. ఇవి యేవియుగూడ ఆంధ్రభాషకు సంబంధించిన సమగ్ర చరిత్ర ప్రయత్నములనుటకు వీలులేదు.

* * * *

శ్రీ చిలుకూరి నారాయణరావుగారి ప్రయత్నము సమగ్రప్రయత్నముగదా యని ప్రశ్నించువా రుండక పోరు. వారికి శ్రీ నారాయణరావుగారి పదములతోనే ప్రత్యుత్తరమిచ్చుట మేలు:

"ఆంధ్రభాషాచరిత్రమున తెలుపవలసిన విషయము లింకను ఎన్నియో యున్నవి. ఆంధ్రభాషా చరిత్ర నిర్మాణమున కిది ప్రథమ ప్రయత్నము. మున్ముందెవ్వరైన నీమార్గమునే బనిజేసి యింతకంటె ప్రామాణికమును సమగ్రమును నగు గ్రంథమును వ్రాయుట కిది దారిచూపునుగదా యని సంతోషించుటకు మాత్రము నాకు స్వేచ్ఛ కలదని మనవిచేసికొనుచున్నాను."

* * * *

శ్రీ నారాయణరావుగారు సహజ నమ్రభావమున నిట్లు వ్రాసిరి. ఆ మాత్రముచేతనే ఈగ్రంథ మసమగ్రమని యెవ్వరును ననుకొనరాదు. వా రసమగ్రమనుకొనుటకు కారణము వారికి ఎంతవ్రాసినను తృప్తి కాకపోవుటయే. క్రియాప్రకరణమును, అవ్యయప్రకరణమును స్థలసంకోచముచే ననుకొన్నంత విస్తరించి వ్రాయుటకు వీలులేకపోయినదట! శిశువులభాష, స్త్రీలభాష, మాండలికభాషలు, సాంకేతికరహస్యభాషలు వివరింపక ఆంధ్రభాషాచరిత్రను సంపూర్ణము కాజాలదట. నన్నయకాలపు ఆంధ్రభాషా లక్షణము నేర్పరుప తాము ప్రయత్నించినట్లే యితరకవుల గ్రంథములకును నితరులు లక్షణము నేర్పరుప ప్రయత్నింపవలెనట! అట్టి ప్రత్యేక లక్షణగ్రంథములు బయలువడునంతవరకు భాషాచరిత్రనిర్మాణవిషయమున సంతృప్తి గలుగ జాలదట!

* * * *

ఇక నీ గ్రంథరచనలో శ్రీ నారాయణరావుగారు చేసిన కృషిని విపులముగా వివరించుట కుపోద్ఘాతముగా వారు తెల్పినపనిని వారే సంక్షేపముగా సూచించిన ఘట్టమును నిచ్చుట పొందుపరచుట యుక్తము:

"ఈ గ్రంథమున నాంధ్రభాషాచరిత్రనిర్మాణమునకు దారిచూప బ్రయత్నించితిని. అందుకు నన్నయ భారతభాగము భాష, నానాటి శాసనముల మూలమును, ఇంచుమించు నాటి ప్రాకృతముల సహాయమును నిరూపింప బ్రయత్నించితిని. ఈ గ్రంథమందలి 'పదునొకండవ శతాబ్దమునాటి తెనుగుభాష' యను నధ్యాయము నా కృషికి ఫలము. అటుపిమ్మట ననేకాంధ్ర కావ్యముల భాషయందు గానవచ్చిన వ్యాకరణ విశేషములను సాధ్యమైనంతవరకును గుర్తించి వానిని వర్గీకరించి యాయావిషయముల ననుసరించి యేర్పఱచితిని. నేటికిఁ బ్రకటింపఁబడిన శాసనముల నన్నిటిని బరిశీలించి యందలి ప్రయోగముల నాయా ప్రకరణములందు చేర్చితిని. వ్యావహారికభాష యేయేకాలములందు గ్రంథస్థమగుచు వచ్చినదో నిరూపించితిని. పూర్వవైయాకరణులు వ్యాకరణవిషయమునఁ జేసిన కృషినంతటి నుపయోగించుకొంటిని. ఆంధ్రభాషకును దక్షిణ ద్రావిడ భాషలకును ద్రావిడ భాషావర్గమునకును నార్యభాషా వర్గమునకును గల సంబంధమును నాకుఁ దోచినట్లు వివరించితిని."

* * * *

ప్రస్తుతవిమర్శ సందర్భమున శ్రీ నారాయణరావుగారు పేర్కొనిన కడపటివిషయములనే మొదటి

నివయముగా పరిగణింపబడగియున్నది. మన దేశభాషల జన్మమును నిర్ణయము చేయడములో రెండు గాథాచారములు ప్రబలినవి. సంస్కృత సంప్రదాయమున కలవాటుపడిన ఛాందసులగు పండితులకు తెలుగు సంస్కృత జన్యమే. ఆకారణముచేత 'లట్' 'లిట్'లతో సహా సర్వసంస్కృత సాంకేతిక నిఘంటువు తెలుగువ్యాకరణములోనికి జొచ్చినది. పాశ్చాత్యసంపర్కము మనకు కలిగినతరువాత పడమటిపండితులు - ముఖ్యముగా కాల్డువెల్లు - దక్షిణభాషలగు తెలుగు, కన్నడము, తమిళము, మళయాళము ఇత్యాదిభాషల కాదిభాషయగు ద్రావిడ ముండియుండవలెననియు, ఈ భాషావర్గమే వేరనియు నిర్వచించిరి. ఇట్టినిర్వచన మేర్పడినతరువాత తెలుగుతల్లి పుత్రులలోనే చాలమంది ఆర్యభాషాకుటుంబము వేరు, ద్రావిడభాషాకుటుంబము వేరు అని యంగీకరించి ఆవాదమునే స్థాపింపదలచుకొనినవారు బయలుదేరినారు. బ్రిటిషువారికి బానిసలుగా నుండవలెనను సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము కోరినట్టుగానే ఆర్యభాషలకు దాస్యము నెఱపకుండా తెలుగు సర్వస్వతంత్రకుటుంబములోనిదని నిర్ధారణచేయడము కొందరకు జీవనోద్దేశముగా పరిగణింపబడినది.

* * * *

శ్రీ చిలుకూరి నారాయణరావుగారు తమ గురువులగు శ్రీ గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారితో భిన్నపడుటను గూడ సహించి అసలు ద్రావిడమనేదే ఆర్యభాషకు చెందిన యొక ప్రాకృతమనియు, ఆంధ్రభాష ప్రాకృతజన్యమనియు తీర్మానించుకొని ప్రాతకాలపు పండితులకు బాసటయయి నిలచినారు.

* * * *

శ్రీ నారాయణరావుగారి మొదటి సంపుటమునందు విశేషభాగము కాల్డువెల్లుసిద్ధాంతములను పూర్వపక్షము చేయుటకు ఉపయోగించినారు. ఈ పూర్వపక్ష ప్రయత్నము మూడు మార్గముల ననుసరించినది. ద్రావిడభాషలయందు ఆర్యభాషల పోలికలు కనుపించినప్పుడెల్లయు ఆసంబంధమును తిరస్కరించి వానిని సిథియనుభాషలతో కాల్డువెల్లు ముడిపెట్టుచు వచ్చినాడు. ఇటీవల జరిగిన పరిశోధనలవలన సిథియను భాషగాని, సిథియనుభాషాకుటుంబముగాని లేదని తేలినది. కాబట్టి కాల్డువెల్లుసిద్ధాంతములకు అతనేర్పరచిన పునాదియే శిథిలమై పాడైపోయినట్లయినది. ఇక పై కట్టడము నిలిచినదని ఎట్లంగీకరింపవలెను? ఇది మొదటి మార్గము. రెండవమార్గము ద్రావిడభాష యనునది నిజముగా ప్రాకృతభాషలయందొకటి యని నిరూపించుటే. కాల్డువెల్లునాటికి ప్రాకృతభాషలను గూర్చిగాని, ఆధునికార్యభాషలను గూర్చిగాని పరిశోధన లెక్కువగా జరిగియుండలేదట! ద్రావిడభాషలు ప్రాకృతములు కానందునచే ఆర్యభాషలు వేరనుకొని ద్రావిడభాషల ప్రాధాన్యమునకన్న ఆర్యభాషల ప్రాకృతములగాను, నేటి యార్యభాషలగాను పరిగణించినవని చెప్పుట సంభవించినదట! ఈవాదమే నిజముకావలసినరోజుల ప్రాకృతభాషలు ప్రచారమునందున్న కాలముననే ద్రావిడభాషలు నేటి రూపమునగాని, తత్తుల్యమైన రూపమునగాని యుండెనని నిరూపింపవలసిన యావశ్యకము కలుగుచున్నదని రావుగారి వాదము సత్యము. దీనికి నిరోధకమైన సిద్ధి ప్రత్యక్షముగా చరిత్రవలన కన్పించును. ఇండియాదేశపుభాషలలో లిఖితరూపమున నున్నవానిలో సంస్కృతముతరువాత ప్రాకృతములు మొదటివి. సర్వాంగీకృతమైన సిద్ధాంతమును బట్టి తమిళము క్రీ. శ ౫-౬ శతాబ్దమునందుగాని గ్రంథస్థమైనట్లు కన్పించదు. తరువాత కన్నడము ౭ వ శతాబ్దమునను, తెలుగు ౯ వ శతాబ్దమునను గ్రంథస్థములయినవి. తక్కిన నేటి భారతవర్షీయభాషలన్నియును ౧౧ వ శతాబ్దమునకు పిదప గ్రంథస్థములయినవే. అందుచేత శ్రీ నారాయణరావుగారు క్రీస్తుకు మూడు శతాబ్దములు పూర్వమే ప్రచారమునందుండిన ప్రాకృతములు ద్రావిడభాషల ప్రాదుర్భావమున కేర్పడినవని చెప్పుట పొసగదని నిర్ణయించుచున్నారు. ఇట్లు కాల్డువెల్లు చెప్పిన భావమును త్రోసిపుచ్చి రావుగారు ద్రావిడము ప్రాకృతములలో నొకటి యనుటకు పైశాచీ ప్రాకృతవర్గముతో ద్రావిడభాషలకు గల సన్నిహిత సంబంధమును నిరూపింపజూచినారు. వీరు [illegible] వ

పుట యెదుట ప్రకటించిన చిత్రపటమునందు నైషాదీ భాషలు వ్యాపించిన మార్గమును చూపించినారు. నిషాద జనుల ఆదిమనివాసస్థలము హిందూకుష్పర్వత ప్రాంతములలోని పీఠభూములు. అచ్చటినుండి వీరు రెండుశాఖలుగ బయలుదేరి ఒక్కటి పడమటి ఇండియా ననుసరించి సరిగ దక్షిణమునకు దిగివచ్చిరనియు, మరియొక్కటి నిండు తూర్పునకు ప్రయాణమై నేపాల్ భూటానుల నావరించి దక్షిణమునకు దిరిగి యొకవైపు మాగధ, ఆంధ్ర, మహారాష్ట్రీ ఉపశాఖలయిపోయి మరియొకవైపు గౌడము నాక్రమించి దక్షిణమునకు వచ్చి సరిగ మొదటిశాఖలో చేరిపోయిరనియు శ్రీ రావుగారు తెలియజేయుచున్నారు. ఈ రెండు శాఖలవారు తీసికొనిన మార్గములకువారు కేకయమార్గమనియు, బాహ్లిక మార్గమనియు నామకరణము చేసియున్నారు. వారు తమ సిద్ధాంతమును స్థిరపరచికొనుటకు అవలంబించిన మూడవమార్గము ప్రాకృతజనితములని యంగీకృతములయి యుండు నేటి భారతీయార్యభాషల పోలికలే ద్రావిడ భాషలయందు కన్పించుటను విపులముగా నుదాహరించుట.

* * *

కాల్డువెల్లు ద్రావిడభాషలకును ఆర్యభాషలకును సంబంధము పొసగదని చెప్పుటకు పదమూడు కారణములను వ్రాసెను. ఈ యన్నిటను ఆర్యభాషలగు ప్రాకృతములకును, ద్రావిడ భాషలకును సంబంధము కలదని ప్రకృత గ్రంథకర్త నిరూపించుటకు ప్రయత్నించినాడు. ౧౭౨౦ పేజీల మహాగ్రంథమున చేసిన యీ ప్రయత్నమును ఇట్టి సంక్షేపవిమర్శలో నిగుడ్చుట సాధ్యముగాని పని. కాల్డువెల్లు ఆక్షేపము తమ సమాధానమని గ్రంథకర్త టూకీగానిచ్చిన పట్టి సంక్షేపవివరణమే ౫౦ పుటలున్నది (౫౬-౭౬). స్థాలీపులాకన్యాయముగా కొన్ని సందర్భములను అనువదించి చూపుట కంటె ఎక్కువ ఇచ్చుట సాధ్యముగాదు.

* * * *

మనము తెలుగువ్యాకరణము చదువుకొనునప్పుడు తత్సమ, తద్భవ, దేశ్యములతో కూడుకొన్నది మనభాష యని మొదట నేర్చుకొందుము. దేశ్యమనునది అచ్చము మనభాషయొక్క ప్రత్యేకస్వాతంత్ర్యమును నిర్ణయించునట్టిదియని మనభావన. ద్రావిడభాషలయందీ దేశ్యభాగ మున్నది కావున ద్రావిడకుటుంబము వేరనుట ఆవాదమునందొక యంగము. ద్రావిడభాషలలో నున్నట్టే ప్రాకృతములందును ఇదేవిభాగమే—తత్సమ, తద్భవ, దేశ్యవిభాగమే—కలదని శ్రీ రావుగారు మొదట సూచించినారు. నిజమునకు ఒకభాషనుండి యొకభాష పుట్టినదనడమే పొసగదు. భాషకును భాషకును సామీప్యము చేతనో, సాహచర్యము చేతనో సన్నిహితమైన సంబంధ ముండవచ్చునుగాని ఆమాత్రముచేత పోలికగల భాషలన్నియు నేదో యొక ఆదిమభాష నుండి పుట్టినవని పెనగులాడుటలో పెద్ద ప్రయోజన మున్నట్లు కన్పించదు. నోటికొకమాట యన్నట్టివి గూడ మించి ఒకేవ్యక్తి బాల్యమున నొకభాష, కౌమారమున నొకభాష, యౌవనమున నింకొకభాష, వార్ధక్యమున మరియొకభాష మాట్లాడునది చూచిచూచి బ్రహ్మవలె అనంతమైన శబ్దమును జనకజన్యభావమున వర్గీకరించ ప్రయత్నము చేయుటే పొరబాటు. ప్రచారమునందుండు భాషలన్నియును—అందులో నూర్లు వేల సంవత్సరముల చరిత్రకలయవి—స్వతంత్రముగా జీవించినవే యని యొప్పుకొనవలెనేమో. మహానదుల మహాపురుషుల జన్మపరిస్థితి నామకార్థమైనట్లే మహాభాషల జన్మపరిస్థితియు నామమాత్రమే. ఒకవేళ జనకజన్యసిద్ధాంత మంగీకరించినా జనించినదిదప తత్తదవసరమునుబట్టి క్రొత్త సృష్టిచేసికొనిన పదజాలమును, రూపకల్పనయు ఆది పదజాలమును, రూపకల్పనను మరపించి వేయవచ్చును. ఈ విషయమునే పెదమాటలలో ఇంతకంటె కొంచెము కొరవగా ప్రస్తుతగ్రంథకర్త ౭౭౫ పుటలో సూచించినారు. "ఒకభాష మరియొకభాషనుండి జనించినదనుట స్థూలనిర్వచనము మాత్రమగును. భాష ప్రవాహిని...... శాఖ తొల్లిటి తల్లికంటె మహత్తరము కావచ్చును. అప్పుడు దానిలక్షణము తల్లిలక్షణముకంటె నెంతోవేఱగును" అని వ్రాసిరి. వారు పరిమితముగానైనను ద్రావిడ భాషల కొక జన్యభావము నిర్వచించుచున్నారు.

కాబట్టి సూచనచేయుటయందు దోశకొంత జాగరూకత కనుపరచిరి. ఈ విధముగ స్వతంత్ర భాషావాదమును భాషాశాస్త్రవేత్తలనేకు లంగీకరించినారు.

* * * *

ఈ వాదము సహేతుకమైనదే కాబట్టి దీనిని నంగీకరింపకున్నా భాషాచరిత్రయందు ఆదిమసూత్రముల మీఁది పోరాటము తప్పిపోవును. సమరసభావమున పరిపోల్చి చూచుకొనుచు సుశిక్షాపరులై శేవ్యములను సృష్టిరహస్యములుగా తిలకించి యానందించు భాగ్యము భాషాశాస్త్రజ్ఞుల యనుభవమునకు వచ్చును.

* * * *

ఈ సమరసదృష్టి నారాయణరావుగారి వ్రాతయందు దెసదెస కన్పించుచున్నది. వారు సంస్కృతమునుగూడ సింహాసన మెక్కించినవారు కారు. అదియును కొంత ప్రాకృతమే యన్నారు. ద్రావిడమనునట్టిదియును కొంత ప్రాకృతమే యన్నారు. సత్యము చెప్పవలెనుకొందుమా 'ప్రాకృత' శబ్దమందే పరమరహస్యము ఇమిడియున్నది. ప్రకృతియను భాష ప్రాకృతము. అది సజీవమునై తిర్యగుణముగలది. దానినే ఇంగ్లీషులో 'డయలెక్టు' అన్నారు స్వీట్. ప్రతిగొప్పభాషయును డయలెక్టుగా ఆరంభమయినదే. వీ డయలెక్టుబంధువులే తెలుగు మున్నగాగల భాషలంటే ఆర్యభాషాప్రవాహములోని ద్రావిడ డయలెక్టుల బంధువు లన్నారు. ఇంతకంటె నెక్కువగా శ్రీ రావుగారు బల్లగుద్ది చెప్పిన దేమియును లేదు.

* * * *

కాని కాల్డువెల్లు మొదలగువారు కనుపరచిన గౌరవము కలదైపుంపగా అతని ననుసరించి లోకము ద్రావిడమన నేదియో భారతకీర్తివాహినిలో కలవని ప్రత్యేకమును విలక్షణ స్వరూపమని భ్రమకల్పించికొనియున్నందున నారాయణరావుగారు ద్రావిడభాషల యార్యసంబంధమును దృఢముగా స్థాపింప నుపక్రమించినారు. తెలుగుభాషలోని 'ఒకటి'ని ఇంగ్లీషుభాషలోని 'యూనిటి'తోను, 'ఇది'ని 'ఇట్'తోను ననుసరింపించినారు. మన శకటరేఫమునకు సంస్కృతమున భాషను సూచించినారు. ఇంగ్లీషులో 'ఆక్సెంటు' అనే శబ్దోచ్చారణలోని యూతి తెలుగులో నున్నదని చూపించినారు. ఈ సందర్భమున వారు వ్రాసిన విషయము హృదయంగమము. దాని నెనుపదించుట యావసరము.

* * * *

"పద్యములతో శ్లేషకల్పనము చేయవలసి వచ్చినప్పుడును వర్ణచిత్రిని జూపపెంచినప్పుడును కవులీ యూతిప్రాధాన్యమును బాగుగా గ్రహించి యున్నారు. ఈ క్రింది పద్యములో 1 అనునది ప్రధానమైన యూతకము, 2 అనునది అప్రధానమైన యూతకము, 0 అనునది యూతిలేవంకుకును గుర్తులుగా నుంచి రామాయణ భారతార్థములను తెలియఁ జేయవచ్చును.

రామాయణార్థము

1 ఎందు 1 వేట 2 రారె యుకిరు 1 లే 0 మనసు 0 తో
దార 2 సంగమంబుఁ 1 దప్పఁ 2 క్రోచి
1 తకట పాండు 2 రాజ 3 యశ 1 మెన్నకై 1 తరి
2 క్రూర 1 దశర థేశ 1 కులము 2 తోయ

భారతార్థము

1 ఎందు 1 వేట 2 రారె 1 యుకిరు లేమనసు 0 తో
1 దార 2 సంగమంబుఁ 1 దప్పఁ 2 క్రోచి
1 తకట పాండు 2 రాజ 1 యశ 2 మెన్నకై 1 తరి
2 క్రూరద 0 శర 1 థేశ 2 కులము 1 తోయ"

* * * *

ఇట్టి యుదాహరణములనే శ్రీ రావుగారు చేమకూర వెంకటకవినుండియు, వ్యవహారమునుండియు నిచ్చినారు. వీనిని కాదనుట మిక్కిలి కష్టము.

మొదటి సంపుటమునందు నారాయణరావుగారు వివరించిన విషయములలో గమనింపదగినవి, వారి యుపారకృషికి నిదర్శనములైనవి అనేకములున్నవి. తెలుఁగు, తెనుఁగు అనుపదముల వ్యుత్పత్తివిచారము చేసినారు. తెలుఁగును గురించి వ్రాయుటలో కన్నడమున వ్రాసిన అందులో క్రీ. శ. ౯౭౦ నుండి ౧౩౬౭ వరకు వ్రాసిన వారిలో సుప్రసిద్ధుల ననేకులను పేర్కొని వారు తెలుగుసీమవారనుటను సూచించి తెలుగుకర్నాటక దేశజన

సంబంధములను వివరించి తెలుఁగన్నడము తెలుఁగైన నై యుండవలెననినారు. కాని ఈ పదములలోని 'సు' ప్రత్యయచరిత్రలోనికి దిగి టిబేటు ఆసాము నేపాళ ములవరకును ప్రయాణముచేసి బర్మాలో తలైంగ్ అను నొక భాష యున్నదని తెల్పి కాని దానికిని తెలుఁగున కును సన్నిహితమైన సంబంధము కనుపించదని తెలుఁగు శబ్దము వ్యుత్పత్తినిగూర్చి ఇదమిత్థమని చెప్పుటకు నేటికి దగిన యాధారములు లభింపలేదనిరి. ఈ విమర్శలో వారు కన్నడకవి పూజ్యపాదుని క్రీ. శ. ౪౭౦ వానిగ వర్ణించిరి. ౬౫ పుటలో భాషలు గ్రంథస్థమయిన వివరణ నిచ్చుటలో కన్నడమునకు ౭ వ శతాబ్దమును నియ మించిరి. ఈ రెంటిని సమన్వయము చేయుట యవసర ముగాదోచును.

*   *   *   *

తెలుఁగుభాష తక్కిన ద్రావిడభాష లన్నిటి కంటె స్వతంత్రమగు స్థానము నాక్రమించుచున్నదని గ్రియర్సను పండితుని యభిప్రాయమట! ప్రాచీన ప్రాకృతభాషల కిది తక్కిన ద్రావిడ భాషలకంటె నెక్కువదగ్గరగా నుండుటయే యట! వీరు ౫౮ వ పుటలో నిచ్చిన మూలద్రావిడ భాషా వంశవృక్షము లో నీస్వాతంత్ర్య మగపించుచున్నది. మూలప్రకృ తికి తెలుఁగు దగ్గరిదియగుట కొంత జ్యేష్ఠత్వ మర్యాద కలుగునని ఆంధ్రమానసము న్యాయ మగు నుబ్బు నొంద వచ్చును.

*   *   *   *

భాషా శాస్త్రమున కెక్కువ ప్రత్యక్ష సంబంధము లేకపోయినను ఆంధ్రలిపి చరిత్రమును గ్రంథకర్త చక్కని పటములతోఁ గూడ మొదటి సంపుటమునందు చేర్చినారు. ఇందులోనే వీరు శకటరేఫము ఊఁత మున్నగు విషయములను గొని తెచ్చి తమ వాదమును బలపరచు కొనినారు.

*   *   *   *

'సంధి'ని వివరించుటలో సంస్కృత, ప్రాకృత, ద్రావిడ సంధి చరిత్రను చదువరులకు చాల యుప యుక్తమగునట్లు సుబోధకముగ రచించినారు. అచ్చిక ప్రకరణమునందు వీరు చేర్చిన కృతకశబ్దముల విమర్శ భాషకు వీరిచేసిన సేవలో మిక్కిలి ప్రశంసనీయమని యెన్నదగియున్నది. అచ్చతెనుఁగు పేరుపెట్టి మధ్య కాలపు కవులు చేసిన యల్లరి నిజమైన భాషా సౌందర్య మునే కప్పిపుచ్చినదనుటలో సందియము లేదు. వీరి విప రీత ధోరణి తెనుఁగును వికారమునే మరుఁగుపరచి దాని మీఁద నేవగింపునుగూడ కలిగించినది. కృతకశబ్దజాల మును వేరుపరచుటచే జలగశిగి అసలు తెలుఁగు అపరంజిని బయటికి దీయుటకు వీరు తోడ్పడినవారైనారు.

*   *   *   *

వీరు మొదటి సంపుటమునను రెండవ సంపుట మునను వర్గీకరించి చేర్చిన పదములయు, ప్రత్యయము లయు, పదస్వరూపములయు జాబితాలు అనంతములు, వీరి యోర్పుకు నిదర్శనములు. అందులో వీరు క్రొత్తగా చేర్చిన నావికపదజాలము, అన్యదేశపదజాలము. అనంతపురముజిల్లా గ్రామ నామధేయముల మీమాంస, తాకీతాకక వదలిన తమబిడ్డల బాలభాష ప్రశంస పరి శోధకుల హృదయముల కానందము గలిగింపదగినవి. ఈ జాబితాలు వీరి వ్రాయదలపెట్టిన నిఘంటువునకు ప్రాతిపదికము లనుట స్పష్టము.

*   *   *   *

డాక్టరు నారాయణరావుగారు తమ రెండవ సంపుటమునందు 'వ్యాకరణము', నన్నయకు పూర్వ కాలపు తెలుఁగుభాష, పదునొకొండవ శతాబ్దమునాటి తెలుఁగుభాష, ఆంధ్రశబ్దచింతామణి, ఉత్తరాంధ్ర భాష యను ముఖ్యాంశములను వివరించినారు.

*   *   *   *

వ్యాకరణమను భాగమునందు గ్రంథకర్త కాల్డు వెల్లు సిద్ధాంతముల ప్రశంస మరలమరల లేక తప్పినది గాదు. ఇతర ద్రావిడభాషలతో తెలుఁగునకు గల పోలిక లెంత చూపవలసివచ్చినదో అంతటి పోలికలును సం స్కృతములతోను, ప్రాకృతములతోను, నేటి ఆర్యభాషల తోను చూపవలసివచ్చినది. అందుచేత లింగ, వచన, విభక్తి, సర్వనామ, క్రియాప్రకరణములలో వీనికి సంబం ధించిన ద్రావిడ వ్యాకరణ విమర్శతోఁగూడ సంస్కృత

ప్రాకృత మరాఠీత్యాది ఆర్యభాషాసంబంధ వ్యాకరణ వివరణమును జేయవలసివచ్చినది. ఇంత విస్తారకార్య సాధన చేయుటచేత నీ గ్రంథకర్త తెలుగు వాచక ప్రపంచమున కెక్కువ విషయసంగ్రహణము చేసి పెట్టినవారైనారు.

* * * *

కొల్డువెల్లు ద్రావిడభాషలలోని లింగమును గురించి ప్రశంసించుచు సిథియను భాషలతో ముడిపెట్టుటలో కొంత హాస్యరసము నొలికించిరి. ఇండో యూరోపియను భాషలను మాట్లాడు జాతులవారు మనుష్య పురుష స్త్రీవాచక శబ్దములకు పుంస్త్రీలింగ శబ్దములను జేర్చుటయే గాక తిర్యగ్జంతువాచకశబ్దములు చేతనాశూన్యవస్తువులకును గుణవాచకశబ్దములకును గూడ పుంస్త్రీ భేదమును గల్పించి, వానికి ప్రాణప్రతిష్ఠచేసి, తమ కవితాదృష్టిని వెల్లడించిరనియు సిథియనుభాషలను మాట్లాడువారు—వారిని బోలిన ద్రావిడభాషలు మాట్లాడువారు—బుద్ధియుక్తులగు మానవస్త్రీపురుషులను గూడ నప్రాణి వస్తువుల జతజేర్చి వానికి నపుంసకలింగత్వము నంటగట్టి ప్రాణ్యప్రాణివాచకముల నన్నిటి నొక్క వర్గములోనికి దింపి తమ భావనాబలహీనతను ప్రకటించిరనియు, ద్రావిడభాషలను మాట్లాడువా రన్ని శబ్దములను ఏకరూపకమగు చావు మట్టమునకు (Dead level of Uniformity) దెచ్చిరనియు వ్రాసిరి. ఈ దెబ్బ శ్రీ నారాయణరావుగారికి ఏలాగో చురుక్కుమని తాకినది. ఈ క్రింది ఎదురుదెబ్బ తీసినారు.

"స్త్రీయైన పెండ్లామును భార్యవలె స్త్రీ లింగము నుంచక, ఒకప్పుడు మగవానిని చేసి 'దార' అనియు, ఒకప్పుడామెకు నపుంసకత్వము నారోపించి 'కళత్ర' మనియుఁ జెప్పుట యేటి భావన? 'పాషాణము'ను పుంలింగము చేసి 'శిల'ను స్త్రీలింగము చేయనేల? 'ఆహవ' 'సంగ్రామము'లు పురుషోచితములు కావునా యవి పుంలింగములగుట? అయిన 'రణము' నపుంసకులు చేయునదియు, 'ఆజి' స్త్రీలు చేయునదిగావున వానికి నపుంసక స్త్రీ లింగములు వరుసగ నాపాదింపఁబడినవని చెప్పవలెనా? 'సంగ్రామ' 'రణాజు'లయందు గావలసిన వీర్య, 'బలములు' నపుంసకములగుట యేటి భావన? వ్యాకరణ గ్రంథమున నశ్లీలతాదోషము లేదుగావున చెప్పవలసివచ్చినది—స్త్రీత్వ చిహ్నమగు నవయవ వాచకపదమునకు పుంలింగత్వమును గల్పించి, పుంస్త్వ చిహ్నద్యోతకమగు పదమునకు నపుంసకత్వమును గల్పించుట యెంతటి తెల్వి?"

* * * *

ఇది యంతయు మనసునందిడుకొనియే గాబోలు వాదపువేడి యెక్కువగాలేని మరియొకచోట కైయటుని గొనిదెచ్చి నపుంసకలింగప్రాధాన్యము నీక్రింది రీతిని సమర్థించినారు.

"స్త్రీ పురుషలక్షణములగు ప్రసవసంస్త్యానములకు నడుమనుండు 'స్థితి' యను లక్షణముగలది నపుంసకమని కైయటుని యభిప్రాయము. అనఁగా నపుంసక లింగ శబ్దవాచ్యమగు వస్తువునందు శక్తి యనంతముగా నుండి క్షీణింపదని యతని యభిప్రాయము. అందుచేతనే యనంతమగు నిర్గుణబ్రహ్మము నపుంసకలింగ సంజ్ఞచే నిర్దేశింపఁబడుట కాఁబోలు"

సెబాస్! నారాయణరావు సెబాస్!

* * * *

వీరు వ్రాసిన వచనవిభక్తి సర్వనామ ప్రకరణములలోను గట్టి యాక్షేపక విషయములు లేకపోలేదు. వీరి మతమున తెలుగు విభక్తు లన్నింటిలోను అన్ని ప్రత్యయములును సంఖ్యలో ఏడింటికంటె హెచ్చులేవు. అవి డు, ము, వు, లు, ల, న, కు అనునవి. తక్కిన వన్నియు అవ్యయములు, లేదా ప్రత్యేకపదములు. సర్వనామప్రకరణములో 'ఇది' 'ఒకటి'లను గురించిన ప్రసంగ మిదివరలోనే వచ్చినది. శ్రీ నారాయణరావుగారు భాషాస్వాతంత్ర్యనిరూపణకు ప్రాణప్రాయమయిన సంఖ్యావాచకప్రశంసలో తక్కినయన్నిటిని తమ సిద్ధాంతమునకు సరిపోవున ట్లన్వయించుకొనగలిగినారు గాని 'మూడు' 'నాలుగు' లకు మాత్రము ఆర్యభాషా సంబంధమును కూర్చలేకపోయిరి.

* * * *

రెండవ సంపుటములోని మూడవభాగమే నిజమైన ఆంధ్రభాషాచరిత్ర యనవచ్చును. తక్కిన దంతయును ఆచరిత్రతత్త్వము, ఆతత్త్వమున కాధారమైన తారతమ్యపరీక్ష. నన్నయభట్టుకు పూర్వము కవులు లేరని తెలుఁగుభాష చెప్పుకొనదగినదని వ్రాసికొనుట తెలుఁగువారి కొకవిధమైన కొరతగానే యుండినది. క్రీ. శ. ౬౩౩, ౬౮౫, ౮౪౮-౯౧, ౧౦౮౪ వ సంవత్సరముల జయసింహవల్లభ, మంగియువరాజ, అహదనకర, యుద్ధమల్లుని బెజవాడ, గుణగవిజయాదిత్య పండురంగ శాసనములను ఇంతకు పూర్వము ప్రకటితము గాని నన్నయకుఁ బూర్వకాలపు శాసనము లేదును పరిశీలించి కొన్నిటిని క్రొత్తగా విమర్శించి క్రొత్త వ్యాఖ్యానములు వ్రాసి అందులో కర్ణాటక ద్విపదపాదములను బోలిన కవిత్వమును, సీసపద్యములును, తరువోజలును ఉన్నవనుటను గూడ ప్రకటించుటచేతను పదనొకొండవ శతాబ్దమునాఁటి తెనుఁగుభాషను శాసనముల భాషాధారకముగను ఇతరాధారములమీఁదను విమర్శించుటచేతను, నన్నయ ప్రథమకవి కాడని యీగ్రంథకర్త తేల్చినారు. వీరు 'ఆంధ్రశబ్దచింతామణి'ని నన్నయ రచించినవాఁడు కాడనియు తేల్చిరి. తదర్థము వీరా గ్రంథము నామూలాగ్రము విపులవ్యాఖ్యతో రచించి ఈ సంపుటమున చేర్చిరి. ఇది తెలుఁగునకు మహోపకారము. నన్నయభట్టు గరుడోపాఖ్యానమును తాళ వ్రాతప్రతుల సాయముతో సంపాదించుటయు తెలుఁగు భాషభాగ్యమే. ఈ పాఠమును చదివినవారికి మన మింతకాలమును తిరస్కరించుచుండిన వాడుక వ్రాతఫక్కియందు ప్రాచీన లేఖకాచార మెంత యిమిడినదియు స్పష్టము కాగలదు. శాసనముల వ్రాతకాండ్రు తెలియక తప్పులుగ వ్రాసిన వ్రాతగాక వారిమార్గముననే ఆయా కాలమున వ్రాత వెలసినదనుటయు తెలియగలదు. నిజమునకు నన్నయభాషకును వ్యవహారభాష యనుకొనబడు ఆకాలపు శాసనభాషకును ఎక్కువ భేదము లేదనుటయు నీగ్రంథము రుజువుపరచుటకు ప్రయత్నించినది. వ్యావహారికములని మనవారు త్రోసిపుచ్చిన కొన్ని చక్కని తెలుఁగు నుడికారములకు పునరుజ్జీవనము కల్పించుటకును తమిళకన్నడ తెలుఁగు సంప్రదాయముల సన్నిహితత్వము ననేకవిషయములందు నిరూపించుటకును 'గరుడోపాఖ్యాన' వాచకము పనికిరాఁగలదు.

* * * *

శ్రీ చిలుకూరి నారాయణరావుగారు తమ ప్రయత్నమున కనపటి యంగముగా రచించిన 'ఉత్తరాంధ్రము' ఉత్తరాదివారి యాంధ్రమునకు సంబంధించినది యని పొరబడిన విమర్శకులును నున్నారట. నిజమునకు ఉత్తరాదివారి యాంధ్రముతో దీనికి ప్రసక్తి లేదు. పదునొకండవ శతాబ్దమున కుత్తరము, అనగా తరువాతిదగు ఆంధ్రసంప్రదాయమును ఈ భాగము వివరించుచున్నది. ఈ యుత్తరాంధ్రమునకు సంబంధించిన లింగ, వచన, విభక్తి, సర్వనామ, క్రియా, సంధి, సమాసాది వివరము లదివరకే మొదటిసంపుటమునను రెండవసంపుటమునను అనుఘట్టములలో చేర్చియున్నందున నీ కీభాగమున చేసు వ్యవహారభాషయనబడుభాష పదునొకండవ శతాబ్దోత్తరాంధ్ర వాఙ్మయమునను శాసనములలోను నెంతవిపులముగా వాడినారో చూపుటకే ప్రయత్నించిరి. 'తనవ్యవహారమున నున్న పదములను విడిచి కవి యుండకుండ వేయలేడు; 'మనకిప్పుడు పామరజనభాషితమని తోఁచు పదము లుత్తమవర్ణములవారిలోఁ బ్రచారమునం దుండియుండవలెను.' 'ప్రమాణమైన మనుష్యుఁడు, ప్రమాణమైన గుఱ్ఱము, ప్రమాణమైన చెట్టు నను వ్యక్తు లెట్లు దుర్లభములో, ప్రమాణ భాషావిషయమునగూడనంతే' 'ఏదో యొక ప్రామాణిక కృతకభాషను కల్పించికొన్నను నది యారూపముననే చిరకాల ముండఁజాలదు' 'ప్రపంచమునకును భాషకును బరిణామము సహజము' అను తమభావములను నిర్ధరించుటకీభాగమున నుదాహరణములను నుప్పించిరి. తుదకు 'వస్తా చూస్తిమి రోస్తిమిరా' 'వస్తివో' 'తనువిస్తిని మనసిస్తిని' 'వస్తాడు నీలధూపతి' వంటి రూపములుగూడ ప్రయోగార్హములే యని ప్రయోగములను గ్రాంథిక

గనుబరచినారు. 'తేమఁగు మఱుఁగులు' 'తెలుఁగు పలుకు బడులు' 'సామెతలు' వినిపించినారు.

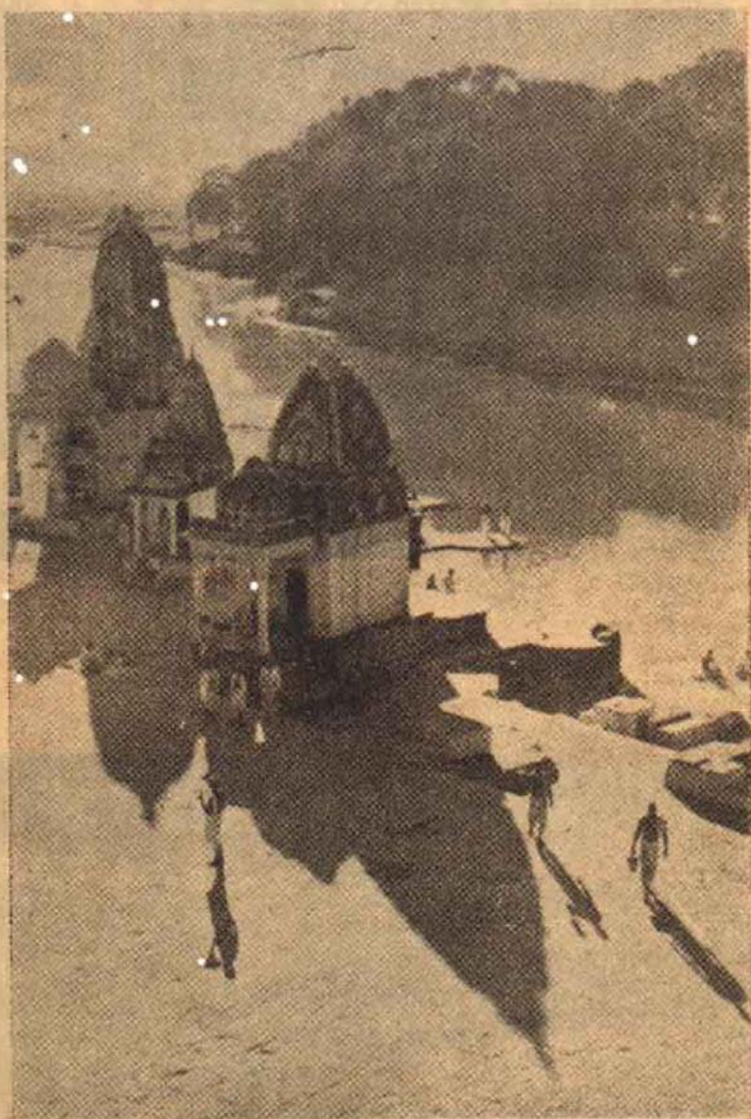
* * * *

ఈ గ్రంథకర్తకు చదువరులను నిద్రబోనిచ్చు స్వభావ మున్నట్లు కానరాదు. గ్రంథము ముగించిన పిదప సమస్యల నెక్కడ మరచిపోదురోయని గ్రంథాంతమున ౧౫ పేజీల ప్రశ్నల కల్పించిరి. కొన్నిటికి తామే ప్రత్యుత్తరము లిచ్చినను చాల యెక్కువగ నుత్తరమిచ్చుకొను బాధ్యత చదువరులకే వదలిరి. తానే నిర్వాహకుడను గర్వము తనకు లేదని చూపుటలోను బరువు విదురులమీద పనిచేయవలసినవరకు పనిచేయుట యందును ఈగ్రంథకర్త నేర్పరియనుట ఈ సమస్యల పరంపరచేతనేగాక ఇతర పటనట 'ఇది ప్రథమప్రయత్నము'; 'ఇందు లోపము లుండగలవు'; 'ఆంధ్ర భాషా తత్త్వవిచారము చేయఁబూను పండితుఁడీ విషయమై శ్రద్ధ తీసికొనవలసియున్నది'; 'ఇట్లు చెప్పుట యుక్తము'; 'నిరూపింప వీలగును'; 'భాషాశాస్త్ర విషయముల నింతకంటె నెక్కువ నిశ్చయముగఁ జెప్ప వీలులేదు'; 'ఏమోయని నాకు దోచుచున్నది'; 'ఇతర కవుల గ్రంథములకును నిఘంటు లక్షణము చేర్పుడుఁ బ్రయత్నింపవలసి యున్నది' అను నీతిచతుర ప్రయోగములచేతను స్పష్టము కాగలదు. ఇట్టివారితో వ్యవహార మెవ్వరు పెట్టుకొనగలరు? విలువగలది గ్రహించి వినియోగించుకొను డను వీరి హెచ్చరిక ప్రశస్తము.

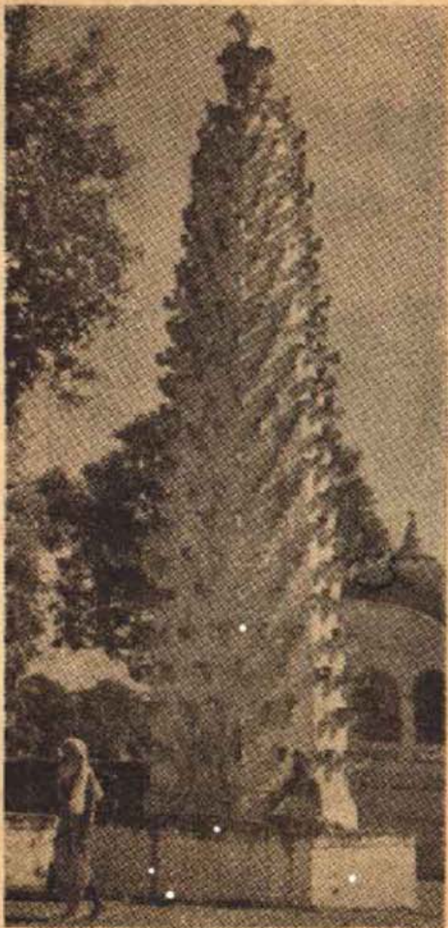
భారతి చందాదార్లకు హెచ్చరిక

ఈ క్రింది కనబరచిన నెంబర్ల వారికి ఈ నెల (1937 సం. డిశంబరు నెల)తో ఇదివరకు చెల్లించిన చందా పూర్తి యగుచున్నది. తిరిగి ఇంకొక సంవత్సరమున కగు చందా మాకు చేరునట్లు ఈనెలాఖరులోగా మనియార్డరు చేసినచో తెంపులేకుండ పత్రికను పంపుచుందుము. అట్లు తమయొద్దనుండి 30-వ తేది లోపుగ సొమ్ము రానిచో సహజభాషాభిమానులగు తాము తిరిగి ఇంకొక సంవత్సరము వరకు చందాదారులుగ నుండుదురను నమ్మకముతో 1938 సం. జనవరి 10-వ తేదిని రూ 6-4-0 లకు వి.పి. పంపుచున్నాము. కావున తా మెప్పటివలెనే పత్రికయందభిమాన ముంచి సొమ్ము చెల్లించి వి. పి. ని గైకొన ప్రార్థితులు. ఒకవేళ తమకీ పత్రిక ప్రస్తుత మనవసరముగ దోచినచో మా కావిషయము వెంటనే తెలియజేసినయెడల వి. పి. పంపుట మానుదుము.

A 5, 8, 13, 14. B 12, 14, 16, 17. C 8. H 24, 54, 56, 59, 61, 62. J 11 12. K 7, 11, 19, 20. L 4, 11, 12, 15. M 6, 7. N 22, 25. P 34, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 48, 49. R 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43. S 32, 33, 35, 37, 40, 41, 43, 45, 49, 51, 78, 135, 141, 143, 144, 145, 147, 148, 149, 151, 152, 153, 154, 155, 155, 156, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 166, 167, 170, 172. V 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42.

౯ సిప్రానదిగట్టుననుండు రామఘట్టము

౧౦ హరసిద్ధి దేవాలయము ప్రక్కన జ్యోతి స్తంభము
(దీపావళినాడు ఈ దీపములు వెలిగింతురు)

౧౧ ఆదిలో జైనుల దేవళము : ప్రస్తుతము హిందువుల
దేవళము

అవంతికాపట్టణ సౌభాగ్యము

భారతీయులు పవిత్రతమముగా నెంచు అయోధ్యాది సప్తక్షేత్రములలో అవంతిక యొకటి. దీనిని ప్రస్తుతము ఉజ్జయిని అనుచున్నారు. ఇది మాల్వాపీఠభూమిలో క్షిప్రానదీతీరమున నున్నది. భారతీయ భూగోళశాస్త్రపు మధ్యాహ్నరేఖ యీ యవంతిక మీదుగా ప్రసరించుచున్న దందురు.

అవంతిక వైభవ మీనాటిది కాదు. చరిత్రకు గూడ అందని ఏనాడువేల యేండ్లనుండియో అవంతిక మహోన్నతస్థాన మలంకరించియున్నది. కాళిదాసు దీనిని వేవిధములుగా పొగడియున్నాడు. అశోకుడు, విక్రమాదిత్యుడు, చంద్రగుప్తుడు, అక్బరు, ఈ అవంతికకు ప్రాభవమును కల్పించినవారే. రెండుమార్లు ఈ అవంతికకు ప్రళయమువచ్చి ఇది నాశనము చేయబడినది: ఒకసారి పరవలవల్లను, మరియొకసారి ఢిల్లీ ప్రభువు అల్తమాషువల్లను. ఇది వరుసగా బ్రాహ్మణ, జైన, బౌద్ధ, సిథియన్, హైందవ, గ్రీకు, మొగలు రాజ్యములకు రాజధానీనగరముగానుండి, చివరకు గ్వాలియరు ప్రభువు మహారాజా దౌలత్ రావుసింధియా కాలమునకు అహోదా ౧౮౧౦ లో లష్కరుకు అందజేయబడినది.

అవంతిక చాలకాలము సుప్రసిద్ధ విద్యాపీఠముగా విలసిల్లినది. ఇక్కడనే బలరామకృష్ణులు సాందీపనివద్ద విద్యలు నేర్చిరి. ఇప్పటికిని సాందీపని ఆశ్రమస్థలము యాత్రాస్థలముగ నెన్నబడుచున్నది. ఆస్థలమునందొక దేవాలయమును, ఒక రమణీయసరోవరమును ఉండి ఆ ప్రదేశమున కొక పవిత్రవాతావరణమును తెచ్చిపెట్టుచున్నవి. ఆ ప్రదేశము అంకపత్ అను పేర వ్యవహరింపబడుచు పెక్కుమంది వైష్ణవులను నానాదిక్కులనుండి ఆకర్షించుచున్నది. వైష్ణవక్షేత్రముగాకయేమి శైవక్షేత్రముగానే అవంతికకు ప్రఖ్యాతి. ప్రఖ్యాతమైన మహాకాళ దేవాలయము అవంతిక కా భాగ్యమును కలిగించినది. ౧౨౩౫ లో ఈ దేవాలయమును ధ్వంసము చేసి, ఢిల్లీప్రభువగు అల్తమాషు ఇందలి మహాకాళ విగ్రహమును తన రాజధాని కెత్తుకొనిపోయెనట. అతర్వాత అయిదువందల యేండ్లకు మహారాష్ట్ర ప్రభుత్వమున దివానుగా పనిచేయుచుండిన రామచంద్రుడను పుణ్యశాలి ఆ ప్రాంతస్థలమునందే ప్రస్తుతమున్న దేవాలయమును కట్టించెను. ఏటేట లక్షలకొలది తీర్థప్రజ యీ క్షేత్రమును దర్శించి, పూజా పురస్కారములు సమర్పించి, ధన్యులై పోవుచుందురు. ఈ క్షేత్రములో ప్రతి నిత్యము వంద, వందఏబదిమంది పండాలు చేరులనిండుగ పనిపెట్టుకొని తిరుగుచుందురు. (బ్రాహ్మణపురోహితులకు అక్కడ పండాలని పేరు.) నిత్యము ఎంతమంది యాత్రికులు వచ్చిపోవుచుందురో దీనినిబట్టి యూహించుకొనవచ్చును.

శ్రీ కృష్ణపరమాత్మ అవంతిలో చదువుకొనుచున్నరోజులలో ఇది యొక జ్యోతిషిక కేంద్రముగా కూడ ప్రసిద్ధిగాంచియుండెను. ఆనాటికప్పుడే ఖగోళ విజ్ఞాన కేంద్రములలో నొకటిగా ఇది యెన్నబడుచుండెను. ఈ యవంతికను రాజధానిగా పాలించిన విక్రమాదిత్యుని పేరటనే విక్రమశకము ప్రసిద్ధశక మేర్పడినది. యంత్రమహల్ అనబడుచు ప్రస్తుత మిక్కడనుండు వేధశాల ౧౭౩౩ లో మహారాజా జయసింగుచే కట్టింపబడినది. ఎన్నెన్నో జ్యోతిషపరికరములు దీనిలో నెలకొల్పబడియున్నవి. ఇక్కడ గంటలు, నిమిషములు, లిప్తలు కూడ తెలిసికొను యేర్పాట్లుగలవు.

మహాకాళ దేవాలయమునకు ఏడెనిమిది నిమిషముల నడక దూరములో రామఘట్టమను నొక స్నానఘట్టము కలదు. యాత్రికు లిక్కడ స్నానముచేసియే మహాకాళదర్శనము చేయుచుందురు. క్షిప్రానదీతీరమును యాత్రికులు అపవిత్రము చేయకుండ సకలమైన కట్టుదిట్టములు చేయబడినవి. ఈ నీళ్లలో సబ్బుపెట్టుకొనుట సుతరాము పనికిరాదు. నీళ్లు మురికియగుననియే కాక అక్కడి తాబేళ్లకు హింసగా నుండునని కూడ సబ్బువాడ రాదని నిషేధింపబడినది.

క్రీ. పూ. మూడవశతాబ్దములో రాజ్యపాలనము చేయుచుండిన బౌద్ధచక్రవర్తి అశోకుని కాలమునుండి యీ యవంతికయందును, దీనిచుట్టుప్రక్కలందును జీవజంతువులు విచ్చలవిడిగా నిర్భయముగా తిరుగులాడ గల్గుచున్నవి. ఎవరినుండి యేయాపద వచ్చునో యను

భయము వానికి పోయినది. ముఖ్యముగా సిప్రానదియం దలి చేపలు, తాబేళ్లవిషయమున నీయహింసావ్రతము బహునిర్బంధముగా పాలింపబడుచున్నది. చేపలుపట్టరా దనియు, వేటాడరాదనియు ప్రకటనలాపరిసరములందు లెక్కలేనన్ని గోచరించుచుండును. దీనికి ఫలితముగా సిప్రానదీతీరములందు అడవిజంతువుల విహారము ప్రబలిపోయినది; సిప్రానదీజలములందు తాబేళ్లసంఖ్య హెచ్చిపోయినది. మానవవ్యక్తులతో వానికి చనవు ఎక్కువైపోయినది. వారు తీర్థములందు గ్రుంకులిడునప్పుడును, పరిసరములందు మసలుచున్నప్పుడును అవి వారిమీదికే అతిచనవుగా ఎగబ్రాకుచుండును. యాత్రికులుగూడ ఆప్రాణులమీద అపారమైన ప్రేమ కనబరచుచుందురు. అవి తినగలిగిన ఆహారవస్తువులను తెచ్చి, వానికివేయుట వారు విహితకృత్యముగా భావింతురు. పశులకుగూడ వా రట్లే చేయుచుందురు.

పండుగ పర్వదినములందు సిప్రానదీతీరములందు పచ్చిగడ్డిమోపులు మొదలగు పశువులఆహారసామగ్రి విశేషముగా అమ్మకమునకు వచ్చును. యాత్రికులు దానిని కొని అస్వామికముగా అ పరిసరములందు తిరుగుచుండు ఆవులకును, ఎద్దులకును వేయుచుందురు. నదీతీరములందు రాతితొట్లు నిర్మింపబడియుండును. యాత్రికులు నదీజలములను పాత్రలలో తెచ్చి వానితో ఆతొట్లను నింపిపెట్టుచుందురు. ఆవులు మొదలగు మూగజంతువులు దాహము తీర్చుకొనుమగదా యను ధర్మబుద్ధితో వారీపనిని చేయుచుందురు. వ్యవసాయము చేసుకొని జీవించు కర్షకులు తాము, తమ పశువులుగూడ యాత్రికుల ధర్మదానములవలన లాభము పొందవచ్చునను నాసతో తమ పశువులను తోలుకొని ఈ నదీపరిసరములకు వత్తురు. వచ్చునప్పుడు వారు తమ పొలాలగడ్డినిగూడ కొంచెము తెచ్చుకొందురు. యాత్రికులు నదిలో స్నానముచేసి, దానధర్మముచేయుపుణ్యబుద్ధితో మూగజంతువుల కొరకు వెదకుచు, కర్షకులవద్దనుండి ఆగడ్డినికొని వారి పశువులకే దానిని మేయపెట్టుచుందురు. ఈ యేర్పాటు చాలపొందికగా కనబడుచున్నది. అస్వామికముగా తిరుగు జంతువులకు మరింత యదృష్టము! ఏలన: అటువంటి పశువుల తిండితీర్థములకై చందాలను పోగుచేయుటకు ప్రభుత్వముతరఫుననే మనుష్యులు నియమింపబడియున్నారు.

సిప్రానది చాల పవిత్రముగా నెంచబడుచున్నది. దాని తీర్థములందు స్నానమాడుట ముక్తిదాయకముగ తలపబడుచున్నది. రామఘట్టముదగ్గర దానికి మరింత ఖ్యాతి. బృహస్పతి సింహరాశిలో ప్రవేశించునప్పుడీ నదికి పుష్కరము సంభవించుచుండును. పండ్రెండేండ్ల కొకసారి అది జరుగుచుండును. అప్పుడు సకల తీర్థములును సిప్రానదిలో అంతర్వాహినిగా ప్రవేశించునట. ఆ మహోత్సవమునకు లక్షలకొలది యాత్రికులిక్కడకు వచ్చి యీ నదియందు గ్రుంకులిడుదురు. ఆ మహాజనప్రవాహములో సాధువులనబడు బైరాగులుగూడ పెద్ద సంఖ్యతో నుందురు.

వైష్ణవ సాధువులు నదికి తూర్పుగట్టునను, శైవ సాధువులు నదికెడమగట్టునను విడుదు లేర్పాటుచేసుకొందురు. మామూలుగా ఈ రెండు తెగల బైరాగులును అవంతికలో ఆరువారములపాటు మకాము వేయుదురు. మొదటి మూడువారములును వారు గ్వాలియరు మహారాజా అతిథులుగాను, ఆ తర్వాతి మూడువారములును ఉజ్జయిని ధనికుల అతిథులుగాను ఉందురు. వారు గుంపులుగుంపులుగా నుండి, మహంతు లను పేరిటి దళపతుల యాజ్ఞలకు లోబడియుందురు. రాజాగారి అధికారుల చెంతకును, ధనికుల చెంతకును ఈ మహంతులే వెళ్లి, తమ తమ గుంపులకు కావలసినంత ఆహారసామగ్రిని, వంటచెరకును అడిగి తెచ్చుకొందురు. వీరు తప్పుడు లెక్క చెప్పి యెక్కువ సామగ్రిని తీసుకొనిపోవుచున్నారని ఒకవేళ ఆదాతలకు తెలిసినప్పటికిని వారావిషయమై వీరి నేమియు ప్రశ్నింపరాదు. ఈ బైరాగులకు ధారాళముగా దానముచేయవలెననునది ఆదాతల సిద్ధాంతము. పారమార్థికచింతతో కాలముగడపుచు, ఐహికభోగములను వదలి కాలక్షేపముచేయు సాధుబృందముమీద సంశయించుటగాని, వారిని కసరుటగాని దయాధర్మబుద్ధిగల ఆ పుణ్యాత్ములు హేయకృత్యములుగా భావింతురు. ఇటువంటి దైవచింతకుల నాదరించుటవలన తమ కపారమైన శ్రేయస్సు కలుగునని వారి భావన.

మహాకాళనాథుని ఆశ్రయమున అవంతిక యిట్టింతటి మహావైభవముతో వెలయుచు, దర్శన స్మరణములచేతనే మానవులకు ముక్తిని కలుగజేయుచు వారిని ధన్యులను జేయుచున్నది.

మృతజీవి మున్నంగి......శర్మ

ఆంధ్రులలో పేరున్న వారిలో నొకఁడు, పరసుఁడు, స్నేహపాత్రుఁడు మున్నంగి...శర్మ ముక్కిడి క్షయ రోగమువాతఁ బడి, ఇంచుమించు రెండేండ్లు కృశించి కృశించి క్రుంగి కూలారిపోయినాఁడు. శర్మయొక్క ని పోవుటతో ఒకపండితుఁడు, ఒకకవి, ఒకవిమర్శకుఁడు, ఒకవక్త, ఒకరచయిత, ఒకదేశాభిమాని, ఒకసంఘ సంస్కర్త, ఒకరాజకీయవేత్త, ఒకపత్రికానిర్వాహ దక్షుఁడు, ఒకసహృదయుఁడు-ఇందఱిని ఆంధ్రలోక మేకకాలమున కోలుపోయినది. దేనఁ జూచిన దాన శర్మ సిద్ధహస్తుఁ డనిపించుకొనినవాఁడు; ప్రాచీనులలో ప్రాచీనుఁడు,నవీనులలో నవీనుఁడు; పెద్దలలో పెద్ద,చిన్నలలో చిన్న; గంటలకొలఁది నోరార మాటలాడి నో రూరఁ జేయఁగలవాఁడు. శర్మ గానాభినయములు రెంటను తీరినవాఁ డని యందురు. కావచ్చును; అన్నింట నున్న వాని కవి యొక్క లెక్కలోనివి కావు.

శర్మరచనలు తక్కిన గుణములకువలె లయకును నిలయములు. పద్యరచనలయందుకంటె గద్య రచనలయందు దాని మెఱుఁగు మిక్కిలి యెక్కువ.

భావయందును, భావమందును బాగుమీఱిన శర్మ 'భావశబలత'లు భావోద్దీపకములు. అవి మోమో టమితసులమి సేమాత్రము సెఱుఁగనివి.

శర్మ తన మేలిరచనల నోసఁగి కొంతకాలము భారతి నాదరించినాఁడు. తరువాత భారతప్రకటనము వంక కతనిదృష్టి మరలినది.

అంతకుపూర్వ మేనాఁడో శ్రీ వేంకటరాయ శాస్త్రిగారితో శర్మ కనుబంధ మేర్పడినది. చిరకాల మాయనకు తోడునీడగ నుండినాఁడు. శర్మ జిజ్ఞాసువు; శాస్త్రి విజ్ఞాననిధి. ఆ విజ్ఞాననిధిఁ నుండి యీ జిజ్ఞాసువు యథేష్టముగ సాహిత్యసామగ్రిని సేకరించుకొని ఎక్కువసమర్థుఁ డయినాఁడు. అంతే, సుపరిష్కృతముగ ఆంధ్రభారతమును క్రొత్త ముద్రించి వెలయింపవలె నను సంకల్ప మతనిలో మొలకెత్తినది.

వేలకొలఁది ధనమునఁగాని కేవలము మాటల నెఱవేఱు నది కాదా సంకల్పము. శర్మ అకించనుఁడు; ధనము తిరిపె మెత్తుటకయి దేశములవెంట తిరిగినాఁడు మూఁడు నాలుగేండ్లు; తిరుగని నాడుల నన్నిటిని తిరిగినాఁడు; అడుగనివారి నందఱిని అడిగినాఁడు; కార్యార్థ మెంద ఱినో కలసి మెలఁకువను మిన్నన కెక్కింది కృతార్థు

లను చేసినాఁడో, తా నెంత కృతార్థుఁడయ్యెనో కాని, భాషాభిమానులగు శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారిని బోలిన యుదారహృదయుల చేయూఁత నను కొంతకుకొంత పొందఁగలిగినాఁడు; తనచావు నాఁటి కట్లో, తీరనిరోగముతో పోరాడుచున్నను, కొన్ని పర్వములను తాఁ గోరినతీరు పేరులతో ముద్రించినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. శర్మ జీవించియుండఁగా వానిని చూచి ఆనందించి శర్మను మనసార అభినందించు భాగ్యము లభించినదికాదు. దాని కిపుడు చింత పనిలేదు. వానిని నేఁడు కాకున్న నింకొకనాఁడు చూడవచ్చును. శర్మ నింక నెన్నఁటికేని చూడఁగలమా! కాని, అతని

ప్రకటనముల నిక చూచునపుడు అతఁడు మనకు కన్ను లకు పానగట్టుట తప్పదు ; అతనికయి మనము కన్నుల నీరుపెట్టుట తప్పదు. ఏమయిన నేమి ? శర్మ భారత ప్రకటనావేదనతో మ్రగ్గి ప్రాణములను పోఁగొట్టుకొన్నాఁడు.

ఈ విషాదసమయమున అర్థాయువు కొంపెల్ల జనార్దనరావు జ్ఞప్తికి వచ్చుచున్నాఁడు. పాపము, అతఁడును ఇతనివలెనే, ఉదయినికోసము పలవరించి పలవరించి ప్రాణములను పాడురోగమునకు బలియిచ్చినాఁడు.

శర్మ ఏఁబదిని దాఁటినవాఁడు. జనార్దనరావు అంగున సగమువాఁడు. ఇద్దఱును ప్రయోజకులే. ఏమి లాభము ? ఆవేదనాగ్నికి తమ యాయుష్యమును ఆహుతిచేసికొన్నారు! అంతే!! గ. సు.

ధన్యజీవనుఁడు జగదీశచంద్రుఁడు

పంతొమ్మిదవ శతాబ్దపుటుత్తరార్ధము ఆరంభవేళలో నవతరించి, విజ్ఞానశాస్త్రమున నిధి యయి తనకును, తన దేశమునకును ఆచంద్రార్కము గౌరవము నిలుపఁబెట్టిన మహాపురుషుఁడు జగదీశచంద్రుఁడు. అతఁడెనుబది యేండ్లు బ్రతికినాఁడు. అతనిది నిక్కమయిన బ్రతుకు. అతని భౌతికకాయము నేఁడు యశఃకాయముగ మాఱినది. యశఃకాయము చిరంజీవము.

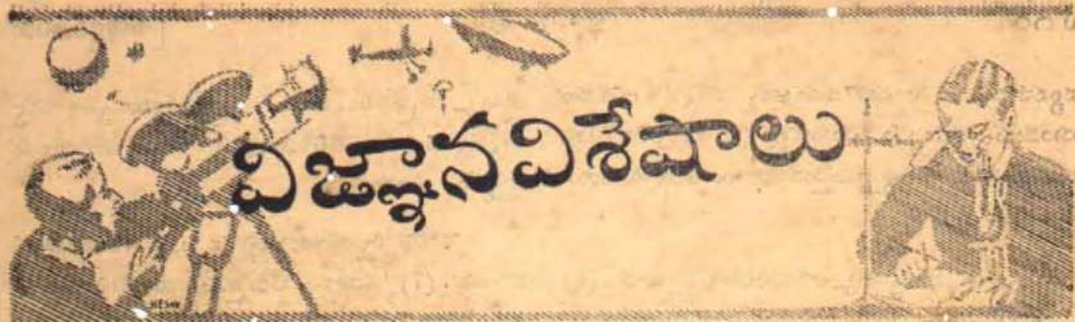
అతఁడు చిన్ననాటనే ప్రకృతిశాస్త్రాన్వయమునకు నడుముకట్టినాఁడు. క్రమముగా భౌతికశాస్త్రమున ప్రవేశించి అంతదారి చేరినాఁడు. అవల జీవశాస్త్రమును చేపట్టి అందును కృతార్థుఁడయినాఁడు. ఆయాశాస్త్రములయం దపారముగ పరిశోధనములను చేసినాఁడు. నిస్తంత్రీవార్తాహరణసూత్రములను, వెలుగక్కరలేకుండ ఫోటోలను తీయఁగల మార్గములను ఈ యిరువదవ శతాబ్దిప్రారంభకాలమునకే లోకమున ప్రకటించినాఁడు.

భూతకోటి స్థావరజంగమాత్మకము. ఉభయమును జీవవంతములనుట సృష్టిగతమగు సిద్ధాంతము; ఆత్మవంతములనుట జగదీశుని సిద్ధాంతము. సుఖ

దుఃఖాదిమానసిక భావానుభూతి జంగమమున కెట్లో స్థావరమునకు నట్లే యని యతఁడు నిరూపించినాఁడు. నిరూపణమున కావశ్యకమగు సాధనసామగ్రిని తానే కల్పించినాఁడు. అతఁడు గొప్ప మేధావి. అతని కేది సాధ్యము కాదు ?

అతని ప్రతిభయు, అతని కార్యదీక్షయు అతనిముఖము నిర్మలముగ ప్రతిబింబును. అతఁడు తనజీవితమును, ఆర్జనమును విజ్ఞానాభ్యుదయమునకు సమర్పించినాఁడు: అతఁడు ధన్యజీవనుఁడు. వర్ధమానభారతజాతి కతని నామము నిత్యస్మరణీయము.

పిల్ల వైజ్ఞానికులు

'పిట్ట కొంచెము, కూత ఘనము'. అని మనలో ఒకసామెత ఉన్నది. ఈచిత్రములందలి బాలురను చూడుడు. వయస్సునకు మించిన మేధాసంపదతో వీరు అఖండమైన ప్రఖ్యాతిని సంపాదించుచున్నారు. వైజ్ఞానిక రహస్యము

లను వీరింత చిన్న వయస్సుననే యెట్లు అవగాహన చేసుకొన గల్గిరో! పూర్వజన్మ పుణ్యపరిపాకమువగాక మరెట్లు?

ఆ నిలుచుకొని యున్న ది(గ) రాబర్టు స్పెల్లింగు. వయస్సు తొమ్మిదేండ్లు. కుర్చీలోకూర్చొని ఆఫోనులో మాట్లాడుచున్నది రాబర్టుఅన్న విల్లియము. అతని వయస్సు పదకొండు. ఈ యిద్దరును భాగస్వాములుగా ఒక పరిశ్రమాగారమును నడుపుచున్నారు. సిరాలుతయారు చేయుటలో వీరిద్దరు నిపుణులు. రకరకముల సిరాలు శాస్త్రీయపద్ధతులతో అత్యద్భుతముగా తయారుచేసి వీరు కచేరిలకు, పాఠశాలలకు సరఫరా చేయుటయేకాక అంగళ్లకుగూడ అమ్మకమునకు సిద్ధపరచుచుందురు. వీరి పరిశ్రమాగారమునకు స్పెల్లింగు కెమికల్ ఇంక్ కంపెనీ అనిపేరు. దీనిలో వీరికి ఏడాదికి ౬౦౦ షిల్లింగులు ఆదాయము వచ్చుచున్నది. కంపెనీ

వ్యవహారములు చూచుకొనుచు అన్న పర్యవేక్షణచేయు చుండును ; తమ్ముడు నడుముకట్టుకొని తన తెలివితేటల నుపయోగించి అత్యుత్తమమైన సిరాలు తయారుచేయు చుండును.

శాన్‌ఫ్రాన్సిస్కోలో మరియొక పిల్లవాడు. (8) అతని పేరు లిక్కూ పలనేవ్. వయస్సు ౧౨ ఏండ్లుండును. నక్షత్ర విజ్ఞానములో అతనికభిరుచి మెండు. ఎట్లు సంపాదించుకొన్నాడో ఆశాస్త్ర రహస్యములను కాని, ఆరంగమందలి అఖండ పండితులను కూడ ఆశ్చర్యచకితులను చేయుచున్నాడు. ఇటీవలనే ఇతడొక దూరదర్శిని నెక్కడనో అరువుదెచ్చుకొని, నక్షత్రమండలము నదేపనిగా పరిశీలించుచు, పదేండ్లుగా నేలాటి చలనములేక గోచరమగుచుండిన యొక నక్షత్రములో అపూర్వమైన హెచ్చుతగ్గులను కనిపెట్టి వేత్తలకు నివేదించినాడు.

న్యూయార్కులో మరియొక బాలుడు; వయస్సు ఎనిమిది. (4) సుద్దలను అమరికగా పెట్టుకొని జాగ్రత్తపరచుటకు అనుకూలమైన కొయ్యచట్టము నొకదానిని ఎవరిబుద్ధికిని అందని పద్ధతితో తయారుచేసినాడట. అంత అనుకూలమైన చట్ట మప్పటికి కాదేశములో ఎవరును చూచియెరుగరట. కాబట్టి దాని నితడు సంయుక్తరాష్ట్ర ప్రభుత్వమున రిజిస్టరుచేయించి సర్వస్వామ్యములను తన పరముగానే ఖాయపరచుకొన్నాడు. ఆ చట్టము యొక్క ప్రతిబింబమును, ప్రభుత్వమిచ్చిన సర్వస్వామ్య పత్రికను తల్లికిచూపుచు ఇతడు మురియుచున్నాడు, చూడుడు.

కాలిఫోర్నియాలో బిల్లి శెట్టెరిడ్జి అని మరియొక బాలుడు. (7) వయస్సు పదునైదు. యంత్రనిర్మాణపు మెళకువలను ఇతడు బాగుగా గ్రహించినాడు. ఉపయోగములేక, అరిగిపోయి పారవేయబడిన ఏవేవో యంత్రముల భాగములను అప్పుడప్పుడు చేర్చిపెట్టియుండి యితడు తర్వాత వానితో హెకపంపెపుమోటారును నిర్మించినాడు. మోటారు నడపునేర్పును చుకొన్నాడు. దాని నితడు గంటకు 100 మైళ్లవేగముతో నడిపి తన చాకచక్యమును ప్రదర్శించినాడు.

వైమానికుడు మరియొక బాలుడు. (3) న్యూయార్కు దేశస్థుడు. వయస్సు పదకొండు. విమానములను నడపు ప్రావీణ్యమును అలవరచుకొన్నాడు. మరియొకరి సహాయ మవసరము లేకయే ఒంటిగా విమానమునడ

సంపాదింపగల నేర్పుగడించినాడు. విమానయంత్రమందలి నిరోధకపు మీటలను, చుక్కానును అందుకొనుటకు ఇతడుమీఁదప్రక్కన దిండ్లను పెట్టుకొనుచుండు నన్నచో ఇతనివయస్సెంతమాత్రమో, ఆవయస్సునకు ఆనేర్పుకు ఎంత అంతరమో ఊహింపవచ్చును. తల్లికి తన నేర్పును చూపి మెప్పింపవలయునని యితఁడామెదగ్గర ఆశీర్వాదముపొంది, విమానములో నొకప్రయాణముచేసివచ్చుటకు పూనుచుండుట యీచిత్రమున గాననగును.

ఈ యిద్దరు బాలురను చూడుఁడు.(6) ముద్రణకళయందును, పత్రికానిర్వహణమునందును వీరు ఆరితేరినవారు. తమ వయస్సెంతయైనను గణింపక వీరిద్దరును 'ఈగిల్ హెరాల్డు' అను పేరుతో నొక వార్తాపత్రికను నడపుచున్నారు. పత్రికను తయారుచేయువది వీరే; అచ్చువేయువది వీరే; ఇతరతరములైన వ్యవహారములను నడపునది వీరే. ఏకదీక్షతో వీ రెట్లు తమ విధులను నెరవేర్చుచున్నారో చూడుఁడు.

పదునారేండ్ల వయస్సులోనే జోసెఫ్ అను ఈ బాలుఁడు(1) రాసాయనిక పరిశోధనలకు పూనుకొని, తత్సంబంధమైన పరిమత్తులకే ఆశ్చర్యమును కల్పించుచున్నాడు. ఇటీవలనే ఇతఁడు రక్తసంబంధమైన రసాయన ప్రక్రియలో నొక క్రొత్త పద్ధతిని కనిపెట్టి పరిమత్తులకు ఆ విషయము నెరుకపరచినాడు. వా రాశ్చర్యపడినారు.

జాన్ వాల్ష్, కెన్నెత్ ఫ్లాయిడ్ అను పేర్లుగల యీ బాలురను (2) చూడుఁడు. నీటిలోపలికి గజముల కొలదిదూరము ఈదుచుపోవుటలో అసమానమైన శక్తి సంపాదించినారు వీరు. అందుకు వలసిన పరికరము నొకదానిని వీరే స్వయముగ తయారుచేసికొన్నారు. ఈసాధనముయొక్క సహాయముతో వీరు సముద్రములో 30 అడుగులలోతునకుపోయి జలాంతర్గాములకు కావలసిన సౌకర్యములను, కష్టసుఖములను పరిశీలించునాసతో వెళ్లివచ్చినారట.

యుక్తవయస్సునకైనను రాకపూర్వమే తమ మేధాసంపదను, కల్పనాశక్తిని, శాస్త్రవిజ్ఞానమును ప్రదర్శించిన బాలవైజ్ఞానికులు ఇంకను ఎందరో నేఁడు కనబడుచున్నారు.

మణికట్టు నోటుపుస్తకము

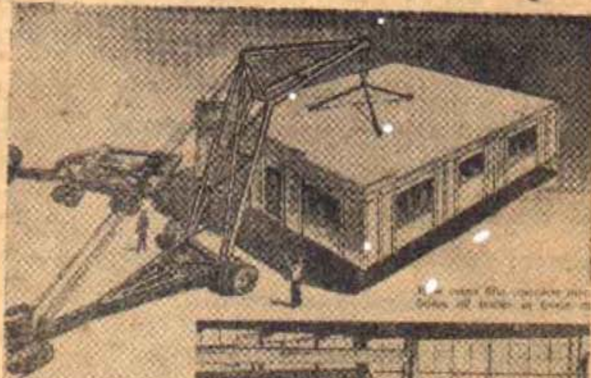
చూచుటకిది గడియారమువలెనున్నను ఇది గడియారముమాత్రము కాదు; నోటుపుస్తకము. అనేకవ్యాసంగములుగల వ్యవహర్తల యుపయోగమునకై యిది తయారుచేయబడినది. ఏదైన నొక విషయమును తటాలున వ్రాసిపెట్టుకొనవలసి వచ్చినప్పుడు కాగితము కొరకై అక్కడ ఇక్కడ వెతకుకొనన నక్కరలేని కల్పన యిది. ఈ నోటుపుస్తకమున కొకమూత కూడ నుండును. పుస్తకమున కొకమూలనుండుగుండీని నొక్కఁగానే మూత తెరచుకొనును. లోపల పొడుగాటికాగితము చుట్టపెట్టుకొనియుండును. పైభాగము వ్రాతతో నిండినవెంటనే, ఛాయాచిత్రపటలమును త్రిప్పినట్లు కాగితము చుట్టను త్రిప్పినచో వ్రాతకాగితము ఈవలివైపునకు చుట్టుకొని, దానిస్థానమునకు ఆవలివైపునుండి ఖాళీ కాగితము వచ్చి కుదురుకొనును.

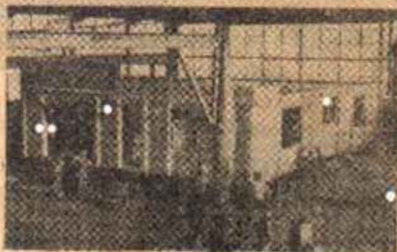

సంచారగృహములు

ఇదివరకు గృహములు స్థిరాస్తిక్రింద పరిగణింపబడుచుండెడివి. కాని యిప్పుడిప్పుడు నిర్మింపబడుచుండు ఈ సంచారగృహములు స్థిరాస్తిక్రిందికివచ్చునో, చరాస్తిక్రిందికివచ్చునో చూడవలసియున్నది. సామాన్య

కుటుంబములకు సరిపోగలపాటి గదులతో నీ గృహములు మొత్తము ఉక్కుతో తయారు చేయబడుచున్నవి. కావలసినన్ని సౌకర్యములతో వీనిని కర్మాగారములందే చేసి ముగించి, పూర్తియయిన వెనుక వానిని ట్రోపుడు బండ్లలో వేసుకొనిపోయి, స్థాపింపవలసిన స్థలములందు స్థాపింతురు. ఈ క్రొత్త విధానములో మన మికమీదట తక్కిన వస్తువులను వలెనే కట్టిపెట్టిన ఇండ్లను కర్మాగారములందే కొని మనచోట్లకు తెప్పించుకొని రావచ్చునన్న మాట. ఇవి నిప్పుకు కాలిపోవు; భూకంపములకు అదురవు అని వీని నిర్మాతల పూచీ. తయారయిన కర్మాగారమునుండి కొనుక్కొన్నట్లే వీనిని ఒకచోటుమార్చి మరియొకచోటికి చేర్చుటకుకూడ సాధ్యమగును.

పండ్లను గట్టిగానుంచు దంతతూలిక

ఇదికూడ కేశతూలికవలెనే ఇండ్లలోని విద్యుచ్ఛక్తితోనే పనిచేయును. ఈతూలికయొక్క చేతి పిడిలో నొకమర యుండును. తూలికతీగను విద్యుచ్ఛక్తి గూటిలోనికి అమర్చగానే ఆ మర ఆడును. దానితో పాటు చక్రాకారమునమున్న తూలికకూడ గిరగిర ఆడును. అది అట్లు పండ్లమీద ఆడుచు పండ్లను శుభ్రపరచుటయే కాక పండ్ల యిగుళ్లను బలపరచును.

కలగూరగంప

యువతుల దేహసౌష్ఠవమునకు వ్యాయామ విధానములు

ముప్పదియేండ్ల వయస్సువరకు లావుగా నున్నను, సన్నగానున్నను స్త్రీలు తమ దేహసౌష్ఠవమును గురించియెక్కువ జాగ్రత్తపడవలసిన యవసరము లేదు కాని, ఆతర్వాతనే ఎక్కువ జాగ్రత్తపడవలసియుండును. నడుము లావెక్క నారంభించును; తుంటిభాగము విశాలమగును; తొడలు దళసరియగును; పొట్టదగ్గర క్రొవ్వు పెట్టుకొనివచ్చును. ఇటువంటివి దేహసౌష్ఠవమునే పాడుచేయునని మన మనుదినము కన్నులారచూచి తెలిసికొన్నదే. కాబట్టి యిటువంటివి దగ్గరచేరకుండ జేసికొను నుపాయముల ననుసరించుట ప్రతియువతికిని ధర్మము. దేహసౌష్ఠవము పోయిన పోవుగాక యనునంతటి నిరీహ యే స్త్రీకిని ఉండదు కదా! శ్రద్ధ, పట్టుదల యున్నచో ఉపాయములకు కొదువ యుండునా? ఉండదు.

చి. ౧.

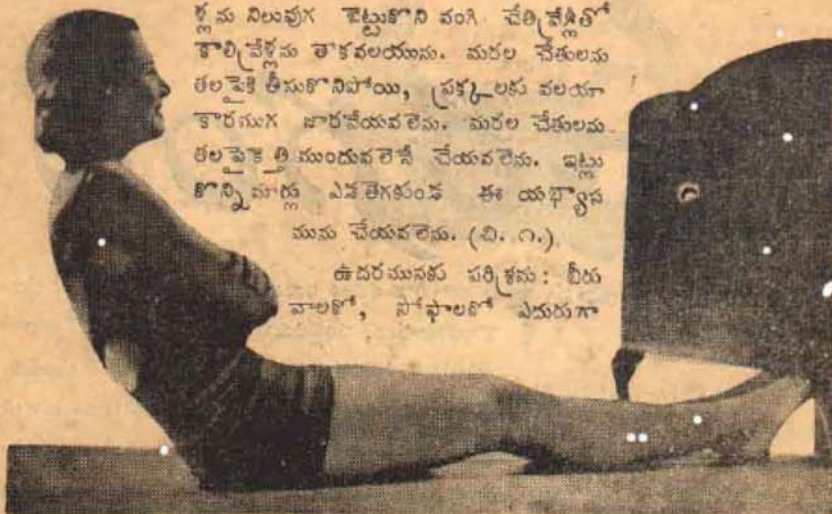
అట్టి ఉపాయములలో ముఖ్యమైనది ఆహారనియమము. కన్నతిండి తినకుండ, తినునదైనను— అరుగునో అరగదోయను శంకయైనను మానుకొని— కడుపుబ్బతినకుండ నియమితాహారమునకు అలవాటుపడుట దేహసౌష్ఠవమున కనుకూలమైన విధులలో మొదటిది. కాయగూరలు, పండ్లుదినుసులు మొదలైనవి రోజువారీ ఆహారములో ఎంతవిరివిగా వాడుచుండిన అంత మంచిది. ఇటువంటివి ఆకలిని హెచ్చుచేయకపోవచ్చునుగాని జీర్ణశక్తిని వృద్ధిచేయుటలోను, కణసమితు లనబడు టిష్యూలకు పుష్టినిచ్చుటలోను, నరములకు బలమును కల్పించుటలోను అప్రతిమానముగ పనిచేయును. ఇటువంటి ఆహారమున కుపక్రమించిన మొదటిరోజులలో దేహమున నీరసముగా నున్నట్లు తోచవచ్చునుగాని ఆ నీరసమే దేహమాంద్యమును తొలగిపోవుటకు తొలిమెట్టయి, రానురాను అలవాటుపడి దేహమునకు చులకదనమును, ఉత్సాహమును కలుగజేయును. వీలయిన యెడల వారమున కొకసారి ఒకదినమంతయు, అనగా ౨౪ గంటలసేపు ఆహారమును పూర్తిగా విసర్జించి, వట్టి నీళ్లతోనే - ఎంతెక్కువైన అంతమంచిది- విశ్రాంతిగా కాలము గడుపుట చాలమంచిపని. దేహమందలి అలసత, క్రొవ్వుగుణములు మొదలైనవి పారిపోవుటకు ఇటువంటి యలవాటు సహాయకారి యగును.

ఆహారనియమమునకు తరువాతిది శరీరవ్యాయామము. అదికూడ నిత్యకృత్యములలో నొకటిగా పరిగణింపబడవలయునే కాని వారమునకో నెలకో ఒకటి రెండురోజులు చేయుచుండిన జాలదు. శరీరవ్యాయామమునకు తగిన సమయములు ఉదయము, సాయంకాలము. యువతు లాచరింపదగు సులభమైన శరీరవ్యాయామములు కొన్ని యిక్కడ నిరూపింపబడుచున్నవి.

కాలివ్రేళ్లను తాకుట: పాదములను ౧౫ డిగ్రీల అంతరముగా నుండునట్లు పెట్టుకొని, మడిమలను చేర్చి నిలువవలయును. చేతులను తలమీదికి ఎత్తుకొని నిటారుగ నిలువవలయును. తరువాత నడుమువంచి, మోకా

ళ్లను నిలువుగ పెట్టుకొని వంగి చేతి వ్రేళ్లతో కాలి వ్రేళ్లను తాకవలయును. మరల చేతులను తలపైకి తీసుకొనిపోయి, ప్రక్కలకు వలయాకారముగ జారవేయవలెను. మరల చేతులను తలపైకెత్తి ముందువలెనే చేయవలెను. ఇట్లు కొన్నిమార్లు ఎవతెగకుండ ఈ యభ్యాసము చేయవలెను. (చి. ౧.)

ఉదరమునకు పరిశ్రమ: బీరువాలకో, సోఫాలకో ఎదురుగా

చి. ౨.

కూర్చొని నేలమీద వెల్లకిల బరుండవలయును. కాళ్లను బీరువాల క్రిందికో, సోఫాల క్రిందికో పోనిచ్చి కాలి వ్రేళ్లను వాని అనుగుఅంచుల కానించి జారి రాకుండ నుంచవలయును. చేతులను రొమ్ముమీదికి కట్టుకొనవలయును. కట్టిన చేతులను వదలకుండ అట్లే నడుముమీద లేచి కూర్చొన్నస్థితికి రావలయును. వెంటనే మరల ముందువలెనే నేలమీదికి శరీరమునువాల్చి పండుకొన్నస్థితికి రావలెను. ఇట్లు అనమను పదిపర్యాయములైనను చేయవలెను. ఈ వ్యాయామము మలబద్ధకమును నివారించుకొనుటకు అత్యుత్తమమైనది. (చి. ౨.)

నడుమువాల్చి ప్రక్కలకు వంగుట: పాదములను దూరదూరముగా పెట్టుకొని నిలువవలెను. చేతులను భుజముల కెదురుగా చక్కగా చాచి పెట్టుకొనవలెను. ఆ చాచిన వానిని అట్లే పెట్టుకొని నడుము దగ్గర ప్రక్కలకువంగి, ఎడమ చేతి వ్రేళ్లతో కుడిపాదమును తాకవలెను. మరల మొదటిస్థితికి పోయి, ఈసారి మరియొక ప్రక్కకు వంగి కుడిచేతి వ్రేళ్లతో ఎడమపాదమును తాకవలెను. ఈ యభ్యాసమువేళలందు

చి. ౩.

కూడ మోకాళ్ల నేమాత్రము, వంచకుండ నిలువుగనే యుంచుకొని యుంచవలెను. అటుగాని, ఇటుగాని వంగునప్పుడు అనుకూలమైన వేగముతో వంగుట కంటె ప్రదేశమునకు చక్కని పరిశ్రమయగును. ఈ అభ్యాసమును కూడ పది యిరువది మార్లు చేయవలెను.

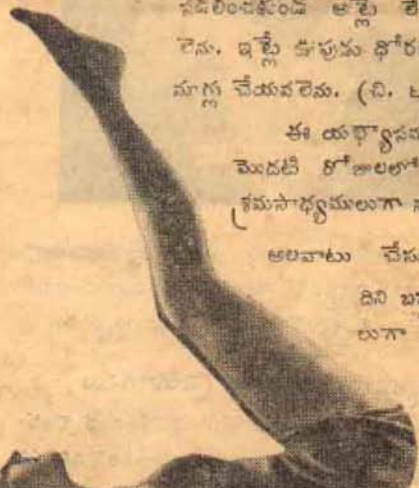
(చి. ౩.)

తలమీదికి పాదములు చేర్చుట: నేలమీద వెల్లకిలపండుకొనవలెను. చేతులను పైకి చాచవలయును. కాలి వ్రేళ్లు మొదలుకొని శరీరమంతయు కండరముల నన్నిటిని బిగింపజేసినట్లుగా చాచవలయును. మరల సడలింపవలయును. చేతులు చాచినవి చాచినట్లే పెట్టుకొని నెమ్మదిగా కూర్చొన్నస్థితిలోనికి రావలయును. అట్లు చేయునప్పుడు తల మోకాళ్లకు తాకునట్లును, చేతివ్రేళ్లు కాలివ్రేళ్లను తాకునట్లును కాళ్లను వంచుకొనవలయును. మరల మునుపటిస్థితికి రావలయును. చేతులు ప్రక్కకు పెట్టుకొని, కాళ్లను పైపైకి ఎత్తుకొనుచుపోయి తలమీదుగా అటువైపు నేలను తాకునట్లు చేయవలెను. మరల వానిని నెమ్మదిగా వెనుకకు తేవలెను. ఇట్లు చేయునప్పుడు శరీరమును నేలమీద అనియేయుండునట్లు పెట్టుకొని, మోకాళ్లు

(చి. ౪.)

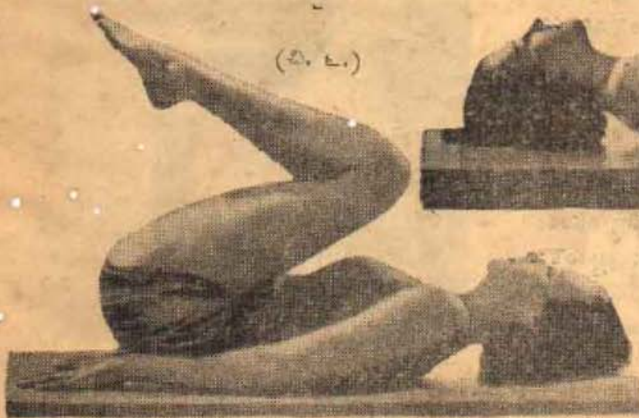
వంగకుండ సీలిగించుకొని యుండవలయును. ఇట్లు కొన్ని పర్యాయములు చేయవలెను. ఉదరభాగము నందలి కండరములను బలపరచుట కింతకంటె మంచి అభ్యాసము మరొకటి లేదు. (చి. ౪, ౫.)

'ఊపుడు సుళ్లను' : చేతులు ప్రక్కకు పెట్టుకొని వీపుమీద వెల్లకిల పండుకొనవలెను. కాళ్లను నిలువునపైకి లేవనెత్తవలెను. పిదప వానిని వంచి మోకాళ్లతో గాను పను తాకుటకు ప్రయత్నింపవలెను. కాలిప్రేళ్లను మడవరాదు. చేతులతో కాళ్లను పెనవేసుకొని అపట్టును

(చి. ౫.)

సడలించకుండ అట్లే లేచికూర్చొనవలెను. ఇట్లే ఊపుడు ధోరణిగా కొన్ని మార్లు చేయవలెను. (చి. ౬.)

ఈ యభ్యాసములు మొట్ట మొదటి రోజులలో కొంచెము శ్రమసాధ్యములుగా నున్నప్పటికిని అలవాటు చేసుకొన్న కొలదిని బహుసులభము లుగా తోచగలవు.

(చి. ౬.)

పండ్లుతోముట యెంతో ముఖ్య కర్తవ్యముగా భావించుచున్నామో అదియేబుద్ధితోనే శరీర వ్యాయామమునుకూడ చేయు న ల వా టు పెట్టుకొనుట ప్రశస్తమైనపని.

శ్రీ జోస్యుల కృష్ణమూర్తి, తణుకు

ఇంగ్లాండు మొదలగు పాశ్చాత్యదేశములలో రేడియో బ్రాడ్‌కాస్టింగ్ మొదలగు విషయములందు ప్రావీణ్యమును గడించుకొనివచ్చిన ప్రథమాంధ్రుడు.

నన్నయార్యు నిరంకుశ ప్రయోగము

నన్నయభట్టారకుఁడు తన భారతమున రెండు మూడు శబ్దములను యథేష్టముగాఁ బ్రయోగించెనని పరిశోధకు లెఱుఁగుదురు. అందు—

"భీమాసురకీరులను
ష్టాముష్టి రణచ్ఛటచ్ఛటాశబ్దంబు."

అనుచో, 'ముష్టీముష్టి' కావలసియుండఁగా 'ముష్టాముష్టి' యని పాణినీయవిరుద్ధముగా యతిస్థానమునఁ బ్రయోగించియున్నాఁడు. ముష్ట్యర్థమున ముష్టశబ్దము కారాంతము గనఁబడదు. ఇది తొల్లి నారచియించిన భారతటీకలోఁ జూపియున్నాను. ఇపుడు మఱియొకటి కనవచ్చినది. సభా—౧-౨౩౫.

"క. అతుల చతురంగసేనా
యుతుఁడంతర్గిరి బహిర్గిరోపగిరులధూ
పతుల ననిశోర్చి—"

ఇచ్చట 'బహిర్గిర్యుపగిరి' అని పాణినీయమునఁ గావలసియుండఁగా ఇ+ఉ=లకు 'ఓ' ఆదేశము గావించి బహిర్గిరోపగిరులని ప్రయోగించెను. ఈఓకారాదేశము యతిస్థానములోనిది. ఎటు సవరింత మన్నను వీలు కనఁబడదు. పాఠాంతరము కనరాదు. గిరిశబ్దము కారాంతముగాఁగూడ నున్న దందుమా? ప్రమాణము కనఁబడదు. పైగా సంస్కృతభారతములో నీ యీ క్రింది శ్లోకమున కిది సరియైన తెలుఁగు. సభాపర్వ దిగ్విజయ పర్వణి-౨౬ అధ్యాయే-

"అన్తర్గిరిఞ్చ కౌన్తేయ స్తథైవచ బహిర్గిరిమ్,
తథై వోపగిరిఞ్చైవ విజిగ్యే పురుషర్షభః"

దీనినిబట్టి కూడ "గిరోపగిరు"లన్న ప్రయోగము నిరంకుశమే యని తోఁచినది. ప్రాజ్ఞులు చిత్తగింతురు గాక.

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి

శ్రీపాద లక్ష్మీపతి శాస్త్రిగారు

'నన్నెచోడదేవ కుమారసంభవ విమర్శము' కర్త. ఈ గ్రంథము విమర్శ ఈసంచికయందు కలదు.

విమర్శనము

శ్రీ భగవద్గీత
(మూలము, అనువాదము)

క్రౌను ౧/౮ సైజు. పు. ౩౬౬. వెల ౧-౬-౦. అనువాదకుడు: రావుసాహెబు బచ్చు ...సయ్యశ్రేష్ఠి.

ప్రకాశకులు: ద్వారకానాథ్ అంకుశం పేట్, ..., ప్రొప్రైటరు సుశాస్త్రగ్రంథమాలిక, మద్రాసు.

భగవద్గీతకు ఆంధ్రమున పద్యానువాదములు, గద్యానువాదములు, శ్లోకానువాదములు, పాటలు, టీకాతాత్పర్యవిశేషార్థబోధకవచనములు— అసంఖ్యాకములు పుట్టియున్నవి. ఇప్పటికిని అనేకులనేకరూపముల వ్రాయుచున్నారు. ఇంకను ఇట్టి అనేకులు వ్రాయింప... భారతీయుని దృష్టిలో భగవద్గీతమహిమ అట్టిది! అందలి విషయము సామాన్యదృష్టికి గోచరింపని గహనమైన వేదాంతము. కావున ఆ అనువాదముల తీరుపో... ఆ అనువాదమయినను మూలగ్రంథమును బోధపరచు... ననిమిము ననుసరించియుండును. వానిని తత్త్వము నిజ...మని నిర్ణయించి చెప్పుట సాధ్యము కాని పని.

ప్రకృతగ్రంథము క్రొత్తగా వెలువడినది. మూలమువందలి శ్లోకములన్నియు నిందు గీతపద్యముల రూపమును పొందినవి. మూలము ఎడమవైపు పుటలయందును, అనువాదము కుడివైపు పుటలయందును పొందుపరచబడినవి. అనువాదమందలి క్లిష్టవిషయములకు వివరణము మూలము...నే చేర్చబడినవి. అనువాదక్రమమును, ముద్రణ...మును తిలకించి సుందరముగ పుస్తకమును తయారు చేసి కేవల మూలశ్లోకములకే విక్రయింప అనువాదకర్త సంకల్పించుట ప్రశంసార్హమగు విషయము. అనువాదకర్తకు భగవద్గీతయందు గల నిరతిశయభక్తిని ఈ సంకల్పము నిరూపించుచున్నది. ఉద్ధృతభాగములు అనువాదము తీరును పాఠకులకు తెలుపగలవు.

మూలము:

శ్రేయోహి జ్ఞాన మభ్యాసా
జ్జ్ఞానా ద్ధ్యానం విశిష్యతే,
ధ్యానా త్కర్మఫలత్యాగ
స్త్యాగా చ్ఛాన్తి రనంతరమ్

అనువాదము:

మార్గముఁ బొనరించు నభ్యాసమునకు జ్ఞాన
మున్న మేలు, ధ్యానము దానికన్న మేలు,
ధ్యానమును మించినది ఫలత్యాగమసుమి
జనన కట్టిత్యాగంబుచే శాంతి గల్గు.

మూలము:

న తద్భాసయతే సూర్యో
న శశాంకో న పావకః,
యద్గత్వా న నివర్తన్తే
తద్ధామ పరమం మమ.

అను:

భాస్కరుండును జంద్రుండుఁ బావకుండుఁ
జాల రద్దానికిం బ్రకాశం బొసర్ప;
ఎటకుఁ జనువారు మరలి తా మిటకు రారొ
యట్టిదే నా పరంధామ మనుమ పార్థ!

మూలము :

యో న హృష్యతి న ద్వేష్టి
న శోచతి న కాంక్షతి,
శుభాశుభపరిత్యాగీ
భక్తిమాన్ యస్స మే ప్రియః.

అను :

సంతసంబు గనక వంతలఁ గొంపక
ద్వేష మందక యభిలాష గాక
పుణ్యపాపములను బొందక వర్జించు
భక్తుఁ డెవఁడు నాకుఁ బరమప్రియుఁడు.

ఇంచుమించుగ నిట్లే యుండును అనువాద మంతయును. పారాయణము చేయువారి కావశ్యకమగు ఉపక్రమోపసంహార గ్రంథ సామగ్రి యంతయు ఆద్యంతములయందు గలదు. చివర నలువదిపుటలయందు మూల శ్లోకారంభభాగముల అకారాద్యనుక్రమణికయు కలదు.

నన్నిచోడదేవ కుమారసంభవ విమర్శము

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయాంధ్ర గ్రంథమాల, ౬ (బులెటిన్). రచయిత : శ్రీపాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రి. ఆంధ్రమహోపాధ్యాయులు, ప్రాచ్యపరిశోధన సంస్థ, మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయము. రాయల్ సైజు ౧/౮ సైజు. పుటలు ౨౦౭. వెల రెండురూపాయలు. ప్రకాశకులు: మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమువారు, మద్రాసు.

ఆంధ్రవాఙ్మయమునఁ గల ఉత్తమమహాకావ్యములలో రాజశిఖామణియు, కవిరాజశిఖామణియు నగు నన్నిచోడదేవుఁడు రచించిన 'కుమారసంభవము' ఒకటి. ఇది శైవకావ్యములలో అగ్రగణ్యము; దేశికవితను గూర్చఁబడి జాను తెలుఁగునుడికారపుసొంపు నింపారు ప్రబంధములలో ప్రధానము, ప్రథమమును.

'కుమారసంభవము'ను తొలుత సంపాదించి తెలుఁగుదేశమునకును, తెలుఁగువాఙ్మయమునకును మహోపకార మొనరించినవారు శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు. వీరు 'కుమారసంభవమందలి మొదటి [illegible]దాశ్వాసములు గల భాగమును మొదటిసంపుటముగా ౧౯౦౯-వ సంవత్సరమునఁ బ్రకటించిరి. మిగిలిన [illegible]దాశ్వాసములు గల భాగమును ద్వితీయ సంపుటముగా ౧౯౧౪-వ సంవత్సరమునఁ బ్రకటించిరి. రె... సంపుటముల చివరను లఘుటీకలును, రెండవ సంపుట చివర సుభాషాపాఠభేదములును గలవు. పీఠికలలో న... ముగాఁ గవికాలనిర్ణయాదులను సలిపి తమ... లను ప్రకటించిరి.'

శ్రీ రామకృష్ణకవిగారు పీఠికలో నన్నిచో... డుఁడు ప్రథమాంధ్రకవి యనియు, నన్నయ... కంటెఁ బ్రాచీనుఁ డనియు వ్రాసియుండుట... కమే యాంధ్రవిమర్శకలోకపు దృష్టి నాకర్షించి ... వివాదముల కాలవాలమయినది.

ఈ విషయమును చక్కఁగఁ బరిశీలించిన విమర్శకులలో శ్రీ శ్రీపాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రిలుగా రొకరు. శ్రీ శాస్త్రిలుగారు తక్కిన పెక్కురు విమర్శకులవలె కవికాలనిర్ణయముతోనే తృప్తినొందక అ... నివాస, సమకాలికులంగూర్చియు, ప్రకృతి గ్రంథమూలభూతములగు సంస్కృత గ్రంథముల తత్త్వము... గూర్చియు, నన్నిచోడ గ్రంథయథార్థకీర్తి గూ... విశేష పరిశ్రమ నొనరించిరి. ఆ పరిశోధనల ఫలి... ఈ 'కుమారసంభవ విమర్శము'.

వీ రీవిషయమున పెక్కు సంస్కృతాంధ్ర... ద్రవిడ, కర్ణాట, మలయాళాది భాషా, వాఙ్మయ... సంప్రదాయములను, శాసన, గ్రంథప్రమాణములను స... ర్వానుసారముగ వివరించుచు తమ సర్వతోముఖ పాం... డిత్యమును విశదపఱచుచు అనేక నూతనాంశములను వెల్లడించినారు.

కొందఱి మతమున నన్నిచోడుని కాలము ౧౦... శతాబ్ది. మఱికొందఱి మతమున ౧౩-వ శతాబ్ది. ఇంచుమించుగ విమర్శకు లందఱు నీ రెండు పక్షములలో జేరినవారే. పయి మతభేదములకు శాసనములే ప్రమా... కరింపఁబడినవి. కాని ఆ ప్రమాణములు దుర్బలము సందిగ్ధములు నగుటచే శ్రీ శాస్త్రిలుగారు తమ ...